

ROSONA

(EESTI INGERI)

MURDE PÄÄJÕONED

JULIUS MÄGISTE

REFERAT:

DIE HAUPTZÜGE DER MUNDART
VON ROSONA

TARTU 1925

E. K.-Ühisuse „Postimehe“ trükk, Tartus 1924.

Sisukord.

Eessõnaks	lhk. VII—IX
Die hauptzüge der mundart von Rosona (saksakeelne referaat)	X—XVI

Konsonantism.

1. Klusiilid.

A. Sõna algul §§ 1—2	1
Ros. kr.-kat. § 3	1
B. Sõna sees
I. Üksikkluusiilid
a. Silbi algul
1. Vokaali järel §§ 4, 5	2
Ros. kr.-kat. § 6	5
2. Nasali ja likvida (<i>m, n, η, l, r</i>) järel §§ 7, 8	7
Ros. kr.-kat. § 9	8
3. Spirandi (<i>s, h</i>) järel §§ 10—13	8
Ros. kr.-kat. § 14	10
4. Klusiili järel (<i>tk</i>) § 15	11
Ros. kr.-kat. § 16	11
b. Silbi lõpul
1. Helilise kons. eel §§ 17—20	12
Ros. kr.-kat. § 21	15
Lisa: <i>štr (tšr)</i> -ühend § 22	15
2. Helitu kons. eel (<i>ks, ts, ps</i>) §§ 23—26	16
Ros. kr.-kat. § 27	17
II. Geminaatklusiilid
a. I. ja II. s. vahel § 28	17
b. järgsilpides §§ 29, 30	19
Ros. kr.-kat. § 31	20
C. Sõna lõpul
- <i>k</i> § 32	20
- <i>t</i> § 33	21
Ros. kr.-kat. § 34	22

2. Klusiilide nõrgad vasted.

lhk.

A. Rõhulise silbi järel

a. Velaaralataal (- γ -, - g -)

1. Vokaali järel § 35	24
2. Nasaali (m , n , η) järel § 36	25
3. Likvida (l , r) järel § 37	25
4. Spirandi (s , h) järel § 38	26
5. Klusiili (t) järel § 39	27
Ros. kr.-kat. § 40	27

b. Dentaal (- δ -, - d -)

1. Vokaali järel §§ 41, 42, 43	28
2. Nasaali järel § 44	30
3. Likvida järel § 45	31
4. Spirandi järel § 46	31
Ros. kr.-kat. § 47	32

c. Labiaal (- β -, - b -)

1. Vokaali järel § 48	33
2. Nasaali (m , n , η) järel § 49	33
3. Likvida (l , r) järel § 50	34
Ros. kr.-kat. § 51	34

B. Rõhutu silbi järel

a. Velaaralataal (- γ -) § 52	35
b. Dentaal (- δ -) § 53	35
c. Labiaal (- β -) § 54	38
Ros. kr.-kat. § 55	39

3. Afrikaadid.

I. Sõna algul § 56	39
II. Sõna sees § 57	40
Ros. kr.-kat. § 58	40

4. Spirandid.

Spirant s

I. Sõna algul § 59	41
II. Sõna sees	
1. Vokaalide vahel §§ 60, 61 (geminaat) 62	41
2. Konsonandi kõrval § 63	43
III. Sõna lõpul § 64	44
Ros. kr.-kat. § 65	44

Spirant <i>h</i>	lhk.
I. Sõna algul § 66	45
II. Sõna sees	
1. Vokaalide vahel §§ 67, 68, 69	46
2. Konsonandi kõrval §§ 70, 71	48
III. Sõna lõpul § 72	49
Ros. kr.-kat. § 73	49
5. Nasaalid.	
Nasaal <i>n</i> §§ 74 (üldedustus — säilumine), 75 (erandmoodustusi), 76—78 (lõpp- <i>n</i>)	50
Ros. kr.-kat. § 79	57
Nasaal <i>ŋ</i> § 81 (ka Ros. kr.-kat.)	60
Nasaal <i>m</i> § 82	60
Ros. kr.-kat. § 83	61
6. Likvidad.	
Likvida <i>l</i> § 84	62
Ros. kr.-kat. § 85	63
Likvida <i>r</i> § 86	63
Ros. kr.-kat. § 87	64
7. Poolvokaalid.	
Poolvokaal <i>i</i> § 88	64
Ros. kr.-kat. § 89	66
Poolvokaal <i>v</i> § 90	66
Ros. kr.-kat. § 91	67
Lisa: <i>f</i> § 92	67
Palatalisatsioon § 93	68
Ros. kr.-kat. § 94	68

Vokalism.

I. 1. s. vokalism.

a. Lühikesed vokaalid §§ 95, 96	71
Ros. kr.-kat. § 97	73
b. Pikkad vokaalid §§ 98—100	73
Ros. kr.-kat. § 101	75
c. Diftongid §§ 102, 103	75

2. Järgsilpide vokalism.

a. Üksikvokaalid §§ 105, 106	77
Ros. kr.-kat. § 107	80

	lhk.
b. Sisekadu § 108	81
Ros. kr.-kat. § 109	82
c. Lõppkadu § 110	82
Ros. kr.-kat. § 111	85
d. Vokaalkontraktsioonid §§ 112—117	85
Ros. kr.-kat. § 118	91
Lisa: pikk. vok. kvantiteedist § 119	92
e. Diftongid § 120	92
Ros. kr.-kat. § 121	95
Sõnaregister	98
Lisa: Mõistatusi	125

Eessõnaks.

Käesoleva murdeülevaate esemeks on Eesti piirides asuva Naroova valla (nn. Eesti Ingeri) soome sugu elanikkude keel. Alla-
kirjutanul on võimalus olnud teha ülestähendusi sellest juulikuu
jooksul 1922 Emakeele Seltsi stipendiaadina ja hiljemini täiendavalt
1923 a. kevadel ning sama a. augusti esimesel poolel. Ligemalt
murde alast ja asujastikust vt. 'Eesti keel' 1923.

Selle ilmsesti ju sügavamail ajaloolisil põhjusil kaheks ala-
murdeks jaguneva (vt. EK 1923 ja V. Porkka tehtud jaotus:
kr.-katoliku usku ingrikud e. isurid ja soomlased-lu-
terlased; ainult luterlaste kolonisatsiooni lähtekoht näikse nihku-
vat keeleliste võrdluste põhjal — mida trükitud võrdlusmaterjali
puudumisel võimata on praegu tühjendavalt toimetada — ehk veel
läänemale selleks oletatud Jä ä s k e murdeala) murde esitamisel on
põhjaks võetud Kalliviere (lühend. Kal.¹) küla luterlaste murre,
ja ainult üksikute spetsiaaledustuste puhul on lisamärkmeis puudu-
tatud Kullaküla murdeseisu, milles tesitatud näited on tähistatud
eel lühendusmärgiga Kul. Kreeka-katoliiklaste murde esituse
(lühend. Ros. kr.-kat.) aluseks, millele on pühendatud iga päätüki
lõpul eri §, on Väiküla (lühend. Vk.) keel, valgustavad näited
on pärit säältsamast. Ainult eriedustuste puhul on mainitud kr.-kat.
Vanaküla (lühend. Vnk), kust toodud näited on varustatud eel-

¹ Pääle nende on teoses tarvitatud paljuid üldisemalt teaduslikus kir-
janduses (vt. eriti ajakirja „Eesti Keel“ lühendusloetelu) tuntud lühendusi ja
märke, mida siin tarbetuna tundub kommenteerida. Mainitagu ainult veel:
ID = V. Porkka, Über den ingrischen Dialekt, SKSA — Soome Kirjanduse Seltsi
Arkiiv. Rõhuteiagu eriliselt lut. murdele omast konsonantide lühidust üksik-
konsonantühendeis (märgitud ~-ga, vt. näit. § 7 -*lk*-, -*rk*-, -*lp*- etc, § 18 -*ñj*-,
-*ñj*- etc, § 70 -*nh*-, -*lh*-, -*hn*-, -*hl*- etc, § 75 -*ñs*-) juhuseil, kus paljuis muis
soome murdeis esineb svaa-moodustusi, ja + märki, millega tähistatud (näit. § 4
+ *huqpan*) sõnad esitatakse rinnu algsomeaegsetega, kuigi on lainud või muud
hilisemad moodustised ja sellistena edustavad hilist hääliksubstitutsiooni.

käiva Vnk märgiga. Saarküla, Hanikek. ja muude käsitledava murdeala piiridesse kuuluvate külade keel ei paku mainimisväärsed spetsiaaljooni, sellepärast on neid nimetatud ainult paaril üksikul korral.

Niiviisi osalt kunstlikult, pääasjalikult geograafilise kokkukuluvuse põhjendusil saadud tervikmurde nimeks on autori arvates sobinud Rosona (lüh. Ros.) jõe nimi, mis läbibstab kogu ala ja mille ääres asuvad kõik tähtsamad tema külad (Vk., Kal., Vnk., Kul. tema haru Kullajõe ääres). Mõnesuguseil kaalutlusil on see tundunud tabavamana kui muud võimalikud (näit. Eesti Ingeri, Naroova valla jm.).

Küsitav võib ju olla, kas tasub vaeva niisuguse väikese murdeala võrdlemisi detailne käsitlemine, nagu see siin, kuna ju pole puudu soome murrete üksikasjalikest esitustist, trükituist ja veel vähem käsikirjalisist. Kuid teiselt poolt on kõnesolev murde geograafiliselt eraldatud muist soome murdeist, liitudes väheuuritud ingeri murrete kirjusse rühma. Tähtis on, et ta võtab oma alla ainukese kitsa maakaela, mille kaudu ainuliselt soome resp. ingeri murded praegu vahetult puutuvad kokku eesti keele (Alutaguse murde) alaga, ja on viimaste vastastikuste suhete ja mõjutuste hindamise esmajärguliseks asjaliseks mõõdupuuks tuleviku täiuslikkude materjalidega arvestavale uurimistöle. Selle murde iseloomuga peaks mõnigi kord rehkendatama ka oletatavate Eestist Ingeri kaudu Karjalasse sündinud rahvaluulerännakute lõpulikul selgitamisel. — Need kõrvalmomendid lõhutuvad kirjutajat ta vaeva tühisuskartuste puhul.

Töö oli alguses skitseeritud pääliskaudsema ülevaatenähtena, kuid ainete lisandudes mitmekortsete vahelekiilunditega on paisunud oma praguse mahuni. Niisugune moodustamisviis on, nii kui lugija näeb, kahjuks küll halvavalt mõjunud eri osade proportsionaalsusele ja töökava ühtlusele, nagu lugu iga mitmejärgulise ja sopilise ehitusega. Kuid mitte vähem pole kaasa mõjunud selle teatud proportsioonituse tekkimisele tahtlik soov rõhutada pikema peatumisega murde spetsiaalnähtusi ja selle kõrval tahaplaanile jätta üldiste, muiski sugukeelis ja -murdeis tavaliste edustustüüpide kirjeldamist.

Üldiselt on allakirjutanul õnn olnud üksikasjuni jälgida oma õpetaja prof. L. Kettuse väljatöötatud selgejoonelist häälikajaloo skeemi (VÄH, LVHA I—II), millega töö vaevad on suuresti säästunud. Ainult tähtsais põhimõttelisis küsimusis, nagu astmevaheldus ja vokaalharmonia, milledes tema ja paljude muude teadusmeeste

vahel on sügavad lahkuminekad, olen jätnud esialgu kasutamata prof. Kettuse teooriatega võimalduvad uued vaatekohad, kuna nende ülessaadja isegi on veel äraootaval seisukohal, ja pääasjalikult just sellepärast, et siin kirjeldatava astmevaheldusliku ning vokaalharmonoonilise murde käsitamisel „vanast koolist“ kinnipidamine pakub tehnilisi hõlbustusi. Kui juba eelöeldu pärast ja nõuannete pärast, mis käeoleva kirjutamise puhul ja arvustamisel Tartu Ülikooli seminariharjutusil mulle on osaks saanud prof. Kettuselt, ning sellegi eest, et otsustava tõuke selleks tööks olen saanud temalt, mul on põhjust siinkohal siiraimat tänu avalda sellele oma õpetajale, siis mitmevõrdselt enam sõbralikult hoolitseva teadusliku kasvatamise eest möödunud õppimisaastate jooksul ja allakirjutanu huvialaks saand Eesti rahvuslikuma teaduse, eestikeelse sugukeelte-teaduse alusmüüri kaljusse-raidumisel nähtud vaevade eest. Palju tänu võlgnen samuti oma õpetajale prof. J. Margile käsikirja ja osalt ka korrektuurpoognate lugemisel tehtud väärtuslike märkuste eest, Tartu Ülikooli Toimetuste toimetusele, kelle lahkuse tõttu see pikaliveninud käsikirjasseismise ja trükkimise järele autori endagi silmis mitmeti karmilt arvustatav katseteos võib ilmuda, eriti just nende toimetajaile proff. W. Andersonile ja W. Wigetile, oma sõbrale mag. Ants Orasele saksakeelse referaadi keele valve ja ksv. E. Muugile korrektuuri lugemisel antud abi eest ning E. makeele Seltsile ülalmainitud ainelise toetuse eest.

Helsingis jaanikuul 1925.

Julius Mägiste.

Die hauptzüge der mundart von Rosona.

Diese finnische mundart wird in der dem territorium von Eesti zugehörigen, an dessen nordöstlicher grenze liegenden gemeinde Narowa gesprochen. Sie zerfällt in zwei auf geschichtlicher grundlage in mehreren punkten voneinander abweichende idiome, von denen die sprechweise der lutherischen einwohner der gemeinde der darstellung zugrunde gelegt ist, während von derjenigen der gr.-katholischen nur charakteristische abweichungen angeführt werden.

I. Konsonantismus.

1. Die klusile im anlaut sind als stimmlos beibehalten (§ 2). Vom standpunkte des urfinnischen lautstandes aus ist es als eine auf fremde einflüsse zurückgehende neuerscheinung zu betrachten, dass die mit zwei oder mehr konsonanten anlautenden wörter sehr häufig (öfters *muta cum liquida*, § 1, vgl. jedoch auch § 59) und auch die mit stimmhaften klusilen anlautenden einigermassen (§ 2) geduldet werden. Das letztere gilt besonders von der mundart der griechisch-katholischen, wo diese erscheinungen ganz einheimisch geworden sind.

Im inlaut sind die einzelklusile (*k, t, p*) im silbenanlaut zu stimmlosen, den bekannten estnischen ungefähr entsprechenden medien abgeschwächt, in allen stellungen (sowohl nach einem vokal § 4 wie nach nasalen und liquididen § 7, spiranten §§ 10, 12 und klusilen § 15) bewahrt worden. Ausnahmen hiervon bilden nur einige durch systemzwang verursachte verallgemeinerungen der entsprechenden schwachen pendants (wie § 5-b im partitivkasus, 5-c in der partizipialendung *-va* und in der endung der 3. pers. praes.), *st* in ursprünglich geschlossener silbe, das $> ss, \check{s}s$ (§§ 12, 13) wird, und die auch sonst in mundarten Finnlands und sogar in einigen westfinnischen schwestersprachen weitverbreitete geminationserscheinung. Die letztere betrifft nicht nur die klusile ($k > kk, t > tt, p > pp$, § 5-a), sondern auch alle anderen konsonanten ($s > ss$ § 61,

$h > hh$ § 68, $n > nn$ § 75, $m > mm$ § 82, $l > ll$ § 84, $r > rr$ § 86, $i > ii$ § 88, $v > vv$ § 90) nach einer kurzen haupt- und nebetonigen vokalsilbe, wenn ihnen ein langer vokal (selbstverständlich späteren ursprungs) folgt. Die sprechweise der gr.-katholischen charakterisieren einige spezielle abweichungen von dem eben beschriebenen lautstande: das häufige vorkommen der stimmhaften klusile in späteren russischen entlehnungen (§§ 6-a, 9) und nach deren analogie sogar in einigen einheimischen wörtern, die abweichenden gestaltungen (§§ 6-b, 6-c) im partitivus plur. und in der 3. pers. praes.

Die vertretung der einzelklusile im silbenauslaut vor einem stimmhaften konsonanten ist ziemlich bunt, da k hier, mit einigen wahrscheinlich aus den benachbarten mundarten entlehnten ausnahmen, den auf vokalisierung seines vermuteten schwachstufigen pendants zurückgehenden, für die mundarten Westfinnlands eigentümlichen lautstand (*kaura* § 18) aufweist, t (*puŕto* § 19) und p (*haŕpras* § 20) dagegen — zwar, wie zu erwarten, zu den entsprechenden stimmlosen medien abgeschwächt — beibehalten worden sind und folglich die für die mundarten Ostfinnlands charakteristische urfinnische starke klusilstufe widerspiegeln. Von der starken stufe aus pflegt man die durch tr (*oŕra* § 22) vertretenen fälle von urfinn. *štr* (resp. *tšr*) zu erklären. Speziell für die gr.-katholischen ist es charakteristisch, dass bei ihnen durchaus, auch im fälle von k (§ 21 *kagravettä*), die starkstufige ostsuomisch-karelische lautvertretung herrscht, und dass ausserdem noch alle betreffenden erhaltenen klusile hier stimmhaft geworden sind (*niegaa*, *adra*, *habras*, § 21).

Vor einem stimmlosen konsonanten (in den lautkompl. *ks*, *ts*, *ps* §§ 23—27 incl.) ist in beiden idiomen der mundart die (ein paar einzelheiten ausgenommen) unveränderte beibehaltung der klusile zu konstatieren.

Die geminierten klusile (§ 28) sind in der von altersher aus allen suomischen mundarten bekannten weise vertreten: die aus dem urfinnischen ererbten langen geminaten (*kk*, *tt*, *pp*) sind in allen stellungen ausnahmslos beibehalten, die kurzen dagegen zu einzelmedien verkürzt worden, auch nach unbetonter silbe (*nukuŕtä*: *nukkä*, *asettä*: *asetan* usw., § 29), sowohl bei den lutheranern wie bei den gr.-katholischen (§ 31).

Im wortauslaut ist von den klusilen $-k > 0$ geworden, ohne irgendwelche spuren (§ 32, sogar ohne die in suomischen mundarten so gewöhnliche satzphonetische behandlung) zu hinter-

lassen. *-t* haben die lutheraner immer beibehalten (§ 33), in der gr.-katholischen mundart (§ 34) aber wird es satzphonetisch behandelt, und zwar ist es vor stimmhaften lauten, obgleich nicht ganz konsequent, stimmhaft geworden.

2. Die einer betonten silbe folgenden schwachen pendants der klusile *k, t, p* in ursprünglich geschlossener silbe sind in folgender weise vertreten: nach vokalen $\gamma > 0$ (§ 35, beachte jedoch besonders die typen *kavvan, ruon, tūjēmmäs, plūkaks*), $\delta > 0$ (§ 41, beachte aber die typen *hūvva, lię, ruon, tūjät, tätiks* und einige einzelheiten), $\beta > v$ (§ 48, beachte jedoch dabei die abweichenden typen *hiys, kripat*); auf nasale folgendes angenommenes *g* (*peñner* § 36), *d* (*hennot* § 44), *b* (*ammukset* § 49), und auf liquiden folgendes (*sillan* § 45) angenommenes δ werden dem vorhergehenden konsonanten assimiliert, wogegen jedoch $\gamma > 0$ ausnahmslos nach *l, r* (*hüle, härät, velas* § 37), dann ebenso fast regelmässig nach dem spiranten *s* (*isen* § 38), weniger regelmässig nach *h* (*vihot ~ viyhkat*, § 38), $\beta > v$ nach den liquiden *l, r* (*kūlvettä* § 50). Der klusilkomplex *tk* (*pitkät ~ katata* § 39) behauptet sich teils und wird teils durch *t* vertreten, welche letztere vertretung wahrscheinlich auf beeinflussung durch die gr.-katholische mundart beruht, ebenso auch die schwankungen in der vertretung des schwachstufigen *sk* (§ 38). Dazu sind zu beachten die für das ganze gebiet der suomischen sprache eigentümlichen verallgemeinerungen des lautstandes der schwachen pendants in vermutungsweise ursprünglichen starkstufigen fällen nach unbetonter silbe (*kuniñņas* § 36, *avañnot* § 44, *lapella* § 45, *ülemmät* § 49). Als spezialzüge der gr.-katholischen mundart gelten: die behauptung von *ñg* (*kangas* § 40), regelmässiger schwund des schwachstufigen *k*-elementes nach *s, h* (*viyhat, säset, itētt* § 40), der typus *ruovut*, der infinitivtypus *jävvä, sävva* § 47 und einige details in §§ 40, 47, 51.

Die schwachen pendants der klusile nach unbetonten silben sind geschwunden: $\gamma > 0$ § 52 *kastest* (beachte jedoch *ibid.* die bunte vertretung in einzelwörtern *kataja* usw., verallgemeinerungen von der starken stufe aus wie *kuhuka, koñsaki, paivokō*), $\delta > 0$ (§ 53 *iärkū, tempän, külptn, küssü, tuokā* usw., woneben aber in abweichender weise *antajes, lühüven, jakahussa*). $\beta > v$ regelmässig (§ 54 *orava*, nur dass sich in der 3. pers. praes. eine besondere entwicklungsstufe widerspiegelt [*küssü*]). Spezielle detailabweichungen der gr.-katholischen mundart siehe § 55.

3. Die affrikaten kommen im genuinen wortschatz nur im anlaut einer menge von wörtern onomatopoetisch-deskriptiver prägung (§ 56 *tšolaia*) vor, im wortinnern aber sowie auch öfters im anlaut nur in späteren lehnwörtern russischen ursprungs (*peššurka* § 57). Das letztere gilt in noch weiterem umfang für die gr.-katholischen, obzwar mit einer einzigen ausnahme (*tširkka* § 58); sonst erscheint hier in genuinen wörtern anlautend — und offenbar von hier beeinflusst auch im dorfe Kulla — anstatt des *tš š* (*šarisi* § 58).

4. Der spirant *s* ist regelmässig unverschoben in allen stellungen beibehalten, sowohl im anlaut (*säkäs* § 59), als auch inlautend als einzelkonsonant (*iħmiset*, *kärsä* §§ 60, 63) und geminata (*iussikkō* § 62), aber auch im wortauslaut (*ahas* § 64). Beachte das vorkommen der laute *š*, seltener *ž*, *z* in lehnwörtern. In dem gr.-kath. idiom sind jedoch auch die letzteren sehr häufig, und speziell charakteristisch für diesen dialekt ist (§ 65) *-s > -z* satzphonetisch vor folgendem stimmhaften wortauslaut und in den lautkomplexen *sn*, *sv*, *sl*, *sĭ* (*käznästä*). Der spirant *h* ist gleichfalls im anlaut beibehalten (§ 66, daselbst einige als entlehnungen zu erklärende ausnahmen), dann auch im wortinnern nach der 1. stammsilbe (§ 67 *köhä*, *kiġhū*; § 70 *iħhoton*, jedoch auch *varo* usw. als von den gr.-katholischen eingedrungene entlehnungen; § 71 *tuħmast*), zwischenvokalisches *h > 0* aber weiter im wortinnern (§ 69 *hettat*, *uħtē*, *tallō* usw., obschon daneben beibehalten in einem gewissen nominaltypus [*varahaġne*] und in den fällen, wo es späteren ursprungs ist, s. §§ 54, 46). Die gr.-kathol. mundart hat dazu noch (§ 73) eine anzahl aus den estn. nachbardialekten entlehnter *h- > 0*-fälle, einen aus dem russischen stammenden *x*-laut und den fast regelmässig durchgeführten schwund des *h* in den lautkomplexen *nh*, *rh*, *lh* (*vana* usw.).

Der nasal *n* ist in allen stellungen beibehalten, sowohl einzeln als auch in geminierter vertretung (*neġkko*, *eno*, *onnekas*, *kaħsā* § 74, beachte jedoch § 75 *miġ*, *mān*, *pān*, *nāht*, *teht*, *nn > n* in *vuon(a)* usw., *n > 0* in dem typus *kolmas* und einige einzelfälle). Im auslaute ist er entweder spurlos untergegangen (die fälle aufgezählt § 76) oder hat sich der satzphonetischen behandlung unterworfen (*>* nasalisiertem assimilationslaut resp. *- > 0*, § 77). Inbetreff der sprechweise der gr.-katholischen (89) ist hier nur hinzuzufügen, dass hier die ordinalzahlwörter eine abweichende entwicklung (*kolmaġs*, *kūvvaġs* usw., im dorfe Vanakülä jedoch *kolmas* usw.) aufweisen, und dass das auslautende *-n* auch in dem zweiten, satzphonetischen falle

beträchtlich mehr neigung zeigt zu schwinden (beachte als kriterium des alters dieser erscheinung luther. § 78 *kaŕkiŕka* ~ gr.-kath. *kaakika* § 80).

5. In der vertretung des nasals η (§ 81) und m (§ 82) sind ausser der allgemeinen beibehaltung nur zu registrieren einige beispiele des wechselfs $m \sim v$ und eine besondere, wahrscheinlich mit dem wotischen im zusammenhang stehende m -lose komparativbildung im dorfe Vanakülä (*korkep* § 83).

6. Bei den liquiden l, r lohnt es sich nur zu erwähnen — da sonst alles, wie zu erwarten, beibehalten wird (§ 84) —, dass das geminierte ll in vielen fällen nach einem langen vokal der ersten silbe und weiter im wortinnern verkürzt wird, besonders bei den gr.-katholischen (§ 85). Dasselbst trifft man in hintervokalischer nachbarschaft ausserdem einen durch russischen einfluss zu erklärenden „dunklen“, gutturalen l -laut.

7. Inbezug auf die allgemein konservativ bleibende vertretung der halb vokale i (§§ 88, 89), v (§§ 90, 91) sind nur zu unterstreichen die durch proportionalanalogie ermöglichte vokalisierung des i (§ 88 *kätet, mojsö* usw., vgl. auch § 113) und der regelmässig durchgeführte lautwandel $uv > vv$ (*savva* § 90).

Die palatalisation der konsonanten ist bei den lutheranern sehr bescheiden, nur in einzelnen genuinen wörtern und ebenso spärlich in späteren russischen entlehnungen verbreitet (*peltit* usw. § 93), bei den gr.-katholischen aber ist sie eine sehr gewöhnliche erscheinung, besonders bei den dentalklusilen vor i und in noch auffallenderer weise vor e (§ 94).

II. Vokalismus.

Die kurzen vokale der ersten silbe sind im allgemeinen (§ 95) beibehalten. Beachte nur $[i > i]$, $e > e$ in für das ganze gebiet des suomischen charakteristischer weise und einzelschwankungen § 96, gr.-kathol. § 97. Für die langen vokale der ersten silbe gilt dieselbe beibehaltungsregel (§ 98), nur dass auch hier wie überall in den suomischen mundarten $\bar{e} > ie$, $\bar{o} > uo$, $\bar{ö} > üö$, (§ 99), $\bar{e} (> ? \bar{e}) > ie$ (§ 100), und gleich anderen ostsuomischen mundarten $\bar{e} > i$, $\bar{o} > u$, $\bar{ö} > ü$ vor einem als vertreter des urfinn. γ, δ erscheinenden v, j ; dazu noch einzelfälle s. § 100, gr.-kathol. § 101. Die diphthonge der ersten silbe — solche gab es im urfinnischen mit den millauten i und u — sind ebenso alle beibehalten

(§ 102 *hajsõ, päivä, reikä, koivust, pousta* usw.), ausser dem in allen suomischen mundarten auftretenden labialisationsfalle *eu > öü* (*löüs*), der aus dem vorigen sich schon ergebenden verschiebung *eĭ, eü > eĭ, eü, au > av, ou > ov, eü > iv* usw. und einigen einzelfällen (§ 103, gr.-kathol. § 104). Die gr.-katholischen haben dazu noch einen speziellen entwicklungsfall *äĭ > äü* durch regressive assimilation (*häülüttä* § 104).

Weiter im wortinnern sind die kurzen vokale im allgemeinen vokalharmonisch beibehalten, wie es gewöhnlich für das urfinnische angenommen wird (§ 105), mit der auf dem ganzen gebiete der suomischen sprache herrschenden späteren erweiterung des vokalharmoniegesetzes, wodurch *o > õ* in vordervokalischen wörtern (§ 106 *küntõ* usw., zu beobachten ist jedoch dagegen *-ikko*). In entgegengesetzter, das gesetz störender richtung, doch wie zu erwarten, konsequent, [*i > ĭ*], *e > e* (*soten* § 106). Eine anzahl späterer labialisationsfälle (*sisova* usw.) und sonstiger einzelbemerkungen s. § 106. Die gr.-katholischen haben dazu eine gewisse, nicht allzu streng abgegrenzte verstummung der vokale *o, e, õ* (*vtkõn, onget*) als spezielle lautliche erscheinung, sowie abweichungen im vokalismus des praes. pass. einer verbalklasse (*žaritatta*) und des komparativstammes (*mussamp*). Synkopierung (§ 108) der kurzen vokale kommt sporadisch vor, am häufigsten in der nachbarschaft des *s*-lautes (*pistsin, kärpsij* usw.), ganz geläufig dagegen, obgleich unter bedingungen, die von den gewöhnlichen abweichen, ist sie in den *-nut, -nüt*-partizipien (*hapant, noĭst* usw.). Bei den gr.-katholischen trifft man (§ 109) anstatt der synkopierung oft stimmreduktion der entspr. vokale.

Die apokope (110) findet regelmässig bei *i* in gewissen fällen statt (*lanĭis, valĭeks* usw.), dann aber sehr häufig auch in mit *a* auslautenden kasusendungen und in dem bestimmungswort der wortzusammensetzungen (*leĭp-laĭja*), sonst, obgleich nicht selten vorkommend, hängt die erscheinung vom satzton und tempo ab. Zu beachten sind besonders die ebenfalls nicht seltenen apokopierungsfälle in ursprünglich geschlossener silbe (*istūs, noĭs, ann_sihĭ*), wo ihnen also die gewöhnliche lautgesetzliche berechtigung fehlt. In der sprache der gr.-katholischen hat man anstatt der apokope oft die stimmreduktion des vokals (§ 111), ganz wider erwarten auch in *-nen*-nomina — (*inimeĭne*); bei der jüngeren generation jedoch herrscht vollkommene apokopierung unter den in gewissen suomi-schen mundarten gewöhnlich dazu erforderlichen bedingungen.

Wenn infolge des schwundes von konsonanten weiter im wortinnern identische vokale zusammenstossen, so entstehen mit ein paar ausnahmen (§ 119) lange vokale, die sich behaupten (§ 112 *poika*, *lähtestä*, *renkäst* usw.). In der sprechweise der jüngeren generation macht sich die tendenz bemerkbar, die betr. laute zu einer ungefähr halblangen vokalstufe zu verkürzen. Wenn als zweites glied eines solchen vokalkomplexes *a* auftritt, wird es mit dem vorhergehenden vokale immer zu einem langen vokal assimiliert (§ 113 *huntu*, *maito*, *valke* usw.). In einem *o*-haltigen typus von reflexiven und sonstigen kontrahierten verben liegen jedoch wahrscheinlich rudimente einiger älterer verhältnisse verborgen. — Wenn *u*, *ü* als zweites glied des in der erwähnten weise entstandenen vokalkomplexes stehen, werden sie (ausser in der 3. pers. praes. [*antä*, *kutsu* usw.]) und einigen möglicherweise von aussen her entlehnten einzelfällen [*koijukka* usw.]) zu komponenten der dabei sich bildenden diphthonge. Das gleiche geschieht ausnahmslos mit *i* (§ 117). *e* wird in solchen fällen entweder dem vorhergehenden vokal assimiliert (*keväl* § 115, beachte besonders den versuch die pluralbildung der mundart zu erklären § 116) oder beibehalten, wobei sich ein gleitlaut bildet (*ottajes*, *kätküvest*). Speziell der gr.-kathol. mundart eigentümlich ist eine möglicherweise sekundäre, noch nicht einmal streng regelmässige verschiebung der durch die beschriebenen vokalkontraktionen entstandenen $\tau > \varepsilon$ (*iε*), $\ddot{u} > \delta$ ($\ddot{u}\delta$) und einige einzelvertretungen, s. § 118.

Die diphthonge weiter im wortinnern — im urfinnischen gab es solche diphthonge nur mit dem mitlaut *i* — unterwerfen sich der allgemeinen regel, indem *i* in unbetonten silben schwindet, in nebetonigen dagegen beibehalten wird (§ 120 *hätäne* ~ *hiēnokkaiset*). Dabei gibt es nur einige, hauptsächlich durch systemzwang verursachte schwankende ausnahmen (*erahuvat*). Die mundart der gr.-katholischen ist (§ 121), was die in rede stehenden diphthonge betrifft, konservativer: der mitlaut *i* des diphthonges ist regelmässig, auch in unbetonten silben, beibehalten, wenn letztere geschlossen sind, in offenen jedoch kann er in seltenen fällen auch verschwinden.

Konsonantism.

1. Klusiilid.

A. Sõna algul.

§ 1. Algsõome keeles valitsenud üksik-alkonsonantsuse säädus on kõnesolevas murdes maksvuse kaotanud: sõna algul esineb rohkesti konsonantühendeid niihästi vanemais germani resp. eesti laines kui ka deskriptiivis-onomatopoeetsetes omapärastes moodustustes, rääkimatagi hiliseist vene lainudest. Nii ongi õige tavalised siia kuuluvad sõna-algulised *muta cum liquida* ühendid:

kl-: *kliḱḱku* 'link', *klasi* 'klaas', *klaišloj* 'kaislaid'; *kr-*: *kronni* 'ronk', *krossi* 'tõrelda', vrd. vn. *зрозумь*, *kripat* 'seened'; *pr-*: *prajskajā* 'paiskab, viskab', (*päsküläisen*) *prikut* 'tedretähed', *pristanī* 'sadamat', *prāvittivat* 'parandasid'; *pl-*: (*sitā*) *plānī* '(seda) moodi', *plajahutta* '(piitsa) plaksutada', *plūkanka* 'adraga'; *tr-*: *trojtsan* 'nelipühil', *trupast(a)* 'korstnast', *trenki* 'sulane', *travajāt* 'traavivad', *trappuit(a)* 'treppi', *troppa* 'jalgrada', < vn. *mḱona*, jne.

§ 2. Muidu on sõna-alguline üksikkluusiil püsinud helituna ja muidugi muutumatult, välja arvatud mõned erandlikud üksikjuhused (näit. *klaišla*, vrd. sm. murd. *kaisla*):

k-: *kiḱventā* 'kipitab', *küttö* 'küüt (lehm)', *kaḱsina* 'aedik', 'kapalös' 'mähkmeis', vrd. vn. *кабалы* id., *koverā* 'kõverasse', *kintēst* 'kindlalt' jne.; *t-*: *tuḱmen* 'toominga', *tiltuḱkat* 'kõrvaehed', *tärkähtā* 'tärkab', *tāno* 'ammu, varem' jne.; *p-*: *pülvā* 'tugipuu', (*maḱn*) *panemälle* '(mao) hammustamisele', *puseḱran* 'väänan välja', (*rēm*) *poḱjus* '(ree) põhi' jne.,

kuna vastavalt helituga substitueeritud on isegi hilisemate vene lainude heliline klusiil:

peremälle 'sületäide', vrd. vn. *б(е)ремя*, *tūmajāt* 'mõtlevad', vrd. vn. *думать*, *karḱšitsa* 'sinep', vrd. vn. *горчица*, *pošmukat* 'pehmed kotad', vrd. vn. *баумак*, *kolena* 'käänak, kõverus' jne.

Hiliseid algklusiile võib kuulda üksikuil nooremail, aga ka vene keelega enam kokkupuutunud vanemal niisugusel puhul: *dūmajā* 'arvab', *borana* 'oinas' jne., aga needki tunduvad pigemini oludele kohanematute võõrsõnadena kui lainudena. Eriti on neid K u l.

§ 3. Sõnaalgulise kakskonsonantsuse kohta öeldu maksab täiel määral ka k r. -katoliku naabruse (V k, V n k) kohta:

trubbā 'pasunat', *klījūka* (*voijētā*) 'kriidiga (võietakse)', *kranni* 'ilus', *prostojst* 'lihtsalt', *pruqvas* 'proovis', jne.

Samuti on reeglits oma vanemas sõnavaras helitu algklusiili säilumine: *painā* + *poħmelō* 'peab pohmelust', *kaks keřtā* 'kaks korda', *kūskūmmen* 'kuuskümmend', *kařkē* 'kibe', *tunnit* 'kell' jne. Ainult hilistes vene lainudes leiame siin üldiselt säilununa originaali helilise klusiili:

beřemā 'sületait', *galantka* 'raudahi', < vn. голландка?, *bařmukkojn* (*voijēt*) 'kottade (määret)', *buravoitattu* 'puuritud', *borkkanat* 'porgandid', *dād'i* 'onunaine', *durakk* (inimäine) 'loll (inimene)', *grunttllaa* (*miħhed männā*) 'kruntidele (mehed lähevad)', *garmonĳkā* 'härmonikut', *griħbenikā* 'kammiga' jne., millede kaudu kodunenuna see võõras hääldamisharjumus on tunginud laialt murde omasse sõnavarra ja interjektsionaalsesse ürgloomingusse onomatopoeetis-deskriptiivse varjundi andmiseks:

bulbukkajsij 'lõmmelehti', *bōbōräjne* 'sitikas', *gulu - gulu* (kanade, partide kutsehüüd, < vn.?), *bomahta* (V n k) 'põmatab', *glajzat* 'kaislad'.

Et säärane hiline taotlev analoogia on võimalik ja et eelesitatud nähtuses vist küll ei leidu midagi põlist vana, osutavad näited, kus hilistes lainudes originaali seisukohalt ootamatult esineb sõnaalguline heliline klusiil:

dovariřša 'seltsimees', < vn. *товаршuu*, *dabunas* 'hobusekarjas', < vn. *табун*, *gotšinoj* 'kapsa juurikaid', vrd. vn. *кочан*.

B. Sõna sees.

I. Üsikkluusiilid.

a. Silbi algul.

1. Vokaali järgi.

§ 4. Üsikkluusiil *k*, *t*, *p* on murdeis vokaali järel säilunud, eksplosioonilt nõrgenedes ainult ja eesti *g*, *d*, *b* väärilise meedia moodustades (vrd. samuti ID 29, 30), nagu igal muulgi puhul

sõna sees helilises ümbruses — nasaali ja likvida järel, silbi lõpul helilise klusiili ees.

-k-: *likane* 'porine', *käkö* 'kägu', + *pakarilt* 'Narva-Jõesuust', *makajä* 'magab', *ikenet* 'igemed', *noki* 'nõgi', *teki* 'tegi'; imperatiivis rõhulise silbi järel, vrd. § 52: *tuqkõ* 'toogu', *süökä* 'sööge' jne.; hilistes vene lainudes heliline klusiil helituga substitueeritud: *ukuritsoj* 'kurke', *špaka* 'mööök'; *-l-*: *kütü* 'küdi', *roūt(a)* 'kohmetus (maas)', *paj̄t(a)* 'särk', *tiētämä* 'teadma', *tois̄sevuqtiset* 'ülemullused', *kutont* 'kudunud', *paturi* 'pajameister'; partitiivis päärõhulise silbi järel ja algupäraselt kolmesilbiliselt sõnus, kui neist vokaalkontraktsiooni sündides on moodustunud kahesilbised pika resp. diftongilise lõppvokaaliga tüved: *mät* (*müö*) 'maad (mööda)', *töjt* (*vart*) 'tööde (tarvis)', *pätä* (*kivistä*) 'pää (valutab)', (*vast*) *kiykät* '(vastu) ahju', (*näki*) *halt̄t* '(nägi) haldjat', (*tulin*) *ass̄t* '(tulin) asja pärast', *pimm̄t(ä)* 'pimedat', << **pimedätä*, *kořk̄t(a)* 'kõrget', *kir̄veit(ä)* 'kirveid', *lampaj̄t(a)* 'lambaid', *här̄maj̄t(a)* 'halle' jne.; erandlikult *-k-lõpuliselt* sõnas *itset(a)* 'iseennast' pro **itsett(ä)*; hiliseis vene lainudeski substit.: *satu* 'aed', < vn. *cad-*, (*hüväs*) *hotus* '(hääs) hoos', < vn. *xod-*;

-p-: *hepone* 'hobune', *sapan(a)* '(naiste) päakate', *kupo* 'kubu', *sepävitsa* 'sestavits (reel)', + *kapaloittamist* '(lapse) mähkimist', *huop̄än* 'sõuan lootsikut tagurpidi mõlaga', *sipi* 'tiib'; ühesilbiste tüvedega verbide preesensi singulari 3. persoonis: *käüp* (*vihil*) 'käib (laulatusel)', (*sitü v̄st*) *voip* '(niiviisi) võib', *v̄lep* 'viib', *sāp* 'saab', *juop* 'joo' jne.; hilistes vene lainudes heliline klusiil helituga substitueeritud: *kripoj* 'seeni', *lopa* 'otsaesine', < vn. *лоб-*, jne.

§ 5. Murde erimoodustusi eesitatud algsome keele seisukorda sirgjooneliselt jätkava edustuse kõrval on järgnevad nähtused.

a) Lühikesele 1. silbi vokaalile järgneva klusiili (nagu kõigi muudegi konsonantide, vrd. edasi vastavad kohad) muutumine pikaks geminaadiks, umbes põhja-eeesti illatiivi geminaati kvantiteedilt vastavaks¹, järgmise silbi klusiili nõrga vaste (γ , δ) või *h* kadu läbi või milgi muul teel võimaldunud hilisest

¹ Tundub tihti viimasest vähe lühem, mis vist küll seletub järgneva pika vokaali säilumise mõjuga.

vokaalkontraktsioonist sündinud pika vokaali eel. Samasugune geminatsioonähtus vastavais tingimustes esineb ka kaasrõhulises silbis.

-k- > -kk-: *likkā* (< **likaa* < **likaða*) 'pori' ~ (< **likaan* < **likaheñ*) 'porri', *sokkē* (< **sokēða*) 'pime', *vakkōšsa* '(kartuleid) mullata', *takkō* (< **takoðak*) 'taguda', *tokkēt* (< **tokeheñ*) 'tõk- ked jões', *mākkē* 'mäge - märke', *makkān* (< **makaðan*) 'magan', *nākkō* (< **nākeü* < **nākeβi*) 'näeb', (*aian*) *mukkā* (< **mukaheñ*) '(aja) järele'; kaasrõhulises silbis imperatiivis: *kašvat-takkā* (< **kasvattakada*) 'kasvatage', *vusittakkā* 'ässitage', **prāviittakkōt* 'parandagu', *terāntākkō* 'teritagu'; eitava sliitpartiklis: (*eī*) *ūhellākkā* '(mitte) ühelgi', (*eī ole*) *hāppētākkā* '(pole) häbigi'. Siinsamas mainitagu väljaspool seda reeglit sündinud geminatsioon — puhtal rõhuolude mõjul? — sõnus **periantakki* (< *-taki*) 'reede', **māntakki* (< *mānantaki*) 'esmaspäev', **lavvantakki* 'laupäev', **suntakki* (< *sunnuntaki*) 'pühapäev', milledest see klusiilne edustus on tunginud algupäraselt rõhutussegi seisukorda vastavais **tīstakki* 'teisipäev' ja **torstakki* 'neljapäev', (vrd. § 52);

-t- > -tt-: *pattā* (< **pataheñ* ~ < **pataða*) 'patta ~ pada', *kuttō* (< **kutoü* < **kutoβi*) 'koob', *sittēks* (< **siteyeñsi*) 'sidemeks', *mattēn* (< **matheñ*) 'lutsu', *tottälline* (< **totudēllinen*) 'tõsine, õiglane', *vuttān* (< **vutaðan*) 'kolgin, peksan¹'; kaasrõhulises silbis passiivi presens (kuigi siin *-t-* pro *-tt-*, analoog.): (*rīhes*) *kuivatetta* '(rehes) kuivatatakse', *kašvatettā* (*tammē*) 'kasvatatakse (tammē)', *sammuttettā* 'kustutatakse' — vrd. rõhutuid *küsūtā* 'küsitakse, palutakse', *piētā* (< **piēttāhen*) 'peetakse', *vannehitetā* 'vitsutatakse'; *-p- > -pp-*: *kuppō* (< **kupoheñ* ~ < **kupoða*) 'kuppu ~ kubu', *kāppē* (< **kāpeðā*) 'väle, käbe', *hoppēst* (< **hopeðasta*) 'hõbedast', *pappū* 'uba', *tappān* (< **tapadan*) 'taotlen', *hāppēmā* (< **hāpeðāmāhen*) 'häbenema'.

b) *-t-* edustuses eriliselt on mainida kaasrõhulise silbi järel hääliksäädusliku partitiivi *t-*olluse analoogia teel saadud kadu, mis esineb järjekindlalt igalpool, välja arvatud kontraktsioonitüveliste noomenite pluralis jm. (vt. § 4, *-t-*), kus paralleelselt kadule tuleb mõnikord, kuigi harvemini, ette ka *-t-* püsimine:

¹ Või *-t-* < *-tm-* siin? Vrd. § 19.

(*ossin*) + *kalpašst* '(ostsin) vorsti', (*tehhä*) *makkaroja* '(tehakse) tanguvorsti', (*pannä*) *sürimoja* '(pannakse) tangu', *alasiij* 'käpik-kindaid', (*ei olt*) + *pižskoiaka* '(ei olnud) tikkegi', *vimisij* (*voruuj*) 'viimseid (purusid)', + *tuõverei(a)* 'toobreid', *aino(v)aki* (*ei satu*) 'ainsatki (ei saadud)', *jumalā* 'jumalat', *mokomā* 'säärast', *korentō* 'kiili', + *karašst* 'petrooleumi', *suõjenteliijā* 'soendlejat', *säünäij* (<<|**säünä-ijtā*) 'säinaid', *heřnej* - *heřnejt* 'herneid', *vięraj* 'võõraid', (*māni*) *vättej* (*tuõmā*) '(läks) riideid (tooma)', *jumalikkej* 'jumalakartlikke'.

Üksiksõnalistest erandmoodustustest mainitagu: *müõtā* - *müõ* - (harv.) *mõij*, kus *t* kadu seletub selle partikli lauserõhutu kiirtempoga (vrd. vepsa -*mu*), ja sõna *müttamat*, vrd. sm. *muutamāt* 'mitmed', mille geminaat arvatavasti saab seletuse ingeri naabrusmurrete erilistest gemineerumisoludest (vt. ID 39), kust ta ehk ongi lainatud.

c) -*p*- edustuses on analoogiline tasandumine süsteemsunni teel kõrvaldanud -*pa*- partitsiibi, mille asemel murdes esineb rõhutust asendist resp. rõhulise asendi kinnisest silbist üldistatud -*va*- (<-*βa*-) lõpuline: (*niijen*) *hoijettavan* '(nende) hoitavana', (*olet*) *suvaittäva* '(oled) armastusväärne', (*mujtaki lapsij*) *rissitävöij* '(muidki lapsi) ristida'; vrd. -*β*- edustust § 54.

Samasuguse üldistava analoogia teel on ümber moodustatud kaasrõhulise silbi järel hääliksääduslik preesensi 3. persooni -*pi*, mis alati on asendatud nõrgale astmele omase verbi tüvevokaali ja vokaliseerunud -*v*- (<-*β*-)-elemendi kontraktsiooni saadusega:

kirjuittä (<<|**kirjoittapi*) 'kirjutab', *tapajā* 'jatkub, riidab', (*vāte*) *muřjahū* '(riie) kortsub'; vrd. § 54.

Üksikasjust paistab siin silma -*lię* (<|**liępi*) verbi esinemine oodatava vastava -*p*-lise sõnakuju asemel „kulunud“ lausefoneetilise kiirtempövormina liitmoodustusis *mitä-lię* 'midagi', vrd. vn. *умо-лубо*¹, *kuhu-lię* - *kuhu-le* 'kuhugi' jm. sarnaseis ning *ko(i)le* - *kule* 'vist' (vrd. samuti ID 129).

§ 6. Kr.-kat. murdeosas, V*k*-s ja V*nk*-s, on vokaalidevahelise üksikkluusiili edustus üldjoontes sama, mis luterlikuski, silmatorkavalt erinedes ainult järgnevas:

¹ Kui siin viimaks polegi tegu vene laiuga või mõjutamisega, nagu Ojansuu on oletanud (Itämerensuomalaisten kieften pronominioppia 193).

a) Hilistes vene lainudes esineb siin, nagu ka mõnele taotlevale analoogiale alluvas omas sõnas viimaste eeskujul, üldiselt originaali heliline klusiil —

(*as sie*) *vagana*¹ '(ah sa) pagan', *flagu* 'lipp', *brägašimariānpū* 'kitsetürnpuu (?)', vrd. vn. murd. *бредняга*; *ugurišsa* (*varret*) 'kurgi (varred)'; *sudakkā* 'sudakat', *sed'olkka* 'sedelgas', (*elā mā*) *adā* '(ära mine) põrgusse'; *truba* 'korsten', *šūba* 'kasukas', *rebinpū* 'pihlakas', < vn. *рябина*; ka reeglipäraselt gemineerununa: (*kaks*) *flaggū* '(kaks) lippu', *saddā* (*māni*) 'aeda (läks)', *grobba* (*tekemā*) 'kirstu (tegema)'.

b) Pluurali partitiivis on sagedam kui Ros. lut. hääliksäädusliku *t*-olluse säilumine kontraktsoontüvelistes noomenites ja alg-kaasrõhulise silbi järel, kust see isegi hääliksäädusliku kadu kõrval on saanud analoogia teel eriti V n k -s õige üldiseks ka kahesilbiste noomenite pluur. partitiivis, rõhutu silbi järel —

**rtšoid.i harmajt* 'ruugeid ja halle', *liepeitā* 'laugeid', *kuolleit* 'surnuid', *katajoita* 'kadakaid', (*hitto*) *somrakkoitu* '(kuratvõtku) somrakuid', *punasitā kukki* 'punaseid lilli', *ruiskukkita* 'rukki lilli', *riukuitā* (< **riukuišā*) 'roikaid, latte', (*tappoi*) *kissoitā* '(tappis) kasse', *tammitā* 'tammesid', *silmid* (*auki*) 'silmi (lahti)', (*pal'io*) *kanoitā* '(palju) kanu', (*uomma*) *alahajstā* '(oleme) alamast rahvast'; (V n k:) *kojrapoikt* 'kutsikaid', (*vanoit*) *asseit* '(vanu) asju', *iuttuit* 'jutte', *taikoit* 'nõidusi', *sanoit* (*ei*) 'sõnu (ei)', *koivuitā* 'kaski', *puoloit* 'pohli' jne.

See analoogiline *-t-* peaks olema õige hiline, teatud tüvedes esinevat pikka *-t-*d silmas pidades, mis arvatavasti on saanud lõppkadulisest hääliksääduslikust moodustusest: **poikišā* > *poikišā* > *poikiš* (= *poikt*). Paralleelselt niisugusele partitiivile esinebki, isäranis V k -s, ka hääliksääduslik: *varoi* (*teh'hā*) 'vitsu, võrusid tehakse', (V n k:) (*süömā*) *kagro* '(sööma) kaeru', *hajli* 'räimi'. Selle analoogial ka: *punasij*, *valkei* 'punaseid, valgeid', *haravo* 'rehasid', *ptrai* 'piirakuid' jne. Võimalik, et kirjeldatud nähtus on vadjä keele mõjul tekkinud, kus ta ka esineb; vt. VÄH 63.

c) Ros. kr.-katoliiklaste murdes on analoogilise nõrgä astme üldistumise kõrval (vt. § 5c) kaasrõhulise silbi pree-sensi singulari 3. persoonis tihti kuulda ka hääliksääduslikke *-p-*lisi vorme, eriti *-hü-* tunnuslikkudes refleksiiv-verbides:

¹ Kui see sõna kuulub vanemate slaavi lainude liiki, tuleb siin, nagu *-g-*näitab, oletada vähemalt uut hilisemat mõjutust vene poolt.

(kala) pütahüp (kera) '(kala) püütakse kinni (ka)', tekehüb (nüt) 'tehakse, saab tehtud (nüüd)', lisähüb (rohkem rahvast)', piisahub (üli) 'viskub, loksuh (üle)', pakkahup (tüöllä) 'palkab enese (tööle)';

paar näidet on käepärasest ka -ht- verbidest:

märehtäp 'mäletseb', (niku jo) höpsähtäp '(on ju nagu) pääst segi'.

d) Lausefoneetilisest lõppkadu puhul sõna lõppu sattunud vokaalile-järgneva üksik-klusiili helistumisest Ros. kr.-kat. vt. § 34, lõpp.

2. Nasaali ja likvida (m, n, ŋ, l, r) järgi.

§ 7. Selles asendis on algsoome klusiilid *k, t, p* püsinud nii 1. ja 2. silbi vahel kui ka kaugemal sõnas, niihästi täves kui ka deklinatsioon- ning konjugatsioonimoodustusis, ainult kvantiteedilt nõrgenenuna, nagu vastavad intervokaalsedki (vrd. § 4):

- a) -*ŋk-*, -*lk-*, -*rk-*: *honkametsä* 'vana mets', *viñkū* (<< **viñkudak*) 'vinguda', *tonkūt* 'tuhnivad', *lanhō* (<< **lanhōjōda*) 'langu'; *sulkā* 'sulge', *olkiŋ* 'õlgi', *pōlkān* (<< **pelkādān*) 'kardan', *tulkōt* 'tulgu (nemad)'; *vařkaj* 'vargaid', *siřkēst* (<< **siřkedāstā*) 'selgelt', *tōřkūiä* (<<| **tōřkūdāpi*) 'teeb prahti'; järgsilpides: *kuniñkälle* 'kuningale', *uotelkō* (<< **odoŋtelkohēn*) 'oodaku', *riiñelkä* 'riielge', *viēritelkō* 'veeretelgu'.
- b) -*nt-*, -*lt-*, -*nt-*: *huntu* '(naiste päävari)', *antā* 'annab', *kintēst* (<< **kintēdāstā*) 'kindlasti', (*ei*) *kuntele* '(ei) kuula', *suont* 'soont', *unta* 'und', *sint* 'siit, sellest'; *iltane* 'õhtusõök', *viltā* '„viil“-adraga uudismaad teha', *hūlt* 'huult', *tūōlt* 'töölt'; *murtā* (<< **murtaβi*) 'murrab', *kiertelō* 'keerutleb', *hiřt* 'hiirt'; järgsilpides: *pojintimā* 'pojandit', *kiřventā* 'kipitab', (*ei*) *sāřvint (ole)* '(kas) servet s. o. vedelat toitu (pole)', *viñientē* 'viieendasse', *kotont* 'kodunt', *takant* 'tagant'; *tilalt (nojs)* 'asemelt (tõusis)', *peremiñhelt (ottivoat)* 'peremehelt (võtsid)', *hevo-sūlt* 'hobustelt'; *tūtärt* 'tütart', *tšikertā* 'siristab, laulab', *tiper-tellō* (<< **tiǰperteleβi*) 'tipsutab käia', (*ei*) *tuhertant* '(ei) kabistanud'.
- c) -*mp-*, -*lp-*, -*rp-*: *tempaiä* 'tõmbab', *sitt(a)pōmperō* 'sitasitikas', *ompelustūō* 'õmlustöö'; *kūlpitšsā* 'vihelda', *kelpaiät* (<< **kelp-padaβat*) 'kõlbavad', *ūlpē* 'uhke, ülbe'; *urpimā* (<< **urpimahēn*) 'urbima', *arpä* 'liisku', *turpohū* 'turbub'; järgsilpides: *paksump*

(*pannā*) 'paksem (pannakse)', +*lustimp* 'ilusam', *valkēmpā* (<< **valkēdampāda*) 'valgemat', +*ves'olamp* 'lõbusam'.

§ 8. Pääle eelesitatud lahtise silbi juhuste on astmevaheldusteooria järele nasaali ja likvida järel (tugeva astme) klusiil algsome keeles esinenud 2. ja 3. silbi vahel kinniseski, rõhutus silbis. Ros. murdes, nagu pea kogu soome keele alal, on kõik siia kuuluvad konsonantühendid — küsimusse tulevad: -*ŋk*- üksiknoomeneis; -*nt*-, -*rt*-, -*lt*- üksiknoomeneis ja vastavatüvelisis verbes ning viimane teatud frekventatiivverbide 1. infinitiivis; -*mp*- komparatiivis — saanud kaasrõhulise silbi või muul analoogial nõrgale astmele omast klusiili (resp. nende helilisi vasteid) eelkäivale nasaalile ~ likvidale assimileeriva käsitluse osaliseks; vt. §§ 44, 45.

§ 9. Ros. kr.-kat. murde nasaalile ja likvidale järgneva klusiili edustuse erinähtusena on registreerida ainult, et sääl vastavates hilistes vene lainudes on alal originaali heliline klusiil:

morda (<vn. *морда*) 'hobuse koon', *sel'dit* (<vn. *сельдь*-) 'heeringad', *gorbā* (<vn. *горб*-) 'küüru',

ja et see võõraspärase hääldamine on kodunenud mõnes üksikus omaski sisekadulises või onomatopoeetis-deskriptiivset laadi sõnas:

bõmbõrājine 'sitikas', *kand.la* (<<|**kantēlēh*) 'kannel', *aŋgre* (<< **aŋkēreḥ*) 'angerjas'.

3. Spirantide (*s*, *h*) järgi.

§ 10. *s* ja *h* järel — ühendeis *sk*, *hk*, *ht*, mis algsomes tulid ette 1. ja 2. *s*. vahel oletatavasti ainult lahtises silbis — on murde klusiili edustus algsm. seisu muutumata jatk:

-*sk*-: *pāskülājine* 'pääsuke', (*valkēt*) *iskō* (<< **iskeḥi*) '(välku) lõõb', *puskōt* 'kaevavad, pusevad', *viskausmašinal* 'tuulamismasin'; -*hk*-: *lohki* 'lõhki', *pūhki* (<< **pūhkiḥk*) 'pühkida', *kouhkoj* 'kopse', *viuhka* 'kihv', (*kui mont*) *tāhkā* '(palju) viljapäid'; -*ht*-: *ohto* 'küllalt', *ehtū* (<< **ehtūḥi*) 'ehtib, jääb ahtraks', *iāhtū* 'jahtub', *rhtā* (*outmitā*) 'reht (rabatakse)', *luhta* 'luhthein', *puhtaks* 'puhtaks'.

2. ja 3. silbi vahel, kus oletatakse mainitud ühendid oma tugevas astmes esinenud nii 3. silbi olles lahti kui ka kinni, on -*sk*-ga murdes lugu praegugi nii, samuti -*sk*-ga kaugemalgi sõnas (näiteid viimasest ongi vaid alglahkisest silbist):

(*lapset*) *pureskellōt* '(lapsed) närisklevad' ~ *pureskella* 'näris-kella', *kāntskā* 'pöörduge', *heittiskōt* 'heitugu', *kořjahuskō*

'korjugu'; NB paljud siia kuuluvad vene lainud jm. hilised moodustused: *parmuskat* '(lehma-)kiilid', *toroskaks*, *töpäskäks* 'vanast väetiks, lühikesearuliseks', *rokoska* (< vn. *рогоска*) 'rogusk', *samaskaŋka* 'kitiga', *pačkaska* 'tökatinoū'.

Niisama on püsinud *-hk-* (mis esineb siiski ainult — mujal tuntud adjektiivne *-hko* tuletussuffiks on siin tundmata — mõnes hilises lainsõnas): *senihka*, gen. *senihkan* 'peigmees'.

-ht- sellevastu esineb vahelduses *-ht-*: *-h-* (algkinnises silbis), oletatavasti 1. ja 2. s. vahelise astmevaheldusliku *-ht-* analoogial (vt. § 46):

unohat (<|**unohtat*) 'unustad': *unohtā* (<<**unohtadak*) 'unustada', (*heññet*) *tukehuttā* '(hinge) matab': *tuhehtā* 'lämbuda', *vannehitetti* (<<|**vannehtittettihen*) 'vitsutati': *vannehti* 'vitsutab', (*sejnā*) *jürähti* '(sein) mürtsatas'.

§ 11. Erandmoodustusena on mainida kõigepäält *-h-* lõpuliste noomenite partitiiv, mis siin, nagu muiski soome murdeis, omab lõpuna *-tta*, *-ttä* (resp. *-i*) pro **-ht(a)*, *-k-* lõpuliste noomenite proportsionaalanaloogial:

pärettā (*polteitti*) 'peergu (põletati)', *homet* (*ei ole*) 'hallitust (pole)', *aņkeretta* (<<|**aņkerēhta*) 'angerjat';

NB ka *homētū* (<**-ht-*) 'hallitab', ja *vikate* (<**vikatēh*) 'vikat' ~ (V k) *vikake* (<**-ht-*), milledes leidub *-(i)t-* pro oodatav *-h(t)-*.

Üsikerandeist puutub veel silma *-ht-* pro *-hk-* kinnise silbi nõrga astme ühtsuse läbi võimaldunud proportsionaalanaloogia tulemusena sõnas *vihtt* 'laulatusele' (vrd. sm. *vihkiin*): *vihin* gen.

§ 12. *-st-* ühend, mis algsoomes vist on esinenud vaheldamatuna igasuguses asendis, kinnises kui ka lahtises silbis, vaheldub Ros. murdes, nii et (alg-) lahtises *st_*:

mäennüstärä 'mäeküngas', *justku* 'justkui', *ktstā* 'võidu', *püstū* 'püsti', *mejsterit* 'meistrid', *ostā* 'osta', *pursto* 'kalasaba', *karsta* 'sügelised', *hursti* 'voodi, laudlina'; järgsilpides: *rutisti* (*kovast*) 'pigistas (kõvasti)', *illastā* 'õhtut süüa', *kivistämmä* 'valutama', *vilistā* 'vilistab', *hiřvistellō* 'naljatleb', *kaulustimeŋka* 'võrgukudumis-puuga'; partitiives, elatiives: (*süöp*) *keŋkimüst* '(sööb) jalavarju', *naist* 'naist', *külmäst* (*vaj*) *mist* 'külmast (või) millest', (*tullōt*) *puplast* '(tulevad) pohlalt', *vülist* 'vahest', *peräst* 'pärest',

algkinnises *-st->-ss-* resp. *-šs-*:

ossettu 'ostetud', *pušsellā* (*heñnij*) 'raputatakse, lüüakse

lahti (heinu), *kõssatā* 'võisteldakse', *pursos* 'kalasabas', *püssüs* 'püsti', *karssan* (genet.) 'sügeliste', *hätäkasse* 'hädaristsed', (*aivin aivinä*) *vasse* '(puhas lina puhta lina) vastu'; järgsilpides: *putišsan* (*käņkā*) 'pigistan (käega)', *kauļušsin* 'võrgukudumis-puu', *hirvišsellā* (<<|* *irvīsteldāk*) 'naljatella', *kovišsus* 'kuri, kuri keeld', *ilošutta* 'rõõmustab'; -s-tüveliste verbide I infinitiivis: *nojšsa* (<|* *nojštak*) 'tõusta, hakata', *uppōšsa* 'uppuda', *humišsa* 'mühiseda'; -stikko kollektiivsõnades: *vesašsikko* 'võsastik', *hāpašsikkō* (*juoksi*) 'haavastikku (jooksis)', *ruokošsikko* 'roostik'; -sten adverbid: *kolmišse* (*otti*) 'kolm korda (võttis)', *kahišse* 'kaks korda'.

§ 13. *st-* > -šs- muutusest on kõrvalekaldu mis i märgata hilistes vene lainudes: *prostaŭtā* 'jumalaga jätta', *vięstīt* (*vūjā*) 'teated (viiakse)', *sirostin* (*haisu*) 'niiskuse (hais)', (*enn_olti*) *stārostat* '(enne olid) vallavanemad'; sedasama osutavad eesti lainud, ka mõned omad sõnad: *tięnistüst* 'teenistust', (*māņkā*) *mustikkā* '(minge) mustikaile', *lusti: lustit* 'ilus: ilusad', *koristuksem_peräst* 'ilustuseks', *jalustin* ~ -šsin 'jalgraud', *anttikristus* 'valekristus', *nāstīt* (K u l, vrd. lv. *knaš?*) 'ilusad', *rūstükset* (vrd. sm. *rystōset*) 'liikmekohad, jäsemed', *paįstuksis* (<? -stū- < <-stau-) 'paistetuses', mõnikord isegi muidu alati nõrgatüvelises passiivi preesensis: *nostetā* ~ *nossetā* 'tõstetakse', *paįstetā* ~ -ss- 'küpsatakse'.

Siin märgitagu ka ära, et -stik, pigemini küll -stin (Kettuse järele) adverbides oodatava kinnise silbi -šs- asemel Ros. murdes esineb -st-, kuna see adverb tüüp on vormilt identne elatiivile (vt. -k, § 32):

kāppęst, *keřķęst* (*kāųp*) 'kābedasti, kergesti (kāib)', *kīntęst* 'kindlasti', *pahase:sta* 'viletsasti', *vięnose:sta* (*kāųp*) 'pikkamisi (kāib)', *hūvāst* (*teki*) 'hāsti (tegi)'.

-st- > -ss- ~ -šs- muutumise juures on eridusena veel tähele panna -šs > s lühenemine, mis kuulub mõnikord Kal-ski, järjekindlalt aga Kul-s-stikko-lõpulistes kollektiivnimedes:

(K u l) *rātāsikko* 'peen metsarāgastik', *vesasikko* 'võsastik', *nāresikko* 'männivõsastik', *kant(o)sikko* 'kānnustik'.

§ 14. Algsõome -sk-, -hk-, -ht-, -st- edustus Ros. k r. -k a t. on üldjoontes täitsa sama. Tähen dada on ainult, et -st- > -šs- > -s- 2. ja 3. silbi vahel siin näikse olevat palju sagedam kui Ros. l u t., järje-

kindel *-stikko* noomeneis ja nähtavasti ka *-stuttā*, *-stüttā* verbides (järgneva silbi geminaadi tõttu?):

lepisikot (sūret) 'lepikud (suured)', (*püttū*) *kantosikko* '(tuleb ette) kännustik', *hāpasikko* 'haavik', *pehosikko* 'põõsastik', *pajusikko* 'pajustik', *urosuttā* 'julgustab, lohutab', (*repo*) *pelāsüttā* '(rebane) ehmatab', *inosuttā* 'rõõmustab',

mõnikord mujalgi:

karjusi (*šš*) (< -šš- < -st-) 'karjusele', *pašēttuj* 'paistetas üles', mille kõrval aga ka oodatav -šš-:

miehuššan̄ka (paštā) 'vöökohaga (särk)', *pölāššūjn (kovast)* 'ehmusin (väga)', *karjuššika* 'karjusega', (*ei*) *kopišsu* '(ei) lihu', + *kapušsat* 'kapsad'.

Kuigi see lühenemisenähtus oleks häälikfüsioloogiliselt ka murde omana hästi arusaadav, tahaks arvata — kuna ta esineb vadja alale ligemas Kullakülas ja muidugi vadjale mitmesti ligidas Ros. kr.-kat. murdes — selle olevat, niipalju kui temas on häälik-sääduslikku järjekindlust, ühenduses vadja vastava nähtusega, vahest ehk viimasest *-sikko* ja *-suttā* kategooriate kaudu lainatudki (vrd. VÄH 26—29, 73). Et vähemalt *-sikko* suffiks on võõrast algupära, osutab selle eel käiva tüve tugevaastmelisus (Ros. kr.-kat. nõrgaastmelised näited V k-st on ehk selle küla eesti keele naabruses asumisega, eesti mõjuga seletavad, vrd. e. *lepistik* jne.), mis vadjas näikse loomulik olevat, kuna sääl see suffiks silpi lahti hoidvana on ilmselt vana (*-zikko*- < *-sikka* pro **-sikko* < *-ssikko*, VÄH 73).

4. Klusiili järel.

§ 15. Kuigi murdes esineb hiliseis laines kõnesolevasse rühma kuuluvana ka *-pk-*ühend (*papka* 'papp', *propka* [< vn. *pronka*] 'kork', jne.), tuleb siin algsuurest päritud ühendina küsimusse ainult lahtise silbi *-tk-* (kinnise silbi oletatava nõrga astme *-tk-* edust. vt. § 39):

sitkē 'kitsi', *tutkam̄t̄ka* 'kanga sõlmostega', *kitkē* (<<**kitkēðak*) 'kitkuda', *kalkān* (<<**katkadān*) 'murren, teen katki'; järgsilpides, *-a(i)ðā-*, *-ä(i)ðä-* kontraktsioonverbide imperatiivis: *levätkā* 'puhake', *toṽkalkā (k̄tni)* 'tõugake (kinni)', *hüpätkōt (vajkko)* 'hüpaku (kas või)'.

§ 16. Ros. kr.-kat. *-tk-* edustus on identne eelkirjeldatule.

b. Silbi lõpul.

1. Helilise konsonandi eel.

§ 17. Siin käsitlemisele kuulub rida 1. ja 2. silbi vahelisi konsonantühendeid, mis kõik oletatavasti algsoomes 2. silbi kinni olles on allunud klusiili astmevahelduslikule spirandistumisele. Süsteemsundlikku paradigmaatset tasandumist arvatakse põhjustanud selle nähtuse, et nüüd Ros. nagu muiski soome murdeis ühes ja samas paradigmis ei leidu vana vahelduse jälgi, vaid on üldistunud üks vahelduvaist, klusiilne tugev (lahtise silbi) või vokaliseerunud nõrk (kinnise silbi) aste. Et need ühendid ei võta oma alla mingeid grammatilisi kategooriaid ega suffiksaalmoodustusi, vaid esinevad murretevahelisele rändamisele alteis üksik-sõnus, sellega seletubki edustuse kirevus, kus osas paradigme peegeldub oletatav tugev, teises nõrk aste. Sellest reservatsioonist peaks jatkumagi, et loobuda siin küsimusse tulevaid ühendeid kahes kohas esitamast.

Esiti aga tuletatagu meelde ka klusiilide esinemise puhul silbi lõpul nende nõrgameedialist artikulatsiooniväärtust, mille rõhutamiseks nad siin ongi tähendatud *k̄, ĩ, p̄*.

§ 18. *-kl-, -kr-, -kn-, -k̄i-*:

-kl-: *neula* 'nõel', *taula* 'tael', *naula* 'nael', *paulat* (ümber) 'paelad (ümber)', *seulo* 'sõeluda', *eil(e)* 'eile'; hilisemad germ. lainud: *hauhit* 'haavlid', *peilt* 'peeglisse'; *-kr-*: *nauril* 'naerid', *nauran* 'naeran', *kaural* (on *helpēt*) 'kaeral (on libled)'; *-kn-*: *siunān* 'õnnistan'; *-k̄i-*: *vāja* 'vai', *rajarikko* ~ *rajarikko* 'soolte kubemeskäigu-tõbine'.

Esitatud näited osutavad aluseks olnud vokaliseerunud spirantastet *-ɣl-, -ɣr-, -ɣn-, -ɣi-* ja peegeldavad ühes murdes esineva vana analoogiamoodustusliku (vt. ÄH 149) *-hn-* juhustega *nāhniūt* ~ *nāht* 'näinud', *tehnūt* ~ *teht* 'teinud' murde oma edustust, algupäraselt lääne-soomemurdeomast, kuid vara ju idamurdeissegi, milledesse kõnesolevigi kuulub, levinut. Selle kõrval on aga Ros. k.r.-k.a.t. murde tugevast klusiilastmelisest edustusest (vt. § 21) lainudena siirdunud või mingi muu murdesegunemise teel saadud:

sūklā 'hobuse jalakäsna', *+hāklā*¹ 'linahari', *mūkrā* 'mutt', *makias* 'maias', (K u l) *vāki* ~ *vāja*,

¹ See rootsi lain näikse siiski olevat niivõrd hiline, et kunagi pole kokku puutunud oletatava astmevaheldusega.

või ilmsesti hilised v n. l a i n u d :

fõklõ 'peet', vrd. Ros. kr.-kat. *fūčkeli*, < vn. *сөөкла*, *ikriš-illat* 'jõulu ja kolmekuninga vahelised mänguõhtud', vrd. vn. *узпуше*, *pükrä* 'kühm, kungas', vrd. vn. *бызоп*.

Siia kuuluv erandmoodustus *lajja* 'lai' on nähtavasti lain eestist või vadjast, kus vastavas sõnas -d'd'- < -ij-.

§ 19. -tr-, -tn-, -tj-, -tm-, -tv-:

-tr-: *puṭrolle* 'pudrule', *tēret* 'tedred', *aṭra* 'adra', *aṭrē* 'söömaaeg, pidusöök', *tr < ter?* vrd. sm. *ateria*; -tj-: *paṭja* 'padi', *huṭjan* 'hudja', *keṭju* 'kett', *hartēn¹ (nenä)* 'õla (nukk)', *haltejt* (< -ltja-) 'haldjaid', *katēt* 'püksid'; -tn-: *linna* 'linna', *vannon* 'vannun', (*tänä*) *vuṅn* (< *vuṅna* < **vōtna*) 'tänavu', *vuṅna* 'voon, lambatall', vrd. vdj. *vēdna*, *tājn* 'läis'; -tm-: (*riht*) *vuṭmitā* '(reht) pektakse', vrd. vdj. *vudmata*; *māmmi* 'rukkijahu toit' (vt. FUF XIII 314); -tv-: (*pū*) *latv (va)* '(puu) latv (ainult)'.

Silbilõpuline *t* klusiil helilise konsonandi eel näikse siis murdes idasoomele tüübiliselt esinevat tugeva, klusiilastme üldistuses, püsivana või [-tn- > nn (> n), -tm- ≡ ~ > -mm-] järgnevale konsonandile assimileerununa. Loomulik, et vastavatüvelised hilised lainudki, vn. või eestist, on säilutanud oma konsonantühendi (muidugi originaali helilise klusiili või teenuise substitueerides murdeomaselt helitu meediaga):

noṭra 'nõrk, võimetu', vrd. e. *nōder*, *vet̃roastuva* 'vedruäke', *letniikka* 'suvihoone', vrd. vn. *летник*, *sūtjat* 'kohtunikud', vrd. vn. *судья*, *peṭroks* 'peetripäevaks', *trāṭva* 'piginiiti', *poṭvota* 'küüt', *meṭlaṅka* 'luuaga', vrd. vn. *метла*.

Läänesoomele omane nõrk aste peegeldub sõnus:

nōṭrā 'sõnakuulelik, alandlik', *vuṅraṭtu (maja)*, < germ. *fōdr-* (Bibl. Verz. 132), 'laudadega lõõdud, vooderdatud (maja)', *vārnas* 'adra vannas'.

Esimene neist võiks seletuda kirikukeele lainuna, kuid ka ilma selle seletusvõimaluseta pole tema ilmumine siin murdes üllatav, sest see sõna on teatavasti elavaid murdeidki pidi levinud kaugele idasse, Soome Ida-Karjalani (ÄH 144) ja Vene Karjalassegi. *vārnas* sõna on -rn- (< -dn- ?) -lisena idasse levinud kuni Poadene Karjala murdeni (AH 150), kus *voarnaš*, mis siiski võiks olla tek-

¹ *ia* > *e* kohta, mis esineb selles näites ja mõnes muus hiljemini, vt. § 89.

kinud ka helilise *dn* < *tn* kaudu, nagu näit. hilises vene lainus vps. *svařba* < *свадьба*¹, ja selle *r*-le saaks hädakorral ehk seletust otsida ta balti originaalist (< leedu **vartsna* [*> varsna*]); vt. A. Leskien, Litauisches Lesebuch, Heidelberg 1919, lhk. 144; prof. Paasose seletus Vir. 1917, 12 näib vähem tõenäolik.

Eri teed on arenenud deskriptiivne *vutata* : *vuttān* verb, vrd. eespool *vutmi*-, kus nähtavasti *-tm*-d edustab *-t*.

§ 20. *-pl*-, *-pr*-, *-pi*-:

-pl-: *kořlin* 'koban', *kařlas* 'ree kodar', *hořlast* 'lõdvalt';
-pr-: *seřrat* 'sõbrad', (< ? eestist), *hařras* 'habras', *kořraņka* 'pihuga', (*pošet männõd*) *snipřt* '(põsed lähavad) kortsu';
-pi-: *kařja* 'kabi', *rořjo-* (*tuli*) 'riida-, risu- (*tuli*)', *rautlařjalla* 'raudlabidaga', *hiřjā* (*on hięs kařk*) 'ihunahk (on higine kõik)'.

Silbilõpuline *p* klusiilgi on, nagu esitatud näidetest selgub, murdes helilise konsonandi eel algsome tugeva klusiilastme üldistunud jätkamine. Vastavalt säilunud — klusiilsetena, tarviduse korral murdeomase klusiilikvaliteedi substituutsiooniga, esinevad ka hilised vn. ja eesti lainud:

kařlit (vrd. vn. *капля*) 'tilgad', *kařlukkoja* (vrd. vn. *каблук*) 'kontse', (*sāst*) *ruřlast* (vrd. vn. *рубль*) '(saja) rubla eest', *piřli* (vrd. vn. *библия*) 'piibel', *sāplāņkā* 'potihargiga', ? vrd. vn. *сабля*, Kalevala 'säilällä säkenevällä', *tuřli* 'tubli', < ? eest.; vrd. Veske, Славяно-финскія культурныя отношенія 227—8.

Sõna *api* 'abi' — ? kui see üldse kuulub siia, vrd. Bibl. Verz. 18, sm. *avio* ~ *apu* — on ilmne lain eesti keelest.

§ 21. R o s. k r. - k a t. murde silbilõpulise klusiili edustus helilise vokaali eel erineb mitmeti eesitatust.

Siia kuuluvais *k*-d sisaldavais ühendeis on karjalale ja idasoomele omaselt üldistunud algsome tugev, *k*-olluse säilitav klusiilaste (vrd. sellevastu eespool § 18):

nięgla 'nõel', *sięgla* 'sõel', *nāgliřtu* 'naelutatud', *paņnaka* 'paelaga', *sūglā* 'hobuse jalakäsna', *hāglātā* '(linu) sügeda', *kagravettā* 'kaeravett', (*mitā*) *nagrād* 'mida naerad', *mā-mūgr* 'mutt',

kusjuures, nagu nägime, silbilõpuline *-k*-> *-g*-, niisamuti nagu järjekindlalt selles asendis on helistunud ka *-t*-, *-p*-; *-t*-ga ja *-p*-ga

¹ LVHA I 31, alamärkus.

algavais konsonantühendeis, kus siin nagu Ros. l u t . - s k i (vt. §§ 19, 20) on üldistunud algsm. tugev aste, ongi see helistumine Ros. k r . - k a t . murde ainuke eritunnus silbilõpulise klusiili edustuses:

adra (*ruřška*) 'adra (käepide)', *puđrupaλ* 'puđrupajal', *pedrun* (*kerā*) 'peetripäeval (ka)', (V n k.): *tedrijā* 'tetri', (V k.): *vudmasin* (*selkā*) 'peksin (selga)', (*petājä*) *ladva* '(männi) latv', *kodvata* 'kohmida, lüüa', **ked'jut* 'ketid', *kab.λad* 'ree kodarad', *höbleñnä* 'lõdvenda', *šiblt* 'näpib, nikitseb', (*koko*) *kobraλ* '(kogu) pihuga', *habras* 'habras', (*sajt hüvān*) *sebran* '(said hää) sõbra', *labiā* 'labidat', *kabiaka* 'kabjaga', *hibjä* (*sühkü*) 'ihunahk (sügeleb)', *robjuŕte* (*lōi*) 'hakki, sassi (lōi)', *robjuŕt* 'risuhunnik, raod'.

Vastavalt helilised on muidugi ka hilised vene helilisklusiilsed lainud:

kab.λukka 'konts', *fed'ja* (< vn. Федя) 'Teodor', *pod'jomŕte* (< vn. noüdemme) 'lähme (interj.)', *sud'ja* 'kohtunik', *podvoda* 'küüti', (V n k.): *šab.λat* (vrd. vn. шавель) 'hapuoblikad'.

Siinsamas tähendatagu, et silbilõpulise klusiili helilisuus, kas vene keele hääldamise otsekohesel mõjul või k r . - k a t . naabermurde vahendusel, on levinud ka muidu Kal-ga selleski küsimuses ühel arenemisastmel olevas Kul-s, kus on üles tähendatud keelejuhilt *vudmas*, *kobra*, *koblimma*, *labja*, *kabja*, *robjo*, *hāglājä*,

selle kõrval aga ka:

**hāklā*, **fōklā*, *mükrā*, *puŕro*, *teŕret*, *aŕra*, *laŕva*, *höplest*.

Kõnesoleva Ros. k r . - k a t . klusiili helistumise juures on huvitav konstateerida, et see temale järgnenud *-j-* vokaliseerumise puhul (vt. § 88—9) on püsinud helituna:

hā.ŕtejne (< *haltja-*) 'haldjas', *vākē* (< **vakja*) 'vai', *kātēt* < **gatja-* (vrd. Mikkola, WSB 108) 'aluspüksid',

millest võib järeldada, et silbilõpuline klusiil on heliliseks muutunud alles päale nimetatud vokaliseerumisnähtuse teostumist.

§ 22. Lisana päätükile klusiilist helilise konsonandi eel käsitatagu siinsamas murdes esinevaid oletatava algupärase *-štr-* (*-tšr-?*) ühendiga sõnu. Need on:

oŕra 'oder' (vrd. sm. *ohra*, < *-štr-*, vt. Ojansuu, Vähäisiä kirjelm. XLIX 27—28), *keŕrätā* 'kedrata', (< *-štr-* [*?-tšr-*], vt. Vir. 1917, lhk. 66—67, 89, 111)

ja neis on ilmsesti pääsenud maksvusele kogu paradigmis üldistunud tugev aste¹.

Ros. kr. -ka t. murre erineb üldedustusest sellega, et *-tr-* > *-dr-* ootusele vastavalt: *kedrätä, odra*.

2. Helitu konsonandi eel.

§ 23. Siin tulevad küsimusse klusiil + spirant *s* ühendid *-ks-*, *-ts-*, *-ps-* 1. ja 2. silbi vahel ja kaugemal sõnas. Läänesoome keelte praeguse edustuse seisukohalt on raske oletada nende ühendite järgneva silbi kinnisusest või lahtisusest olenenud kvalitatiivset nõrga ja tugeva astme vaheldust algsoome keeles. Sellepärast tohiks olla õigustatud nende esitamine allpool, silbi kinnisust või lahtisust arvesse võtmata.

§ 24. *-ks-* ühend on püsinud nii lahtises kui ka kinnises silbis:

paksump 'paksem', *ukse (piena)* 'ukse (piit)', *kaksikot* 'kaksikud', *hoksas* 'märkas', + *kloksajä* 'luksub', (*kuotä neljän*) *sukseŋka* '(kootakse nelja) tallalauaga'; järgsilpides: *sisukset* 'sisikond', *rikoksišse* 'kuritegudesse', *alukselle* 'aluslaevale', (*tüvvä*) *kantamukset* '(tuuakse) seljatäied', *ammukset* 'rabandus', (*kari on*) *makaüksel* '(kari on) magadiskohal'; translatiivis: *mäks* 'maaks', *hiĕnoks* 'peeneks', *martiks (süntünt)* 'mardipäeval (sündinud)', (*on jänt*) *mahoks* '(on jäänud) ahtraks', (*kukitsemine on*) *itseksē* '(õitsmine on) ise, teine asi'.

Erandlikult *-ks-* > *s* esineb ainult ühes, nagu vöörapärane geminatsioongi näitab, lainuna murdesse tulnud sõnas: *rukkouš - rukkōš* 'palvemaja-tund': *rukkoušis - õšis* 'palvemajas'; vrd. sm. *rukous*, gen. *rukouksen*.

§ 25. Niisamuti on *-ts-* ühend alati püsinud:

(*hä*) *etsi* '(ta) otsis', *kutsutä* 'kutsutakse', *katsõt* 'vaatavad', *its (oli)* 'ise (oli)', (*eĭ*) *rätsi* '(ei) raatsi', *patsas* 'sammas', *kitsukkäiset* 'kitsukesed', + *latsurkäine* 'lopergune', + *kotsan(a)* 'kapsa vars', vrd. vn. *kouan*, + *sitsivõ (ossetä)* 'sitsi (ostetakse)',

¹ Läänesm. keelist tuntud *-str-*ühendilisist hilisemaist lainsõnust, mis tuleksid ühtlasi mainida, ei esine Ros. murdes sm. *itra - ihra* vastet üldse, ja vene *очmъза* (> sm. *ahrain, atrain*) on tulnud murdesse hilise lainuna: (K a l) *asterka - (V k) astrega* 'ahingas'.

vrđ. vn. *cumueboii*; konsonandi järel¹, vrđ. Porkka, ID 35: *mertpartsat* 'mõrra vajutiskivid', **tütsä* 'tõnts', vrđ. sm. *tylsä*², *närtsittü* 'närtsida', < eest., **murtsukat* 'mõrtsukad', < eest., **tantsitā* 'tantsitakse', < eest. või vn.?, (*tokku*) *virtsä* '(kukkus) virtsa', **närtsüi* 'närtse' (harv.), < eest.; järgsilpides: *rammitseñmä* (*nois*) 'lonkama (hakkas)', *keritsimijki* 'kääregi', *s̄vitsen* 'kurnan', *taritsō* 'pakub', (*kuoli*) *semeritsā* '(suri) leetrisse', **valitsat* 'vildikud', vrđ. vn. *валчка*, **karšitsa* 'sinep'.

§ 26. Alati püsinud on ka *-ps-* ühend, too kõige vähem levinud ja ühtlasi konservatiivsem kõnesolevast kolmest läänesm. keelis:

rüpsüt 'silmaripsmed', *lipsun* 'harjan linu', *küpsäks* 'küpseks', *lüpsi* (*lehmän*) 'lüpsis (lehma)', *lapsij* 'lapsi'; konsonandi järel: **krampsahti* (*kt*) 'kargas, matsatas kinni'.

§ 27. Ros. k. r. -k a t. *-ks-*, *-ts-*, *-ps-* edustus ei erine millegi silmatorkavaga eesitatust. Nimetamist väärrib ehk ainult, et verbi-paradigmis *juossa*: *juoksen* 'joosta: jooksen' mõnikord kuulduv *k-* kadulisi vorme: *juozvä* 'jookse aga', <| **jōksēk v-*, *juose.ia* 'jookselda'. Vaevalt saab siin tarvitada O j a n s u u antud *-ks-* > *-sk-* metateesi seletustki — lahtises silbis pole kuulduv oodatavat *-sk-*d — või J. Laurosela, op. cit. 20, *-skennellä* verbitüübi mõju seletust; see erandedustus on vist küll alguse saanud „kulunud“, lauserõhutuist asendeist (näit. sagedasti tarvitatavast imperatiivist).

II. Geminaatklusiilid.

a) I ja II s. vahel.

§ 28. Algsome keeles oletatavasti valitsenud astmevahelduslik vahekord — *-kk-*: *-kk-*, *-tt-*: *-tt-*, *-pp-*: *-pp-*, millise vahelduse pikk geminaat esines lahtises, lühike kinnises silbis — peegeldub Ros. murdes nagu mujalgi soome k. alal nii, et pikk geminaat on säilinud, lühike aga lühenenud üksikkluusiiliks (vt. §§ 4, 7):

a) *-kk-*: *-k-* (< *-kk-*) —

¹ Selles asendis on *-ts-* algsomepärasuse tõenduseks vähe veenvaid näiteid, siiski on teda mitmel puhul kirjanduses niisugusena käsitatud, näit. J. Laurosela, Äännehist. tutkimus Etelä-Pohjanm. murteesta I 21.

² Siiski ka vepsas *tüts*, *tütsüidä*.

1. s. lühikese vokaali järel: *nukkū* 'magada': *nukuŕtā* 'uinutab', (*mont*) *+tūkkū* '(mitu) tükki': *+tūkūt* (*teki*) 'tükid (tegi)', *lakkas* 'jättis': *lakatkā* 'jätke', *māṅkokka* 'maakonks': *kokin* (*māta*) *kokaṅka* 'konksin (maad) konksuga'; (helilise) konsonandi või pika vokaalaine järel: *tilkkū* 'tilgub': *tilkahtā* 'tilgatab', *raṅkka* 'raske, ränk': *raṅkast* 'raskesti', *kirkas* 'kirkas, hele': *kirkkāst* 'heledasti', *rākkāūs* 'piinamine': *rākkātā* 'piinatakse', *tiykkān* 'mängin': *tiykkata* 'mängida', *toṅkas* 'tõukas': *toṅkattu* 'tõugatud', *haṅkki* (*heṅke*) 'vaagub (hinge)': *haṅkant* 'hammustanud'.

b) *-tt-*: *-t-* (< *-tt-*) —

kattō 'katust': *katost* 'katusest', *mittāmine* 'mõõtmine': *mitatā* 'mõõdetakse', *+püttū* 'pütt': *+pütūt* 'pütid', *pettelikot* (*pojat*) 'valelikud (poisid)': *petos* 'pettus'; helilise konsonandi ja pika vokaalaine järel: *+vintta* 'vint, pöör': *+vintaṅka* (*kaivo*) 'pööraga (kaev)', *pellttl* 'toidupõhuga': *peltit* 'põhud', *kurttelō* 'kurdab': *kurtan* 'kurdan', *hirtti* (*itsen*) 'poos (enese üles)': *hirtetū* 'poodud', *+peitteli* 'külma raua peitel', *laṅtti* 'parv': *laṅtiṅka* 'parvega', *sättovat* 'saatsid': *sāton* 'saatsin', *nuṅtaverkko* 'noodavõrk': *nuṅtast* 'noodast'; *-t-* tüvel. noomenite partitiiv: (*kāsi*) *kättā* (*pessō, tämä on*) *totta* '(kāsi) kätt (peseb, see on) tõsi', (*eī ole*) *patta* '(pole) paat'.

c) *-pp-*: *-p-* (< *-pp-*) —

tappura 'otstakk', *loppu* 'lõpp': *lopettā* 'lõpetab', *nāpit* (*kāivūt*) *nāppūrāst* 'nāpud (kāivad) nobedasti', *lappellet* 'sirvid, nolid': *lapella* 'sirvida'; helilise konsonandi ja pika vokaalaine järel: *+lampus* 'lamp': *+lampust* 'lambist', *temppui* 'tempe': *tempukko* 'vigur, tembutleja', *kirppu* (*nāpisti*) 'kirp (nāpistas)': *kirpukas* 'kirbukas, laisk'; *sāpas* 'saabas': *sāppaiṭa* 'saapaid', *harppi* (vt. § 31) 'astub'; *vilppi* 'vigurlus, tagamõttelisus': *vilpītōn* 'viguritu, tagamõttetu'.

d) Kõrvalekaldu m u s i sellest selgejoonelisest geminaatidereglist esineb:

ākkistā 'äkitselt' sõnas leidub geminaat (vt. punkt a) kinnises silbis; sõna on ilmselt lain eestist, *-kk-* ga on siin substitueeritud e. *-kk-*; *kāik* 'kõik' kõrval esineb aru tihti lauserõhutuses *kāik - kai*, eriti viimane. Vrd. karjalas (Ojansuu, Vir. 1916 20); see sõna on erandlikus kujus ka setu murd., vrd. *kõõst* 'kõigest' (Seto lug. I 60).

(hälet) *lörppillä* '(huuled) nolbakil' — siin seletub ootamatu geminaadi esinemine sõna deskriptiivse iselaadiga.

b. Järgsilpides.

§ 29. Järgsilpides esineb klusiili geminaat, lahtises silbis kvantiteedilt erinedes: rõhutu silbi järel lühemana (-*kk-*, -*tt-*), kaasrõhulise järel pikemana (-*kk-*, -*tt-*, mis loomulikult on 1. ja 2. s. vahelisist sellevõrra lühemad, kuivõrra on kaasrõhk päärõhust nõrgem). Kinnises sellevastu on ta, nagu mujalgi soome keele alal (vt. ÄH 48) edustatud üksikkluusiiliga.

a) -*kk-*, -*kk-*: -*k-* — *kuriikka* 'puunui, kurik', *latikka* 'latik', *kummikko* 'kentsakas': *kummikoks* 'kentsakaks', (+?) *riššikka* '(ise-sugu vene) köit': *riššikaŋka* 'köiega', *huolekas* 'hoolikas': *huolekkān* 'hoolika', + *svojakka* 'õemees': + *svojakukset* 'kälimehed', *vaneimmikko* 'vanim, Nestor', + *apinikka* 'abiline': (*kašva*) + *apinikaks* '(kasvab) abiliseks', *hautalikko* 'aukline, haudlik': *hautalikot* 'auklised', + *porovikkoj* 'puravikke', (*päiv-*) *valetikko* 'koit'; + *turakalle* 'rumalale', vrd. vn. *дырак*.

b) -*tt-*, -*tt-*: -*t-* — *asettä* 'rahustada': *asetan* 'r-n', (*minnu*) *väsüttä* '(mul) tuleb väsimus pääle', *tšõlputella* 'sulistada': *tšõlputellöt* 's-vad', + *tökötti* (*piętti sięs*) 'tökatit (hoiti sees)', *remettä* 'sekeldus, tüli': *remetin* 'sekelduse'; passiivi imperfektis ja partitsiibis: *korjätti* 'korjati', *oteettu* 'võetud'; *tikutetti* 'põimiti, pletiti', *lämmitettti* 'kõeti'; abessiivis: *kokematta* 'kogemata', *säruksetta* 'suuruseta'; partitiivis (vrd. lõppkadu esitust): *märännüttä* 'mädanenut', (*oitra*) *vihnettä* 'odraokast'; *oluitta* 'õlut'.

c) Huvitava hääliksubstitutsioonina mainitagu siin, et vene deminutiivide -*nk*:l järgsilpides¹ näikse kalduvus edustatud saada -*ntk-*:ga — *lesantka* 'virus', < vn. *лежанка*, *risintka* 'kumm', < vn. *резинка*, *pesulohantka* 'pesuvann', < vn. *лоханка*.

Ka kinnises silbis oodatav üksik-klusiiliks nõrgenemine jääb mõnikord hilistes vene lainudes ära: *parahõttit* (~ *parahotit*) 'laevad', *ohvattast* 'rikkalikult, küllalt'.

¹ 1. ja 2. s. vahel olen märganud sama suhte sõnas *n'an'tka* 'lapsehoidja', < vn. *нянька*.

§ 30. Lõppkadu puhul (§ 110) sõna lõppu sattudes esineb geminaat — nii 1. ja 2. s. vahel kui ka eemal — poolpika klusiilina *-k̄, -t̄, -p̄*:

kaīk̄ 'kõik', *sit̄* (lüüti) 'siis löödi'; *kastet̄* 'kastet'.

§ 31. Ros. k r. -ka t. murde edustus läheb üldiselt kokku eelmisega. Nimetamist väärivad ehk häälikkomistuslikud vaheldused geminaatides

harkkän 'astun': *harkkāmukset* 'sammud' — vrd. Ros. l u t. ja sm. *harppän* ~ *harpin*; *moikk̄t̄* ~ *mojkata* 'laita' — vrd. sm. *moittia*,

mis P o r k k a, ID 59 registreerib Sise-Ingeriski esinevatena. Vrd. setu *võiki* 'võidu', e. *vait* ~ *vaikima* jm.

V n k -s mõnikord järgsilpide kinnise silbi oodatava *-kk->-k̄* juhuseil kuulnud tugevama eksplosiooniga, kvantiteedilt *-k̄*-le ligineva klusiili kohta (*varakas* 'rikas', *lehekēs pū* 'lehekas puu', *lutikat* 'lutikad') ei ole kahjuks andmeid, kas see tendents ulatub kaugemale keelejuhi subjektiivsest hääldamisest.

C. Sõna lõpul.

-k

§ 32. Sõna lõpul on kõigil küsimusse tulevail juhuseil (vt. ÄH 210, 114—220) *-k* kadunud, järele jätmata mingisugust jälgegi (vrd. sellevastu P o r k k a, ID 35—6):

-ek-lõpulised noomenid: *hätäkasse* 'hädaristsed', *kuę* (<<**kuđęk**) 'kude', *kahne* '(maa) kohmetus', *pajisse* 'paise', *pejete* 'tekk', *its*'ise', *pers*'anus' (viimase kahe kohta vt. § 110, lõppkadu); abessiivid¹: *kokematta* 'kogemata', (*kaks viikkō*) *pesemättä* '(kaks nädalat) pesemata', (*kūlet*) *sūruksetta* '(kuuled) suuruseta', *keritsemmättä* (*sīs*) 'niitmata (siis)'; imperatiivi sing. 2. persoon: *mā* (*się*) *asetä* 'mine (sa) rahusta', *pā* (*heñnēt*) (<**panęk**) 'pane (hersed)', *lakkā* (*lempille*) (<<**lakkadak**) 'jāta, (Lembile)', *sūtütä* (*kiyka*) 'süüta (ahi)', *kata* (*ruoka pörvälle*) 'pane (toit lauale)'; eitav preesens: (*eį*) *pāse* '(ei) pääse', (*en*) *sā* (<**sāk**) 'ma ei saa', (*eįvāt*) *lanķi* '(nad ei) lange', (*eį*) *saęta* (<**sanođtak**) '(ei) öelda', (*oluitta ei*) *tehä* '(ölut ei) tehta', (*eį*) *mārehä* '(ei) mäletse', (*eįko mię*) *lōūtājs* '(kas

¹) *-tta* pro *-ta* algkinnises silbis, ÄH 216 seletatud üldistusena possessiiv-sufiksaalseist vormidest; praegu 3. is. possessiivsufiks, üksikuid partikleid arvestamata, murdes ei esine.

ma ei) leiaks'; I infinitiiv: *kiniitä* 'kinnitada' (<<**kīndit-tädäk*), (*tunnet*) *ottā*, (*tunne*) *hojta*, (*tunne omañna*) *pittā* '(mõistad) võtta, (mõista) hoida, (mõista omaks) pidada', *müvvä* (*tahon*) (<<**möðäk*) 'müüa (tahan)', *sähha* 'saada'; -*stik* (-*stin*?) adverbid, vt. § 13: *alassi* 'alasti'; latiivsed, prolatiivsed jm. adverbid: *sinne* 'sinna', *tänne* 'siia', *pälitsi* 'päält läbi', *alatsi* 'alt läbi', *meritsi* 'merd kaudu', *kukali* 'kust kaudu', *sikali* 'säält kaudu', *täkali* (*tuliniki*) 'siit kaudu (tulingi), *kini* - *ki* (<**kīndik*) 'kinni', *ümper* (*mämmä*) (<**ümpärik*) 'ümbertringi (läheme)', *ülko* 'välja'; preesensi ja impf. 1. ja 2. pers. pl.: *oliñma* (*koton*) 'olime (kodus)', (*vihist*) *tuliñma* '(laulatuselt) tulime', *uõttelemma* (*sisart*) 'ootame (õde)', (*nossañma*) *hejille* 'tõstame (neile)', *pölkäsittä* (*heit*) 'kartsite (neid)', *küsüttä* 'palute', *leppättä* (*hüväst*) 'puhkate (hästi)', *annoitta* 'andsite'; -*kik*(?) liitpartikkel: vt. -*kin*, § 76.

-t

§ 33. Sõna lõpul on -t püsinud kõigis algsosomeaegseis juhu-
seis (vt. ÄH 220—4), murdele omaselt nõrgenedes võõra foneetika (?)
mõjul (vt. § 4):

pl. nominatiiv: *matjukset* (*ja*) *pärttülit* (*ja*) *mikkelit* (*kajk pietti*) 'madise- (ja) pärtli- (ja) mihkklipäevad (kõik peeti)', *noijat* (*ollā*) *välkappalēt* 'nõiad (on) vahemehed', *puhtat kujjut* 'puhtad kiud', *rukkīt* (*on*) *hävvišsēt* 'rukkid (on) hävinnenud', *kühküläiset*, *mit*... 'tuvid, kes...', *ket* (*eivät*) 'kes (ei)', *silmät* (*pesi*) 'silmad (pesi)', *pojat* (*kutsu*) 'pojad (kutsus)'; verbide sing. 2. ja pluurali 3. pers.¹: *tartut* (*ki*) 'haarad (kinni)', *et* (*rätsi*) 'sa ei (raatsi)', *mänivät* (*ikkunast tai*) *vejvät* 'läksid (aknast sisse ja) viisidki', *lukivat* (*vaj mitä*) *tektivät* 'lugesid (või mis) tegid', *antat* 'annavad', *pureskellöt* (*vällistä*) 'purelevad (vahest)'; -*nut* partitsiibid, vrd. § 108: *jänt* (*pojs*) 'jäänud (ära)', (*on*) *tullut* (*voimā*) '(on) tulnud (jõudu)', (*ei*) *laskent* (*alas*) '(ei) lasknud (alla)', (*on*) *errōšsut* '(on) lahku läinud', (*ei*) *tšolist* '(ei) sulisenud'; imperatiivi 3. pers. pl. ur.: *süököt* (<<**sökoheṭ*) 'söögu (nad)', *vetäköt* (*nuottā*) 'vedagu (nad noota)', *tuoköt* (*vajkko*) 'toogu (nad kas või)', *tulköt* (*kui tahtöt*) 'tulgu (kui tahavad)', *hülätköt* 'hüljaku

¹ Süntaksisse kuulub, et liittempuste pluuralis või muidu pluraalse *ovat* asemel mõnikord kuulub singulaarne *on*: *rahat on vähät*, *rukkīt on hävvišsēt*; see näikse olevat eesti keele mõju, kuigi ta ka selleta pole võõras soome murdeis.

(nad)'; üksikud sõnad: *kevät (-mañjus)* 'kevadene (madise-päev)', *härüt (on)* 'ristikhein (on)', (*karv.on*) *lühüt* '(karv on) lühike', *lounat (-tüli)* 'lõuna (-tuul)', *kätüt ~ kätküüt* 'kätki', *olüt* 'õlu'.

Ainult sõnavormide *kolt ~ kolmet* (harv.) kõrval esineb ka -t- kaduline: *kolme (vuotta)* 'kolm (aastat)' ~ *kolm (miest)* 'kolm (meest)'. Partikkel *niüt* 'nüüd' kohta tähendatagu, et selles lausefoneetiliselt mõnikord kuuldub -t; Kul-s esineb koguni vokaal lõpuline geminaadiga kuju *nüttä* (vrd. Genetz, Partikkeli-muodot 181).

§ 34. Ros.kr.-kat.on samuti -t- aine sõna lõpulalati püsinud, ainult teatud lausefoneetilisil tingimusil, helilise konsonandi ja vokaali ees ning absoluutses lõpus muutudes heliliseks, > -d;

helilise kons-diga algava sõna ees: *pe.mäd (ja möllät)* 'hullad (ja möllad)', (*on*) *iänäd (maha)* '(on) jäänud (maha)', *vanad.naišet* 'vanad naised', *ravad.jäväd* 'õllerabad jäävad', *kassad.viekä* 'kastad veega', *ussäd.verred* 'paljud lauluviisid', *haljäd.rukkid, viel (pittä uote.ia)* 'haljad rukkid, veel (peab ootama)', *pärmäd (lentäjäät)* 'pärnud (lendavad)', *makajäd (ninta niku)* 'magavad (nagu)'; vokaaliga algava sõna ees: *mäd.eiväd uo rovnojd* 'maad ei ole tasased', *ussäd.ihmised (on lättü)* 'paljud inimesed (on kõnelnud)', *koläd (astajkä)* 'kolm aastat', *rippüd (aijas)* 'ripuvad (aia otsas)', *kalad.on kall'et* 'kalad on kallid', *tuomud (olt heposen sitkäkka)* 'külakostiks (olid hobuse pabunad)', (Vnk:) *männitäd (mies)* 'kadunud (mees)'; absoluutses lõpus ja pausikohal: (*siis or*) *ried.* '(siis on) reed', (*leiväd*) *vähäd.* '(leivapoolne) vähene', (*eivät kessä*) *lehmäd.* '(ei kannata välja) lehmad', (*jalkojka*) *tallannud.* '(jalgega) tallanud', (*noisi käymä naisen iürē*) *kuollud.* '(hakkas käima naise juurde) surnu', (*mittä en*) *tehd.* '(midagi ei) teinud', *nevvovad: (la hoitā . . .)* 'andsid nõu: (las hoiab . . .)', *uotte.löd, (ken tullō)* 'ootavad, (kes tuleb)', (*miks hüö*) *hülkäsiöväd.* '(miks nad) jätsid järele, lakkasid'.

Selle kõrval vastab siis täiesti ootust helitu -t esinemine järgneva sõna helitu algkons. puhul:

tahot (kattitssa) 'tahad (end katta)', *omenat.kazvat (püssa)* 'õunad kasvavad (puus)', *sät (suojä)* 'saad (sooja)', *uiiüt,*

(*sīs*) *pannõt*... 'ujuvad, (siis) teevad häält', *budil'nikat* (*hüväd*) 'äratuskell (hää)', *täriravat* (*pannä*) 'taarirabad (pannakse)', *hāpaset haaret* (*kāēssā*) 'haavahalud (käes)'.

Segadust asjasse toob ainult, et *-t* leidub õige tihti ka helilises naabruses, kõige enam vokaalalgulise sõna ees: *rojūd i amat* (*antoj*) 'halvad ilmad (andis)', *hettat inimäiset* 'helled inimesed', *unoksit* (*ed jälle tulit*) 'unustasid, (et jälle tulid)', (V n k:) *mānivāt* (*ohvata i i a*) 'läksid (jahile)', *küsvāt* (*üöks*) 'palusid (ööks)', (*ei*) *kannañtant uote i i a* '(ei) kannatanud oodata', (*että*) *sittuññet* (*a i i a*) '(te ei) rüvetanud (asemele)',

tihti aga ka järgmise sõna alates helilise kons-ga:

pujput (*mōjn dai*) *rahat* (*sōjn*) 'kanapojad (müüsin ja rahadki (sōin)', *ikonat* (*ja znāmenet*...) 'pühakujud (ja lipud)', *māt* (*matkā*) 'lähed (reisule)', (V n k:) (*ei*) *kannañtant* (*iävvä*) '(ei) kannatanud (jääda)'.

Absoluutses lõpus näikse *-d* esinemine (nimelt V k -s, kuna V n k kui k r -k a t. ja lut. segaküla siin nagu üldse *-t > -d* muutuse juures on veel vähem järjekindel) olevat kõige kindlam, kuid et abs. lõpu resp. kõnepausi mõiste on relatiivne, on iseenesest mõistetavalt siingi paljudel juhtumustel *-t*, kus näiva õigusega ootaksime *-d*: d. — Kui arvesse võtta, et sõnaseesmine üksikkluusiil (vt. § 6, isegi 8) Ros. kr. -k a t. on samuti säilununa edustatud kui luterlasilgi, ja katsuda lausefoneetiliselt olukordades otsida analoogiat sisesõnalisile, mis õigustatud tohiks olla, siis võibki seda leida. Silbi lõpul helilise klusiili ees on sõnaseesmine klusiil (vt. § 21) muutunud heliliseks, samuti on ka *-d v-*, *-d r-* jne. sündinud. Et *-t > -d* muutus kõige vähem järjekindel on vokaalalgulise sõna ees, peaks seletuma sellega, et ta selles asendis vastavalt muutubki ainult, kui on olemas mingi lauserõhust tingitud paus. See muutumine siin siis vastaks täiesti absoluutse lõpu *-t* muutumisele, kus helistumise põhitingimuseks näikse olevat paus; ja et viimasel juhtumusel paus on loomulikult kõige kindlam ja kestvam, on ka *-d* esinemine sääl kõige järjekindlam. Niiviisi jääb absoluutse lõpu ja vokaaliga algava sõna eelse *-t > -d* muutumine täiesti kõnetakti meelevalda alla. Viimast olengi katsunud jälgida ja see on kinnitanud eesitatut. Helilise konsonandiga algava sõna ees oleks *-d* regressiivse heli-assimilatsiooniviili, nii siis koguni ise tingimusil sündinud.

Lõppkadu puhul (vt. § 110) sõna lõppu sattunud klusiil — ka siis, kui ta järgnedes mingile helilisele konsonandile moodustab

konsonantühendi — on täiesti samuti kui algupärane *-t* käsitatud helistumise suhtes:

-t: (*nīku mā*) *vajd*, (*ei verka mittä*) '(nagu maa) vait, (ei lausu midagi)', *ed* (*[<että] jälle tulit*) 'et (jälle tulid)'.

-p: *lüöb* (*maha*) 'lööb maha', *lisähiüb* (*rohkemp kañsä*) 'lisaneb (rohkem rahvast)', *paremb* (*o.l.a.a*) 'parem (olla)' ~ *säp* (*selkēm-mäks*) 'saab (selgemaks)', *pütähüü* (*kera*) 'püütakse kinni ka'.

-k: (*lopetatti*) *kajg*. 'lõpetati) kõik'.

2. Klusiilide nõrgad vasted.

A. Rõhulise silbi järel.

a. velaar-palataal (-ɣ- resp. -g-).

1. Vokaali järel.

§ 35. Siin edustab oletatavasti algupäraselt kinnises silbis esinenud spirantset klusiili (vrd. § 4) vastet *ɣ*:d selle kadu igasuguses vokaalnaabruses:

rān (<< **rā-ɣan*) 'koodi', *sītto* 'sigitus', *pīṅkā* 'pigiga', *rākās* (*poika*) 'natane (poiss)', vrd. *rākā*, *sūst* (<< **suɣusta*) 'soost', (*aīetä*) *kōmmas* '(aetakse) koomale', *rēn* (*kapla*) 'ree(kodar)'; *taiāt* (< **taiyat*) 'nõidused', *astajan* (*vana*) 'aasta (vanune)', *pojintima* 'pojand', *oīensi* 'ajas õigeaks', *reijät* 'augud' ~ *reijät*, (*kiykān*) *āiis* '(ahju) paistes, leitses', *ruis* 'rukis', *lujn* (< **lu-ɣin*) 'lugesin', *tejt* 'tegid', *hiessün* 'saan higiseks', *liqkas* (< **li-ɣāk-kas*) 'porine', *maukas* 'maitsev', *liqettu* 'leotatud', *laqtant* 'lõhkunud', *näiittis* 'meeldis', (*ahtä*) *maṅn* (*täijn*) '(ahab) kõhu (täis)', *siel* (<< **si-ɣällä*) 'sääl', *siäl* 'seal', *ioest* 'jõest', *näet* 'näed', *vāen* (< **vā-ɣen*) 'väe', *raḡ* 'rahe'.

Ainult pika labiaalvokaali *ō*, (*ō*), *ū*, (*ū*) ja *-u-* ning (*-ü-*) lõpulise diftongi järel edustab teda eelkäiva diftongi labiaal-komponendi või pika vokaali osa enesele assimileerinud *-v-*:

lavvantakkīn 'laupäeval', vrd. Ros. kr.-kat. *lavvapäiv*, *riivut* (<< **rii-ɣut*) 'latid, roikad', *liivuittä* 'sõidutada', *havvan* 'kaua', *havvin* 'havi', vrd. nom. *havki*, *levvat* (< *levvat* < **leu-ɣat*) 'lõuad', *māvvalle* 'mujale', vrd. O j a n s u u, Pronominioppi 8, *herkkurūvvat* 'maistoidud',

välja arvatud *-ōɣo-* (> ? *-ōvo-*) > *-ō-* > *-uo-* arenemisel esinevad *-ɣ-* (*-v-?*) kadu juhused:

ruqn 'roo', nom. *ruqko*, *luolla* (<< **lō-ɣolla*) 'lool'.

Pika τ järel taas edustab $-\gamma-$ -d $-i-$, osalt assimileerides eelkäivat vokaali:

līiieñmäs 'üleliia', *pīiijaks* (<< **pīγaksi*) 'teenijatüdrukus'.

Samuti ka ühel juhusel $-i-$ lõpulise diftongi järel: *sāiie* 'lõnga keere, kiud'; vrd. eespool ka *taiiat* ~ *taiat*. i -line üleminek on registreeritud isegi ühel $-a\gamma\epsilon-$ juhusel: *raieñnas* 'lüpsikus' ~ *raennas*.

Väljaspool astmevaheldust, lahtise silbi vaheldumatu tüvega esinevad üksikud hilised lainud, deskriptiivsed ja hilised analoogiapõlvustused (vrd. Ojansuu, Vir. 1905 54—5)

plākaks (*kutsutā*) 'adraks (kutsutakse)', vrd. vn. *пльк*, *špākan* 'mõõga', vrd. vn. *unaga*, *likeñmäs* 'ligemale', (*pāsküälāisen*) *prikut* 'tedretähd', (*otan*) *nakan* (*pois*) '(võtan) naga (ära)' < e. ?.

2. Nasaali järel.

§ 36. Selles asendis oletatakse klusiili nõrgaks vasteks 1. ja 2. s. vahel kinnises silbis olnud algsoomes $-ng-$, mis nüüd kõnesolevas murdes, nagu pea üldiselt soome keele (eriti ida-) alal, on edustatud assimilatoorse $\eta\eta$ -ga (vrd. § 7):

piññahiti (*itkemä*) 'purtsatas (nutma)', *treññit* 'sulased', *peññer* 'harimata söödilapp põllus', (*mitä siē*) *viññut* '(mis sa) vingud', *kaiñnas* 'kangas',

mis esineb 2. ja 3. silbi vahelgi (vrd. § 8):

kuniñnas 'keiser, kuningas', (-?) *viloiññist* 'tahveluksest'.

Võib-olla kuulub algupäraselt ka siia ja on $-ñ\eta$ -st $-nn$ -le üle läinud (vrd. idasm. *suinñi*, läänesm. *suinñin*; vdj. *tšennät* 'kingat' pro $-ng-$) sõna *kronni* 'ronk', ja ehk ka sõna *monikkaiñne* 'mõni(ngas)', mis siis oleks lain vadja naaberkeelest (vt. VÄH 23).

3. Likvida järel

§ 37. kus oletatakse algsoomes 1. ja 2. silbi vahelises asendis 2. silbi olles kinni esinenud spiranti; nii siis ühendeid $-l\gamma-$, $-r\gamma-$, on viimane järjekindlalt kadunud, nagu idasoomes ikka (vt. ÄH 20—1, vrd. § 7)

hüle 'hülje', *särel* 'särjel', (*älä*) *süle* '(ära) sülga', *külellä* 'küljel', *valeta* (<< **valγēitak*) 'valgeneda', *säretä* 'lüüakse', *telet* 'teljed', *keretä* 'jõuda', *kuret* 'kured', *härät* (*puskelöt*) 'härjad (pusklevad)', *märäs* (*kašvā*) 'märjas (kasvab)', (*kiertä*) *selän* '(pöörab) selja', (*üli pān*) *velas* '(üle pää) võlgade sees', *sulat* 'suled', *törukas* 'prahine', *iärün* (*pälle*) 'pingi (pääle)

nom. *järrkü*, *palot* 'kaunad, kõdrad', *sirotā* (*villat*) 'vadutakse (villad)', vrd. *sirkē* 'selge, sirge'.

Sõna *jälle* 'jälle, taas' torkab silma oma erandliku kujuga — kui ta on ühendatav sõnaga *jälki* —, vrd. Genetz, Partikkeli-muod. 28—9, kus on oletatud algkuju *jäl(j)ellensä* (- *-leen*).

4. Spirandi järel

§ 38. tulevad küsimusse algsome kinnise silbi *-sγ-* ja *-hγ-* (vrd. § 10 — muide on sel juhusel astmevaheldusteoorias spirant kõige vähem tunnustatud).

-hγ-l näikse klusiilollus pea üldiselt kadunud; lühikese vokaali järel: *vihot* 'vihud', (*niku sika*) *röhät* '(nagu siga) rõhid', vrd. *röhhä* 'röhhida', *muhun*¹ 'muhu', nom. *muhku*, (*länkir*) *rahe* '(rangi) room', *lohata* (*puita*) 'lõhutakse (puid)', *nahas* (*on rejk*) 'nahas (on auk)', *tähäl* '(vilja-) pääl', *pehost* 'pöösast', *vehan* 'võhkrohu'; pika vokaalaine järel: *pühitā* 'pühitakse', *kouhun* 'kopsu', nom. *kouhku*.

Selle *-k-* kaduedustuse kõrval leiame aga ka *-hk-* =:

tähkolla 'tahul', (*ühes*) *roiħkas* '(ühes) krookes', *viuħkat* 'kihvad'.

-sγ-d edustab kaunis järjekindlalt *-s-* lühikese ja *-sk-* pika l. s. vokaali järel. Lühikese vok. järel: *visatā* 'visatakse', *isen* (*koŗvalle*) 'lõön (kõrvale)', vrd. inf. *iskē*, *poset* 'pösed', *kesiħko* (*sana*) 'poolik (sõna)', (*iäi*) *kesen* '(jäi) pooleli', *nisas* 'kuklataguses', *usotti* 'usuti'; pika vok. -aine järel: (*tekkö*) *ruṣkan* '(teeb) roosa', *sāskel* 'sääsel', *liṣkata* 'lõösata', *riṣkat* 'nisujahukoogid', (*otin*) *niskan* (*pois*) '(vötsin) niisa (ära)', *luṣkaṣka* 'luisuga', *laiṣkuittā* 'laiskleb', *priskottā* 'pritsida', -(*<*e.) *pūskat* (*kahem puṣlin*) 'puusad (kahel pool)', *rouṣkun* 'krõmpsluu', gen. sõnast *rouṣku*.

Lühikese l. s. vok. järel *-sk-* esineb ainult mõnes ilmsesti hilja murdeomaseks saanud sõnas: *priskiks* (*pojaks tuli*) 'priskeks (poisiks läks)', *<* e. *priske*, *soskast* 'kumminisast', vrd. vn. *cocok*, *itskeskes* 'isekeskis', (harv.) *kahenkeske* 'kahekesi'. Viimastegi partikkelmoodustuste *-sk-* võib eesti mõjuga seletada, kuna murde põline edustus peegeldub nähtavasti tavalises sõnavormis *'kahankes(e)'*.

Pika l. s. vokaali järel taas leiame erandlikult kinnises silbis *-s-i-*: *praisata* 'pritsides visata, paisata', ~ *praisuttā*, (nooremail)

¹ Sõna esineb ka Sise-Ingeris, vt. ID 59.

laisat 'laisad'. Tahaks panna need erandid Ros. kr. -k at. naaber-murde arvele (vt. § 40), kus nad on kodusemad. Üldse näikse luterlaste murdele algupäraselt iseloomustav *-sk-*, *-hk-* vaheldumatus kinnises kui ka lahtises silbis suuremal määral kui praegu. Praeguse seisukorra kirevus seletub kr.-katoliiklaste murde mõjuga, mis on suurendanud *-k-* kaduliste juhuste arvu.

-sγ-, *-hγ-* järgsilbes (???) vt. § 10.

Partikkelliku lauserõhutusega seletub *la* (<<| **lasγek*) 'las(e)'; vrd. Genetz, Partikkelimuodot 134.

5. Klusiili järel.

§ 39. Siin kõneldav *-tk-* (*sk-*, *-δγ-* ?) ühend on osalt muutumatuna alal kinniseski silbis (vrd. § 15):

pithkät 'pikad', *tutkan* 'kanga sõlmots', *sitkan* 'sitke', *katkon* 'murin, katkun', *kitketä* 'kitkutakse', *letkahtant* 'pääst põrunud', *kätküü* 'kätki', *kutkuūtā* (harv.) 'kõditab', *itken* 'nutan', osalt taas, mõnikord isegi samas sõnakategoorias püsinuga vaheldudes, on velaarpalataalolus kadunud:

katata 'katki murda', *katov* (*vihilehtij*) 'katkun (vihalehti)', *kutuūtī* (*minnū*) 'kõditas (mind)', *piteēmās* 'kauemini', *potata*: *potkajā* 'põtkaga lüüa: lööb põtkaga', *kätüt*.

Viimane, karjalapärase edustus võiks ehk olla gr.-katoliiklasit-isuritelt tulnud (vt. järgmine §, lõpp), kuna *-tk-* vaheldumatus tõenäolikkult on luterlaste oma keelepärendus. Seisukorra kirevus nii siis murdesegunemisist.

§ 40. Ros. kr. -k at. rõhulisele silbile järgneva velaarise klusiilspirandi edustuses on siinkohal nimetada järgmist, mis eelesitatust lahku läheb.

Spirandi vokaalile järgnedes (vrd. § 35) on ainuke tähtsam erinevus, et *-γ-* on edustatud *-v-*ga *-δγo-* juhuseil: *luo-vuūlla* 'loole', *ruo-vuūssa* << **rōγossa* 'roos' ja sõnas *huo-vatkā*, << **hōγatkada* 'puhake'. Vt. vokalism § 101, *e-e* > *ē* > *iē*, *o-o* > *ō* > *uo* diftongeerumisist: *riēl* << **reγellā* 'reel', *kuo-ssa* 'koos'. Eesti lainudeks tulevad ilmsesti seletada ootamatud klusiili esinemised: *korvan takukset* 'kõrvatagused' ~ *korvan taukset* '(ka:) nõlgtõbi', *näküt* (ἄπαξ λεγόμενον) 'nägid' ~ *näit*.

Nasaali järel edustab algsööme velaarklusiili nõrka vastet (vrd. § 36) vastav heliline klusiil, esineb siis järjekindlalt kõnesse-

tulev ühend *-ng-*: (*kuon*) *kangast* '(koon) kangast', (*jumal or*) *rangant* '(jumal on) karistanud', *hanged (aiia)* 'hanged (ajab)', *sängüššä* 'sängis', (Vnk:) *längët* 'rangid', (*laps*) *pingahteälö* '(laps) purskab nutma'; järgsilpides: *kuningas* 'keiser', *alan-gumä* (<< **alankon mā*) 'madalik'.

Likvida (*l, r*) järel (vt. § 37) vastab γ edustus täiesti luterlaste omale. Erandlik *järkestä* 'otsekohe' võiks olla kontaminatsioonvorm, < *järkē + järestä*.

-s-, *-h-* edustuse kohta korratagu § 38 lõpus öeldu: klusiili nõrka vastet edustab selle järjekindel kadu (välja arvatud mujudugi hilised lainud nagu *noskat* 'tuhvlid', < vn. *носк-*, *oskata* (harv.) 'osata', < e. jm.): (*i. lasin*) *tuhad (vällä)* '(koristasin) tuha (ära)', (*älä*) *oha* '(ära) ohka', (*siq*) *viuhat* '(sea) kihvad', (*tajvas*) *tusoitta* '(taevas) on tusane', *ruqsaka* 'roosaga', *riqsan (majjoka)* '(rõõsa) piimaga', *luqsata* 'luisatakse', *säset* 'säased' jne.

Kinnise silbi *-tk-* edustuses on *-k-* olluse kadu järjekindel (vt. § 39): *kutuittamist* 'kõditamist', **rütän (lehet)* 'naeri (lehed)', *pitä* 'pika', *katotä (vihtojs)* 'katkutakse (vihtadeks)', *kätüttä* 'katkit', *iteti* 'nuteti'.

b. dentaal (-d-).

1. Vokaali järel.

§ 41. Seda klusiili nõrga astme vastet edustab 1. ja 2. s. vahel üldiselt, nagu idasooime murdeile omane, kadu (vrd. § 4):

süäntü 'vihastub', *käsiپیikki* < **-pidikki* 'käepide', (*süres*) *häs* '(suures) hädas', *pät* 'pajad', *män* 'mäda', nom. *mätä*, *pimmä* 'pidime', *kuon* 'koon', *kühkä* 'küdiga', *siqtä* 'seotakse', *saqtaj* 'sadati', *soqst* 'sõjast', *uottelemine* < **odott-* 'ootamine', *vēn* 'vee', nom. *vesi*, *mēs* 'mees (iness.)', (*hänen*) *ēs* (on *paljo heinä*) '(tema) kaaru ees (on palju heina)', (*miyn*) *ięst* (*pojs*) '(minu) eest (ära)', *hielmoittä* << **heđelm-* 'õi(li)tseb', *iätettä* 'idandatakse', *toęst* 'tõest', *süęt* 'sepasõed', *käęst* 'käest', *się* << **sidęk* 'side', **rāūs* 'korras', **lājtä* 'säetakse', *vājttu* 'nõutud', vrd. sm. *vaadittu*, *rāqs* (*iänt*) 'raisaks, kõhnaks (jäänud)', *pāęst* 'paest', **iäiņka* 'täkuga', (*tekivät*) **prājn* '(tegid) prae',

nii ka pika diftongiseerunud labiaalvokaali järel sõnus — ilmsesti hilisemat algupära —:

**puqjs* 'poes', < e., **luqit* 'püssikuulid', < sm. kirjakeelest, **muqikas* 'moekas', < e.

Muidu on reeglipäraselt -*ð*:d edustamas pika labiaalvokaali *ō*, *ō̄*, *ū*, *ū̄* ja *u-*, *ū-* lõpulise diftongi järel eelkäiva labiaalolluse assimileerimise teel pikenenud -*uu-*:

(*elä*) *hūvva* '(ära) hüüa', *tūvva* << **tōðak* 'tuua', *iūvves* 'juues', *kūvves* 'kuues', *vūvven* (nom. *vuosi*) 'aasta', *lūvvetūli* 'loodetuul', *lūvvaks* 'luuaks', + *rūvvoin* 'püssirohu', *rūvvvis*¹ 'rүүs', *sūvvā* 'süüa', *mūvvā* 'mүүäakse', *rāvvūn* 'nərbun, lõtvun', vrd. eL *rāidima*, *tāvvest* 'täiesti, tublisti', *kāvvā* 'käia', *pōvvāl* 'laual', *ravvoitā* 'rautada', *sovvat* 'sõuad', *rovvaņka* 'külma-kohmetusega (maas)'; isegi mõnes ilmsesti hilis. lainus: *pūvvast* 'puudast', *sūvvon* (*assē*) 'kohtu (asi)', nom. *sūto*,

välja arvatud -*ōðo-* juhusel -*ð*- (>-*v*->0?) kadu sõnas (vrd. §§ 35, 99) *ruon* '(selg)roo', gen. sõnast *ruoto*.

Pika -*ē*-, -*ī*- ja *i*-lõpulise diftongi järel edustab *ð*:d eelkäiva vokaalaine assimilatsiooni kulul pikenenud -*ii-*:

tīiāt 'tead', *vīiā* << **vōðäk* 'viia', + *līiunķa* 'kriidiga', vrd. nom. *tītu*, *nīijen* 'niie', *vīiēl* (*laņņal*) 'viiel (lõngal)', *paiiant* 'kaasa kutsunud', 1. pers. sg. *paiitan*, (*pillat*) *kuijun* '(raiskad, rikud) kiu', *voijetā* 'võietakse', (*ūli*) *aijan* '(üle) aia'; gen. plur. 1-silbiseis: *puiijen* 'puude', *majien* 'maade', *iāiēņkā* 'jäädega',

välja arvatud -*ēðe-* juhusel, kus -*ð*- kadu — samade vokaalide vahel —:

liē 'lee, kolle' (vrd. sm. *liede*), partit. *liētā*; vrd. § 99.

§ 42. Eelesitatud murde üldedustusest on erandiks:

üksikud lapsekeelis-meelitavad, deskriptiivsed jm. analoogilise tüve üldistusega sõnad: *tātiks* (*sannōt*) 'tädik (nimetavad)', *setā* (*lapset*) 'onu lapset', nom. *setā*, (*hāssan*) *ūtist* '(räägin) uudist', *putišsan* 'pigistan', *tātišsā* 'lõdiseda', *mätākās* < **mādākkās* 'mädane', *matōkkajset* 'ussikesed', *eteñmās* 'ettepoole' - *etes* 'ette'², *utukas* 'udune', *katille* 'Kadrile', *totistus* 'tunnistus', < sm. kirjakeelest: (vrd. ka -*st-*), *satattellō* 'sajatleb', *kāsikätest* (*piētā kini*) 'käsikäest (peetakse kinni)', *ἄταξ λεγόμενον*; vrd. O ja n-suu Vir. 1905 54—5;

¹ + — hiline *d*-ollus? Vrd. A. Saareste, Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes 172.

² Ehk on see siiski saadud kujust **ettesin*; vt. lõpp- ja -*n-* kadu.

(pū-)kaliikka¹ 'kaigas', läänesoome -δ->-l- alalt kaugesse idasse kuni Karjalani (KAÄH 20) tunginud, esineb ka siin murdes;

veserista 'kolmekuningas, jordan' sõna on huvitav vesi- vē-kontaminatsioonivorm, vrd. vps. vederistim id.

kate gen. kattēn on siirdunud geminaadi kategooriasse nagu vadjaski (kateh); vrd. ÄH 309;

eriti tähtsad on idasoomes tuntud verbivormid sähha 'saada' ja iähhä 'jäada', millel h-ollus esineb pääle I infinitiivi ja eitava passiivi preesensi (ei sähha, iähhä) ka passiivi preesensi tüves: sähhä, iähhä; viimastest kategooriast arvataksegi olevat pärit see (Ojansuu, Vir. 1903 102) metateesi läbi l.-sse silpi kandunud -h-: sāqhān > sāhān > sähhä², mis analoogiliselt on tunginud ka I infinitiivi ja eitavasse pass. preesensisse.

kuę 'kude', maę 'luts', taę 'sõnnik' tagavokaalsete vormide kõrval on üles tähendatud ka siirdumhäälikulised kuje, maje, taie.

§ 43. Kaasrõhulises kinnises silbis esinenud -δ->0 järjekindlalt, nagu rõhutugi oma (vrd. § 53):

I inf.: kirjuttā << *kirjoittadak 'kirjutada', nukahtā 'uinatada', kašvattā 'kasvatada'; II partits.: väsinēt, << *väsinüdet 'väsinud', (ei) ottanēt '(nad ei) võtnud'.

2. Nasaali järel.

§ 44. Dentaalklusiili nõrka vastet sisaldavat ühendit, oletatavat algsoomse -nd:d, edustab selle ühendi progressiivse assimilatsiooni produkt -nn-, nagu mujalgi sm. keele alal (vrd. § 70):

rinnatusta 'rinnu', künnükseen 'kännise', vrd. lv. ktnduks id., annetā 'antakse', hennot < *hēndot 'nõrgad, väetid', enn(e) 'enne', vrd. vps. endē, hännänkä 'sabaga', (sai hüvän) hinnan 'sai hää) hinna'; ka l. silbi pika vok. järel: känne 'kääne', vännän 'väänan',

ainult sõnus kīni-ki 'kinni', iändökset 'jäänused' on -nn->n-, vt. § 75.

Analoogia teel (vt. § 8) on sama edustus maksma pääsenud ka 2. ja 3. s. vahel: isännät 'härrad', sekañnutat 'ajad segi', suojeñnetti << *sojeñtettiheñ 'soendati', tereñnän 'teritan (metall-

¹ Korrektoori lugemisel tuleb meelde lõuna-vepsa (Kettusel) samatähenduslik ka.m sõna, millest kõnesolev võiks olla deminutiiv ega tarvitsekski siis oletada nii pikka lainuteed kitsalt soome -δ->-l- alalt.

² Geminatsioon vist (?) seletub pikale vok-le järgneva h häälikfüsioloogiliste omadustega.

tera)', *tapañnus* 'sõelumata vili', *viijeännelle (mäni)* 'viiendale (läks)', *avañnost* '(jää)august', *vihanat (viljat)* 'haljad (viljad)'.
Lahtise silbi tüve üldistamisena mujaltki sm. k. alalt tuntud juhusena esineb *entist* 'endist'.

3. Likvida järel

§ 45. algsome kinnise silbi ühendeid *-ld-*, *-rd-* 1. ja 2. s. vahel edustavad nagu dentaali nasaaligi järel nende progressiivse assimilatsiooni saavutised *-ll-*, *-rr-*:

(*üli sillan* '(üle) silla', *pellot* 'põllud', *tulla* << **tuldahen* 'tullakse', (*sen*) *verran* '(selle) võrra', *varrukät (mie amerikast sajn)* 'käised (ma Ameerikast sain)', <? e., *sorretä* 'rõhutakse'; ka 1. silbi pika vokaalaine järel: *vuolla* 'voolida, lõikuda', *villän* 'teen uudismaad "viiliga"', *kierrät (tovvi)* 'keerad (kõit)', *kärran* 'hoian, põiklen kõrvale',

niisamuti ka kaugemal sõnas kaasrõhulise silbi ja analoogia teel (vt. § 8) rõhutugi s. järel:

frekventatiivverbide I inf.: *satatella* 'sajatella', *tšikerrellä* 'siristella', *lapella* <| **lappeltak* 'sirvida'; (*et*) *puhalla* '(sa ei) puhu', *vihellät* 'vilistad', *tipeärrättä (kävvä)* 'tipsite (käia)', *kupeärrun* 'kukerdun, teen kukerpalli'.

Lahtise silbi tüve üldistumise produktina registreeritagu *kultast* 'kuldset', *keltast* 'kollast', millede kõrval on kuuldud aga ka *illast* 'õhtusööki', nom. sg. *iltane*.

Hiliseis laines võib esineda astmevaheldusele kohanematu tüvi kinnises silbis, mida enneminigi oleme konstateerinud: *seltit (süvvä)* (< vn. *сельд-*) 'heeringad (süüakse)'.

-rd->-rr->-r- näikse sõnas *mörähtant* 'mürdinud', vrd. vdj. *pimä mürrähti*, sm. *mürrähtää*.

4. Spirandi järel

§ 46. Küsimusse tuleb algupärane 1. ja 2. s. vaheline kinnise silbi *-hd-* (*-st-* kinnises silbis vt. § 12), millises ühendis dentaalollus (vrd. § 38 algus) idasoomele omaselt >0 järjekindlalt:

kohalline 'otsekohene', (*ei*) *taho* '(ei) taha', *ühes (elivät)* 'koos (eläsid)', (*ei*) *vät* *tohi* '(nad ei) julge', (*väte on*) *ahas*, (*ei*) *mahu (pälle)* '(riie on) kitsas, (ei) mahu (selga)', (*ei*) *tehä* << **tehdäk* '(ei) tehta', *vihanka (külptššä)* 'vihaga (viheldakse)'; ka 1. s. pika vokaalaine järel: *vaihamma*

'vahetame', *hūhon* 'uhan', *vūhis* '(lõnga)vihus', (*ei*) *juõhu* (*mielē*) '(ei) tule (meelde)', *jāhūttelemä* 'jahutlema'.

Oletatavasti analoogiliselt (vt. § 10, lõpp) esineb sama nähtus eemalgi sõnas rõhutus kinnises silbis:

(*jalka on*) *mūrehuksis* '(jalg on) surnud', (*tule*) *leimachus* '(tule) lõomahtus', *seisahin* 'peatusin', *valehella* 'valetada'.

Hääliksääduse seisukohalt ootamatusena esineb *lehevä* 'lehekas' pro **lehtevä*. Lahtise silbi tugeva astme tüve ülekandmisega on tegu juhusel (*sillä*) *kohtal* '(sääl) kohal', mis kuulub eriti Kullal (aga ka kr.-kat. Vnk-s) ja esineb paralleelselt hääliksäädusliku edustusega ~ (*linna*) *kohas* 'linna (paigas)'. Tahaks arvata, et tüve ülekand on pärit funktsionaalselt sama-väärtuselisest partitiivist juhuseil nagu *sillä kohtā* 'sääl kohas' jm.

Ootamatu on klusiili esinemine sõnus *ohatakkt* 'ohakad', *lohtuttā* 'troostida', *armahtan* 'heidan armu', millised esinevad harva murde omade sõnade kõrval (*pistelikko* 'ohakas', *urošsuttā* 'troostida') ja on ilmsed sm. kirjakeele (s. o. kirikukeele) lainud.

§ 47. Dentaalklusiili nõrga vaste edustus Ros. kr.-kat. rõhulises silbis vastab pääjoontes eelesitatud luterlaste murde omale. Eriliselt mainida on:

Spirandi vokaalile järgnedes *-δ- > -v-* *-ōδo-* juhusel: *ruõvut* '(selg)rood': *ruõlujnka* 'roodudega', (vrd. § 40, *-ōγo-*); lühike tagavok. *+δ+ε* kompleksi puhul edustab *δ:d* (või esineb siirdumhäälikuna?) *-i-*: *maje* 'luts', *kujetta* 'kudet', (Vnk:) *sajei.ima* 'sadune ilm'; *e-e > ē > iē* diftongeerumisest vt. §§ 99, 101; I. inf. *sāvva* 'saada', *jāvva* 'jääda' ja passiivi preesens *sāvva*, *jāvva* on ilmselt sündinud proportsionaalanaloogial *siõn*: *sīvva* = *sān*: *x*; Vnk-s ülestähendatud *-δ- > -h-* juhused: *māhen* 'maade', *māhin* 'säen' (mille kõrval: *pāet* 'paed', *+vuões* 'aastas', *+puõis* 'poes') nagu isegi luterlaste juures Kullal kord kuulnud *lahin* võiks olla kuidagi ühenduses vastava läänevadja nähtusega, vrd. VÄH 56; hiliseid tüve vaheldumatusi: *hoduša* 'hoos', (*ühen*) *pūdan* 'ühe puuda', *muõdikaz* 'moekas', NB (*tehti*) *pāsist* (*ἔπειξ λέγιμ.*, < eest. murd. ?) 'paest'.

Nasaali ja likvida (*n, l, r*) järel on edustus identne luterlaste murde omaga. NB ainult siin sündinud *-nn-*, *-ll-*, *-rr-* lühenemine *> -n-*, *-l-*, *-r-* 1. s. pika vokaalaine järel:

kānetā 'käändakse', (*silmät*) *pūörūt* (*pässÄ*) '(silmad) pöörlevad (pääs)', *tūrata* 'tuulutada', vrd. *tūratāmā*,

mille kõrval siiski on üles tähendatud ka *kārrat* 'hoiad kõrvale'; ka

järgsilpide *-ñn-*, *-ll-*, *-řr-* kuulub kiires kõnetaktis tihti vastavate üksik-konsonantidena: *hapännuta ~ -n-* 'hapenda', *pareñnuksē ~ -n-* 'parandusse', *tuheřra ~ -r-* 'kabista', *puseřra ~ -r-* 'pigista', vrd. § 79. Kuid viimane tendents ilmneb üksikuil luterlasilgi.

Spirandi järel dentaalklusiili nõrk vaste on edustatud kõigis üksikasjus siin nagu Ros. lut.-silgi.

c. labiaal (-β- resp. b).

1. Vokaali järel.

§ 48. Igasuguses vokaalnaabruses on 2. silpi algav -β- siin muis soome murdeis tuntud viisil edustatud -v-ga (vrd. § 4):

tavat 'kombed', *levätä* << **leβättäk* 'lebada', *kävüñkä* '(võrgu-) kábiga', *luvata* 'lubada', *pavut* 'oad', (*ellät*) *sovus* '(elavad) leplikult', *revon* (*kařvā*) 'rebase (karva)', *kiivistä* 'valutab', *aviitti* 'aitas'; ka 1. s. pika vokaalaine järel: *uvuitta* 'väsitada', vrd. *upumus* 'väsimus', *ovüttellä* 'aega viita', *leivän* 'leiva', *juovuksis* 'purjus', *huovan* 'vildi', gen. sg. sõnast *huopa*; preesensi ja analoog. imperf. 3. pers. pluur.: *veivät* 'viisid', *sävat* (*hastā*) 'saavad (kõnelda)', *tuovat* (*heiniñi*) 'toovad (heinu)'.

-β- > -v- > 0 labiaali ees esineb sõnus:

hius 'juus', *haikka* 'kull', vrd. vps. *habuk*, *kuolle* (*pantu*) 'kuppu (pandud)', nom. sg. *kupo*, *taota* (*kini*) 'püüa, taota (kinni)'.

NB ka *ruikko* 'rõuge' ~ (*käsi on*) *ruvel* '(käsi on) korbal', nom. *rupi*.

Hilised vene lainud, lastekeelsed jm. vastavad moodustused jäävad väljaspoole astmevahelduslikku -p-: -v- vaheldust:

trupast (< vn.) 'korstnast', *kripat* 'seened', nom. sg. *kripa* < vn. *зруб*, *släpoks* (*jäi*) 'nõrgaks (jäi)', < vn. *слаб-*, *lopas* 'otsaesises', < vn. *лоб-*, *lapan* 'katkenud kanga lõimevahe', nom. sg. *lapa*, *popot* (lastekl.) 'täid', (*nestoril on*) *pipit* (lastekl.) '(Nestoril on) haiged, „paa“', vrd. *kippēt*, *topille* 'Tobile', nom. sg. *topi* (koera nimi).

2. Nasaali (m) järel.

§ 49. Oletatav algsm. -mb- ühend kinnises silbis 1. ja 2. s. vahel >mm, nagu üldiselt mujalgi soome k. piirkonnas (vrd. selle vastu § 7 c):

ammukset 'rabandus', *ümmürkäine* 'ümmargune', (*nois*) *rammitsemmä* '(hakkas) luukama', vrd. *rampa* 'luukur', *kumman*

(näist otat) 'kumma (neist võtad)', *ommella* 'õmmelda', (*tię on*) *ummes* '(tee on) ummes',

milline edustus maksab kaasrõhulises ja, oletatavasti analoogiliselt (vt. § 8), on saanud omaseks ka rõhutule silbile — kuigi *-mm-* siin kõne kiritempos mõnikord ligineb kvantiteedilt *-m-*le —:

korķēmmaks <<**korķēdambaksi* 'kõrgemaks', (*männō*) *pimmēm-mäks* '(läheb) pimedamaks', *ülemmäl* 'kõrgemal', *müõhemmäs* 'hiljemini', *hięnoĳmat* 'peenemad', *vaneĳmikko* 'vanim (inimene)'.

Hiline vaheldumatus NB (*lakkā*) '*lempille* '(jätta) Lembile'.

Superlatiivsed adjektiivid — muud jälge superlatiivmoodustusest murdes ei esine — on aga jäänud komparatiivi analoogiast puutumata, *-m-*lisiks:

takimajset (*vieřrut*) 'tagumised (rattad)', (*pā*) *al'imajseks* '(pane) kõige alumiseks', *ens(i)majseks* (*ottii*) 'esalt, kõigepäält (võttis)', *ülimajne* 'kõige kõrgem'.

3. Likvida (*l, r*) järel.

§ 50. Oletatavais kinnise silbi ühendeis *-lβ-*, *-rβ-* edustab algsööme labiaalspiranti 1. ja 2. s. vahel siin murdes nagu üldiselt soome keeles *-v-* (vrd. § 7 c):

külveittä 'vihtleb (teist)', *helve* 'helve', +*kuļvata* 'vallatella', 1. pers. sg. *kuļpān*, vrd. vn. *кълба*, (*ei*) *kelvant* <**kelβannut* '(ei) kölvanud', *vařvas* 'varvas', *vařvat* '(kanga) varvad', *uřvakas* 'urblik', *ořvoks* (*lakaĳtu*) 'vaeslapseks (jäetud)'.

Hiline vaheldumatus NB lainus *korpaņka* (< vn. *корба*) 'küüruga'.

§ 51. Ros. kr.-kat. murde *-p-* nõrga vaste edustus kõnesolevail juhuseil on sama peensusteni. Tähendada tuleb ainult, et siin (*-β->*) *-v-* = sõnas *kuvon* 'koo', nom. sg. *kupo*. Üles märgitud on kaksikvorm *paun* - *pavun* 'oa', nom. *papu*.

Järgsilpide *-mm-* (<**-mb-*, <|**-mp-*) on mõnel puhul kuulnud puhta *-m-*na: *lüh'hēmäks* 'lühemaks'.

Hiliseid vaheldumatusei lainudes on ka siin: *trubitta* 'puhub sarve', (*teki lapseļļļ*) *gorban* '(tegi lapsele) küüru', *vipuņka* (*kajvO*) (< e.) 'vibuga (kaev)'.

B. Rõhutu silbi järel.

a. velaaralataal (-ɣ-).

§ 52. Siin küsimusse tulevaist algsome rühmist on -ɣ- — rõhuta silbi järel esines ta nii kinnises kui ka lahtises silbis — hääliksääduslikult kadunud:

-k- lõpulisel noomeneis: *kastēst* <<**kasteyesta* 'kastest', *ruoštēn* 'rooste', *kuttel* 'kudel', *perstšse* 'in anum'; eitavaš -*kān*; -*kān* liites: (*ei kelpā*) *mihht* '(ei kõlba) kuhugi', (*ei ole*) *missā (mūs)* '(ei ole) milleski (muus)', (*ei*) *koṣā* '(ei) kunagi', (*ei*) *kuhhū* '(ei) kuhugi', (*ei*) *kussā (paikas)* '(ei) kusagil (paigas)'.
Kuid eitusliites esineb sellega roobastikku ka analoogiline

(vrd. *tüõki* 'teiegi', kuid *ei tüõkä*) -*ki*, -*ka*, -*kä*: (*ei*) *kuhuka* '(ei) kuhugi', (*ei*) *koṣaki* '(ei) kunagi' jne., isegi kontaminatiivselt (*ei*) *mihhtkä*, (*ei*) *kuhhūka*.

Siia kuuluvais üksiksõnuses on edustus kirju — algsm. ɣ-d jätkab -*i*-, -*v*-, -*kk*- ja kadu — mis arvatavasti seletub eri murrete edustuste segipaikumisega:

veräjä 'värav', vt. Ojansuu, Vähäisiä kirjelmiä XLIX 42-4, *kataja* 'kadakas', *pihlajan (kukkist)* 'pihlaka (õitest)', *petäjä* 'pedakas, mänd', *vainaja* 'kadunuke' - (NB liiteosana rõhutu!) *mamm-vainān* 'ema-kadunukese', *kajava* 'kajakas', *aino(v)a* 'ainuke', *lutikka* 'lutikas', (*kūs minuitti*) *vaijā (ükstoist)* '(kuus minutit) puudus (üheteistkümnest)', vrd. vdj. *vaijaga*, *härmä* 'hall'.

Koguni ise tüüpi on üle kandunud sõna *säünät* 'säinas', vrd. vdj. *säünäjä*, sm. murd. *säünävä*.

Kahesilbiliste vokaalõpulistele verbitüvedele rõhutus imperatiivi tunnuses on üldistatud rõhulise silbi tunnuse analoogial (vt. § 4, -*k*-, ÄH 65) -*k*-:

palvokō 'palugu', *küsükä* <<**küsüätä* 'küsi, paluge', *ottakōt* '(nad) võtku', *küntäkōt* '(nad) kündku'.

Päevanimedes +*tstački* 'teisipäev', +*torstačkin* 'neljapäeva(l)' sündinud üldistusest vt. § 5a.

hapukoittelō 'vehkleb, kobab', ootamatult klusiilastmene, on ilmselt lain vadjast, -*g*-d -*k*-ga substitueerides, vrd. VÄH 61.

b. dentaal (-ð-).

§ 53. Selle klusiili nõrga vaste pääedustus kõnesolevas asendis on tema kadu, -ð->0:

partitiivis, siit isegi üldistudes rõhulisse asendisse, välja arvatud § 4 (-t) nimetatud juhused: *järkü* 'pink', *salajuttu* 'salajuttu', *tätti* 'tädi(t)', *jokke* (*müö*) 'jõe (mööda)', (*puol-*) *sisso* '(pool-) öde', *hienõ* + *kripavihma* 'peent seenevihma', *raņkkā kuõrmā* 'rasket koormat', *munij* 'mune, kartuleid', *kořias* (*närtsüjä*) '(korjas) närtse', *lauluļ* 'laule', *seppij* 'seppi', *jälkiļ* 'jalgi', *entisiļ* 'endisi', *põvitsoja* (*kiivistā*) 'ristluud (valutavad)', *heņnej* 'herneid', **piletti* 'piletit', **kanavā* 'kraavi'; -*eda-*, -*edā-* noomenesis: *kippelle* 'haigele', *keřkēmāst* 'kergemalt', *murrē* 'mure, kohe', *kořkeist* 'kõrgeist', *kntest* 'kindlasti', *levvē* 'lai', *hoppē* 'hõbe'; kontraheeritud -*ada-*, -*ädā-* verbes: *tempān* << **tempadan* 'tõmban', *pillat* 'raiskad', *hülkān* 'hülgan', *ällümā* 'mõistma', *mittāmā* 'mõõtma', *põlkān* 'kardan', *ossāta* 'oskate'. Nendega on, nagu näiteistki selgub, täiesti segunenud algupärane -*aida-*, -*äidā-* tüüp (vrd. vokalism, § 120; Rapola, Kantasuomalaiset pääpainott. tav. *i*-lopp. diftongit suomen murteissa 303 jrgg.). Ootamatult esineb -*i*- ollus alati prees. sg. ja pluur. 3. persoonis: *tempajā(t)* 'tõmbab, (tõmbavad)', *põlkajā(t)* 'pelgab, (pelgavad)' jne. ning isegi -*šsā* deskriptiivverbes, muidu läbini -*s*-tüvelistes: *heläijā* ~ *helisō* 'heliseb', *tšahajā(t)* ~ *tšahisō(t)* 'sahiseb, (sahisevad)'. See -*i*- pole ilmselt küll -*ō*- edustaja, vaid algupärase diftongi konsonantfunktsiooni saanud järelkomponent (pärit siis -*aidā-*, -*äidā-* verbidest, 3. pers. tunnusainena analoogiliselt levinud), mis siin mingi säilutava analoogia või silbirohkusest tingitud rõhuolude läbi teistsuguseisse tingimusesse sattudes on säilunud (? — vrd. **osadan* ~ **osajōapi*). Samuti -*i*- ka konditsonaali¹ tüves: (K a l.) *lepäijāisin* ~ *leppäijāisin* 'puhkaksin', *makajāisin* ~ *makkajāisin* 'magaksin', (*ettei*) *hävijāis* '(et ei) hävineks', *tempajāisin* 'tõmbaksin', *häpijāisin* ~ *häppiijāisin* 'häbeneksin' (vt. P o r k k a, ID 110 tüüp *makajaisin*); sama moodustus k r. -k a t. (V k) *läkkäijāisin* 'räägiksin', (*ettei se*) *tappajāis* '(et see ei) riidaks' jne., K u l l a l sellevastu: *makkajisin* (<<? **makāisin* < **makajisin*), *põlkajisimä* 'kardaksime'. — *vastaus* 'vastus', *lökkäis* 'kanga esi'. -*ōä-*, -*ōa-* refleksiivverbidest: *külptn* 'vihtlen', *kuttimā* 'kudema', *kattišsa* 'kattuda', *upōšsa* 'uppuda', *vak-*

¹ Mõnikord, eriti k r. -k a t., osutab -*iais-*, -*iäis-* koguni iseseisvat tunnuseväärtust, liitudes lihttüvedelegi: *ottaiäis* 'võtaks', *küsüiäisin* 'küsiaksin'.

kõmast '(kartuleid) muldamast', (*ei*) *antī* '(ei) anna alla'; I infinitiivis (muidugi ka kaasrõhul. silbi järel), *liĕkkū* 'kiikuda', *küssū* 'paluda', *kleppī* 'lakkuda', *immē* << **imeðäk* 'imeda', *iñhō* 'jalestust tunda', *hirttä* 'puua', *kirjuttā* 'kirjutada'; imperatiivi pluurali 2. persoonis (ka kaasrõhulise s. järel, vrd. § 5 a): *tuokā* 'tooge', *iäkā* 'jääge', *süökā* 'sööge', *palvokā* 'paluge', *liĕkuittakkā* 'kiigutage'; noomenite pluuralis: *säkkīst* << **säkkiðestā* 'kottidest', *kellōssa* 'kellades', *kořvūl* 'kõrvul', *pehkōn (alla)* 'põõsaste (all)', *rintōst (kt)* 'rinnust (kinni)'; -*nut* partitsiibi vokaaltüvelises deklinatsioonis, ka kaasrõhulise s. järel (analoogiliselt kujunenud, vt. ÄH 70): *oppinēt (iñmiset)* 'koolitatud (inimesed)', (*ollā*) *iūonēt* '(nad on) joonud', (*eiĵät*) *ehtinēt* '(nad ei) jõudnud', *männēl* << **männüðellä* 'mineval', *sekontuñnēt* 'segiläinud', (*iälēlle*) *iäneñlle* '(järele) jäänuile', (*olivat*) *varišsēt* '(olid) maha langenud'; üksikuis sõnus: *kevvāl* 'kevadel', *vappān* 'vaba', genet. nominatiivile *vapa*, *vennäks* (<< **venäðeksi*) 'vene keeli', *loynälle* 'lõunale', *laþja* 'labidas' (vt. § 43).

Selle kaduedustuse kõrval edustab -ð-d, ilmselt üleminekuhäälikuna, II infinitiivis -*i*- (-*i*- mõningail)

kiskojes 'kiskudes', *antajes* 'andes', *etsijes* (<< **etsiðessä*) 'otsides', *küssijes* 'küsidest',

kuna alati-rõhulisse *eläe:ssä* 'elades, ilmaski, kunagi' see hiline üleminek polegi saanud moodustuda; NB ka vanemait ülesthendatud (*miñn*) *mujstaes* '(minu) mäletades'.

-*us*-, -*üs*- lõpulistes omadusnimedes j.m. -*ut*-, -*üt*- nominaltüvedes taas edustab ð-d lab.-vokaali järel üleminekuhäälikuna -*v*-:

lühüven < **lühüðen* 'lühikese', *kätküvest (tullo)* 'kätkest (tuleb)', *härüven* 'ristikheina', vrd. eP *härjapea*, (*oppinut oluven (iūop)*) '(õppinu) õlle (joob)', *kojruvelle (lased lapsen)* 'koerust tegema (lased lapse)', *nuoruvestsä* 'noorusest saadik', *lapsuven* 'lapsepõlve', (*itse läksin*) *laiskuve* '(ise läksin) laiskusi';

ainult komparatiivi *lühivēmmat* 'lühemad' kõrval olen kuulnud sagedasti tarvitavat vormi *lühhēmmät* — mis võiks olla lain k r.-kat. naabrusest, vrd. allpool — ja isegi *lühēmmät* (< e. ?); sõna *tottälline* 'tõsine, õiglane', milles -*ude*- > -*ü*- on ilmne lain vadja poolt, vrd. VÄH 63.

-*du*- (?-*βu*-) refleksiiv-verbides -ð-> (või siirdumhäälik?) -*h*-:

jakahušsa (< **jakadu-*) 'jaguneda', vrd. sm. *jakautua*, *lejkakahū* 'lõikub', *pilahust* 'rikkiläinud', *avahū* 'avaneb', vrd. sm. *avautua*, *kokohū* 'koguneb', vrd. sm. *kokoontua*, *apihušsa* 'abi saada', *tarkkahuj* 'juhtus'.

(Vrd. ÄH 80, VÄH 64, KAÄH 35).

c. labiaal (-β-).

§ 54. Selle klusiili nõrga vaste -β- edustajaks on, nagu üldse soome k. murdeis (vt. ÄH 77—80), poolvokaal -v-:

preesensi -βa- partitsiip: (*oli muḡtaki lapsij*) *rissittävij* '(oli muidki lapsi) ristitavaid, ristida', (*kajkilt oli naurettava*) '(kõikidele oli) naerualune', (*jätti nḡjien*) *hoijettavaks* '(jättis nende) hoitavaks, hoida', (*säppät olti vuotavat*) '(saapad olid) vett läbilaskvad', *venuva (jamaḡka)* 'veniv, rikkes (hapupiim)', *inḡottava (asse)* 'vastik, inetu (asi)', *kiehuvas (ves)* 'keevas (vees)', *tottelevaine* 'sõnakuulelik', *uskovaišijha* 'usklikke ju', -βa- adjektiiivid jm. noomenid (vt. siiski LVHA¹ 68, algupärane -v-? kuid tõenäolisem Sprw² 88 j.): *orava* 'orav', *ikävä* 'igav', *kiḡjuva* 'kirju', *lehevät* 'lehekad', *huḡleva* 'hoolikas', *lihava* 'lihav', *terävämḡaks* 'teravamaks', *väkevä* 'vägev', *huḡtava* 'odav', *verevä (mieḡs)* 'verev, punane (mees)'.

Kuid algupärase preesensi 3. pers. eemal sõnas esinenud -β- > v- on sellisena püsinud ainult analoogia teel enesele vallutatud imperfekti pluur. 3. persoonis:

tiḡkkivat 'mängisid', *harstivat (lapsen)* 'arstisid (terveks lapse)', *sitovat* 'sidusid', *pitivät (nevvō)* 'pidasid (nõu)', muidugi ka kaugemalgi kui 2. ja 3. s. vahel, kaasrõhulisegi silbi järel: *uḡttelivatki* 'ootasidki' *arvasivat* 'arvasid'.

Preesensi sing. 3. pers. selle vastu aga on soome idamurdeis tuntud viisil siingi -βi > -vi >> -u > assimileerunud eelkäiva verbi tüve lõppvokaali sarnaseks (vt. ÄH 78), milline tunnuslikuks moodustunud pikkvokaalne preesensi tüvi pluurali tunnuse -t lisandusega (vt. TuM 11, Setälä) on üle kantud ka pluuralisse:

küssü (<< **küssüβi*) 'palub', *ottā (vasaran)*, *särkō* 'võtab (haamri), taob', *hästāt (nille)* 'räägivad (neile)', *antā* 'annab', *sannō* (< *sanō* < *sanou* << **sanoβi*), 'ütleb', *itkōt* 'nutavad', *etsi* 'otsib', *tokkāt* 'kukuvad'; analoogiliselt kaasrõhulise silbi järel: *hoksaḡāt* 'märkavad', *tšikertāt* 'siristavad', *toḡttiḡā* 'toidab end', **pälättā* 'lobiseb' jne; vrd. § 5 c.

Samasuguse vokaliseerumise ja kontraktiooni saadus on erandlik komparatiivvorm *ennä* (<< **enä*,³ vd. *Agricola enäy*).

§ 55. Ros. kr.-kat. murde rõhutu silbi klusiilspirandi muidu üldiselt eesitatuga täiesti ühteminevas edustuses on mainida: NB *kajajaine* (< **kajajinen* < **kajajajinen*) ~ *kajava* 'kajakas'; teatud nominaaltüvedes -*üde*- >> *ü*- > -*ö*- (vt. § 118): *kätk^üõssä* 'kätkis', (*hüvän*) *terv^üõhkä* '(hää) tervisega', *hüv^üõhkä* 'varandusega', *lüh^hõmp* 'lühem' ~ *lüh^hhemp*, mille kõrval -*ude*- > -*uve*- nagu Ros. lut.-ski: *nuoruvest vanhuv^uessä* 'noorusest vanapõlveni', *lapsuvest* 'lapsepõlvest', isegi paar -*üde*- > -*üve*- juhust: *pienüvest* 'väikesest põlvest', *här^üüven*¹ 'ristikheina'; *keväh^uen* 'kevade' kuulnud kord V k keelejuhilt; vabandus pärast: *väittä välist vanamuori suomé* (s. o. vahest läheb vanaeidel kõnes luterlaste järele); kuid naabruse luterlasil seda ei leidu; *elätessä* sõnakuju oma -*t*-ga on raskesti seletatav; võiks olla lain eestist, kuid niisugusena võiks vaevalt tunginud olla Sise-Ingerini — esineb ta ju ka P o r k k a l.

3. Afrikaadid.

1. Sõna algul

§ 56. esineb küsimusse tulev *tš*- häälik ainult onomatopoeetis-dekriptiivseis ja neile ligidalseisvais sõnus:

tšolajä ~ *tšolisö* 'suliseb', *tšahajät* (*lehet*) 'sahisevad (lehed), *tšolputtellöt* 'sulpsutavad (vees)', *tšikertä* 'laulab (pääsuke)', *tšakaatti* 'harakas', *tširkka* 'rohutirts', *tšumajät* (*hästä*) 'sosistavad (kõnelda)', *tšikkeräs* '(juuksed) käharas', (*tullö üli joen ja*) *tšulppä* '(tuleb üle jõe ja) sulpsab', (*nahk-*) *tšippa* 'nahkhiir', vd. kr.-kat. *nahksppi* id.,

mille kõrval mõnikord (vanemal, hääldamisdefektina?) kuuldu isegi -*š*-: *šikkeräs*. Kullakülas on maksvusel enamasti kr.-kat. murdele omane (vt. allpool) *š*- vastavail juhuseil:

šibt 'näpib', *širahtellö* (*püsta pähu*) 'hüppab (puust puusse)', *šolputtellö* 'sulpsutleb',

mille kõrval aga ka *tšikkäräs*.

Olgu algsome või soome-ugri afrikaadiga lugu kuidas tahes, kirjeldatava murde vastavat näidetes esitatud häälikut on küll raske

¹ Teine kord salati seegi vorm maha, öeldi tarvitavat gen. *härüdrohon* jne.

selle olemasolu tõendusargumendiks tuua ja temas midagi põlist otsida. Tema hindamiseks sobib hästi LVHA¹ 71 esitatud afrikaadi tekkimise seletus, mille järele see on alguse saanud naabrimurrete (vrd. ID 34, Ü1a - Luuga) š- (<s-) -listest lainudest ja nende analoogial tehtud uudissünnitustest, mis — Ros. kr. - kat. ja Kulla välja arvatud — hiljemini, murde tutvudes vene lainude läbi tš-ga, viimase omaks võtsid. Porkka ID 34 on 'ainult kolm' tš- juhust märkinud, kuigi ta 3 nädalat Kal-s on olnud ja neid hulga rohkem oleks pidanud kuulma. Või esinesid onomatopoeetis-deskript. moodustused siis veel š-listena?

Hilistes vene lainudes ongi laialt tarvitusel tš-:

tšaju 'tee', *tšästi* 'õrn', *tšukunõkkajset* 'malmsed', *tšuf* (*tuntut vā*) 'vähekeste (tunduvad ainult)', NB isegi *tšmat* 'rattarehvid', <vn. originaali ш-.

II. Sõna sees

§ 57. leidub -tš- ainult (kui mitte arvestada sõna *manššikka* [nooremail?] ~ *mantsikka*) hilistes lainudes — olgu siis 1. ja 2. s. vahel või kaugemal sõnas, silbi lõpul või algul —:

peššurka 'ahjuauk (küljes)', *riššikanõka* '(iselaadi vene köiega, <vn. murd., vrd. siiski Suojärve karj. [*Ahtia*] verb *rittši*-?)', *karššitsa* 'sinep', *uštšiteli* 'õpetaja', <vn. *yuumel*, *nāntšittā* 'last hoida', *kapššukka* 'lintidest tubakakott', *pišškat* 'tulitikut', *potšštañnikat* 'aluspuksid', *puratšikka* 'väike puur', <vn. *бурасуук*, *pořruštški* (*männā*) 'käe alt kinni (minnakse)', <vn. *нод ручику*.

§ 58. Ros. kr. - kat. murdes, nagu eelpool juba puudutatud, on onomatopoeetis-deskriptiivseis jm. vastavais sünnitustes niisugustel juhustel järjekindlalt š-:

(*mürmed oļļā kaj viļļ*) *šupulļa* '(murakad on veel kõik) koor-ümbrikuga kaetud', (*kaj*) *šarisi* (*se žāru*) '(kõik) sārises (see kuumus)', *šolisō* 'suliseb', *šumajā* '(pada) kohiseb', *šakatti* 'harakas', *šiblt* 'näpib', *šolpuštšāt* 'sulpsutavad', *šikertāt* 'siristavad', *šukutšteļmā* '?' (mängus), (*tekkō va*) *širi-vāri šāra-vāri* '(teeb vaid) siira-viira (= lookleb)', [V n k:] *šikkārās*, (*tūl*) *šahahuttā* '(tuul) sahistab', nii et isegi -tš- -š-ga on substitueeritud hilises lainus *merišajikka* 'meri-kajakas', <vn. *морская чайка*. NB siiski *tširkka* 'rohuirts', milline sõna teatavasti kuulub kaugemaiki sugukeelis afrikaadiliste hulka. Muidu vene lainudes tš-: *tšugunikka* 'malmpada', *tšihotoštšnoj* 'tiisikuslik'.

4. Spirandid.

Spirant *s*.

I. Sõna algul

§ 59. *s*- on püsinud alati:

süäntüt 'vihastavad', *säkäs* 'tormine', (*mänti*) *särē* (*lühmä*) '(mindi) saarniidule (niitma)', *sorrēt sār(i)mot* 'jämedad kruubid', *säünät* 'säinas', *sulkkune* 'siidine'; ka hilistesse vene lainudesse substitueerituna: *sokka* 'põsk', < vn. *щeka*, *senihka* 'peigmees', < vn. *женух*, *sārī* 'praadida', < vn. *жапу-*, *sontikka* 'vihmavari', *samaskaŋka* 'kitiga', < vn. *за-*, *savota* 'vabrik', < vn. *завод*,

ja esineb sääl hilistes lainudes ja mõnes deskriptiivsünnituses isegi teise konsonandi ees, millisel puhul teda algsoomes teatavasti pole võinud olla (vrd. § 1):

snākka 'hakk (-lind)', vrd. sm. *nākka*, *sniipris* 'kortsus', *svoja-kukset* 'õestemehed', vrd. vn. *своjak*, *stojkka* 'poelett', < vn. *стоjka*, *stūteni* 'sült', < vn. *стюд-*, *strojttā* 'ehitada', *sramiŋi* 'häbistas', < vn. *срам-*, *strokka* 'tähtaeg', < NB vn. *срок*, *snetkiŋ* 'tinte', < vn. *снитк-*.

Vene lainude kaudu (vrd. siiski ka § 56) laialt murdesse tunginud on ka dentaalspirandi *š*-varjund — vanemal sellegi kõrval tihti *s*- —, kuna helilised *z*-, *ž* esinevad ainult nooremail ehk muil harva, puht-võõrsõnadena tunduvas vene sõnus:

štanit 'püksid', < vn. *штаны*, *štikki -st-* 'tääk', < vn. *штык*, *šlejat* 'hobuseriistad', < vn. *шл-*, *škoŋlu* 'kool', (kontaminatiivne — koulu + vn. *школа*), *škāppi* 'kapp', < vn. *шкаф*, *širma* '(sāngi) sirm', < vn. *шурма*, *šarffi* 'sall'; *zavota* 'vabrik', *žiletti* 'vest', < vn. *жилет*, *zviŋri* 'elukas', < vn. *зверь*.

II. Sõna sees.

1. Vokaalide vahel

§ 60. üksikspirant *-s-* on säilunud igal kõnesse tuleval juhusel, niihästi 2. kui ka järgnevate silpide algul:

-nen noomenite oblikva-kaasused, *-sa* adjektiivid: *iħmiset* 'inimesed', *tappamise (mašina)* 'rehepeksu masin', *lukemisest* 'lugemisest', *tāpisen (tāñn)* 'puupüsti (täis)'; nn. kontraheeritud ja *δ*-liste refleksiivverbide

imperfekt: *makasin* 'magasin', *hüppäsivät* 'hüppasid', *pilas* 'rikkus, raiskas', *külpisin* 'vihtlesin', *lanķis* 'langes', *näütis* 'meeldis', inf. *näüttiššä*, *lätisimma* 'säädsime, valmistasime end'; s-tüveliste verbide vokaaltüvelised vormid: *noišō urisemmä* 'hakkab urisema', *karisōt* << **kari-seβat* 'langevad, varisevad', *tšolisō* 'suliseb', *mōriseimmā* 'mõirgama'; konditsionaal: *pāsisin* '(ma) pääseksin', *olisitki* 'oleksidki', (*kuī*) *ottas* '(kui) võtaks', (*siulle*) *pitājs (panna)* '(sulle) peaks (panema)', *tempajaisivat* '(nad) tõmbaksid'; 2. pers. sing. possessiivsufiks -- ainuke Ros. murdes leiduv possessiivsufiksi juhul peale rudimentaarse partikleis esineva 3. pers. — seegi tarvitata ainult otsekoheste kõnetlemise puhul: (*mā*) *kottis* '(mine) oma koju', (*ota*) *mamas (polle)* '(võta) oma ema (põll)', *mamas (on perkivos)*, *enos (on sāres)* 'su ema (on Perkivos), su onu (on Saarel)'; üksikute noomenite, verbide jm. tüved: *vesametsä* 'võsamets', *sisarukset* 'õeksed', *vīsāt* 'targad', *vasikka* 'vasikas', *puseřran* 'väänan välja (pesu)', *peset* 'pesed', *tięsimmä* 'teadsime', (*jumala*) *hoįs (taki)* '(jumal) hoidis (ikkagi)', *-kasētt* (< vn. *gazeta*) 'ajalehte', *lāšivā* (< vn. *леш-*) 'haige', vt. Mikkola WSB 135, *risintka* (< vn. *резин-*) 'kumm'.

Ainult hilisemais vene lainudes leidub -š- (~ -s- vanemal tihti), harva — pääasjalikult nooremal, võõrsõnaliselt helilised -z-, -ž-:

mašina (< vn. *машина*) 'masin', *ušatiks (kera saotā)* (< vn. *ушат*) 'toobriks (ka kutsutakse)', *ošipka* (< vn. *ошипка*) 'eksitus, viga', *krušovnikka* (< vn. *крышовник*) 'tikerber', *ikriš-illat* (< vn. *изруице*) 'jõuluvahelised mänguõhtud', *kazeŕti* 'ajaleht', (vt. ka eespool), *prikazat* 'käsud', (*pittā olla*) *služimas* '(peab olema) sõjateenistuses', *požarnon (maja)* (< vn. *пожар-*) 'tuletõrjeseltsi (maja)'.

§ 61. Tähtsaks lisanduseks sellele sirgejoonelisele sõnaseesmise -s- säilumisedustusele on tema — nagu kõige muudegi kons-tide (vrd. § 5) — gemineerumine: -s- > -ss- (-šs-) pää- ja kaasrõhulise silbi järel, konsonantolluse kadu puhul sündinud vokaalkontrakt-sioonist tekkinud pika vokaali eel:

vässū (< *väsū* << **väsüdäk*) 'väsida', *sissō* (part. sg.) 'õde', *kässinķä* (< *käsinkans-*) 'kätega', *lissämmä* (< *lisā-* < **lisädä-*) 'lisame', *kussōt* 'kusevad', (vrd. § 54); illatiiv, erilisel sel

teel sündinud -šse (-sse) illatiiv kõigi kontrantsioon-tüvede ja kaasrõhuliste s-tüvede sg. ja kõikide nomi-naaltüvede pluuraalis: *peššä* (< *pešään* < **pešāhen*) 'pessa', *sissē* 'sisse', *taivāšše* (<< **taivahasēhen*) 'taevasse', *tukkēšše* 'toesse', *pušše* 'puudesse', *sākkīšše* 'kottidesse', *sannōšše* 'sõna-desse', *rummentšše* 'haganaisse', *pūörtūmisše* (*kuqliki*) 'mines-tusse (surigi)', *tokkumisše* (<< **tokkumiseēhen*) 'kukkumisše'.

§ 62. Geminaatspirant -ss- (vokaalide vahel) on samuti alati säilinud:

üksikud sõnad: *jussikō* 'jusshein', *tassil* 'tassidel', *kassu-riks* 'kassahoidjaks', (*raha-*) *massina* (< vn. *моушн-*) 'rahakott', vrd. WSB 142, *püssümiēs* 'püssimees', *pāssi* 'oinas', *susst* '(pehmet) säärikut', *kissal* 'kassil', *müssü* 'lapsemüts', (*aina tüō*) *mässättä* '(aina te) möllate', *kassa* 'juuksepalmik', hilisemais vene lainudeski, mõnikord -š- substitueerides: *krūšša* (< vn. *крѡш*) 'kross', (*kaura*) *kīsseli* (< vn. *кучель*) 'kaerakiisel', *rossola* 'soolvesi'; inessiivis, kuigi geminaadina püsinud harva — mõnikord lauserõhulisena —, lõppkadu puhul > -š (-šš, pea alati aga siin šš > s, vt. lõppkadu § 110): (*makajā*) *venēššä* '(magab) venes', (*laulā*) *pūssa* '(laulab) puu otsas', *vähāšš* (*ajkā*) 'vähese (ajaga) ~ mererannas (*oli*)' mererannas (oli)', *tūōs* (*oletta*) 'töös (olete)' etc.; -s- tüveliste verbide -nut, -nūt partitsiip, kus -ššut, -ššūt (< -snut, -snūt) siiski enamasti > -st sisekadu tõttu (vt. § 108), nii siis -ss-, -šš- lühenenud: (*hūvāst*) *noīššut* '(hästi) kerkinud', *taukīššut* 'otsa saanud (loom)', *kariššut* 'varisenud', *pilahussut* 'rikki läinud' ~ *noīšt*, *hāvvtst* 'hävinenud', (*eī*) *tātist* '(ei) lõdisenud', *urist* 'urisenud' etc.

Ainukesena s-tüvelise noomeni konsonanttüvelise essiivina kuu-luks siia ka *tojšsepäivān* 'üleeila', kui 2. silbi -e- pro -a- võiks seletuda (prof. Kettuse järele) kontaminatsioonist *tojše- + tojšša*.

2. Konsonantide kõrval

§ 63. on -s- püsinud nii silbialgulisena (näiteid pak-kuvais ühendeis -šš-, -šš- — -ks-, -ts-, -ps- vt. klusiilide ajaloos —): *kaššina* 'aedik', *vīršuks* 'viisuks', *hīršij* 'palke', *pašst* (*sukkiij*) 'nõelub (sukki)', *kāššā* 'kārss (seal)', *sošsat* 'metspardid'; *košš* 'kunas', *kūššij* 'küüsi' (jne., vt. § 74),

kui ka silbi lõpul, kuigi siin kvantitatiivselt lühenenuna heli-

lise kons-di ees, $s > š$ (ühendeis *-sv-*, *-sl-*, *-sm-*, *-sn-*, *-sj-* — *-sk-*, *-st-* kohta vt. klusiilide ajalugu —):

klaišlikko 'kaislik', + *tišlāpū* '(vankri) keelelaud', *rašvā* 'rasva',
+ *pošmuḱkāt* 'kotad', + *pešmenā* 'margapuu', + *moišnikat* 'mõis-
nikud', kus ainult nooremailt ja enam rännanud meestelt on
üles tähendatud *-s > -z-* mõnikord':

pešsillā ~ pežsillā 'persili', *rašvakas* 'rasvane', *požmuḱka*.

NB *-ls- > -lts-* (?) ainsas vastavas näites: *tūltsā* 'nüri, tõnts'; samuti
Sise-Ingeriski, vt. ID 35; vrd. *-ts-* ajalugu.

III. Sõna lõpul.

§ 64. Selles asendis algsööme *-s = alati*:

üksikuis noomeneis: *aḱos* 'umbus', *ahas* 'kitsas', *oras*
'oras', *kaḱḱas* 'kangas', *varis (istus)* 'vares (istus)', *pūḱālikās*
'pūgalane, ebatasane'; partikleis, pääasjalikult la-
tiivadverbes: *tās* 'jälle', *sīs* 'siis', *ūlōs* 'üles', *alas* 'alla',
(*aḱetā*) *kōmmas* '(aetakse) koomale', *eteḱmās* 'ettepoole',
likeḱmās 'ligemale', *liḱḱemās (anto)* 'üleliia (andis)'.

Ainult individuaalselt mõnel, pääasjalikult nooremail, on tungi
lausefoneetilisele muutusele *-s > -z-*, mis on omane kr.-kato-
liiklasile (vt. järgmine §).

§ 65. Kr.-kato-liiklaste murde edustuses on märkida
esitatust lahkuminevana järgmist.

Võõrapäraste heliliste spirantide *z*, *ž*, samuti *š* esinemine
laiemal ulatusel on kodune hilistes lainudes ja mõnes
taotleva analogia sünnituses, niihästi sõna algul kui ka sees
vokaalide vahel:

zip (*kāīb.vā*) (< vn. зыбь) 'lainevärin (kāib ainult)', *zviēri*
'metsloom', *zborika* (< vn. збор-) 'kroogetega', *znāmenet* 'lipud';
žilētta 'vest', *žaru* 'kuumus', *žēnixā* 'peigmees', *žal'atattā*
'halastatakse'; *šābā* (< vn. шуба) 'kasukas', (V n k.) *šablat*
(vrd. vn. шавель) 'hapuoblikad', *što* 'et', < vn. что; *puzirkka*,
(< vn. пuzыр-) 'rohuklaas', *glaižat* 'kaislad', *māža* (< vn. мазь)
'määre', *tože* (< vn. можe) 'ka', *rīžoijt* (vrd. vn. рыж-) 'ruu-
geid', *pružinasfeva* 'vedruäke', *obižoijtāt* (< vn. обиж-) 'haa-
vavad', *kāšša* 'puder', *jaššikat* (< vn. ящик-) 'kastid'.

NB eriti Saarküla *zbižškat* (< vn. сн-!) 'tikud', *vīžinapū*
'kirsipuu', vrd. vn. вишня.

Muidugi jätkub ka konsonantide kõrval sõna sees lainsõnade *-z-*, *-ž-*, *-š-* esinemine rohkel määral:

kāznast (< vn. *казна*) 'kroonult', *uzlašša* (< vn. *узла-*) 'kompsum', *piñžakki* 'pintsak', (V n k) *nuožnitsat* (< vn. *ножни-*) 'käärid', (*keņgān*) *uškat* '(kinga) aasad', *l'āškat* (< vn. *ляжк-*) 'tagakannikad', *ferššeli* 'velsker', *poduška* 'padi'

ja omas sõnavaras on *-s-* > *-z-* järjekindlalt silbi lõpul helilise kons-di eel (vrd. § 21, vastavalt klusiilid):

kāznāstā '(kase) kāznast', *kazvojn* 'kasvasin', 'možnikkoj' 'mõisnikke', *razvaka* (*tehtü*) 'rasvaga (tehtud)', (V n k:) *glajzlat* 'kaislad', *kožjumā* 'kosima'.

Silbi algul helilise kons-di järel sellevastu on märgitud *-z-* vaid paaril korral:

arzēnsār ~ *arsēsār* 'Arseensaare (küla)', *perzillā* (*i* < *ɾ*?) ~ *persišše* 'in anum'.

Sõna lõpul on kr.-kat. murdele omane *-s* > *-z* lausefoneetiline muutus (vrd. tingimusi § 35), mis näikse olevat kindlamielne kui vastav helistumisahtus klusiilide juures:

petozjuttu 'valejutt', *rikaz* (*riivožšnikka*) 'rikas (kaupmees)', *tarhaz* (*on*) 'aiamaa (on)', *muižez* (*mie*) 'muidu (ma)', *puhaz* (*meijēn kiēl*) 'puhas (meie keel)', *sīz* (*liēnō*) 'siis (saab olema)', *hammazraha* 'hambaraha', *pārmaz* (*lentā*) 'parm (lendab)', (*tiē*) *paraz*. '(tee) paras.', *muođikaz*. 'moodne', (V n k) (*lūō*) *poiz*. '(tule) ära'.

Selle kõrval siis loomulikult:

viēras (*kukko*) 'võõras (kukk)', *kitsas* (*kan gas*) 'kitsas kangas', *mārehūs* (*tokku*) 'mäletsus (kukkus)', *tarvis* (*pesta*) 'tarvis (pesta)' jne.

Lõppkadugagi (vt. § 109) sõnalõppu sattunud *-s* on sama saaduse osaline:

(*sīn*) *samaz* (*on*) 'siinsamas (on)', *ūz* (*ioyau*) 'uus(aasta)', *vaiōz* (*vatsāššā*) 'vajus (kõhuni)', (*ken*) *ostaz*, *aviittas* (*hānt*) (kes) ostaks, aitaks (teda)'.

Spirant *h*.

I. Sõna algul

§ 66. on ta püsinud üldiselt:

hāppē 'häbi', (*mā tullo*) *hārmēšše* '(maa tuleb) härmatisse', *hummar* 'uhmer', *hiēlma* 'õis', vrd. sm. *hedelmä* 'vili', *hoijhat*

'mahalangenud puumürakad', *hampajset* '(lapse) hambaraha', *huotavast* 'odavasti', *hittō* 'ihuda', *huntsi* 'hunt', *hämmentät* 'segavad', *hetas* 'helde', *hajahtā hüvälle* 'lõhnab hästi' jne.

h- > *o* on märgatud ainult naabrusest lainatud sõnus:

ilajā (< vdj.) 'koristab', *ahilõsse* 'ahelaisse', (< eest.), vrd. sm. *haahla*, (*kiükān*) *ākū* 'ahju paiste', vrd. eL *hägū*, sm. *hākā*, *akkaja* (*miēs*) (< e.) 'hakkaja, ettevõtlik (mees)', *uõpis* (*müön*), 'hoopi (müün)', *iükset* (*ἀπὸς λεγόμεν.*, < e.) 'juuksed'.

Miski (? deskriptiivset laadi) ebahääliksääduslik *h-* esineb ootamatult sõnus

harsti 'noidusega arstida', < e. *ar-*, (*hampāt*) *hirviillä* '(hambad) irevil'.

II. Sõna sees.

1. Vokaalide vahel

§ 67. 2. silbi algul samuti *-h-*, niihästi lühikese ja pika vokaali kui ka diftongi järel, neiski mingit muutust esile kutsumata:

1. s. lüh. vok. järel: **sahan̄ka* 'saega', *uhersim̄men* 'ohardi', *tohune* 'ülipeen, tuhkjās (vihm)', (*ei*) *teho* '(ei) mõju', *mehiläiset* 'mesilased', *vahin̄ko* 'kahju', *köhā* 'köha'; 1. s. pika vok. järel: *rīh̄t̄sse* 'rehtedesse', *tuõhīj* 'tohtusid', *kiõhū* 'keeb', *māha* 'maha', *pāhā* 'pähe'; 1. s. diftongi järel: *māihe*¹ 'maisse', *pūihe* 'puisse', (+?) *kaīhe* 'kae (silmas)', *hȭihenel* 'udusuled', (*kaks*) *kȭühā* '(kaks) kehva', *iāuhā* 'jahvatab', *laīhemp* 'lahjem', (*iā̄p*) *rāuhā* '(jääb) rahule';

ootamatult lühidvokaalsed on *roho* 'rohi', vrd. sm. *ruoho*, ja *sihi* 'süa', vrd. sm. *siihen*, mida on kõige loomulikum seletada lainudena vadja poolt, kus *h* eel pikk vokaal on lühenenud (vt. VÄH 79).

kāh̄jo 'kahju', vrd. sm. *kaiho*, on ilmne eesti lain, samuti kord kuulnud (juhuslik?) *iȭh̄vikka* 'jõhvikas'. *Kāvi* 'veetõste toop', vrd. sm. *kauhi*, näikse lainatud vadja sõnast *kavi*.

§ 68. Murde spetsiaaljooneks on *-h-* > *-hh-* muutus teatud, muudegi konsonantide (vt. §§ 5, 61) juures tuntua tingimustes:

**sahhāmā* 'saagima', *tehhō* 'mõjub, tõmbab läbi (tuul)', *puhhū* 'puhub', *rahhā* (<< **rahaḍa*) 'raha', (*sāretā*) *rāhhī* '(pekstakse)

¹ 1-silbiste tüvede pluurali illatiivi niisugusena olen kuulnud ühel vanakesel, muil -sse (vt. § 61). NB P o r k k a ID 67 esitab Ala-Luugamailt mõlemad tuletusviisid. Kuullalt minulgi *māihī*, *pūihī*.

vastu pinki', (*sirpinkä korjata*) *pihhō* '(sirbiga korjatakse) pihku', (*ei kelpä mihhi(kä)*) 'ei kölba kuhugi', (*piti vihä*) '(pidas) viha', *tehhä* (<< **tehdähen*) 'tehakse'¹, *köhht* 'köhib'.

§ 69. Järgsilpides on vokaalidevahelise *-h-* pääedustuseks selle kadu:

-h-, *-s-* tüvelised kontraheeritud noomenid: *vättēt* << **vättēhet* 'riided', *parrāṅ* (*kohan pälle*) 'paraja (koha pääle)', *hettat* 'helled', (*urpä, arpä*) *tuorēks, tervēks* '(lihavõttelaulust: urba, arba), värskeks, terveks'; illatiivid, vrd. § 61: *parvē* << **parvēhen* 'salka', **veseristässä* 'kolmekuningapäevani', *künt-teltšä* 'küünlapäevani', *ühtē tallō* 'ühte tallu', *kartanō* (*aio*) 'maja õue (sõitis)', *rikokstsse* 'kuritegudesse', *sejntšse* << **sejndesehen* 'seintesse', *kallāsse* 'kaldasse', **tantsimā* 'tantsima', *süömā* 'sööma'; imperatiivi 3. persoon: *küsükö* << **kohēn* 'palugu', *kuõlkō* (*vaiikko*) 'surgu (kas või)', *aviitakkō* 'aidaku'. *lüütäkōt* (*māha*) 'löödagu ([nad] maha)'; üksikud 3. persē possessiivsufiksi jäänused: *keskeñnä* << **-nähen*. 'omavahel', *üksinnä* 'üksinda', *itseksē* 'omaette, eriti', *omaks* (*otti*)² 'omaks (võttis)'; üksikud adverbid: *varrā* << **varahēn*, *varrāmpā* 'vara, varemini', *kīrē* << **kīrehēn* 'ruttu', *ettāl* 'kaugel', *ülläl* 'ülal'.

-h- = niisugusel puhul siiski üldiselt *-hinen-*, *-hainen-*, *-häinen-* noomenis: *etähäist* (*kañsä*) 'kauget (rahvast)', *varahajne* 'varane', *metsähine* 'metsaline (= vallatu)', *ühtehist* 'ühist', *nälkähine* 'näljane', *kupahajne* 'vari', vrd. sm. *kuvainen*, vps. *kuuhäne*, mille kõrval siiski ka *jokajne* 'igaüks', *nälkäjne*. Kullakülas valitseb, ilmselt rajataguse Sise-Ingeri murdega geograafiliselt seotud, koguni isesugune *-h-* kadu-edustus:

ettäjne, ühtejne, varrajne, kuppajne, hättäjset 'hädalised'.

h on püsinud alatise rõhutatud-olu tõttu erandlikult partiklis *parahi:ks* 'parajasti'. Hilissündinud järgsilpide vokaalidevaheline *-h-* = muidugi, vrd. §§ 53, 46, *-du-* ja *-ht-*.

¹ Mõnikord isegi I inf. *tehhä, nähä* (haril. *tehä, nähä*), ilmselt analoogilise gemineerunud *h*-ga. Muide see näide valgustab geminatsiooni kronoloogilist külge.

² Üksainus kord kuulnud.

2. Konsonantide kõrval.

§ 70. Silbi algul — ühendeis *-nh-*, *-lh-*, *-rh-* — on spirantollus üldiselt alal:

-nh-: *iñhoton* ~ *iñhē* 'jälk, vastik', vrd. e. *inetu*, *hañhtst* 'hani-dest', (*miu*) *vañhučkajine* '(minu) vanune', *vañhentū*, *vañha* 'vananeb, vana'; (*-lh-* — puuduvad näited); *-rh-*: *kařhotta* '(heina) kaarutada', *kařhu* 'karu', *hōřhōläjšrakko* 'erilase rakk', *tuřhiј* 'asjatuid', *kařhē* 'kare, vali', *tāјtarha* 'sammaspoolik', (*kařvat noјsōt*) *pōřhülle* '(karvad tõusevad) püsti', *muřhas* (*miehen*) 'surmas (mehe)',

-h- > 0 siiski mõnes sõnas:

varo 'vaadivits', vrd. eL *vařr* < *varh-*, *nūri* 'nūri', enamasti ka *vana*, gen. *vannā*, (Kulla:) *hōřōläјine* 'erilane', *haniken* (*kūlä*) (< ? *-nh-*) 'hanike (küla)',

mis võivad olla lainatud nii e. kui ka vdj. naabrusest, vt. VÄH 81, vrd. ka kr. -kat., § 73.

Eriliselt mainida on metateesi läbi (vt. ÄH 338—9) Lääne-Soome murdeis ja sm. kirjakeeles hilissündinud *-nh-*, *-lh-* *-rh-* juhused. Metateessena olen kuulnud ainult *muřhēlline* 'murelik', *muřhen* (*pāјvīlle lakařtu*) 'mure (päevile jäetud)', mis võiksid selektuda kirikukeele mõjuga, ~ *mureč* (*stšs oli*) 'muret (siis oli)'. Muidu näikse see metatees puuduvat:

valekatto 'ajutine katus', *peremięs* 'peremees', vrd. sm. *perhe*, *vennēst*, (nom. *vene*) 'venest', ülläl << **ülähellä* 'üleval', vrd. sm. *ylhäällä*, *varrā* 'vara', vrd. sm. *varhain*.

Kulla külas siiski ka *muřhe*, *eřhetšs* 'eksimus', vrd. sm. *erehdys*. Üldine ka *iħme* 'ime' (vrd. ÄH 339).

§ 71. Spirant *-h-* säilunud edustusest silbi lõpul helitu kons-dieel (*-hk-*, *-ht-* = *-uk-*, *-ut-*) vt. § 10.

Silbi lõpul helilise kons-dieel (ühendeis *-hm-*, *-hn-*, *-hl-*, *-hv-*, [*-hr*], *-hј-*) on ta samuti alal, esinedes alati helilisena: *-hm-*: *iħmine* 'inimene', *koħmettunt* 'kohmetu', + *pōħmeloјs* 'pohmeluses', *voħma* 'rumal inimene', (*kālin*) *pāħmas* '(kapsa) tünn', *tuħmast* 'rumalasti', *kripaviħmā* 'seenevihma', *koħmt* 'lööb'; *-hn-*: *kaħnēs* 'kerge kohmetuses (maa)', *lahnoj* 'lahnu', *viħnēt* 'odraokkad', *aħnāt* 'ahned'; *-hl-*: + *hoħlat* (< vn. *хохла*) 'riideräbalad', *maħla* 'mahl'; *-hv-*: + *aħvent* 'ahvenat', + *tuħvelit* 'tuhvlid', *raħvast* 'rahvast', *vaħva* 'tugev, kõva', + *oħvaattast*,

'küllalt, tublisti', < vn. murd. *oxbam-*; *-h_i-*: *kuh_ialle* 'kuhjale', *oh_iakset* 'ohjajarud'.

NB *hummar* 'uhmer', vrd. sm. *huuhmar*, vps. *humbar*; *kaħmalo* 'kamal'? < *-kamahl-*; *uh_hvotka* ~ *uvotka*, (K u l.) *uffatka* (< vn. *yxbam-*) 'potihark'.

III. Sõna lõpul.

§ 72. *-h > 0* kõigil juhtumustel:

pere 'pere', *tuřve* 'mätas', *rove* 'tohutorbik', *raę* (*hülkäs sata-mast*) 'rahe (jättis sadamise)', *vanne* 'vits', vrd. *vannehitta* 'vitsutada', *aņkere* 'angerjas', *peřkele* 'kurat'.

Proportsionaalanaloogiline segimine *-s-* tüvedega: *tuęres* 'toores'; see vist eestist lainatud, kust *s*-line vorm on tunginud Tütar-saareni, vt. Ä i m ä, Äänneopill. tutkimus Tytärsaaren murteesta 27.

§ 73. Kr.-kat. murde *h* edustuses¹ on järgmist spetsiaalset tähendada.

h > 0 esineb lisaks veel üksiksõnus: *uętava* 'odav', *uęramet* (sm. *huolain*) 'kuivad kinnikasvanud haavakohad puus', (*ka_ikki on ka_insas jota on*) *uakas* '(kõike on rahvas, keda on) hulgas', (*tere*) *ommist* ~ *hüvä huęment_A* ~ *h. huęmist* '(tere) hommikut' — millised võivad olla eesti murdeist lainatud, ja sõnas (V n k) *iha* 'käis', vrd. V k. *hija*, K a l. *hiha* (vt. § 89).

Vene *x*-le kvaliteedilt vastav häälik esineb hilistes vn. lainudes ja tagavokaalseis sõnus sündinud *-h-* geminaatides (nii Sise-Ingeriski, vt. ID 32), muil juhtumusil tagavok. sõnus puhtindividuaalselt:

g_huęvo_iks (< vn. *g_hyx-*) 'kurdiks', *d_hvat* 'haisud', *s_hvan* 'saen', *ra_ha* 'raha', *s_hva* 'saada', *s_ha* 'ase mele'.

NB eesti kohanimi *jovi* 'Jõhvi'.

Järgsilpide vokaalidevahelise *-h-* muidu täiesti luterlaste murdega kattavas edustuses rõhutatagu erilisel tüübi esinemist: *varahaj_hne*, *ka_hkahaj_hst* 'kauget', *h_htähaj_hne*, *a. rahaj_hst_A* 'jõe alajooksul elavaid', *ülähaj_hset* 'ülemised, jõe ülajooksul elavad' ~ *nälkäj_hne*.

-nh-, *-rh-*, *-lh-* ühendeis on *h > 0* pea üldine (vrd. v a d j a, millega kr.-kat. murdel muidugi mitmeti ühist): *vana*, *va-*

¹ Vähe idapool, praegu Vene piirides asuvas Tiensuu (Извоз) külas näikse (üliõpil. V. Muurmetšä andmetel) valitsevat vadjapärane segaedustus sõna algul: *hairo* 'aer', (*pän*) *haiu* '(pää) aju', *abraz* 'habras'.

neimmat 'vana, vanemad', *haniia* 'hanesid', *tanava* 'hoonetevaheline õu', *inotojn* 'jälk', *hõrõläise (rakko)* 'erilase (rakk)', *karu*, (part.) *karr^uõ* 'karu', *varo*, *varõttä*, *nüri*, (*pitä iälline*) *inimäine* ~ *inimene*¹ (! < e.) '(pikaealine) inimene', *karre* (< ? -rh-) 'ebamaitsev, mõrkjas (leib)', *pasknärrö* 'pasknäär (lind)'. Selle kõrval aga ka: *vañhuveššä* 'vanaduseni', *kañhuüttelin* 'kaarutlesin', *täñhaz (ono)* 'aiamaa (on)' *tuñhä* 'asjatut', *kañhumarija* '?-mari', isegi *muñhëmmüttä* '(piltil.) muremütt', NB kr. - kat. *vikahe* (< -hõę-) 'vikat', kuna luterlasil *vikate*, gen. *vikattën*.

-h(t)- > -s(t)- sõnas *avasta* 'ärgata': *avašsun*. Siin on nähtavasti tegu eesti Alutaguse murde lainuga, kuna luterlasil leiame *avahtü*: *avahun*.

tuõre on säilunud analoogialt (vrd. eelmine §), sellevastu siiski *añgeres*.

5. Nasaalid.

Nasaal n.

§ 74. Selle hääliku üldedustus on tema säilumine, nii sõna algul: *nirppi* 'noliv sööja', *näpistüt* 'näpistavad', *näimokoma* 'niisugune', *nätala* 'ahjualune', (?⁺) *nässit* 'ilusad', *niykahtü* 'nikastub', *nuñmimä* 'sööt, murumaa', *neikko* 'mängunukk', *nühelnot* 'päevalutilgad', (*minntü*) *nikostä* 'mind ajab luksuma, tõmmatakse'; sõna sees vokaalide vahel üksik-n-na:

2. s. algul: *eno* 'onu', *vanuñttä* 'vanutada', *pajne* '(riide-) värv', *unohat* 'unustad', *lainajä* 'neelab', *kanava* 'kraav', kaugemal sõnas: *helinä* 'helin', *murenöt* 'murenevad', *kämmändänka* 'kämblaga', *kajkkine*² (*kõyhät*) 'täiesti (kehvad)'; kui ka geminaat-*nn*-na (resp. -*ñn*-na järgsilbes):

1. s. lühikese vok. järel: *konna* 'konn', *nännnet* 'nisad', *onnekas* 'õnnelik', (*saõtä*) *vennaks* '(nimetatakse) kuivatatud niineks', (*pajstetä*) *pannul* '(küpsatakse) panniga'; järgsilpides kontraktsioonverbide *-nut-*, *-nüt-* partitsiibis (< -*tn-*) ja nende analoogial muiski verbes: *pilañnut* 'rikkunud', *toykañnut* 'tõuganud', (*eivät*) *põläñnet* '(nad ei) kartnud',

¹ Esineb ka *iñmeine* kuju, isegi luterlastele omane *iñmine*.

² Ainuke seda laadi komitatiivi juhus, mis murdest kuulnud; Vk-s on üles tähendatud veel *päivine* id.

kartulitega', kaasrõhulise silbi järel: **parapañna* 'trummi',
 < vn. *бабабан*, **tesätiñna* 'tiinu', < vn. *десятин*.

-nn- > -n- (vrd. § 19) 1. s. pika vokaali järel: *vuõn(a)* 'tall', *täün(a)* 'täis', (*männe*)¹ *vuõn(a)* '(mineval) aastal', *iänõkset* 'jäänused', *kñni ~ kt* 'kinni'. Huvitav, et mingisuguse nõjumise teel — arvatavasti proportsiooni najal *annan* : *antā* = *kännän* : *käntä* — *nn* ≡ verbides *kännän* 'käänan', *vännettä* 'väänatud'. 1-silbiste partitsiibid: *tuõn(u)t*, *sän(u)t*, (*olla*) *iõõnõt* (*vñnä*) '(on) joonud (viina)' jne. on kas säilunud -nn- analoogialt (vt. eelmine §) või on neiski -nn- < -n-.

Eelmises §-s mainitud -ñnut, -ñnüt partitsiipe kuulduv õige harva. Harilik on sisekaduline -nt partitsiip: *ottant* 'võtnud'; *küsünt* 'palunud', *veřkant* 'lausunud', *sanont* 'ütelnud', *käünt* 'käinud', *mānt* 'maganud', *temmant* 'tõmmanud', *halant* 'igatsenud'. Pääle selle loomuliku -ñn- lühenemise kuulduv mõnikord lühenenult isegi sisekadutuid: (*ov*) *väsünüt* '(on) väsinud', ja eriti järjekindlalt pluuralis — järelkäiva pika vok. mõjul rõhutus silbis? — *oppinõt* (*iõõmiset*) 'haritud (inimesed)', (*emmä*) *uskonõt* '(me ei) uskunud', (*villat oltt*) *vanunõt* '(villad olid) vanunud', *palanõt* (*majjat*) 'põlenud (majad)', (*kukat ovat*) *kujvanõt* '(lilled on) kuivanud'.

Samuti on -ñna essiivid haruldased, harilik on lõppkaduline (vt. § 110) -n lõpp essiivis: *koton (oltt)* 'kodus (oldi)', *uõkon* (*tiykkät*) 'väljas mängivad', (*helatorstakkin*) *atton (jäimma)* '(suureneljapäeva) eelõhtul (jääme)' jne. NB ka *tänä (päivä)* 'täna', *sinä (päivä)* 'sel (päeval)'.

NB -nn- > -n- (vt. KAAH 70): *sinis* 'seni', *kunis* 'kuni'. -ns-ühendi eriaarenemine esineb ordinaalarvsõnus, kus -ns- > -s (? või see ju algsomes sündinud, vt. ÄH 395): *kolmas* 'kolmas', *neljäs* 'neljas', *vijies* 'viies', *kävves* 'kuues', *seitsemäs* 'seitsmes', *kaheksas* 'kaheksas'. Selle häälikmuutuse algsomeaegsust näikse eitavat sõnakujud *monnes* 'mitmes', *sattas* 'sajas', milledes esineb murdeomane pika vokaali eel sündinud geminatsioon. Pikka vokaali ennast (< -ñs- < -ns-) pole mul korda läinud ei kõrvaga ega kümograafioni mõõtmistega konstateerida, mispärast geminatsiooni siin tahaks pidada mingi analoogia sünnituseks, näit. ehk ülekantuks vastava kardinaali partitiivi ja illatiivi tüvedest. Kuid võimalik, et pikk vokaalgi on (?) erakordselt lühenenud.

¹ Seletust vt. Äimä, Äänneopill. tutkimus Tytärsaaren murteesta 39: < kon-tamin. *männa* + *männē*.

-kans- > *-ka* ~ *-kä* partiklile omases lauserõhutuses ja on moodustanud genetiivile liitudes elava, samades piirides, millede eestigi vastav nähtus, liikuva komitatiivkaasuse: *mineṅkä* 'millega', *rattāṅka* 'rattaga', *heposeṅka* 'hobusega' jne. Porkkagi mainib selle¹ (SKSA, pag. 8) 'Narva pool tarvitatud *-kaa*, *-kää*, mis niiviisi on kaotanud oma iseseisvuse ja muutunud nagu eestigi keeles ja arvatavasti selle mõjul (? J. M.) paljaks sufiksiks'.

käsiket 'kõrvanaised' sõna, kus ilmsesti *-ans-* > *-ās-* on arvatavasti eesti lain, samuti ehk ka ainuke *-ns-* > *-nts-* (noor *-nts-*) juhus *mantsikka* Alutaguse murdest (vt. Äimä, Tytärsaaren murt. 28) või Sise-Ingerist, kus Porkka ID 35 esitab selle ka *-nts-*lisena, *eso* 'eeslaulja' < *-ens-?* ~ *esi-* gen. **ede-*.

-n- ~ *-l-*: *iänttä* '(männi) mähk', vrd. sm. *jälsi*.

§ 76. *-n* sõna lõpul on edustatud kahel viisil. Esiteks *-n* > *0* (ju algsoomes? — vt. ÄH 373—4; ID 57—8):

illatiiv² (vrd. §§ 61, 69): *künnükse* (*kt*) 'künnisesse (kinni)' (*ei jöhu*) *mielē* '(ei tule) meelde', (*ruḡk sattu*) *värä kulkkū* '(toit läks) hingekõrisesse', (*lehmät tultt*) *majto* '(lehmad tulid) piima andma', (*mäni*) *pūhu* (*ta*) '(ronis) puu otsa (ja)', (*pantt*) *juomise* '(pandi) jooki', *kartanō* 'majaõue', *tajvässe* (*luhti löi*) 'taevasse (õhk löi)', *kiykāšse* (*visata*) 'ahju (visatakse)', *tulihuḡnēšse* (*ei sā männä*) 'tulihoonesse (ei või minna)'; *-hen* possessiivsufiksi rudimendid: *kajkkine* 'täiesti' jne., vt. § 69; passiivi preesens ja imperfekt: *tehdä* (*hänēṅkä*) 'tehakse (temaga)', *kisota* (*pūst*) 'kisutakse (puust)', *sammutetta* (*pois*) 'kustutatakse (ära)', *kasvatetta* (*tammē*) 'kasvatatakse tamme', *mänti* (*rikki*) 'läksid (katki)', (*hänt*) *usottt* (*a*)... '(teda) usuti (aga)...', *piētṭt* (*kaksin päivin*) 'peeti (paar päeva korraga)'; *-nen* noomenid: *aivinaine* (*kañṅas*) 'puhaslinane (kangas)', *ruḡtmine* (*rihma*) 'takune (niit)', *iärväine* (*on*) 'maarjakask (on)', *kukitsemine* (*ono itseksē*) 'õitsmine (on iseäraldi)', *vimene* (*kerta*) 'viimane (kord)', *päsküläine* (*tšikertä*) 'pääsuke (siristab)'; *-kin*, *-kan* (*-kän*) liitpartikkel: *kuḡliki* (*sihi*) '(surigi) sellesse', *miēki* (*män*) 'minagi (lähen)', (*hüvä*) *viroski* (*ellä*) '(hää) Eestiski (elada)', (*ei ole*) *mittäkä* '(pole) midagi', (*se*) *tuḡki* (*tänne*) '(see) toogi (siia)',

¹ Soome lõunarannikultki on ta silma puutunud Virolahti ja Sippula paigult.

² Kord arvan siiski kuulnud *mihinṅki* 'kuhugi', siis illatiivi püsinud *n-ga*.

(*ei ole*) *miltse*kä '(ei ole) milliseski', (*ei sänt*) *riy*kujakka '(ei saanud) roikaidki', *sotami*estka (*ei tapettu*) 'sõduritki (ei tapetud)'; üksikud partiklid: (*olī* *ker*a) *enne* '(olid ka) enne' ~ *enn*(*ai*kā) 'enne(aegselt)', *takasi* 'tagasi', (*hul*kku) *etes-takas* '(hulkus) edasi-tagasi', *eil* (*iltan*) 'eile (õhtul)', (*ai*vina) *vasse* '(lina) vastu', *kui* (*tahot*) 'kuidas (tahad)', *ilm*(*añsoi*) (< *ilman*) 'ilma (aasadeta)', *otsittai* (*kätküvest*) 'pää ees, otseti (kätkist)', *illöttai*(*ei ke*rättü) 'õhtuti (ei kedratud)', *saottai* (*tuli*) 'sadade viisi (tuli)', *ni* 'nii', ent vrd. *ninta* 'nõnda', *parem*mi(*kui*) 'paremini (kui)', *sekami*(*männö*) 'segamini (läheb)', *paikumi*(*o hüvä*) 'paiguti (on hää)'; allatiiv (-*k*-lõpuline?): (*makkamast*) *üllälle* 'magamast (üles)', (*hois*) *toiselle pojal*le '(hoidis) teisele poisile', *varikselle* (*vai*kēt), *harakalle* (*hai*kēt), *kronnille* (*kovat kipp*ēt) 'varesele (valud), harakale (haiged), rongale (suured tõved)', (*vett*ē) *seläl*le '(vette) selili'.

§ 77. Teine -*n* edustusviis on muiski soome murdeis laialt tuntud lausefoneetiline, ja see esineb ülejäänud juhuseil: -*n*-lõpulistel substantiivide nominatiivis, -*ton* karitiivadjektiivides, singulari ja plurali genetiivis ja akusatiivis, instruktiivis, üksikuis partiklites. Siin on -*n* ≡ järgneva sõna alates vokaaliga, dentaalklusiiliga, *s*-ga ja *n*-ga ja absoluutses lõpus; -*n.v.* > -*v.v.* - *v.v.*, -*n.r.* > -*r.r.* - *r.r.*, *n.p.* > -*m.p.*, -*n.k.* > -*ŋ.k.*, -*n.m.* > -*m.m.* - *m.m.*, -*n.h.* > -*h.h.* - *h.h.*, -*n.l.* > -*l.l.* - *l.l.*, -*n.j.* > -*j.j.* - *j.j.*. Nasaleeritud assimilatsioonihäälik on kvaliteedilt -*n*-le ligidane, nii et oma ühestähendustes karedas transkriptsioonis olengi tema märkimiseks tarvitanud -*n*-i ja näited teoretiseerimiste eest hoidumiseks siin samas märkimisviisis esitan, mis küll kahjuks on segavgi, sest — ilmselt kõne taktist rippuvalt — võib kõigil neil assimilatsioonijuhustel ka puhas -*n* esineda. Puhas assimilatsioon on kõige selgem ja sagedam *v*- ja *r*- ees ja esitatud sõnadekategoriasst genetiivis. Kuid lühidast lõppassimilatsioonihäälikust on vähe maad selle (siis resp. -*n*) ka *dun*i, ja sedagi esineb sporaadselt kõigil assimilatsioonijuhustel, õige rohkelt aga vähem assimileerivate *m*-, *l*-, *i*-, *h*- eel ja isegi tavalise püsimise juhustel — vokaali, *t*-, *n*-, *s*- ees ja absol. lõpus — vilksatab mõni -*n* täielist kadu osutav näide.

Selle kirju edustuse iseloomustamiseks näiteid:

[*-n* vok., -*n.t.*, *n.n.*, -*n.s.*, absol. lõpus] *avvān*. 'võti', *ellān*.

'elajas' *paimen*_(ei) 'karjus (ei)', *süän*_(on) 'süda (on)', *luotin*. 'adralusikas', *härkin* 'pudrumänd', *sitkan* 'sitke', *vuolin*, (*minekda*) 'palgi-koorimisraud, (millega)', *rinnušsin*. 'rinnus'; (*olin*) *ühen üön*_(üötä) '(olin) ühe öö (öökorteris)', **müllerin*_(omat) 'möldri (omad)', *toivon*_(olet) 'tõu (õled)', **metlan*_(oksat) 'luua (oksad)', *suomen*_(usko), 'luteruse (usku)', *pojan*_(naiseks) 'poja (naiseks)', *süünän*_(turpiikko) 'säina (poegi)', *täpisen*_(täün) 'puupüsti (täis)', *ihmisen*_(süämes) 'inimese (südames)', *pän*_(sisäs) 'pää (sees)', *hänen*_(suhu) 'tema (suhu)'; (*tejn*) *majav.* '(tegin) maja', *kärmän*_(näjn) 'mao (nägin)', (*tappä*) *ihmisen*. '(tapab) inimese'; *kärsimätön*_(ihmine) 'kärsitu (inimene)', *oppimaton*_(oksentä) 'harjumatu (oksendab)', *nimetön*_(sořmi) 'nimetu (sõrm)'; *häppimätön*_(tütterikko) 'häbematu (tüdruk)'; *kässtn*_(eiko) 'kätega (ega)', (*seitškümmen* *vuotta*) *vissin*. '(seitsekümmend aastat) vist', (*iäi*) *kesen*. '(jäi) pooleli', *vähän*_(aika) 'vähe (aega)'; *kaheksan*_(aukkü) 'kaheksa (auku)', *kaheksan*_(tükki) 'kaheksa (tükki)'; *molemmin*_(tullöt) 'mõlemakesi (tulevad)'; *rinnan*_(stn) 'rinnu (siin)', *kahen talon*_(ühes) 'kahe talu (koos)'.

[*-n_v-*, *-n_r-*, *-n_p-*, *-n_k-*, *-n_m-*, *-n_h-*, *-n_l-*, *-n_j-*] *vallatol*_(lapsi) 'vallatu (laps)', *tottelematol*_(lapsi) 'sõnakuulmatu (laps)'; *vikom*_(päivät) 'nädala (päevad)', *pajiam*_(pält) 'särgi (päält)', *kuningäm*_(pojan) 'kuninga (poja)', *naljam*_(peräst) 'nalja (pärest)', *kakun*_(muru) 'kaku (raas)', *küñstn*_(peräst) 'küünthe (pärest)', *selän*_(põvitsoja) 'selja (pihtu)', *peřkivoņ*_(kaņņas) 'P. (nõmm)', *ämmän*_(kakku) 'vanaema (kakk)', *kiükän*_(külešsä) 'ahju (külje sees)', *pajuņ*_(kuori) 'paju (koor)', *meijien*_(kieli) 'meie (keel)', *koivun*_(kämpän)_(palamä) 'kase taela (põlema)'; *hevoser*_(rauta) 'hobuse (raud)', *pellovär*_(rümä) 'lina (luud)', *hänēr*_(rikkaus) 'tema (rikkus)', *pühär*_(rämätun) 'püha (piibli)', *kuvan*_(rämit) 'pildi (raamid)', *käen*_(rüs-tükset) 'kää (nõkid)', *majior*_(rahk) 'piima (vaht)', *rämiv*_(vättet) 'suri-(riided)', *kihuvan*_(vën) 'keeva (vee)', *varpav*_(välit) 'varba (vahed)', *meijev*_(viis) 'meie (viisi)', *kahen*_(revisam)_(mä) 'kahe hinge (maa)', *krunun*_(metsvahti) 'kroonu (metsavaht)', *rihen*_(mä) 'rehe (põrand)', *pekkusem*_(matin)_(talo) 'Matti Pekkuse (talu)', *miyl*_(lehmät) minu (lehmad)', *tüttärel*_(lapset) 'tütre (lapsed)', *konnal*_(lima) 'konna (lima)', *talon*_(lauttä) 'talv (lauta)', *huotavah*_(hinnanka) 'odava (hinnaga)', *petäjän*_(havu) 'männi (lehtluud)', *mamman*_(havvalle) 'ema (hauale)', *säppäi*_(jälki) 'saapa (jalg)', *ukon*_(jürü) 'kõue (mürin)', *heposen*_(jalas) 'hobuse (jalas)'; *kün*_(käünt) 'kuu (käinud)', (*pän*)_uksen_(kokalle) '(panen) ukse (haaki)', *rätin*_(puseřrat) 'rāti (vajutad

välja)', (*pannõ nimel (lapselle)* '(pane) nime (lapsele)'; *seitsel (lehmä)* 'seitse (lehma)', *kaksin-, kolmin ästajkojn (starostat)* 'kaks-kolm aastat korraga (vallavanemad)', *kahev veljeksen* 'kahe venna', (*pietti*) *kaksin päivin, kolmin päivin (pulmi)* '(peeti) kaks päeva, kolm päeva korraga (pulmi)', *paljaj jalkon (lapsi)* 'palja jalu (lapsi)', *paljaj kässtn* 'palja käsi', *üksin (kott)* 'üks (koju)'; *kavvaq (keritsemättä)* 'kaua (niitmata, lammas)', *vähän (hapañnëks)* 'vähe (happenuks)'.
 Nende esitatud *-n* assimilatsioonid ja püsivuse (resp. nasaleeriva assimilatsioonid) kõrval on, nagu öeldud, *-n > 0* juhuseidki:

teije (antti) 'teie (Anti)', *rummevakka* 'agananõu', *väri (vannotä)* 'valet (vannutakse)', *papi (vero)* 'õpetaja (maks)', *jalõ (vällt)* 'jalge (vahele)', *sepä (pajas)* 'sepapajas', *röhe (pölküt)* 'rehe (halud)', *siq (lihha)* 'sea (liha)', *käse (latvas)* 'kuuse (ladvas)', *kirko (luokse)* 'kiriku (juurde)', *tuva (laki)* 'toa (lagi)', *külä (mieş)* 'küla (mees)', *näpuri (miñja)* 'naabri (mini)', *kuko (harjastaki)* 'kuke (harjastiki)' *pipu (hiki)* 'piibu (higi)'.
 Ainult üks lõpp-*n* juhuseid, aktiivi preesenssi ja imperfekti 1. persoon, näitab kindlat kalduvust mitte alistuda siin kirjeldatud assimilatsioonile resp. kadule:

makasin (kiikkäl) 'magasin (ahju pääl)', *aion (kartanõ)* 'sõitsin (õue)', *lakkasin (makkāmā)* 'jätsin (magama)', *saon (sisarelle)* 'ütlen (õele)', *tantsinha* 'tantsisin ju', *näin (huntt)* 'nägin (hunti)', *lööñ (lahti hänest)* 'lööñ (lahti temast)', *näütän* 'näitan' jne.

Ainult ühesilbilisi lauserõhutuid *en* 'ma ei' ja (3. pers. sing.) *on* 'on' olen järjekindlamalt assimilatsioonipärastena, isegi *-n*-kadulistena kuulnud: *ov (volkka)* 'on (hunt, s. o. peigmehepoolsed pulmalised)', *em (mieş)* 'ei (ma)', *em (mā)* '(ma ei) lähe', *or (rohokas)* 'on (rohistunud)'. Ainult harukorral mujal: *tunneh (hänen)* 'tunnen (teda)', *mänim (miehelle)* 'läksin (mehele)'.
 § 78. Geminaatklusiili juhused *keträppä* 'kedervars', *vipsiäppä* 'viips-puu', *nuñmiäpäi* 'pahupidi', (*ei*) *kuiikka* '(mitte) kuidagi', *esiäperi* 'esipidi', *takaäperi* 'tagurpidi' võiksid ehk seletuda, vähemalt neli esimest, liitsõnalise lõpp-*n* assimilatsiooniga järgnevale klusiilile (*-n.p->-äp-, n.k->-äk-*), vrd. Kettunen, Kod DI 68. Kuid kuna suurim vastav rühm, *-ñka* komitatiiv (vt. § 75, lõpp) osutab *-ñk-* püsivuse alati:

kalkin̄ka 'lubjaga', *vejtser̄kä* 'noaga', *lakīnka* 'lakiga', *pūk-kõnka* 'varrastega', *lusikānka* 'lusikaga' jne.,

samuti ka liitmoodustused: *kahen̄kes* 'kahekesi', *kolmen̄kes* 'kolmekesi', *viijen̄kes* 'viiekesi' etc., on ehk loomulikum kõnesolevad geminatsioonjuhused seletada mingisugusest võimalikust nende liitsõnaliste moodustuste esiosa liitumise lõpp-õhkhääliku sulanemisest järgneva klusiiliga, nagu Kettunen (Emakeele Seltsis Tartus peetud ettekandes 1923) on analoogilisi eesti, liivi jm. sugukeelte juhuseid seletanud.

Selle kõrval aga näikse kindlasti *-ns->-ss-* varasel assimilatsioonil põhjenevat omapäraseks produktiivseks terminatiivkaasuse lõpuks kujunenud *-ssa* < illatiivi *-n + sā(kka)* (vrd. vastavaid moodustusi vadjas ja vepsas):

kuõlemāšsa: 'surmani', *tähāšsa*: 'siamaani', *küllāšsa*: 'külani' jne., millest geminatsioon on üle kantudki:

nuõruvvestašsa 'noorpõlvest saadik', *siõltāšsa* 'säält saadik'.

-n edustuse üksikasjana mainitagu paari sõna üleminek teise, vokaallõpuliste kategooriasse: *lähtem(ä)* 'õhv', vrd. vepsa *l'ähtov:n*, ÄH 398, *mārme* 'murakas', *sārimo* 'tang', tavalisest plur. tantum; vrd. vps. *surin* (kui viimane siiski pole ju algupäralt *m*-line, nagu osutavad sellega ühendatud mordva jm. kaugemate sugukeelte sõna-vormid).

§ 79. Ros. kr.-kat. murde üldiselt luterlaste murdega üht teed käivas *-n-* edustuses märgitagu spetsiaalnähtustena:

n->0 sõnas *ikostā* 'luksuma ajada' (sm. *nik-*), vrd. Sise-Ingeri *umero* 'number' (SKSA, Porkka sõnaloetelu), Juva murdes *umero-lumero*, Jä äske *umero*; metateesselt *m-* pro *n-* sõnas *mur-niõppāi* 'pahupidi' (Kal. *nurmiõppāi*, Kul. *nurniõppāi*, e. *nurju*, sm. *nurin* < *rj-*?). Kr.-kat. kui ka luterlasil on tuttav sõna (*vesi-)*äkki '(vesi-)näkk': rahvaetümololoogiline nõjumine *äkkistā* sõnalt.

Vk-s olen kuulnud — mainitagu see ekskursina vokaalidevahelise *-n-* puhul — vanakesilt mõnikord 1. pers. sing. possessiiv-sufiksi meelitleval 'kõnetlemisel: *pojkani* 'mu poeg', (*siõ uõt*) *lintuni*, (*älä ite*) '(sa oled) mu linnuke, (ära nuta)'. Muidu esineb see ainult rahvaluules, eriti 'loetelemisis', s. o. nutulugudes.

-nn->n- järjekindlamalt, nimelt ka *kānan* (*heijnij*) 'kaarutan (heinu)', *vānā* (*nendā pāst*) 'vääna (nina pääst)'. Kuid järgsilpides näikse, *-ñnut*, *-ñnüt* partitsiibes ja *-ñna*, *-ñnā* essiivis, geminaat esinevat arvuliselt sagedaminigi kui luterlasil: (*en ole*) *uskuñnut* '(ma ei ole)

uskunud', *sanoõnnut* 'ütelnud', (*emmä*) *tiētāññēt* '(me ei) teadnud', *seppāññā* (*pakaril*) 'sepana (Narva-Jõesuus)', *eñsipāññā* 'esmaspäeval'.

-*ñs*- ühendis on naso-oraalsus tugevam kui luterlasil, nii et teda, eriti mõnel nooremal keeletarvitajal, võib märkida -*ñs*-ga: *eñsmāiseks* 'esiteks', *tuñsiñma* 'tundsime' jne. NB sõna *pięsas*, sm. *pensas* 'põõsas', lain eestist (või vadjast, vt. VÄH 87). Ordinaalarv sõnused on -*n*-kadulised *i* metateesiga (-*si* >> -*is*) vormid V k -s: *kolmaįs*, *nelįāįs*, *viįāįs*, *kūvvaįs*, *seitsemāįs* (*on pühā*) 'seitsmes (on pühapäev)', *sattaįz* (*mięs*) 'sadas (mees)'; NB *monnes* - *monneįs* - *mones* (< e. ?) 'mitmes'. V n k -s selle vastu: *kolmas*, *nelįās*, *kūvvas*, *seitsemās*, *monnes*, siis nagu luterlasilgi.

-*n* *kadu* on palju üldisem kui luterlasil ka § 77 kirjeldatud juhuseil. Lausefoneetilist assimilatsiooni puhtal kujul leidub õige harva, peaaesjalikult *k*- ja *p*- ees, nii et -*n* > 0 - *n* ≡ on ametlikud edustused, esimeses olles, eriti kui järgnev sõna algab mingi helilise kons-diga, ülekaaluski:

[*-n* > 0:] *kaųñē* (*hüvā*) 'kole (hää)', *üheksā* (*h'eņkē*) 'üheksa (inimhinge)', *pe.llovai* (*hāglā*) 'lina-(hari)', *pitā* *įälline*, 'pikaealine (inim.)', *kaųva* (*aiķā*) 'kaua (aega)', *luko* (*avvan*) 'luku (võti)', *sirpi* (*įālki*) 'sirbi (jalg)', *hāne* (*įūristi*) 'tema (müristas)', *haraka* (*lih'hā*) 'haraka (liha)', *pitā* (*levvunķa*) 'pika (lõuaga)', *kapusta* (*lehet*) 'kapsa (lehed)', *hiųkst* (*leįķķāįat*) 'juukselõikajad (-mardikad)', *ühe* (*lavoksen a.l.l.a*) 'ühe (lava all)', *meįje* (*süst*) 'meie (suguvõsast)', *hepoįse.sita* (*sięs*) 'hobuse sõnniku (sees)', *harakkoį* (*su.lāt*) 'harakate (suled)', *torumise* (*sana*) 'tõrelemise (sõna)', *pūku* (*tuppi*) 'pussi (tupp)', *huųñē* (*takuksin.*) 'hoone (taguse kaudu)', *kunnē* (*tüttö*) 'aus (tüdruk)', *nuųta* (*mainēssa*) 'nooda (sopis)', *perti* (*mā*) 'toa (muldpõrand)', *mā* (*raįā.lta*) 'maa (rajalt)', *ruųtē* (*riųvut*) 'roov (-latid)', *į.l.l.a* (*vięrevällā*) 'õhtu (kestes)', *seįnā* (*vällr*) 'seina (vahele)', *hāmāhāki* (*verkko*) 'ämbliku (võrk)', *seįtse* (*vai*) 'seitse (või)', *kahe.vanha.vā* 'kahe vanaga ainult', (*lāksin*) *lāįskuve* '(lāksin) laiskusi', *nalįa* (*pāhā sannō*) 'nalja (pähe ütleb)', *il'e* (*pāñnitsa*) 'Püha Ilja (reede)', *koįra* (*poįķā*) 'koera (kutsikas)', *vennā* (*puųl'es*) 'Venemaa (pool)', *kruųnu* (*puųl'est*) 'kroonu (poolt)', (*tekkō*) *talve*. '(teeb talve', (*herta*) *vāhāse* (*hānt*) '(katsu teda) vähekeses', *naiįse* (*įätti*) 'naise (jättis)', *vāķise* (*sissē*) 'vägise (sisse)';

[*-n* ≡, assimileerunud:] *üheksān* (*obedhoįt*) 'üheksa (jumala-

teenistust), *kaheksan* 'kaheksa', *seitse* (*kāt*) 'seitse (kuud)', (*келло*) *üheksän* (*tuulō*) '(kell) üheksa (tuleb)', *väkisen* (*vällä*) 'vägise (ära)', *mol'empin* (*mänti*) 'mõlemakesi (mindi)', *hapan* (*vesi*) 'hapu (vesi)', (*tuli*) *varrain*. '(tuli) vara'; *ikkunojn* (*iässä*) 'akende (ees)', *meijen* (*omad vist*) 'meie (omad vist)', *ühen* (*astajan peräst*) 'ühe (aasta pärast)', *pristolän* (*а.л.л.а*) 'kantli (all)', *metsän* (*eläjä*) 'mets(elajad)', *jouluun* (*ätto*) 'jõulu (laupäevaõhtu)', *setän* (*urpi*) 'onu (urbis)', *zavodan* (*vil'e*) 'vabriku (vile)', *astēn* (*varo*) 'nõu (vits)', *kirikon* (*männō*) 'kiriku (teenistus)', *kolmen* (*mā*) 'kolme (maa)', *talon* (*lehmät*) 'talu (lehmad)', *kanan* (*stivet*) 'kana (tiivad)', *laavuun* (*škäppi*) 'laua (kapp)', *vähäisen* (*stroit*) 'vähekese (niisked)', *tunnin* (*siēs*) 'tunni (sees)', *ukse* (*kokaalle*) 'ukse (haaki)', *kūn* (*käijnt*) 'kuu (käinud)', *silmän* (*kuumat*) 'silma (kulmud)', *siän* (*kärsä*) 'sea (kärss)', *mäilman* (*kovast*) 'maailmatu (kõvasti)', *sieglam* (*pälükset*) 'sõela (päälised, aganad)', *parahodam* (*pristanis*) 'laeva (sadamas)', *pe.л.ов.ан* (*päijsterit*) 'lina (kuprad)', *lintujn* (*püv-vükset*) 'lindude (püünised)', *suēn* (*nahka*) 'hundi (nahk, söimusoona)', *pakarın* (*naısika*) 'Narva-Jõesuu (naistega)', *kärmen* (*näijn*) 'madu (nägin)', *üvven* *jouluun* (*ät.а.л.л.а*) 'uueaasta (eelõhtul)', *miyn* (*iärē*) 'minu (juurde)'.

§ 80. Huvitavalt *-n* ajalugu valgustab see asjaolu, et luterlasil uustuletuslikus komitatiivis *-ka* < *-kans*- liitub alati (§ 78) *-n*-lõpulisele genetiivile, kr. -ka t. murdes aga niihästi *-n*-kadulisele kui ka säilunud *-n*-ga genetiivile — esimesele ehk arvuliselt enamgi kordi. — Seegi lisafakt näitab, et kr. -ka t. lõpp-*n* kadu on vanem ja laiaulatuslikum:

siyka 'sinuga', *kljijuka*, *saveka*, *kalikika* 'kriidiga, saviga, lubjaga', *tervaka* 'tõrvaga', *nejjekä* 'nendega', *jalkojka* 'jalgadega', *usika* (< vn. yc-) 'vurrudega', *hägläkä* 'linaharjaga', *remenikä* 'rihmaga', *harakkojka* 'harakatega', *dovariššaka* 'seltsimehega', *käpäläkä* 'käpaga', *uherika* 'oherdiga'; NB *geminatsioon* (vt. § 5-a), kuid nagu näiteistki selgub, mitte järjekindel: *vējälkkakka* 'tuulamismasinaga', *kohinakka* 'kohinaga' - *laivojka* 'laevadega', (*elävoin*) *silminkä* '(elavate) silmadega', *kuokanaka* 'konksuga', *puippujka* 'kanapoegadega', *vitsojka* 'vitsadega', *astrekanaka* 'ahingaga', *hangonaka* 'hanguga', *keriksenkä* 'kerisega', *levvunaka* 'lõuaga', *miehušsanaka* 'vöökohaga (särk)', (*süren*) *kisanaka* '(suure) kisaga'.

Nasaal η ,

§ 81. homorgaanse palataalklusiili ees ju algsoomes esinenud hääliku säilunud edustuse kohta näiteid vt. §§ 7-a, 8, 37, Ros. kr. -kat. §§ 9, 40.

Nasaal *m*.

§ 82. See häälik on üldiselt püsinud, nii sõna algul:

mokomajne 'niisugune', + *murtsukat* 'mõrtsukad', *monikkajisij* 'mõningaid', + *mammä* (part.) 'ema', *maõttu* 'läheb ussiseks, ussitab', (*tauti*) + *morrt* '(taud) kurnab', *mesimarjat* 'rosinad', *mutukoi* 'väikesi lapsi'

kui ka sõna sees vokaalide vahel üksikuna:

humalikas 'joobnu', *tämä* 'see', *jamakka* 'paks hapu-piim', *tšumajat* 'sositavad', *kuõma* 'vader', *süntüma*⁻¹(*merkki*) 'sünni-(märk)', *painuma*-(*kohas*) 'painumis-(kohas)', *hulkkumä* 'hulkuma', *ikävoõittämä* (*ja*) *tuskämä* 'igatsema (ja) tusatsema', *jähüttele* *lemä* 'jahutelema', *vüõttimen* 'sadulavöö', *satame* (*vtsl*) 'saja (kaupa)', *ärimäises* 'äärmises', *eñsimäiseks* 'esiteks',

ja geminaadina (-*mm*-, resp. -*m̄m*-):

tamma 'mära', *koltkümmenä* 'kolmkümmend', *kummikko* 'kentsakas', *sammä* 'kustub', *sommalikkäs* (*vēs*) 'segases (vees)', 1. persoon pluur. preesens ja anal. imperfektis: *tuõmma* 'toome', (*müõ*) *issuõmma* '(meie) istume', *pamma* (*lävvaks*) 'paneme (luuaks)', *külpõmmä* 'vihtleme', (*eil*) *astuvoõittõmma* '(eile) äestasime',

aga ka alati konsonandi kõrval:

külmä 'külm', *kalmõlle* 'surnuaiale', *kuõrma* 'koormat', *pärm(a)* 'parm', *koõm̄* 'lõõb', + *põhmelos* 'pohmeluses' jne., lisanäiteid vt. §§ 71, 84, 86, -*mp*- kohta § 7.

Murde spetsiaalnähtusena esineb meile eespool ju tuntud geminatsioon -*m*->-*mm*- (-*m̄m*-järgsilbes):

hammäl (<< **hamēhella*) 'undrukul', *rummä* (*muõtt*) 'näotu (moega)', *lammõ* 'lamada', *hommēsse* 'hallitusse', (*pā*) + *summä* (<vn. *cyma*) '(pane) kotti'; järgsilpides NB III infinitiivis: *läheittämmä* 'saatma', *nuriseõmma* 'nurisema', *kälus-tämmä* 'järele kuulama', *teräntämmä* 'teritama', *rammitseõmma*

¹ Tähenatagu, et soome kirjakeeles tuntud konstruktsiooni *minun tekema* 'minu tehtud' jne. murdes ei tarvitata.

(*nojs*) 'luukama (hakkas)', NB *päivitelemmä* 'kurtma', *iähtümmä* 'jahtuma'¹.

Meid üllatab geminatsioon juhuseil:

keritsimmet 'käärid', *üliitimmet* *n o m i n. alitin* 'tuhvlid', *jalustimmen* 'jalgraua',

kus ta näib olevat puhtrütmilist laadi (vrd. § 5-a, *peřiantakki* etc.) või kuidagi analoogiline.

Üksikasju *m* edustuses:

namasteri (vrd. vn. *монастырь*, murd. *nama* -?) 'klooster';

-m- ~ mm- — *ramo* 'rammu', < eP (näit. Viru-Nigulas, 'Eesti Keel' 1923, 107) *ramu*;

homata 'muretseda (saksa *schaffen*)', 1. pers. sing. *hommän*, vrd. sm. *hommata*, on proportsionaal-analoogiliselt üle läinud üksik-*m*-liiki; *limmukka* '(mari)', vrd. eesti *limukas* 'liimukas (*Rubus saxatilis* L.)'; *tumakas* 'pimekas, tuhmikas', vrd. sm. *tumma* 'tume'.

-m- ~ -v- — *kämü* 'kääv', (NB e. *-v-*), *rämüt* 'rasvavinnud', V k. *rävüt* id.; *särvä* 'serv', vrd. sm. *särmä*; *aivina* 'puhast lina', vrd. *aimasta* 'ainult, paljalt', *juumukka* 'jõhvikas', vrd. sm. murd. *juovukka*; *juoma*², vrd. sm. *juova ~ juopa* (KAÄH 60) 'jõesäng'.

-m- > 0: *kolt ~ (harv.) kolmet* 'kolm'.

NB *kotanat*, V k. *kotamet ~ kotaset* 'emakoda'.

§ 83. Ros. kr.-kat. murde *m* edustus kattub üldiselt eel-esitatuga.

Erilist tähelepanu äratav siiski murde idaosas, Vnk-s esinev *m > 0* komparatiivis alglahtise silbi käändevormes: *enep* 'enam', *särepe* 'suurem', *korkēp* (: *korkēmmat*) 'kõrgem', *kerkēp* 'kergem', *lüh'hēp* 'lühem', *harmāp* 'hallem', mis näikse olevat vastava vadja keele edustuse geograafiliselt katkematu jätk (vrd. sama nähe ka Sise-Ing. ID 18), arvatavasti lain vadjast. Naabrikülade mõjuga seletuvad mõnikord kuulduvad *-mp*-lised vormid: (*mię*) *enemp* (*en tülö*) '(ma) enam (ei tule)', *vanemp* 'vanem'.

(* *-mb- >*) *-mm- > m-* kalduvusist teatud juhuseil vt. klusii- lide ajalugu.

¹ Viimased kaks näidet osutavad — kuigi nendetaolisil esineb erandlikult harukorral — rõhulise silbi mõiste paindlikkust: esimeses neist, milles 3. silp lühike, ongi silbi rõhuliseks lugemine täiesti rütmika nõudeile vastav.

² Kui see viimaks pole ühendatav sm. *uoma* sõnaga?

6. Likvidad.

Likvida l.

§ 84. Sõna algul on ta üldiselt alal:

läpi 'läbi', *lievä* 'laug', *lotisöt* 'lõdisevad', *latikka* 'latikas',
+ *läsiväks* 'haigeks', + *litkat* 'liigud', + *lustit* 'ilusad',

samuti ka sõna sees üksikuna:

valan 'valan, kastan', *elähtänt* 'elatanud', *käsisülenkä* 'sülega',
(*ei*) *tule* '(ei) tule', *valita* 'valitseda', + *palalajka* 'balalaika',
vilisteli 'vilistles', *rukoelen* 'palun', *hätäelivät* 'hädätsesid',

kui ka geminaadina (-ll-, järgsilbes -ll-):

tullu 'käävepõhi', (*laps*) *tallajä* '(laps) kõnnib', *kulline* (*sika*)
'kult- (siga)', *kalläl* 'kaldal', *lillaŋka* 'mängukanniga'; järg-
silpides NB -llaine, -lline adjektiivides, allatiivis ja
adessiivis: *kahellaiksi* 'kahesuguseid', *puļmalline* 'pulmaline',
kummalline 'imelik', *armolline* 'armulik', *mät* (*ettälle*) 'lähed
(kaugele)', (*lauttššä*) + *peremälle* '(lauditakse) seljapäide', *külelle*
'küljele', (*oikei*) *tävvelä*: '(õige) täie hooga', (*oli*) *panemisi:lla*
'(oli) panemas',

ning konsonantide kõrval:

solmä 'sõlme', *helmi* 'helmeid', + *polnot* (< vn. ном-) 'täied',
+ *tolkkä* (< vn. мо.к) 'aru', *poltti* 'põletas', *külpis* 'vihtles', *sisar-*
lentämä 'poolõde', vt. KAÄH 75.

Murde spetsiaalnähtustena mainitagu:

-l- > -ll- (resp. -ll-) muude konsonantide juures tundmaõpitud tingimusil:

vallä (< *valä* << **valadak*) 'valada', *küllä* 'küllä', (*istusin*)
villü '(istusin) vilusse', *pallä* 'põleb', (*tiēt*) *pillä* '(teed) kahju',
nom. *pila*; järgsilbes NB frekventatiivverbide
3. persoon: *rukoe:llö* 'palub', *kempiitellö* 'naljatleb (sõnul)',
kutuittellöt 'kõditlevad';

-ll- > -l- näikse kindlasti esinevat sõnus (*hartēn*) *päline* '(õla-)päälne',
(*seulan*) *päliset* 'aganad', (*tihti*) *päle* (< eest.) 'tihtipääle', *pälikko*
'päalik', sm. *päällikkö*, mille kõrval siiski tavaline: *mälle* 'maale',
pälle, *källa* 'kuulda' jne. Ka järgsilpide -ll-, eriti -lline noomeneis,
ligineb väärtuselt mõnikord üksik-l-le kiiremas kõnes rõhutu silbi
järel (*jumaline ihmine* 'jumalakartlik inimene' jne.¹). Lõppkõne puhul

¹ Või on selles paljas -nen tuletis?

adessiivis (vt. § 110) muidugi *-ll-* > *-l-*: *rähil* 'pingil', *permaännol* 'põrandal', + *konušnikal* 'hobusekarjusele';

-l- > *-n-* dissimilatoorselt lainsõnus: *krĩntsats* 'trepp', < vn. *крыльцо*, *tantrikos* 'taldrikus', < eest.

NB *põllü* 'tolm', vrd. sm. *pöly*, Jääske murd. *pöly*.

§ 85. Kuna luterlastegi murdes *l* on kvalitatiivselt eriline esi- ja tagavokaalses naabruses — eriti *Kullal*, kus tihti pidin tarvitama *l* ja *l* märkimisviisi vahetegemiseks — umbes samal määral, nagu see üleüldiselt omane sm. k. murdeile, on Ros. kr.-kat. vene mõju tugevamini tunda saanud murdele iseloomustav 'tumeda' vene *л* (resp. *лл*, *лл*) esinemine tagavokaalseis sõnus, välja arvatud *e*, *i* ees:

talvel (*hä heit*) *laski* 'talvel (ta neid) laskis', *latikka* 'latikas', [Vn k.] *lujsata* 'luisata', *lajsat* 'laisad', + *älitsal* 'külatänaval', õues', *puoloit* 'pohle', *kelo* 'kesa', *polojsel* 'vaesekeesele', *rumala* 'rumal',

mille kõrval muidugi (vrd. palatalisatsioon, § 94):

tuli hänel 'tuli temal', *lävä* 'talli', *lõömä* 'lööma', *seläššä* 'seljas', *ompelemä* 'õmblema', *kuõ'emä* 'surema', + *žil'etka* 'vest'.

-l- > *0* verbide *olla*, *tulla* 'olla, tulla' preesensis (vrd. *-n-* > *0*, § 75), välja arvatud prees. singulari ja pluurali 3. pers., imperatiivi singulari 3. pers. ja eitavas preesensis: *uon* 'olen', *uot* etc., *tüön* 'tulen', *tüöt*, imperat. *tüö* etc.; samuti Sise-Ingeris (ID 58).

-ll-, *-ll-* (resp. *-лл-*, *-лл-*) > *-l-* (*-л-*) tendents on järjekindlam: *pällüstine* (*kangas*) 'viimsest takust (kangas)', *pällüstassist* 'päälis-tassist', *miulla* 'mulle', *siulla* 'sinule', *pälä* 'pääle', *kohal'ē* 'otse(kohe)', *äkkiline* 'äkiline', < eest., *mieliperäline* 'meelepärane', < eest.?, kuigi selle kõrval ka: *tavallisesest* 'tublisti', *metsälline* 'metsaline', (*saq*) *kohalle* '(ütle) otsekohešelt', *miulla*, *pällä*, *arina* 'ahjusuul', *kirvellä* 'kirvele'. Adessiivis siiski näikse, lõppkadu vähema levimise tõttu sel juhusel (vt. § 111), *-ll-* (*-лл-*) enam säilunud kui luterlasil.

Likvida r.

§ 86. On üldiselt alati püsinud, niihästi sõna algul kui ka sees üksikult või geminaadina vokaalide vahel ja igasuguste konsonantide naabruses, aga ka sõna lõpul:

rüsä 'rüsa', *rüpsüt* 'ripsmed', *rinnatusta* 'kõrvu', *rhi* 'rehi',

ruoto 'rood'; *päisterikäs* 'luine (lina)', *kurikanška* 'puunuiaga', *märehti* 'mäletseb', *murenõ* 'mureneb', *+klari* 'selge', *+marakoitta* (< vn. *mapa-*) 'määrida', *hätturi* 'hädatseja'; *+narrita* 'narritakse'; *hiirnu* 'hirm', *hiirna* 'hirnub', *kürnat* 'põllupeenrad', *kärša* 'kärss', *sařka* 'põllulapp', *parta* 'habel', *uhersimenška* 'oherdiga', *tšikertä* 'siristab', *+katerka* 'sunnitöösse'; *päisser* 'linaluu', *peñner* 'söödilapp, põllupeenar', *sařvar* 'täimuna': (part. plur.) *sařva-rija*, *tütär* 'tütar'.

-r- > -rr- tuntud geminatsiooni-tingimuses:

kirrõssa 'needa', *kurra* 'kurasse', *kerrt* 'kerida', (*tauti*) *+morrt* '(taud) kurnab', *verrõ* 'maksu', *kerrämäs* (*käüt*) 'kerjamas (käidi)', *+kalitořra* (*läks*) 'koridori (läks)'.

-l- > -l- dissimilatoorselt: *puruli* (< **pururi*) 'tülinorija', *räkuli* 'natane inimene'; -r-metatees: *viñkerpäli* 'vingeld' (vrd. sm. *vintilä*, *vintelpuuri*), *falerkka* 'forell(-kala)'.

§ 87. Ros. kr.-kat. murde -r- edustus läheb üksikasjuni kokku eelesitatuga.

7. Poolvokaalid.

Poolvokaal *i*.

§ 88. on üldiselt aina püsinud, nii sõna algul:

+iürki 'jüripäev', *ianoitta* 'janu ajab pääle', *jalķimäijne* 'viimne', *ia(h)* 'ka(h)', *iüvättü* 'ivatud (vili rehes)', (*pä*) *+justku* *+jaššikas* (< vn. *яцук*) '(pää) justkui kastis', *iūmala* *iüräiä* 'jumal müristab', (*en*) *iaksa* *iūssa* '(ma ei) jaksa joosta',

kui ka sõna sees vokaalide vahel üksikult:

kajavan 'kajaka', *paiušsikko* 'pajustik', *suõias* 'soojas', *hajahta* (*hüvälle*) 'lõhnab (hästi)', *+sarajoj* (< vn. *сарай*) 'küüne', *+postojanno* (< vn. *постоянно*) 'alaliselt', *apajas* 'abajas, jõelahes'; NB järgsilbes eriti *-ia* tegijanimed: *küsüä* (*ei lüvva*) 'küsijat (ei lööda)', *tiētäjä* 'tark, nõid', *külijäijne* 'sõnakuulelik', *+tiēnijä* (*iħmine*) 'teenija (inimene)', *näkiäsmiēs* 'tunnismees',

ning geminaadina:

äijä 'vanaisa; äi', *+saijapulkka* (< vn. *булка*) 'saiapäts'.

Samuti aga alal ka konsonantide kõrval silbi algul ühendeis *-ni-*, *-li-*, *-ri-*, *-si-*, *-hi-*, *-pi-*, *-ti-*, (*-ki-*):

-ni-: *miñja* 'mini',

-*lj*-: *haljas* 'haljas', *viljat* 'viljad', *hiliakkaista* 'tasahiljukesi',
(*kahe*) *veljeksen* '(kahe) vennase', *paljo* 'palju', *nälja* 'nali',
-*ri*-: *kirjōst* 'raamatuist', *karjas* 'karjas', *särimarjat* 'sääre-
marjad', *sařias* (*kinni*) 'mesikärjes (kinni)', *korjata* 'korjatakse',
sürjäl 'liivikul', *varjō* (*männō*) 'varju (läheb)', *kuřias* 'vilet-
sasti', *harjaitt* 'soeti',
-*si*-: *kořiolajset* 'kosilased',
-*hi*-: *tühjä* 'tühi', *ohjakse* (*hara*) 'ohja (haru)', *kuřjalle* 'kuřjale',
-*pi*-, -*tj*-, (-*kj*-) — vt. §§ 18, 19, 20.

Murde spetsiaalnähtusi on:

-*i* > -*ii*- (resp. *ii*) teatud tingimusil: *aija* 'ajab', *vaijōssa*
'vajuda', *kuija* (*müō*) 'tänavat (mööda)', *uiūt* 'ujuvad', *kirjūt-
taija* 'kirjutajat', *vusittaija* 'ässitajasse', (*ei uõ miust*) **pravit-
taija* '(ei ole minust) parandajat';

-*ij* > -*ih*- sõnus *siha* 'koht', (part.) *sihha*, vrd. sm. *sija*; *hiha*
'käis', < *hija* (mis esinebki mitmel pool soomes, näit. Lõuna-
Pohjanmaa murdes), < (metateesi kaudu, vt. AH 271) *iha* (mis
esinebki Ros. kr.-kat. ja Kul. nagu vadjaski); *piho* 'lina-
pihu', vrd. sm. *pivo*, Lõuna-Pohjanmaa *pjo* (või -*h*- < otse
algup. -*η*-? — mis vaevalt mõeldav);

-*i* > 0 juhuseid: *astaika* 'aasta', < *ajast*- < **ajast*-; *näk-
kizmieš* (nooremail) 'tunnistaja', -*t*- < -*ijä*-; kohanimes *apa-
sänmäki* 'Abajasuumägi'; vrd. ka (§ 52) *vainä* ~ *vainaja*;

NB *ikä* ~ *joka* 'iga', *ivä* ~ *iivvä* 'iva' (vt. ÄH 437—441); või-
malik, et need *i*-listenad on lainatud eestist;

-*i* vokaliseerumine, -*ia* > -*e*, -*io* > *ō*, kui eelkäiv silp on
pikk (vokaalainelt või positione) — *atrē* '(pidu-) söõmaaeg',
vrd. sm. *at(e)ria*, *arsensärelle* 'Arseensaare külla', vn. *Арсия*,
(*tekkō*) *hāsēn* '(teeb) oasarra', vrd. sm. *haasia*, *moisō* (*verra*)
'mõisa (härä)', sm. *moisio*, *kätēt* 'püksid', *hārtēn* (*nenä*) 'ōla-
(-nukk)', *haltē* 'haldjas', *risteiset* ~ *ristiäiset* 'varrud'. Siia
kuulub ka erandlikult üks lühida esim. silbiga: *assē* 'asi', sm. *asia*;
või on selles sõnas algupäraselt olnud pikk vokaal 1. silbis,
vrd. aun. *ogdžu*? Kuid see poleks taas võimaldanud -*s*- > -*ss*-
muutumist. Arvatavasti on see sõna lainuna saadud Sise-Ingerist,
Soikkula poolt, kus murdeomane geminatsioon (vt. ID. 44) on talle
andnud teatud juhtumusel geminaat -*ss*-i (*assiat* ~ *aziaa*), mis
tegigi 1. silbi pikaks positione. — Vastavat vokaliseerumist näikse
esinevat mitmes muuski kohas idasooime murde alal, näit. Juval

(V. Tarkiainen, Äänneopill. tutkimus Juvan murteesta 57: *hartēt, lantēt, latte*);

NB *košjon* 'kosin' kõrval mõnikord *kosin* (< eestist), K u l. *košjo-* - *kozjo-*, koguni *kojzu-*, viimane ilmsesti idapoolsete naaberkülade mõjul;

-*nj-* > *nn*: *minni* 'onu-, lellenaine', vt. seesama ID 120, -*lj-* > -*ll-*: *vello* 'vend', millised moodustused arvatavasti on pärit lastekeelest. *jällē* üle vt. § 37; samuti *vallikke* '(valge lehma nimi)' sõnas edustab geminaat-*l* algupärast -*lj-* (< **-ly-*)-d.

§ 89. R o s. k r. - k a t. murdes on *j* edustus sama, mis eelmiseski.

Tähendatagu ainult et -*lj-* konsonantühend tugevasti palataliseerituna, eriti V n k-s, mõnikord on kuuldunud ja on üles märgitud -*ll-* kujul: *pallō* 'palju', *nellāz* 'neljas' *küllā* 'karjub' etc.

-*lj-* > -*ll-*: sõnas *vällä* 'ära', sm. *pois*, vrd. e. *välja*.

-*kja* > -*kē* NB *vākē* 'vai', mis K u l. luterlasilgi: *vaki*.

Poolvokaal *v*.

See poolvokaal on püsinud üldiselt sõna algul:

verkkā 'lausub', *vařma* 'suur, vägev', *viņosen* 'aeglase', (*minnā*) *vilustā* '(mul) on vilu', *varrā* 'vara', *vūřtin* 'sadulavöö', *vusittā* 'ässitada, hassatada', *vimine* 'viimne', *vālit* 'vahed',

samuti ka sõna sees vokaalide vahel üksikult (vrd. lisaks ka § 54 -*v-* < -*β-*):

avahā 'avaneb; ärkab', *koverā* 'köverasse', *lāvān* 'lauda' (gen.), + *tūvi* 'tuvi', + *prāviittā* 'parandab', *jūvāittū* 'ivatud (rehi)', *suvaijā* 'armastab', *havumetsās* 'okaspuumetsas', *kotivāvūks* 'kodu-väiks', *tūvestā* 'tüvest', *savi* 'savi', *sisova* (? < -*β-*) 'ööbik',

ning konsonantide kõrval:

ařvent 'ahvenat', *lařvast* 'ladvast', *valvomas* 'üleval olemas (unest)', *ulvō* 'ulub', *palvō* 'palub', *helvēitt* 'põrgusse', *kořvas* 'kõrval', (*en sāt*) *ařvō* '(ma ei saanud) aru', *tařvis* 'tarvis', *teřvakset* 'tõrvikud'.

Murde spetsiaalnähtusi on:

-*v-* > -*vv*⁻¹ ootusele vastavalt: *hāvviřšet* 'kadunud', *jūvvān* 'ivan', *levvē* 'lai', *kivvē* (*meilt et lõvvā*) 'kivi (meilt sa ei leia)', *hūvvā* 'hääd', *sāvuvē* (*sotki*) 'savi (sõtkus)'.

¹ Siiski *hūvā huõment* 'tere hommikust' (mitte *hūvvā* h. l!).

-*uv*- > -*vv*- (algupärane geminaat -*v*? — vt. VÄH 111): (*kuli*-) *savva* '(kulimängu) kepp', *nevvõ* 'nöu', (sm. *neuvo*), (*mert*-)*toovij*, '(mõrra-)kõisi', *savvu(-tuvat)* 'suitsu(-toad)', +(*f*)*rovva* 'proua'; sama teed ilmsesti on käinud ka *havvat* 'hauad', *kavva*, *tävvest*, *lövöän*, *levvat* jne., vt. § 35, kohanimedele omaselt kulununa esineb ainult *lavassari* - *lavvas* 'Luuga jõgi', vt. ID 16.

-*v*- (ka kui < -*β*-st) > *o* juhuseid: *haukka* 'kull', *hiukset* 'juused'¹, *taota* (< -*voij*- < *-*βoi*-), 'taota, püüa', rõhutus *tändpä* (< *tänd päivä*) 'täna', vrd. eL *täämbä*.

-*v*- vokaliseerumisjuhus (harv.) *kujumä* ~ *kuivamä* 'kui-vama' võiks olla lainatud eesti naabrusmurdeist.

kons. kõrval -*v*- > *o* *narvusi* - *narusi* 'Narvusi (kirik, küla jne.)', *tere*, *terettä* 'tere, teretada', < e., ~ *tervehittä id.*, võib-olla ka sõnas *sär(i)moj* 'tangu', kui see on ühenduses (?) sõnaga *survõ* 'suruda, vajutada', nagu mõnelt poolt oletatud.

NB -*vn*- edustust vene lainudes: *rouno* (< vn. *ровн*-) 'tasane', *polkkonikka* (< vn. *полковник*) 'polguülem', *hartšona* (< vn. *часовня*) 'postijaam-võõrastemaja', *tšassona* (< vn. *часовня*) 'kellatorn'.

§ 91. Ros. kr.-kat. murde edustuses on eelmisele lisaks ainult veel mainida -*v*- > *o* lisanäited *ajut* (harv.) < e., vrd. sm. *aiivot* 'pääaju', *käit* 'käisid', vrd. sm. *kävit*, ka ID 51, ja vokaliseerumisjuhus *torupilli* 'torupill', vrd. sm. *torvi*. Vnk-s -*uv*- > -*vv*-ka sõnas +*tuvvi* 'tuvi'.

§ 92. Ühenduses *v* ajalooa käsitatagu siin ka võõra foneetika mõjul kogu murdealal, eriti aga enam vene mõju all kannatanud kr.-kat. murdes, tuttavaks saanud helitu labiaalspirant *f*. See on eriti kodune sõna algul hiliseis laines:

furaška 'nokkmüts', *fanari* 'latern', *fitila* (< vn. *фитиль*) 'taht', *falerkka* 'forell', *föklö* (< vn. *свекл*-) 'peet', *funtamentti* (< vn. *фундамент*) 'alusmüür', *flagu* (< vn. *флаг*) 'lipp',

esineb aga ka sõna sees:

koffeno (< vn. *кофейн*-) 'kohvik', *kofta* 'jakk', [kr.-kat.]: *tufli* (< vn. *туфл*-) 'kott', *šeftē* 'sehvti, äri', *lafkojšša* 'poodides'.

¹ Muiski soome murdeis esinevad need kaks sõna erandina üldisest -*v*-püsimisedustusest, näit. Lõuna-Pohjanmaal (Laurosela, Äännehist. tutkimus Et.-Pohjanmaan murteesta 215).

Palatalisatsioon.

§ 93. See algsoomes arvatavasti tundmatu nähtus, kus dentaalkonsonandi artikulatsioonikoht ligineb *i* omale, esineb luterlaste murdes pääasjalikult *lainsõnus*, nii sõna algul:

pl'uta 'alustass', < vn. блюдо, *rumkkā* 'peekrisse', < vn. рюмка, *pl'usa* 'bluus', (*kissa*) *naṽkkū* ~ *ṽnaṽkkū* '(kass) näugub' (NB onomatopoeetne!),

veel enam aga sõna sees:

kul'aṽtat 'lõbutsevad, peavad tansupidu', < vn. гуля-, *haṽokka* 'tuhkur', < vn. хорек, *val'oṽkkā* '(adra) kolki', < vn. валеk, *nāñā* 'lapsehoidja', < vn. няня, *tesatina* 'tiin', < десятина, *vešola* 'lõbus', < vn. весел-, *snaṽat* 'pomm, mürsk', < vn. снаряд, *koñušnikka* 'hobusekarjus', < vn. конюш-, *ma'eri* 'riie', *ol'o* 'Aleksander (kutsenimi)', *vaša* 'Vasja (kutsenm.)', < vn. Вася, *vet' ju*, < vn. ведъ, *pal'to* 'palitu', *ol'ka* 'Olga', *kul'pā* (*lapset lüüvāt*) 'vallatust (lapsed teevad)', < vn. гульба, *vol'noks* (*lastu*) 'priiks (lastud)', *ul'jukoittā* 'triikida', vrd. vn. утюг.

Omas sõnavaras on märgitud palatalisatsioon aruharva järgneva *i* regressiivse assimilatsiooni mõju saadusena:

tu'ipalo 'tulekahju', *vesine* (*majto*) 'vesine (piim), (*pā se pū*) *al'majseks* '(pane see puu) kõige alumiseks', *pel'tit* 'loomapõhk', *ēntine* 'endine', (*hā ei*) *sal'li* '(ta ei) salli', *val'likke* '(valge lehma nimi)'.

Väljaspool neid näiteid, mis võivad olla kr.-katooliklikult naabuselt lainatud, on kuuldud palataliseerivat artikulatsiooni ainult mõnikord individuaalse nähtusena. NB isegi hiline vene lain *polnitsa* 'haigemaja', < vn. больница, palataliseerumatusena ja eestist (?) saadud *kuiṽsikka* 'kutsikas', kus palatalisatsioon on korvatud epenteesse *i*-ga.

§ 94. Kr.-kat. murdele on omane palatalisatsiooni võrratult suurem levimine. Kõigepäält ju *lainsõnusk i*, mida siin tarvatakse palju ohtramini, sõna algul (näiteid lisaks eelesitatule):

t'äguškat 'kalapüügi kindad', *l'ūbo* (*katsō*) 'lust (vaadata)', *lāškat* '(tagumiku) kannikad', *sñetkoj* 'tinte', kui ka sees: *glad'iṽtā* 'silitab', vrd. vn. гладить, *žil'etka* 'vest', *pe'ta* 'Peeter' (kutsenm.), *il'kkināššā* 'Ilkino (Vana-) külani', *stel'kojks* 'saapatalla õlgpõhjaks', *ba'tjuška* 'papp', < vn. батюшка, *fed'ja*

'Teodor', < vn. *Федя*, *sud'ja* 'kohtunik', < vn. *судья*, *bol'nitsa* 'haigemajja', *t'ätkä* 'äi', *koplitattu*, 'suitsutatud', vrd. vn. *коннунь*,

ent õige laialt omis vanemaiski sõnus, mõnikord sõna algul: *t'iukkku* 'mäng', *t'itit'ivat* 'sirtsusid', *sn'akat* 'hakid' (NB on o-ma topoeetne!), vahest koguni *lekko* 'leek', *h'enjkē* 'hinge', iseäranis järjekindlalt sõna sees üksikkonsonantidel ees, kõige tundavamalt -l-, vähem-märgatavalt muud dentaalid -n-, -s-, -t-, -t'-:

val'eta 'kastetakse', *ol'evikas* 'jõukas', *val'eta* (<< **val'ęttak*) 'valgeneda', *mol'eĭmat* 'mõlemad', *hal'etsō* 'haletseb', *kalet* (*karvat*) 'kaledad (karvad)', < e., +*kol'e* 'vist', *vil'e* 'vile', *kū'emā* 'kuulma', *puol'e* 'poole', *huol'ettomat* 'hooletud', +*pil'etika* 'piletiga'; *pan'eteĭna* 'keelt peksta, laimata', (*nuqta*) *majh'ešsa* '(nooda) sopp', +*ma'ner* 'viis', *kes'ešsā* 'omavahel', *ves'eristan* 'kolmekuninga-päeval', *ār'e* 'äärde', +*ber'emij* 'parmaid', +*puol'e* 'poodi',

mõnel korral muudki kons-did:

suom'e 'soome (keelt)', *kah'est* 'kahest'.

Konsonantühendeist ja geminaatidest palataliseerub ees nende järgosa:

astevoĭtan 'äestan', *ast'ešsa* 'astjasse, nõusse', *ahl'ešsa* 'küttesse', *ūhtē* 'ühte', *risleĭset* 'varrud', +*sit'se* 'sitsi', +*voll'esē* 'omavoli järele', isegi: *olkē* 'olge', *hāppē* 'häbi', *appē* 'abi', *makkē* 'magus',

-i- aine ees on palatalisatsioon kõige kindlam ühendeis -l'i-, -z'i-, d'i- (resp. -t'i-), -n'i-: *hal'iat* 'haljad', *nal'ja* (*pāhā*) 'nalja (pähe)', *hil'jami* 'tasakesi', *val'just* 'valjusti', *pal'jo* 'palju', *mal'iat* 'puukaunid', *kil'jā* 'karjub', *vāl'iāllā* 'põllule', *nel'iāl* 'neljal'; *kožiumā* 'kosima'; *ked'jut* 'ketid' (siiski *vil'iat* 'viljad', — eelkäiva i mõjul, nagu eesti murdeiski?); *min'ja* 'mini'.

Vokaalse -i- ees on palatalisatsioon nii üksikkonsonandil kui konsonantühendi esiosal ülestähendamisel harva märgitud, enamasti lisandusega 'nõrk':

ja'ni 'jaanipäev', (*et się*) *vāl'itā* '(ei sina) hooli', *kuol'i* 'suri', *tul'i* (*lou'nad*) 'tuli (lõuna)', +*kal'ingorvaine* 'kalingorist', *ku'l'imma* 'käisime', *pul'ikkoĭst* 'pulkadest', *pel'tit*, *iāl'kiĭ* (*müö*) 'jälgi (mööda)', *kal'lis* 'kallis', *hal'lis* 'hallis'.

Enamasti pole see väärinud spetsiaalset märkimist, või on teda koguni katsutud märkida > -ga vastava kons-di all:

tuli 'tuli', *vilistāt* 'vilistavad', *eli* 'elas', *hajlij* 'räimi', *munimā* 'munema', **maniškojšsa* 'maniskates' ~ *vesi* 'vesi', *veti* 'vedas', *kusi.najne* 'sipelgas', *kālin* 'kuulsin' etc.

Niisamuti on tihti lugu konsonandiga e-gi ees:

hane (*jalat*) 'hane (jalad)', *kitetā* 'kitkutakse', (*ei*) *kāleki* '(ei) kuulegi', *tulemise*: *ala* 'tulemas' ~ (*älä*) *ite* 'ära nuta', **putelikan-tojst* 'pudelihõhjust', *kokematta* 'kogemata'.

Kr.-kat. murde idaosas Hanikel (millisest külast kahjuks pole üksikasjalisi andmeid) ja Vanakülas on palatalisatsioon veel enam kodunenud. Sääli näikse — eriti nooremail — ta sõna algulgi olevat sagedam (*tütterikot* 'tüdrukud', *tihet* 'tihedad', (*en*) *tūjā* '(ma ei) tea', sõna sees *i* ees esinevat järjekindlamalt ja, mis eriti tähelepanev, järagsilbeski, nimelt iseäranis imperfektiivis järel (*muistat* 'pigistavad', *peltit*, *kobristi* 'võttis pihku', *pesti* 'pesti', *plaisatti* 'plaksutas', *viēt* 'viidi', *küsätti* 'paluti', *mānti* 'mindi' jne.). Palatalisatsioon esineb siin tihti muudegi esivokaalide kui *e*, *i* ees: *tütt'õjl* 'tüdrukul', *kūt'üt* 'küdisid', *läykkät* 'läigivad'. Esivokaali helituks muutumise puhul sõna lõpul on tema ja palatalisatsiooni vahel raske vahet teha: (*ei*) *sākk* ~ *sākk* '(ei) saagi', (*ei*) *viēkk* ~ *viēkk* '(ei) viigi', *härk* ~ *härkä* 'härg', *selk* 'selg' ~ *selkä* etc.; vt. § 111.

Vokalism.

I. 1. s. vokalism.

a. Lühikesed vokaalid

95. on 1. silbis üldiselt püsinud algsöömeaegsetena:

[a:] *arina* 'ahjusuu', *taseñnan* 'tasandan', *vajovast* 'mädan-dikust', *asunķera* 'tarberiistaga', *salvetā* 'salvetakse (seina)', + *trappuīt* 'treppi', *palo* 'pöles', *laññat* 'lõngad';

[ä:] *näkijäsmiēs* 'tunnismees', *närrō (polttā)* 'põletist (ajab)', *märehtī* 'mäletseb', *sättī* 'tõreleb', + *värkki* 'värk', *härät* 'härjad', *märkänō* 'mädaneb';

[e:] *heññä* 'hinga', *elähtānt* 'elatanud', *perrā* 'pärasť', *veräjä* 'värav', *etsī* 'otsib', *tehtū* 'tehtud', *ehtīšsā* '(end riidesse) ehtida';

[i:] *ihana* 'ilus', + *tihti* 'tihe', + *tittiī* 'tittesid', + *ikkunan* 'akna', *liqs* 'poriga (koos)', *vihanta* 'haljas', *kirrō* 'kirub', *pilvoittellō* '(ilm) on pilves', + *limonā* 'sidrunit', + *sirpiñkā* 'sirbiga', *hīrnū* 'hīrnub', *kirpukas* 'laisk', *hīrveñ (kuva)* 'põdra (pilt)', *virķā* 'helmekeed' (part.), + *tširppāt* 'tõstad vett', < vn. murd. *уирп-*;

[o:] *ora* 'ora', *ořvoks* 'vaeslapseks', *poññā* 'põhja', *sokkē* 'pime', *somera* 'kruus', *(leip-)kolkka* '(leiva-) murikas', *polone* 'vaeseke', *polttā* 'põletab', + *nora* '(muti) auk', < vn. *нора*, + *lomanķa* 'kan-giga', < vn. *лом*, + *polle* 'põll', < e. murd. (tere) + *ohtast* '(tere) õhtust' (harv.) < e. murd. *oht-*;

[ö:] *höpläst* 'lõdvalt', *lõrkötükset* 'lobisemised', *(siť-)põmpõ-räine* 'sitikas', + *tököttī* 'tõkatit', *holõttā (kašvā)* 'viskab (s. o. jõudsalt, kasvada)', *(älā) hõlsi* '(ära) valeta', < e. murd. *võl(t)s*;

[u:] *surma* 'surm', *kurikka* 'puunui (puulõhkumisel näit.)' *ussēt* 'paljud', *rusko* 'helepunane (lehma nimi)', *unohat* 'unustad', *uhersimeñķa* 'oherdiga', *kura* 'pahem, vasak', + *tuhikukka* 'lõhna-lill (sõimusõna)', + *(sai-)pulkka* '(saia-) päts';

[ü:] *tülppä* 'tõmp', *tükkō* 'juurde', *pükälikäs (äri)* 'ebatasane

(äär, kangal)', *sükävaks* 'sügavaks', *üriitti* 'katsus, ürgas', *küpsä* 'küps', *pülvä* 'tugipuu'.

§ 96. Ainult $i > i$, nii siis on kokku sattunud vastava esivokaaliga¹. Samuti ka $e > e$, nagu kogu soome k. alal, nii et, eestis, vadjas, liivis esinevat selle algupärasemat vastet² — kuna, nagu nägime, ka $o =$ alati — murdes ei leidu:

ennustā 'ennustab', *hevosen* 'hobuse', *peřkele* 'kurat', vrd. e. *põrgu*, *tempaiā* 'tõmbab', *pelto* 'põld', *veřkost* 'võrgust'.

Üksikuid murdele iseloomustavaid enamasti hilise-loomulisi vokaali esinemisi l. silbis:

[a ~ ä:] *mätökset* 'matused', < eest., vrd. Lavassaare *mattajaiset*, Narvusi *mättäjäiset* (SKSA, Porkka sõnaloetelu), *rähi* 'pink', vrd. sm. *rahi*, *värpläiset* 'varblased', < eest., vrd. sm. *varpunen*, *įamaķka* '(paks) hapupiim', vrd. e. *jāme*, *hāpsī* 'hookalt astub', vrd. vps. *haps-*, Vnk. *hāpsī*.

[a ~ o:] regressiivseid labiaalassimilatsioonid: *roju* 'rajuilm', vrd. *raivō* 'mässata', NB ka *pošmuķka* 'tuhvel', < vn. *bau-*.

[ä ~ e:] *sāřvint* 'servet', *sāřvā* 'serv', sm. *sārmā*.

[e ~ ä:] *elā ~ älā* 'ära', *māni* 'läks', sm. *meni*, *kāppē* 'väle, kerge', vrd. sm. *keveä*.

[e (>) ö:] *öksū* 'eksida', *pöļķāsivāt* 'kartsivad', vrd. sm. *pelätä ~ pelästüñnüt* 'ehmunud (veri)', *hōřhōläjne* 'erilane', vrd. sm. *herhiläinen*, *fōķlō* 'peet', < vn. *coek.2-*.

[i ~ e (> e r-i ees):] *verkkamist* 'lausumist', vrd. sm. *virkkoa*.

[i ~ ü (> ü) deskriptiivselt:] *sūsälikko*, [i > ü assimilaatoriselt:] *püstū* 'püsti', vrd. LVHA II 6.

[o ~ u:] *tohusta (sattā)* 'udupeent (sajab)', vrd. sm. *tuh- ~ tuhustā* 'peenikest sajab'.

[ü ~ u:] *mühhī (naŗrā)* 'muheleb (naerda)', vrd. aunuse *muh-*, vps. *muh-*, (?) sm. *hym-*, *tükelāks* 'jõuetuks, armetuks', vrd. ID 123 *tukkeela*, *tuhmast* 'rumalasti', sm. *tyhmästi*;

[ü ~ ö] *mōrāhtānt* 'mürdinud (piim)', vrd. sm. *mürrāhtāä*, Ros. kr.-kat. *mürtünt*.

¹ Eelpool on vastavadiki näited esitatud *i* (*ī*) all, sest ametlikult maksva seisukoha järele pole *i* esinenud ajajärgul, mille käesolev esitus lähtekohaks võtab. LVHA II 5—6 on siiski põhjendatult see häälik algsoome aega kuuluvaks osutatud.

² Eesti lainudes näikse see substitueeritud *u-ga*: *murtsuķka* 'mõrtsukas', *suturit* 'sõdurid'.

NB eriliselt *müõ* 'meie', sm. *me*, *tüõ* 'teie', *hüõ* 'nemad', sm. *he*. Siin siiski vist *õ* juba algsoomes, vt. O j a n s u u, Pronominioppi 15—16, 62.

§ 97. Ros. kr.-kat. murde üldiselt eelesitatule sarnaneva edustuse üksiknähtustena mainitagu:

[a ~ ä:] *tärkkä* 'satub pihta', Kal. *taškata*, vdj. *tärkäht-*; *napičko* 'vistrik', vrd. Kal. *näpükkä*, sm. *näppylä*.

[e ~ ä] *väräjä* 'värav', sm. *veräjä*.

[i ~ e (i > e r-i ees), vrd. sama ID 47:] (*ei*) *verkant* '(ei) lausunud', *pertis* 'toas', *versut* 'viisud', vrd. sm. *virsu*, + *verssan* 'versta', vrd. sm. *virsta*, *mäversij* 'rahvaviise (soomekeelseid)', (*üheksä*) *verkä* '(üheksa) keed'. NB ka *näpertimet* 'kanga piird', mis tohiks olla kontaminatiivne moodustus *pirta* + vn. murd. *набелки* 'piird'; sama ID 21.

V k. *nommi* 'nõmm', vrd. sm. *nummi*, < e. murd.

b. Pikad vokaalid.

98. Nagu üldiselt soome keele alal, on pikkadest vokaalidest muutumatult säilunud *ī, ā, ū*, samuti ka *ā, ä*, (läänesm. ≡ samuti, idasm. > *oa, ua, eä, iä*):

[ā:] + *plāni* 'plaani, moodi', *tālan* 'isa', *hāssan* 'kõnelen', + *vāri* (*ottā*) 'hoolt (pidada)', *pāšma* 'paase', *kārrot* 'vihipaasmed', *vāpukat* 'vabarnad', *tāri* 'taar', *pārma* 'parm', + *rākka* 'vähitõbi', < vn. *рак*, + *kāskoī* 'muinasjutte', < vn. *сказка*;

[ā:] *kāmūn* 'kääve', + *rāūs* 'reas, korras', *iāhtūnt*¹ 'jahtunud', *kāritā* 'kääritakse', (*koīvun*) *kāpān* '(kase)taela', *hārājä* 'askeldab', *sāsket* 'sääsed';

[ī:] *sīvet* 'tiivad', *nītetā* 'lõigatakse (sirbiga)', *vīkättēn* 'vikati', *kīstā* 'võidu', *kīntēst* 'kindlasti', *hīreille* 'hiirele', *kīleņkā* 'talvaga', + *lījūst* 'kriidist', + *pījūan* 'teenijatüdruku', + *līnapiho* 'kanepi pihu';

[ū:] *kūmutan* 'kuumutan', *tālāl* 'tuluspüügil', *kālustamā* 'järele kuulama', *rūmis* 'keha', *kūskūmmenā* 'kuuskümmend', + *trūska* 'kõrvanaine', < vn. *дружка*;

[ū:] *kūnūspā* 'küünarnukk', *rūpetā* 'rüüatakse', *pūtāhū* 'püütakse kinni', *sūhelemātauti* 'sügelised', + *rūiti* 'valgest linariidest palitu', (*lehmā*) *mūkkī* '(lehm) ammub', + *stūiteni* 'sült', < vn. *смод-*.

¹ Mõnede sugukeelte põhjal võiks olla ka algupäraselt *ā*-line.

§ 99. Diftongeerunud on $\bar{e} > i\bar{e}$, $\bar{o} > u\bar{o}$, $\bar{o} > \bar{ü}\bar{o}$:

[\bar{e} .:] *liēvä* 'laug', *viērāhtā* 'veereb', *kiērrē* 'keerd', *piēkstvāt* 'peksid', + *siēppi* 'seepi', *tiēsin* 'teadsin', + *kliēveri* 'ristikhein', < vn. *κλειεφ*, *πιενι* 'väikesi';

[\bar{o} .:] *suōtta* 'tühja pärast, naljaks', *tuōmusi* 'külakosti', + *nuōrā* 'nööri', *puōlā* (*mānti*) 'pohlamarja (mindi)', + *puōis* 'poes', (*ei*) *huōli* '(ei) maksa', + *tuōveri* 'toobreid', *ruōka* 'tõit', + *kruōssa* 'kross', < vn. *εpow*;

[\bar{o} .:] *vūō* 'vöö', *sūōtetti* 'söödeti', (*laps käūp*) *rūōmillā* '(laps käib) röömakil', (*rāntā*) *mūōtä* '(randa) mööda', *pūōrāl* 'käiaga', *lūōp* 'lööb'.

Järgneva oletatud - δ -, - γ - spirandi vahetudes -*v*-, -*i*- resp. -*vv*-, -*ii*-ga (vt. §§ 36, 41) on eelkäiv vokaal assimilatsiooni teel kõrgeenenud, \bar{e} (? > *ie*) > *i*, \bar{o} (? > *uo*) > *u*, \bar{o} (? > *üō*) > *ü*, millised saadud pikad vokaalid tihti tunduvad tavalisest lühemadki: *i*, *ü*, *ü* (nagu algupäranegi *i*, *u*, *ü* niisugusel puhul: *pūiian*, *sūvvon* etc.): *tūiian* 'tean', *rūvvat* 'toidud', *sūvvā* 'süüa'.

Siinsamas ühtlasi NB lühendumisnähtus: \bar{o} - \bar{o} > \bar{o} > *uo*, \bar{e} - \bar{e} > \bar{e} > *ie* (vt. §§ 36, 41): *ruōn*, *liē*, *luōlla*, *ruōn* (nom. *ruōko*),

ja diftongeerumise ea seisukohalt huvitavad e - e > \bar{e} > *ie*, o - o > \bar{o} > *uo* juhused: *vēn*, *mēs* (nom. *mesi*), *ēs*, *rēn* (nom. *reki*), *kōs*, mille kõrval siiski: *uōttelemine*, *iēst*, *hiēlma*. Need oleksid seletatavad murrete segunemisega seda kergemini, et k r.-ka t. naabermurdes hilisest kontraktsioonist saadud \bar{e} , \bar{o} > *ie*, *uo* järjekindlalt.

§ 100. Muutunud on algsome pikkadest vokaalidest, nagu kogu sm. keele alal, veel $i > \bar{i}$ ja \bar{e} (? > \bar{e}) > *ie*, nii et nad vastavate esivokaalidega täiesti kokku on sattunud: (vrd. § 96, lüh. vokaalid):

[\bar{e} .:] *piēna* '(ukse) peel', *viēnosest* 'aeglaselt', *viēras* 'võõras', *hiērō* 'hõõruda', *liēskaiā* 'lõõskab', + *viēssat* 'kaal', < vn. *sec*-, *hiēnočkaiine* 'peenike', vrd. e. murd. *õõnuke*.

Üksikuid spetsiaaledustusi murdes:

[\bar{a} - \bar{a} .:] *ahilōsse* 'ahelasse', < eest., vrd. sm. *haahla*, *kakko* 'kagu', vrd. sm. *kaakko*, *vā*-*va* 'ainult, vaid', sm. *vaan*, lauserõhust rippudes, *kāvi* < vdj. *kavi*, vt. -*h*- ajalugu;

[\bar{e} - \bar{e} , \bar{e} - \bar{e} .:] *lekko* 'leek', vrd. samuti ID 53; *mitāle*, *kole* sõnus \bar{e} (? > *ie*) > *e* kiirtempo tõttu (vrd. § 5, d);

[*ī ~ i:*] *pikiššämmä* 'pigistame', < eest., 'säälgi -ī- ~ -i-, *nī* 'nii' ~ *ninta* 'nõnda', *ntku* 'nagu';

[*ū ~ u:*] *rummenet* 'aganad', sm. *rūme-*, Nurmekse murd. *ruummenet*.

§ 101. Kr.-kat. murdes on pika l. s. vokaali edustus detailselt sama. NB ka *ē*, *ō*, *ö* diftongeerunud, kuigi mujal Ala-Luuga kr.-kat. murdes (ID 18) see näikse säilunud.

Murde spetsiaalhäälikedustusi:

[*ā ~ (>) ä:*] *särkülä ~ särkülä* (harv.) 'Saarküla', regressiivse assimilatsiooni teel;

[*ē ~ ī:*] *ttā ~ tietā* 'teab' — *ī* pärit ehk parenteesis või muidu kulunuilt *tīt* (~ *tījät*) 'tead', (*et*) *tī* ~ (*et*) *tījā* '(sa ei) tea'. Vnk. *pīna*, vrd. lut. *piēna* seletub lainuna ida poolt (vt. VÄH 122), vadjast;

[*ē ~ e:*] ¹ *niēna* 'nõel', *siēna* 'sõel';

[*ā ~ a:*] *nāglī* 'naelutab';

[*ō ~ ū:*] (*nagrā*) *sūtta*, vrd. lut. *suotta*;

[*ū ~ ü:*] *künnüzvars* 'küünarvars';

[*ī ~ i:*] *vikahe* 'vikat' ~ lut., sm. *viikate*;

e-e > ē > ie, *o-o > ō > uo* järjekindlalt (vt. §§ 40, 100), tüübiline karjala edustus (KAÄH 98).

c. Diftongid.

§ 102. Need on olnud algsoomes *i-*, *u-*, *ü-* lõpulised ², mis suurelt osalt on säilunud:

[*ai:*] *pajnuma* 'liikmekoht', *tajkipüttü* 'taigna-astja', *lainajät* 'neelavad', *ajvina* 'ropslinu', *kajveta* 'kaevatakse', *kajmalle* '(nime-)kaimule', *haisō* 'haiseb';

[*äi:*] *säiie* 'lõngakeere', *päivä* 'päev', *äitela* 'pahamaiteline, vastik', *täitārha* 'sammaspoolik', *hājüüttä* 'hõljutab', (*laine*) *lājüüttä* '(laine) laksu, uhab';

[*ei:*] *reikā* 'auku', *leiväst* 'leivast', *seiniü* (*müö*) 'seinu (mööda)' *seipät* 'teibad', *heittišsä* 'end heita', *peitti* 'peitis';

[*oi:*] *koivust* 'kasest', *moisōsse* 'mõisasse', *soitta* 'sõidab';

¹ *ē* (> *ie*) võib pikana olla algupäranegi, tulenedes germ. originaalst *ne-*, *se-*.

² Viimaste algsoomepärasuses siiski tõsiselt kaheldud LVHA II, 14.

mängib', *hoikkaj:ne* 'peenike', *toimikkälle* 'toimsele', *vojtät* 'võiavad';

[*öj:*] *sõivät* 'sõivad', *mõimmä* 'müüsimä', *töit* 'töid';

[*ui:*] *tui mast* 'magedast', *puit* 'puid', *pui kot* 'vardad, pulgad', *uittö* 'lompi, oitu', (*em*) *muissa* '(ma ei) mäleta', (*päst*) *huj-majä* '(pää) käib ümber', *kuitu* 'kiud';

[*?üj:*] *harvasüine* 'harvasüuline (puu)';

[*au:*] *laukko* 'lauk (lehm)', *auringko* 'päike', *lauttissä* 'lauditakse (sületäide)', *rautijaiset* 'arukased', *tauktsut* 'otsa saanud, lõppenud (loom)';

[*ou:*] *joulun* 'jõulu', *routa* 'külmakohmetus', *pouta* 'põud', *lounnattali* 'lõunatuul', *rousku* 'krõmpsluu', *roukko* '(pikergune) heinasaad, aun';

[*iü:*] *tiukata* 'mängida', *liukkat*¹ 'libedad', *niukahtu* 'nikastub', *riuku* 'roigas, latt', *kiuru* 'lõoke', *kiukässe* 'ahju', ? < *kiu-*, vt. LVHA II, 17.

[*äü:*] *räütint* 'närbunud, lõtvunud', *räüstän* 'räästa', *üks (täüs)* '(üks) kõik', *säinat* 'säinas', *täütü* 'peab'.

§ 103. Vastavad *e* sonandiga diftongid — võimaliku *iü* diftongi kohta vaata näit. eelmisest §, *iü* all — *ei*, *eü* > *ei*, *eü*, nagu oodatagi (vrd. §§ 96, 100):

leikkō 'lõigub', (*kuper*)*keikkā* 'kukerpalli', *peukalo* 'põial', *leuka* 'lõug'.

eü > *öü*, nagu üldiselt soome murdeis, labialisatsiooni teel:

löys 'leidis', *pöytä* 'laud', *köyhäks* 'kehvaks', *höyhenet* 'udu-suled'.

au > *av*, *ou* > *ov*, *iü* > *iv*, *äü* > *äv*, *eü* > *ev*, *öü* > *öv* järgneva *v* (< *δ*, *γ*, nagu §§ 36, 41, või algupärane, nagu § 91) ees: *jouvuun* 'jõuan', *riovuut*, *savva* jne.

i-lõpuliste diftongite järelkomponendi konsonantfunktsiooni sattumisest velaarklusiili nõrga vaste kadu puhul (*tajät*, nom. sing. *tajka* etc.) näiteid vt. § 36.

iü (?) > *ü*:

kütselkä 'kütselg', *vühti* 'lõngaviht', vrd. V k. *vihti*.

Murde üksikuid spetsiaalnähtusi:

[*ei* ~ (>) *e:*] *vessän* 'lõigun', sm. *veistän*, vrd. ID 53;

¹ ? << *ližukk-*, vrd. e. *libe*, *libiseda* jne.

[e_i - ä_i:] (sünti) *veij_iottā* - (harv.) *vī_iottā* '(patt) kiusab', vrd. vadja *väi_tsiä*, VÄH 107, *veittä* 'vedada', ~ k r. - k a t. *väittä* < ?* *veditt-*.

[ou - (>) oi:] *noisen* 'tõusen, hakkas', vrd. sm. *nousen*, kus võib mõjunud olla antipoodse *seissä* 'seista' verbi analoogia. [öi - (>) ei:] *eitsis* 'õitsis', < vadjas, vt. VÄH 126.

[ui - (>) u:] *iustku* 'justkui', *kole - kule* 'vist', << *kuin liepi*, vrd. V n k. *koile, kot (anna)* 'kui sa ei (anna)' — *kui* partikli lauserõhutatud moodustised;

[e_u - (> labialis. ou:)] *kouh_ukut* 'kops', sm. *-eu-*.

§ 104. Kr.-kat. murdes on eesitatud l. s. diftongi edustusele lisaks nimetada:

äi > *äü* järgneva silbi *ü* assimileerival mõjul sõnus (*vesi*) *läykkü* '(vesi) läigib', *häülüttä* 'kõigutab', (*jumal*) *säülüttä* '(jumal) hoiab', isegi (harv.) *väikkülä* ~ *väikkülä*, 'Vä(h)iküla', vn. *Венкуля*. Vrd. vastavat nähtust vadjas, VÄH 125. NB siiski *päivükkäine* 'päikene' — *päivä* sõna toetusel säilinud *i* > *ü* muutuselt.

NB *nikahtui* 'nikastus', sm. *niü-*.

Lauserõhutuse moodustusi on (*ei_vät* ~) *eväd_uq* '(nad) ei ole', *di* 'ja', < vn. *da u*, nagu ka K a l. *tai, kon, kot* 'kui ma ei, kui sa ei', < *ku(i)n en* etc., vrd. eespool.

2. Järgsilpide vokalism.

a. Üksikvokaalid.

§ 105. 2. silbis ja kaugemal sõnas on algsome üksikvokaalid üldiselt püsinud:

[a:] *kuoma* 'vader', *kerä* 'ka', *peřmannolle* 'põrandale', *mokat* 'mokad', *tappura* 'otstakk', *arina* 'ahjusuu', *hamaraņka* 'kirvesilmaga'; * *turakaks* 'turakuks (kaardimängus)', * *kalina* (< vn. *калина*) 'loidap'; NB verbide pluurali 1. ja 2. pers., arvatavasti algupärane *-mme, -tte* kõrval: *hoksäm_ma* 'märkame', *parensim_ma* 'parandasime', *loim_ma* '(üli) 'viisime (üle, s. o. jõest)', *oti_ta* 'võt-site', *pellät_ta* 'mängite'.

[?ä:] *lievä* 'laug', *metsähine* 'metsaline, vallatu', *tüttärij* 'tütreid', *näpükät* 'vistikud', *pükälikä*s 'ebatasane', *vikišsä* 'vigiseda', *isintimä* 'isak'; NB verbide pluurali 1. ja 2. pers.: *küsüm_ma*

'küsimise'; *pälätimä* 'lobisesime', *pölkäsimä* 'kartsime', *künsittä* 'kündsitate';

[e:] *äitälä* 'vastik, läila', *iment* 'imenud', *heřne* 'herne', *ihmiset* 'inimesed', NB allatiiv: *külälle* 'külale', *naiseläjälle* 'naisterahvale', *rihtelälle* 'pannile';

[i:] *nirppi* 'noliv (sööja)', *läpi* 'läbi', *üriitti* 'üritas', + *lustit* 'ilusad', *nuřmimä* 'sööt, muru', + *matitsölle* 'laetaladele', *pikine* 'pigine', + *kopeli* 'setukas', < vn. *кобыл*-;

[o:] *kupoja* 'kubusid', *atton* '(püha) eelöhtul', *poroks* 'põrmuks', *pellol* 'põllul', *kummikko* 'kentsakas', *hautalikko* 'haudlik', *avañnos* '(jää)augus';

[u:] *vilu* 'vilu', *solmus* 'sõlmes', *roju* 'rajuilm', *ikkunõsse* 'aknaisse', *sisukset* 'sisikond', + *tolkku* (< vn. *толк*) 'mõistus, aru', *pareñnuksē* 'parandusse';

[?ü:] *rüpsü* 'ripse', *kühküläine* 'tui (?)', *rujsräkkü* 'rukkirääk', *väsümükset* 'väsimused', *vetelükset* 'vedelikud (inimesed)';

§ 106. $\xi > e$ (võimaliku $i > i$ näited eelmises §-s, vrd. i 1. silbis) soome murrete üldedustusele omaselt siin nagu 1. silbiski:

ku(i)e 'kude', *soten* 'sõtkun', *oteettu* 'võetud', *süremp* 'suurem', *peřkele* 'kurat'; NB allatiiv: *pinolle* 'pinule', *papille* 'kirikuõpetajale', *kartanolle* 'õuele'.

Samuti ka $o > õ$ esivokaalseis sõnus — võimalik, et eelmises § esitatud \ddot{a} , \ddot{u} on samuti hiliselt sündinud progressiivse assimilatsiooniteel (vt. LVHA II 18 jj.), vrd. eessõna —:

küntö 'küünd', *jätöt* 'jäänused', *räpäköst* 'räbalast', *länniköst* 'lännikust', v a l j a a r v a t u d -*ikko* suffiksis: *emikko* 'emis', *kesikot* 'suvised põrsad', vrd. *kesä*, *süsälikkoj* 'sisalikke', *süämikko* 'suure südamega, tige', *tähikko (täivas)* 'tähtine (taevas)', *pitkälikko* 'pikergune', *tütkerikot* 'tüdrukud' ja mõnikord -*ko* küsimusliites: *vieläkö* 'kas', *ejko* 'kas ei' ~ *näetkö* (harv.) 'kas sa näed', *küsütkö* 'kas sa küsid'.

Sellega olemegi jõudnud nn. v o k a a l h a r m o o n i a s ä ä d u s e n i ja oleme näinud, et ta on käsiteldavas murdes ligikaudu samal määral maksmas, kui mujalgi soome k. alal. Lisaks eelmisele esitusele mainitagu veel:

hilissündinud -*ka* ~ -*kä* komitatiivkaasuse lõpp on mугanenud vokaalharmooniasäädusele: *kilenkä* 'kiiluga', *savvaņka* 'kepiga' jne. (näiteid vt. § 75);

liitpartikkel *-ha* ~ *-hä* 'ju' (algupäraselt esivokaalne) esineb tagavokaalseks üldistatuna mõnikord esivokaalseiski sõnus: *titha* 'tead ju', *eija* 'ega ju'.

Esivokaalsuse ja tagavokaalsuse vaheldumisi (osalt mujalgi soome k. alal tuntud juhustes): *pissos* 'piste' ~ *pistä* 'pista', *kitos* 'kiitus' ~ *kittä* 'kiita, tänada', *keitos* 'keedus' ~ *keittä* 'keeta', *hiērō* 'hõõruda' ~ *hiertä* 'hõõruda (jalga ära)', *miñia* ~ (harv.) *miñiä* 'mñi', *vennū* 'venib', vrd. sm. *veny-*, *pikkaraine* ~ (harv.) *pikkäräine* 'väike', *venalajset* (harv., enamasti kr.-kat.) ~ *venälajset* 'venelased', *hielma* 'õis', vrd. sm. *hedelmä* 'vili', V k. *hielmitsō* 'õilmitseb', *nuōra* ~ (harv.) *snüörä* 'nöör', *pursto* '(kala) saba', vrd. sm. *pyrstō*, *tuhma* 'rumal', sm. *tyhmä* id., *värp(ü)läjset* ~ sm. *varpunen* jne., vt. § 96.

Isegi rida hiliseid vene laine on Kal. keelejuhilt üles märgitud vokaalharmooniale mугanenutena: *välō* (< vn. *вяло*-) 'aeglane', *ärmäkka* (< vn. *армяк*) 'talvekuub', *träpkä* (vn. < *тряпка*) 'narts', *föklöt* (< vn. *свекл-*) 'peedid', *tökōtti* (< vn. *деготь*) 'tökat', NB ka kohanimi *füötrōmä* ~ *füōtro-*, vn. *Феодорова*.

Murde järgsilbi üksivokaalide edustuse spetsiaalüksiknähtusi:

a > o, u labiaalse konsonantnaabruse mõjul sõnus *sisova* 'ööbik', vrd. eL *sisask* id., *pelloval* 'linal', vrd. sm. *pellava*, *kirjuva* 'kirju', sm. *kirjava*, *uvotka* (< vn. *ухват-*) 'ahjuroop', *astuva* 'äke', sm. murd. *astava*, *vastumajst* 'vastset, uut', vrd. sm. *vastainen*, eL *vastne*, muidu veel sõnas *vajikko* 'kas või', sm. *vaikka*.

ä > ü samuti assimilatoorselt sõnus *ümmürkäine* 'ümarik', V k. *ümmärkäine*, *näppüräst* 'nobedasti', sm. *näppärästi*.

ä > e sõnus *mię* 'mina', sm. *minä*, *sie* 'sina', *się* 'sääl', << **siyällä*, *pię* 'pea', sm. *pidä-*, ~ *käsiپیękki* 'käepide' [: *neis iä > > ię?*]; *meijen* 'meie', *teijen* 'teie', *heijen* 'nende', sm. *heidän*¹), *päjsser* 'linaluu', sm. *päistäre*, vrd. siiski vn. lainuoriginaali *назѣр*, *sises* ~ *sisäs* 'sees', sm. *sisässä*, *ümpēr* ~ (harv.) *ümpär* 'ümber'.

e > i *-ii-* järel ühesilbiliste noomenite genetiivides: *iäijihkä* 'jäädega', (*siän*) *päijist*²) '(sea) päist', *majjin* 'maade', *pujijn*

¹ Kolm viimast võivad olla ka algupärased oma *e*: ga 2. silbis, kuna soome kirjakeeles jm. tarvitavate vormide *a* arvatakse (Ojansuu) analoogia teel tunginud sinna partitiivist *meita* etc.

² Iseenesest haruldane, tavaline on *päist*.

'puude'. Selle kõrval (harv.) *idäijen*, *majijen* etc., harilik ainult *näijienkä* 'nendega' ~ *nihkä*; vrd. ka äsjaesitatud personaalpronoomenite pluraali genitiive.

e > ö assimilatoorselt: *ülös* 'üles', *ülõhkatsoõmma* 'vihkame, (< piiblikeelest?), *tükkõ* 'juurde'.

NB *veljä* 'vend', sm. *velje*-. Kullakülas näikse esinevat rida *ä ~ e* segiminekuid järgsilbes (*ennä* 'enne', *eil(ä)* 'eile', *pitket* 'pikad', sm. *pitkät*, *rütket* 'sööginaerid' jm.), võimalikke laine ida poolt, milliseid üksiknäiteid VÄH-ski esineb läänevadjust ja selle naabrusest.

107. Ros. kr.-kat. murdele on omane *o > ö*, *e > e*, *ö > ö* (ka kui need < vastava-ainelisist diftongest!) vokaalide tumenemine järgsilpides, eriti 2-ses, esimese olles pikk:

[*o*:] *kannõt* 'kannud' ~ *kantoj* 'kande', *pellõvaj* 'linu', *sojtõt* 'mänguriistad', *selkäruõtõ* (-*ruõtõ*?) 'selgroot', *uppõs* 'uppus', *keh-nõt* 'viletsad', *vitkõn* 'nädala', *pissõs* 'piste', *pükõ* (*tuppi*) 'pussi (tupp)', (*pühä*) *pedrõ* '(püha) Peetrus', *rajarikkõja* 'soolikate-kubemeskäigu-tõbine', *seisõmä* 'seisma', *katsõmä* 'vaatama', *nuõrikõst* 'noorikust', **kapaalõssa* 'mähkmes', *kaksikõt* 'kaksikud', *kirikõst* 'kirikust';

[*e* (ka kui < *e*):] *sohkemä* '(pesu) lööma', *tammët* 'tammed', *vätettä* 'riiet', *längët* 'rangid', (*tięn*) *ärēs* '(tee) ääres', (*ej*) *särkënt* '(ei) tagunud', *itkëmä* 'nutma', *vejtsen* (*kerälä*) 'noa (kaasa)', *säsët* 'säased', *õngët* 'õnged', *kajkën* (*hüvõõhkä*) 'kõige (varaga)', *kälën* 'kuulen', *jürēsša* 'juures', *lesemët* 'aganad, helbed', *künnäz-varrešta* 'küünarvarrest';

[*ö* (< *o*, vt. eelmine §, näiteid kahjuks vähe):] *kevätküntõ* 'kevadküünd', *tüttõ* 'tüdruk'.

Tihti on seda tumenenud häälikut raske lahutada temale ligidast *u*, *i*, *ü* häälikust. Kuid selle kõrval võib mõnikord samades tingimustes kuulda ikkagi ka puhtaid *o*, *e*, *ö* häälikuid: (*kutsuj*) *noijõn* '(kutsus) nõia', ~ *nojto*, *hilet* 'söed', *kajvon* (*ärē*) 'kaevu (äärde)' ~ *kajvõ* (= *kajvõ*?), *lekko* 'leek', *katso* ~ *katsõ* 'vaata', *pellõl* 'põllul', nagu üldiselt 1. s. olles lühike: *iho* 'ihunahk', *kukot* 'kuked', *revot* 'rebase', *varõttä* 'vitsutada', *liõs* 'leos', *tul'est* 'tulest', *vil'että* 'vilet' jne.

Teiselt poolt edustab ilmsesti algupärasemat *e-d a* passiivi-tunnuse ees: **žaritattä* 'praetakse', **gul'atattä* 'jalutatakse', **pomi-*

nojtata 'peetakse surnumälestust', + *buravojtattu* 'puuritud', *lope-tatti* 'lõpetati', *opetattā* 'õpetatakse', *lajtatā* 'laidetakse', *najtattu* 'kohitsetud' (— päris järjekindlalt *-tta* verbid).

Samuti komparatiivis: *raņkamp* 'raskem', *mussaĩmmat* 'mustemad'. Arvatavasti ilmneb selles miski vanem sääduspärasus (*a* üldistumine muust paradigmist analoogiliselt) kui on see nähtus, millega järgsilbes sünnib sporaadseid vokaalreduksioone *a-, ä- ~ ə-ks*: *pohmaus* ~ -ə- 'pohmelus', *ahvani* ~ -ə- 'ahven', *kumartā.ā.ā* 'kummardleb', *katseli* ~ -a- 'vaatles', *novisāmmā* 'luusima', *tuhuksət* 'küünlad', *arvotuksət* 'mõistatused', *heposəņka* 'hobusega', *patasət* 'pajad', *a.iasət* 'kindad', *karsimat* 'kraasid', *seĩtsəmajz* ~ -ä- 'seitsmes'; *lavvan.(škāppi)* 'laua (kapp)', *mallə (siez)* 'kausi (sees)', *lähtəm* 'õhv', *naņhət* 'paelad', sm. *nauhat*, *levvəņka* 'lõuaga'; *üksəttā* 'üksinda'. Mõnikord see esineb helitunagi.

Kirjeldatud häälikreduksioonid *o, e, ö > ɔ, ɛ, ɔ̥* ja redutseerumine *a-, ä-* resp. *ə-ks*, olemuselt ligidased sisekadureduksioonile, on piiridelt kõikuvad, nii et liig julge oleks siin kindlamaid reegleid püstitama hakata.

R.o.s. kr.-kat. järgsilpide vokalismist jääb veel selles ühenduses mainida ta luterlaste murde edustusest erinev allatiiv ja illatiiv. Need kaasused on siin täitsa kokku langenud vormilt adessiivi ja inessiiviga — illatiivis muidugi ainult -šs-ainelisena, millise levimise kohta vt. § 61 —, nii siis esinevad -šša, -ššä, -šša, -ššä (resp. -šša, -ššä, -šša, ššä ja vastavad lõppkadulised): *ve.šša* 'vennale', *itsellä* 'enesele', *ka.šša* 'kaldasse', *säkkššä* 'kottidesse'. See muidu arvatavasti juba algsoomeni tagasi ulatuv edustusviis on vallanud endale koduõiguse ka K u.l. luterlaste juures.

b. Sisekadu

§ 108. esineb murdes üldiselt ainult sporaadselt 1. s. olles pikk ja 2. s. lahtine, kõige sagedamini, nagu järgnevaist selle nähtuse kohta käepärast olevaist näiteist selgub, helitu *s* spirandi naabruses:

teatud verb. imperfektid: *pistsin* 'pistsin end', vrd. sm. *pistädyin*, *visk(a)sin* 'viskasin', *külpsin* 'vihtlesin'; -nen noomenid: *kärpsij* 'kärbseid', *sünt(i)stn* 'patuste', *miltset* 'millised' ~ *miltane*, *rukk(a)set* 'kindad', *pekk(u)sen (matin)* 'Pekkuse (Madise)', *kukk(o)st* 'Kukkosisse', + *verska* 'verssok' (või lainatud ehk juba vn. *берушка-*, oblikvakaasuste tüvest?),

+ *pinška* 'pintsak', *enstä* 'esite', *eñsmäine* 'esimene', *eitsnikka* 'õitsiline', *katskā* 'vaadake',

aga muidu üksikjuhuseil:

mürmiij 'murakaid', *kajn(a)lõ* 'kaenlasse', *huql(a)ma* 'kuivanud raidekoht puus', *värp(ü)läjset* 'värvud', *särp(i)met* 'served', *kün(e)let* 'pisarad', *āmpüstmet* 'tähed', nom. *āmpūssen*, *kar-t(a)nõ* 'majaõue', *pett(e)likko* 'valelik', *pett(e)lemmä* 'valetama', *hast(a)mā* 'rääkima', *somm(a)likkās* 'sogases', *kärtma* '(ree osa)', *kāntkā* 'käänge', NB kontraktsioonverbide prees. 3. pers.: *sūhk(ä)jā* 'sügeleb', *põlk(ä)jāt* 'kardavad', *vast(a)jā* 'vastab'.

Kindlaloomuline kinnise silbi sisekadu juhuses esineb -nut, -nüt partitsiibis (vt. sama ID 52), kus siiski sisekadu vaheldub sisekadutusega (vt. *n* ajalugu, § 74):

hapant (*lejp*) 'hapnenud (leib)', (*hüväst*) *nojst* '(hästi) tõusnud, kerkinud', *kuqlt* (*jo*) 'surnud (juba)', (*eij*) *sānt* '(ei) saanud' jne. Viimasesse sisekaduliiki kuuluvad ka juhused (haploloogilised?) *māntakki* 'esmaspäev', sm. *mānantai*, *suntakki* 'pühapäev', sm. *sunnuntai*,

ja -*siso* > -*šso* personaalnimelisis liitsõnuses — vrd. karjala -*tār* < -*tütār* — *annišso* 'Annast-õde', *katišso* 'Katast-õde', *marišso* 'Marist-õde' jne.

ning -*ks* < -*kos*:

onoks 'kas on'.

§ 109. Ros. kr.-kat. murdes on sisekadu üldiselt samalatuslik. Tähenдатagu ainult, et kadu kõrval arutihti kuuldu helitu vokaal: *hapa set* 'haabsed', *viāā sest* 'villasest' jne., paralleelselt vastavale nähtusele lõppkadu juures, vt. allpool.

c. Lõppkadu.

§ 110. See nähtus ilmneb samul tingimusil kui eestiski — 2. lahtises lõppsilbis 1. olles pikk, lahtistes järgsilpides selle eeltin-gimusetagi, — kuid palju vähema järjekindlusega.

Järjekindel on ta ainult *i* juures teatud juhuseil:

preesensi sing. 3. pers., vt. § 54: *käüp* (*vihil*) 'käib (laula-tusel)', *tullõ* (<< *tulov* << **tulęβi*) 'tuleb', *nukkū* 'magab', *nārrt* 'närib'; -*si* > -*s* imperfektis ja konditsionaalis¹:

¹ Võimalikust *i* metateesist eelmise silpi konditsionaalis vt. § 120.

repäs (ülös) 'tõmbas (üles)', *hülkäs* (satamast) 'jättis järele (saju)', *lanķis* (māha) 'langes (maha)', *nois* (taki) 'hakkas (ikkagi)', *oltas* (kr) 'võtaks (kinni)', *olis* (joka...) 'oleks (iga...)', *temmattajs* (valķeks) 'tõmmataks (valgeks)'; 2. pers. sing. possessiivsuffiks: *enos* (tullō) 'su onu (tuleb)', *mammas* (tiltuķķāt) 'su ema (kõrvaehded)'; arvsõnad: *üks, kaks, viis, kūs*; translatiiv: *iāp huimaks* (jo) 'jääb uimaseks (juba)', *suõmeks* (hāssettr) 'soome keeli (räägiti)',

samuti peaaegu ka *a, ä* kadu *-st, -s* (resp. *s, vt. § 62*), *-lt, -l* (vt. § 84), *-nt, -n* (vt. §§ 74, 75) kaasuslõppudes ja säilunud *t*-ainega partitiivis:

inessiivi *-ssa*: *lanķivas tavvis* (oli) 'langetõves (oli)', *nāpuris* (pulmiķi) *katsomas* 'naabruses (pulmigi) vaatamas', *sises* 'sees'; elatiivi ja adverbide (vt. *-n* ajalugu § 77) *-sta*: *ikkunast* (rthe) 'aknast (rehte)', *sāst ruļplast* (salveitt) 'saja rubla eest (tehti seinad)', *kovast* (itki) 'väga (nuttis)'; adessiivi *-lla*: *ilol* (ndki) 'rõõmuga (nägi)', *kerķeļl tōiļ* (oppist) 'kergete töödega (õppinud)', allatiivi *-lta*: *miehelt* (otti) 'mehelt (võttis)', *otsalt* (laski) 'otsalt (laskis)', *itselt* (vättet) 'eneselt (riided)'; ekstsessiivi *-nta*, essiivi *-ñna*: *sñnt* (assēst) 'sellest (asjast)', *tāññvuõn* (on) 'tänavu (on)', *kuļlēñ* (ollut) 'surnud (olnud)'; partitiivi *-ta*: *toist* (sāķķi) 'teist (kotti)', *ūht* (voimā) 'ühe (hooga)', *(vast) kiūķat* '(vastu) ahju', *sūrt sāt* 'suurt tormi'; vrd. § 30.

Vokaalse lõpu esinemine neis on suures vähemuses — pääle partitiivi, kus seda näikse esinevat umbes kadule võrdselt — ja see tuleb ette ainult lauserõhulisemais asendeis (nii raske kui see igal üksikul juhusel määrata ongi), tihti eriliselt tugeva kaasrõhu saatel: *elāe:ssā* (en ole) 'elades (ma ei ole)', *(o)ķeļ* *tāvellä*: '(õige) täie hooga', *hiņņõķķajs:ta* 'peenikest', *(hampāt) hiřvoillā* (seisōt) '(hambad) irevil (seisavad)', *millā* (pannā) 'millega (pannakse)', *āmullā* (kello viis) 'hommikul (kell viis)', *missā* (vā) 'kus (vaid)', *(kesti) rakosilla* '(seisis lahti) praokili', *pajtasilla* 'särgi väel', *ottamisi:lla* (oliki) 'võtmas (oligi)', vrd. sm. *ottamaisillaan*, *vālistā* 'vahest, mõnikord', *(kiūķan) vālišsā* '(ahju) vahel', *kirķošsa* (sāřnājā) 'kirikus (jutlustab)', *tulta* (iskō) 'välku (lõõb)', *miļtā* (mūõ) 'meelt (mööda)', *tohusta* (sattā) 'peent (sajab)', *heņņettā* (tukehutti) 'hinge (mattis)', *üksiññā* 'üksinda'.

Peaaegu üldine on lõppkadu ka liitsõnade esiliidandeis, kõigil vokaalidel, nagu paljudes muiski soome murdeis

(Jääskes Lönbohmi järele jne.) ning isegi karjalas (vrd. Genetzi TVKK, sõnastik):

leip-laþja 'leivalabidas', *siþ-koko* 'väljaheite-hunnik', *ots-kigro* 'otsaesine', *ilt-hämärikko* 'videvik', *raut-pata* 'raudpada', *vihm-toukka* 'vihmauss', *neliverskajne* 'neljaverssokiline', *sai-iauhot* 'saiajahud', *hejn-siřkat* 'ritsikad', *mets-vahti* 'metsavaht', *petäi-siēni* 'männikseen', *küpä-r-musta* 'kübarmust', *käm-kuttēst* 'käämkoest', *olk-kupo* 'õlgkubu', *pojk-vartāt* '(kuhja) tikud', *sukur-lva* 'peen suhkur', *hīr-roho* '(üks taim)',

ja ainult harva leidub ülestähendusis kõnesoleva tüvelõppvokaali püsimist:

hāpasiēni 'haavaseen', *jalka-rättiks* 'jalarättideks', *olki-siē* 'õlgside' jne.

Muidu nominatiivides ja mujal on lõppkadu lausefoneetiline, esinedes ilmsesti hämaraist kõnetakti ja lauserõhuoludest reguleerituna vaheldumisi lõppvokaali säilumisega, mis üldiselt võttes on siiski sagedam kui kadu:

[a, ä:] *pojka* (jäles) 'poiss (järel)', *valta* (nois) 'vald (hakkas)', *tařha* (ümpēr) 'aed (ümber)', *rampa* (miēs) 'lonkav (mees)', *naula* (taki) 'nael (siiski)', *mokoma* (lusti) 'selline (ilus)', *elämä* (on) 'elu (on)' ~ *pojk* (männō) 'poiss (läheb)', *atr* (oli) 'ader (oli)', (*joka*) *päiv* (joulu) '(iga) päev (jõulud)', *lehm* (süöp) 'lehm (sööb)', *lähtem* (mäni) 'õhv (läks)',

[o, ö:] *ruikko* (vä) 'rõugekärn (vaid)', *kello* (vīs) 'kell (viis)', *maito* (on) 'piim (on)' ~ *tahtōk* (hä) 'kas (ta) tahab', *vajk* (siēl) 'kas või (sääl)', *voipak* (hä) 'võib-olla ehk (tema)',

[u, ü:] *koivu* (ja) 'kask (ja)', (*valkēks*) *tehtü* '(valgeks) tehtud', *tehtü* + *formu* 'tehtud vorm', *karhu* (stnt) 'karu (siit)', (*tullō*) *lōylü* '(tuleb) leil', + *skoulu* (jāp) 'kool (jäab)' ~ *riyk* (peräšsä) 'roigas, latt (taga)', *laul* (ilošsuttā) 'laul (rõõmustab)',

[i, e:] *polvi* (kera) 'põlv (ka)', + *kilkki* (hūta) 'kilk (karjub)', *tari* (tehhā) 'taar (tehakse)', + *kleitti* (on) 'kleit (on)', + *lukkari* (kiřkošsa) 'kõster (kirikus)', *otti* (pani) 'võttis (pani)', *poltti* (itsen) 'põletas (enese)', *iħmetteli* (et) 'imetles (et)' ~ *tün* (ilma) 'vaikne (ilm)', (*nimiitti*) *kajk* '(nimetas) kõik', + *maler* (lakinķa) 'maaler (lakiga)', + *kuřer* (kuqli) 'kutsar (suri)'.

Eriti eelolevast esitusest selguva lõppkadu levikugagi tõestavat bilisust veel rõhutab, et see kadu esineb üksikuil sporaadseil

juhuseil ka hilislahtises, algkinnises silbis; siingi taas kõigepäält s järel:

NB eriti I. infinitiives: (*tahan*) *istās* '(tahan) istuda', *kehkis* (*tahon*) 'kängida (tahan)', (*alkat*) *tuŗpōs* '(hakkavad) tursuma', *nojs* (*tūļõhõ*) 'hakka (tööle)', (*et*) *pās* (*pappāki*) '(sa ei) pääse (uppagi, s. o. mitte kuhugi)', *pers* (*paljas*) 'tagumik (paljas)', *its* (*otti*) 'ise (võttis)', NB illatiivid: *kiūkās* (*visko*) 'ahju (viskas)', *seintīs* (*pani*) 'seintesse (pani)',

harva mujal:

ann (*sihi*) 'anna (siia)', *enn* (*ajka*) 'enne(aegu)', *ilm* (*ajkoj*) 'ilma(aegu)', *eil* (*iltan*) 'eile (õhtul)', *emm* (*ota*) 'me ei (võta)', *tojn* (*anta*) 'teine (annab)'; aruharva allatiivid, sarnanedes siis adessiivide: *ann* (*miul*) 'anna (mulle)'.

§ 111. Ros. kr.-kat. murdes on lõppkadu eelesitatust vähemaulatuslik sellega, et kõigil säälse järjekindla lõppkadu juhuseil — teatud *-i*-juhuseil, *a* kaasuslõppudes ja isegi liitsõna esi-liidandeis, rääkimata muist — võib selle asemel kuulda lõppvokaali helitustumist ohtrasti (paralleelselt kadule ja harvale helilisena püsimisele):

nojs *üllällä* 'tõusis üles', *pertiššä* (*ono*) 'toas (on)', *viępi huõn'ēššä* 'viib hoonesse', *multa-peņkkri* 'mullakahi väljaspool seina ümber' jne.

Eriti tähelepanav, et *-nen* noomeneis lõpp-*n* kadu järele võimaldub helitustumine ~ kadu on ootamatult rohke: *inimejine* (*onki*) 'inimene (ongi)', *keļtājine* (*ļanķa*) 'kollane lõng' jne.

Sellist helitustumisnähtust on märgata umbes samal määral ka Kul. luterlasil, Kal. ta näikse esinevat harva, individuaalselt.

Kr.-kat. nooremal murdepõlvel on aga täielik kadu helitustumise asemele astunud, nii et nende kõneviis jätab üldiselt laialt apokopeerunud, luterlaste omast tublisti ettejuudnusegi mulje.

d. Vokaalkontraktsioonid.

112. 1. ja 2. s. vahemise konsonandi — klusiili nõrga vaste γ , δ — kadudes sündiva kontraktsiooni puhul kokkutõmbuvad vokaalid moodustavad pika vokaali (*rākās* << **rāγākk-*, *piņkā* << **piγin-*, *kūņkā* << **kūδün-*) või, harvemini, sellest tulnud diftongi (*uõttelen* 'ootan', *ięst* 'eest', *tięn* 'teen'), kui küsimuses on samade vokaalide kontraktsioon. Eri vokaalide kontraheerudes moodustub

loomulikult diftong: *saõttaj* 'sadati', *iätettü* 'idandati', *lujn* 'lugesin', *äüs* 'leitsakus', *joest* 'jõest'. Niisugusel puhul on isegi 1. s. pikk vokaal resp. sellest saadud diftong kontraktsioondiftongi sonandina püsinud (*päest* 'paest', *+praïn* 'praen', *rāõks* 'raipeks', *+rāüs* 'reas, korras'), nii et on sallitavad isegi triftongid 1. silbis (*+muõikas* 'moekas', *+puõis* 'poes'). Ainult kui järgnevast silbist liituv vokaal on 1. s. pikale identne, liitub ta viimasega seda pikendamata (*ruõt* 'roodud', *rāõka* 'vardaga', *liõ* 'leede').

Lisanäiteid vt. §§ 36, 41.

Järgsilpide vokaalkontraktsioonid on laiemaulatuslikud loomulikult, sellepärast üksikasjalisemalt käsiteldavadki.

Kõigepäält samade vokaalide kontraktsioonid, millede tulemuseks on vastav pikkvokaal: *a-a > ā*, *ä-ä > ǟ*, *e-e > ē*, *u-u > ū*, *ü-ü > ǖ*, *o-o > ō*, *õ-õ* (hilissündinud, vt. § 106!) $> \delta$:

sing. partitiiv *a-*, *ä-* tüvedes: *poikā* (<< **poikada*) 'poega', (ühel) *päivā* '(ühel) päeval', *küsüā* 'küsijat'; *-ada-*, *-ädä-* verbes ja *a-*, *ä-* tüveliste verbide 1. inf.: *mittāmā* 'mõõtma', *vuttān* 'klopin', *põlkān* (<< **pelkädän*) 'kardan', *antā* (<< **antadak*) 'anda', *vusitā* 'ässitada'; üksikuis noomeneis: *avvan*; (<<? **avada-*) 'võti', *harmā* 'hall', *vainā* 'kadunu' - *vainaja*, *kiykā* 'ahi';

-eγe-, *-eγē-*, *-ehē-*, *-ehē-* tüveliste ja *-is*, *-as*, *-äs* lõpuliste noomeneite vokaaltüvelisiis käändeis ja kõigi tüvede illatiivides¹: *huõnēt* (<< **-ehēt*) 'hooned', *lähtestā* (<< **-eγestā*) 'hallikast', *tuõrēks*, *teγvēks* 'värskeks, terveks', *kahnēs* 'hallituses'; *rukkit* 'rukkid', *valmiks* (<< **valmiheksi*) 'valmiks'; *varķāl* 'vargal', *renķat* 'rõngad', *oksikkāt* (<< **oksikkahēt*) 'okslised', *rākkāt* 'natased'; *māijā* 'majasse', *küllā* (<< **külāhen*) 'külla', *reppānā* 'õhuauku', *juõmīsē* 'jooki', *külkē* 'külge', *vennēšse*² 'lootsikusse', *külķtšse* 'külgedesse', *tõřkū* (*tokku*) 'prahti (kukkus)', *vārā kulķkū* 'hingekõrri', *tallõ* 'tallu', *turrõ* 'meremutta', *avantõ* '(jää-) auku', *külvdõ* 'külvisse', *pottt* 'potti', *helvettt* 'põrgusse'.

Erandlikult edustatud on sõna *pers*: *perstn* etc. 'anus', milles *-t-* pro *-ē-* seletub selle sõna lainupäritoluga Sise-Ingerist, kus vastav kontraktsioon *-ē-* (? $>$ *iē*) $>$ *t* järjekindlalt (vt. ID 73).

? *-ede-* $>>$ *t* teatud refleksiiv-verbides, vt. § 113.

¹ Need esitatakse siin välja minnes sugukeelte vastava edustuse põhjal tõenäolikest oletusest, et esituse aluseks oleval algsm. ajal ju *-ihe-* $>$ *-ihi-*, *-ahe-* $>$ *-aha-*, *-āhe-* $>$ *-āhā-*, *-ohe-* $>$ *-oho-* etc.

² *-sse-* illatiivist; vt. s ajalugu, § 61.

§ 113. Eri vokaalide kontraktsioonest esitatagu esimesel kohal need, kus järgosaks on *a*, *ä*. Viimane on selle juures sündinud diftongis assimileerunud diftongi sonantosale: *u-a > uɑ > ũ*, *i-a > iɑ > ĩ*, *ɛ-a > eɑ > ē*, *o-a > oɑ > õ*, *ü-ä > üä > ŷ*, *i-ä > iä > ĩ*, *e-ä > eä > ē*, *ö* (hilissünd.!) *-ä > öä > õ*.

sing. partitiives: *hunta* (<< **-uða*) 'päärätti', (*hailüttä*) *lippu* '(lehitab) lippu', *nättü* 'räbalat', (*mont*) **tükkü* '(mitu) tükki', **sortti* 'sorti', *velli* '(piima-) suppi', *iokkē* 'jõge', *hehkē* 'hinge', *maitō* 'piima', (*pūhitā*) *peřmantō* '(pūhitakse) pōrandat'; I infinitiives: *liekkü* (<< **lĕkkudak*) 'kiikuda', *räütü* 'närtsida', *leppü* 'kokku leppida', *vāli* '(pesu) vaalida', *kleppit* 'lakkuda', *näppt* 'näppida', *immē* 'imeda', *lukkē* 'lugeda', *hittō* 'ihuda', *siřkō* '(villu) noppida'; kontraheeritud — faktiivseis ja refleksiivseis — *-ða-*, *-dä-* verbis: *tōřkūttü* (<< *tōřkūdä-*) 'ajate prahti maha', (*noisō*) *ällümä* '(hakkab) aru saama', *istāšsa* 'maha istuda', *uppōšsa* (<< **uppoða-*) 'uppuda', *vaijōn* 'vajun', *vakkōmast* (<< **vakoda-*) 'muldamast (kartuleid)', *likkōma* 'ligunema', *eh̄tmist* 'enese ehtimist' (<< **eh̄tidä-*? < *eh̄tidē-* — vrd. allpool), *tauk̄tssut* 'otsa saanud (loom)'; *-edä*, *-ɛda* noomeneis: *valkē* 'valge', *kippek̄s* (<< **kipedä-*) 'valusaks', *vālē* 'hele', *silkē* 'kitsi', *vīlēs* 'vilüs', *levvōt* 'laiad'.

Ootamatult eriarengut osutab kontraktsiooniliste *-ɛda-*, *-ɛdä-* refleksiiv-verbide tüüp, kus *edä*, *ɛda* >> *ĩ*:

lan̄k̄tn (<< **lan̄k̄ɛda-*) 'langen', *hāpp̄tmä* 'häbeneme', << **hāpedä-*, vrd. sm. *hāpeä-*, *kūlp̄išsā* (<< **kūlp̄edä-*) 'vihelda', (*noisōt*) *kutt̄ma* '(hakkavad) kudema'.

Võimalik, et see tüüp pärineb murdesegunemisist, on lainatud murdealalt, kus *e-a* >> *ĩ* yldiselt (nii kagu-sm. õige laialt, vt. M. Rapola, Pääpainottomain tavujen *a-*, *ä-* loppuiset vokaliyhtymät suomen murteissa).

Või on siin tegu koguni erisuguse *-ɛdɛ-*, *-ede-* (>> *ē* > *iɛ* > *ĩ*) tunnusliku refleksiivverbi-tüübiga, mille Porkka registreerib Sise-Ingerist Hevaalt (*heittiemään* ID 112) — selle kõrval aga lhk. 113 ka *heittiän*, *halkian* — ja mille olemasolu laialt sm. murdeis, kuni Lõuna-Pohjanmaani, fikseerib Rapola, op. cit. 50—51. Viimast võimalust ei poolda küll preesensi kolmas persoon, mis siin osutab *ä*-list tüvelõppu (kui see pole analoogiliselt omaks võetud enamikus olevailt muilt *-ða-*, *-dä-* kontraktsioonverbelt?):

hāpijā (<< **hāpedäpi*), *lan̄kijā*, *kūlp̄ijāt* 'vihitlevad',

samuti konditsionaali tüvi:

happiäisin - *happiäisin*, *lanhkiäisivat*, *küpiäisin*.

Näeme, et siin — presensi 3. pers. ja konditsionaalis — seltsib veel uus fakt: *-a-*, *-ä-* on eelkäiva vokaalainega kontraheerumata, *-i-* üleminekuhääliku (või *<-ö-?*) lahutatuna; nii muidugi küsimusse tulevail juhuseil, kus muidu, nagu eespool selgus, kontraktsioon on sündinud ootusele-vastavalt:

uppoia, *istuiä*, *eroiat*, *vakoia*, *törküia*, *savuiä* 'suitseb', *taukia*, *ehitiät*.

See kontraheerumatusnähtus paralleelselt eelesitatud üldedustuslikule reeglipärasele kontraheerumisele on ilmselt vaid rõhuoludega (resp. silbirohkusega ja -loomuga) seletatavaid (vt. Rapola, op. cit. 63) algupärase kagusm. murrete *ē* (rõhutuse asendis) - *ia* (kaasrõhulises as.), *ō* - *ua*, *ü* - *üä* etc. vahelduse meie murdes ainult kõnesolevas verbikategoorias püsinud jäänuseid; *i* siirdumhäälik näikse olevat reeglipäraselt omane kagusm. murdeile rõhulise silbi alguses (Rap., op. cit. 15, 25, 52). Et *o-a* ja *e-a* verbid ei esine, nagu ootaksime, ühtlaselt edustatuina (*uppoia*, kuid *lanhkiä*, ei **lankeiä*!), pole võõristav, kuna selle kohta on paralleele mujaltki sm. murdeist.

ia - *ē* vahelduse kunagist olemasolu tõestavad ka *i* ajaloos (§ 88) käsiteldud (*ia* >) *ia* > *ē* ülemineku d: *ätrē* 'sööming', *hartēt* 'õlad', vrd. sm. *hartiat* jne. Need polegi mõistetavad muidu, kui (vt. Rap., op. cit. 44—45) *korstialle*: *korke* — *hartialle*: *hartē* proportsiooni abil.

Lõppeks siinsamas käsiteldavad üksikõnad: *aino(v)a* 'ainus', *porstuvva* 'vöörus' erinevad üldedustusest. Viimasel olen kuulnud tihti illatiivi *porstuvā* kõrval koguni *porstāsse*.

Samas ühenduses tähendatagu, et pluurali partitiiv võimalikult *-a-*, *-ä-* kontraktsiooni alla kuuluvail juhuseil on käinud eri teed: *sořmiä(a)* 'sõrmi', *muniiä(a)* 'mune', *säkkiä(ä)* 'kotte', *härkiä(ä)* 'härgi'. Kui see tegelikult lõppkadulisena ongi pea sama hää kui pikkvokaallõpuline (*munii* — *munī*), näitab juba geminatsiooni puudumine pluurali partitiivis (vrd. *munna* 'muna', part. sg.) tema ilmselt hilisust.

u, *ü* olles kontraktsioonühendi järgosas, esineb see üldiselt diftongiks sulanuna — *a-u* < *au*, *ä-ü* > *äü*, *o-u* > *ou* —:

verbaalnoomenes, *-us* omadusnimedes: (*männö paljo*) *hukkaust* '(läheb palju) raisku', *karkaust* 'kargus', *henkäus* 'hingamine', (*naistn*) *halaukset* '(naiste) ihad', (*karjan*) *makaust* '(karja

magamispai^k, *lisäiis* 'lisamine', *rukkoyst* 'palvemajja', *kiroyis* 'vanne', *türpouksis* 'tursunud', *rikkaus* 'rikkus', *hettauvvel* 'heldusega', vrd. *hetas* 'helde'.

Selle kõrval siiski üksikuil juhuseil *a-u > ü*:

+ *tienäkki* 'teenistus', vrd. *tiēnata*, *kojūkk(i)-hejnä* 'põlluoetstelt korjatud hein', *kiysüksē* 'kiusatusse', *etesvastu(h)uksē (?)* 'vastutuse alla',

mis loomulikult seletuksid ainult lainudena idapoolsest Ingerist. Samuti esineb ka tüüp *hüvvuus* 'vara', *pahhūs* 'halbus', *kojruūs* 'koerus', gen. *kojruven*.

Eelmisele koguni vastupidist assimilatsiooni osutab ilmsesti siinsamas käsitamisele kuuluv verbide preesensi 3. persoon (vt. § 54), kus oletatavasti *au > ā*, *äü > ä*, *eü >> õ*, *ou* (ka kui see < *eu*) > *õ*, *iü > i*, *üü > ü*:

antā 'annab', *ellā* 'elab', *käskō* 'käsib', *kutsū* 'kutsub', *küssū* 'küsi^b', *nojsō* 'hakkab': *nojsen*, *tempajā* 'tõmbab'.

-*du*-refleksiivverbides (*muttihunt*, *avahū* etc.) esinevast -*h*- üleminekuhäälikust vt. § 53; vrd. ka KAÄH 33 ja LVHA I 65—66.

§ 115. *e* (ka kui see < *e*) olles kontraktsioonühendi teiseks liikmeks on *ae > ā*, *ä-e > ä*:

loynān 'lõuna', *kevvāl* 'kevad^{el}', < **-ädellä*, *säijnāt* 'säinad' *vennān* 'vene', *avvān* 'võti'.

ü-e > üve üksiksõnus ja omadusnimedes (*kätküvest* etc.) ning aktiivi 2. partitsiibi *u-e* → *ē* analoogilist edustust (*tullēt* etc.) vt. dentaalklusiili nõrga vaste edust. § 53, säälsamas ka 2. infinitiivi (*ottajes*, *käskijes*, *küsües*, *uppojes* etc.) üleminekuhäälikulist edustust.

Siin erilisel mainida on -*ele*- frekventatiiv-verbide tüüp: *rukoella*: *rukoēlen* 'paluda: palun', *kajpaellō* (*ajin*) 'kurdab (alati)': *kajpaēlen*, *epäellōt* 'kahtlevad', *hapuella* 'kobada', *hüväellä* 'hellitada': *hüväēlen*, *hätäellō*: *hätäēlivät* 'hädatseb: hädatse^sid', (*lapset*) *kisaellōt* '(lapsed) vallatlevad',

kus eriti tugeva kaasrõhu puhul (*kajpaellō* etc.) diftongiks kokkutõmbumistki pole sündinud — et see nii, tõendab seegi, et silp -*le*- on geminatsiooni puhul käsitatud 3. silbis esinevana —, kaasrõhu vähem tundudes aga diftongiks sulamine, isegi sellega kaasaskäiv järelkomponendi *e > ē* muutus on kindlasti märgatav.

§ 116. Lõppeks ka pluurali moodustus kuulub ilmsesti siia, kuna *ide*, *ide* >> *i*, *ode* >> *õ*, (hiline) *ö-e* >> *õ*, *ude* >> *u*, *üde* >> *ü*:

[*i* tüv.:] *vilisäkkiks* 'viljakottideks', *jalk(a)rättiks* 'jalarättideks', < **-rättideksi*, **keppst* 'keppidest', **süntη(kautta)* 'pattude (läbi)', **palkkst* 'palkidest',

[*ē, e* tüv.:] *suolist* 'soolikaist', *kivvist* 'kividest', << **kiv(e)ide-*, *naisille* 'naistele', *harjaksst* 'harjustest', *ihmistηkā* 'inimestega',

[*a, ä* tüv.:] *rintöst (ahistā)* 'rinnust (s. o. hinge, matab)', *kannöl* 'kanadel', << **kanoide-*, *rahhōtta* 'rahadeta', *poijkl* 'poegadel', *seinil* 'seinul', *külkis* 'külgedes', *molempst* 'mõlemaist', *pakanolle* 'paganaile', **matitsōsse* 'taladesse', **ahilōnka* 'ahelatega',

[*o, õ* tüv. (*õ* muidugi < *o*):] *ratōst* 'raiskadest', *kattöl* 'katustel', << **kattoide-*, *küntōst* 'kündidest',

[*u, ü* tüv.:] *vierūsse* 'ratastesse', < **vēruide-*, *huntānka* 'päärättidega', *puippulle* 'kanapoegadele', *kāsküst* 'käskudest'.

See põhimõtteliselt samuti nagu eP murdeski pluurali genetiivi tüvel põhjenev moodustamisviis äratab tähelepanu eriti *e-*, *a-*, *ä-* tüvelistes, kus nende hääliksääduslikku algvormi rekonstrueerida katkudes ei pääse mööda kahekordse pluurali tunnuse *-ide-* oletamisest (**rintoide-*, **suolide-*, **seiniide-*, **poikiidella*), mille olemasolu peame loomulikult eeldama siis ka *o*, *u*, *õ*, *ü* tüvedes. Niisugusel korral pidi meie rekonstrueeritud kontraktsioonühendite (*ide* > *i-e*, *ode* > *o-e*, **ōde* > *õ-e*, *ude* > *u-e*, *üde* > *ü-e*) saavutamiseks ju enne dentaalspirandi kadu kadunud olema rõhutust lahtisest silbist diftongi järelkomponent *i*. Viimane asjaolu ongi tõenäoliselt võimalik, tunnustatakse ja üldiselt näit. karitiivadjektiivide *-tōjn*: *-ttoman* vaheldusnähtuse suurt vanadust.

Porkka vähestes teadetes Kallivierest (SKSA, pg. VI) on näiteid samasugusest pluurali moodustusest: gen. *kattoon*, allat. *kattool*, *kattoosse*, *jalkoolda*, pl. part. *jalkoja*, gen. *jalkoon*, mille kõrval Kullaküläst on esitatud *kattojn*, *kattoisse*. Meie murdele vastavat edustust näikse leiduvat ka Sise-Ingeris, Ala-Luuga luterlasil (vt. ID 67—74, paradigm NL). Nii on põhjust pidada kõnesolevat edustust Kal. luterlaste murde primaarseks ja naabrustest hiljemini siia tunginuks lugeda *i*-pluurali (*vañhoil atrojil* 'vanul adrul', *tüttöil* 'tüdrukuil', *mantsikkoist* 'maasikaist', *rintoist*), mida viimasele paralleelseit esineb laialt, kõigepäält allakirjutanu vaatluste järele nooremail. Kullaküläsellevastu on see

arvatavasti kr.-kat. murdest pärit pluural (sellest vt. allpool § 121), nagu mõni muugi säält mõju, kodunenuna pea üldine.

§ 117. Järgneva silbi *i* liitudes eelkäiva s. vokaalainele on sündinud aina-säiluv diftong: *a-i* > *aj*, *ä-i* > *äj*, *e-i*, *-ei* > *eļ*:

kontraktsioon-noomenite pluuralis: *valjajšše* 'valjastesse', *rikkajl* 'rikkail', << **rikkahilla*, *keŗkeļ* (*tõļ*) 'kergete (töödega)', *vatteļšše* 'riideisse', *makkeļstasseļst* 'magusaist asjust', *sāikeļņkā* 'keeretega', (*jāleļle*) *jāneļle* 'mahajäänule',

üksikuis noomeneis, adverbis jm.: *hoppeļne* 'hõbedane', *hātājne* 'hädaline', < *-hinen*, (*lapsen*) *hampajset* '(lapse) hambaraha', *meļkeļ(n)* 'peaaegu', *oļkeļ* - *oļki* (<?) 'õige, väga'.

§ 118. Ros. kr.-kat. murde vokaalkontraktsioonide puhul erilisel on järgmist lisada.

1. s. kohta NB diftongeerumisjuhused (*kuo-*, *riē-* << **koγo-*, *reγe-* etc.) §§ 40, 47.

Järgsilbes samade vokaalide kontraktsioonis on üldiselt edustus identne luterlaste omaga.

Erisuguste vok-de kontraktsioonis sellevastu on tähele panna kõigepäält *i-a*, *i-ä* >> *ɪ* >> *ē* (*iē*), *ü-ä* >> *ū* >> *ō* (^uō), *u-a* >> *ū* >> *ō* (^uō): (*toļst*) **plāņē* '(teist) plaani', (*joļņ*) **koffē* '(jõin) kohvi', *vell'ē* 'piimasuppi', *app'ē* 'abi', **vātē* 'hoolt, tähelepanu' (: nom. *vāri*), *ižorē* 'isuri keelt', (*ūmper*) *jūrķē* 'jüripäeva (ümber)', **nāntše* 'last hoida', (: *nāntšin*), **tantsē* 'tantsida'; (*kaks*) **tūkk^uō* '(kaks) tükki', *minn^uō* 'mind', *sinn^uō* 'sind', **tūkk^uō* 'õnne (nutuloos)', *lips^uō* 'linu kupardest puhastada' (: *lipsun*), (*tarvis*) *kuts^uō* '(tarvis) kutsuda', *sūqnt^uō* 'vihastuda', [V n k:] *jārķ^uō* 'pink', *tōrk^uō* (*pall'o*) 'prahti (palju)', *aūkk^uō* 'auku', *karr^uō* (*nājin*) 'karu (nägin)', *kats^uō* 'vaadata', (*alkoļ*) *joūt^uō* '(hakkas) edenema'.

Samasugune pika kõrgevokaali alanemine esineb ka *ü-e* > *ū* > ^uō puhul (vt. § 55): *kātķ^uōšsā* 'kätķisse', (*hūvān*) *terv^uōņkā* '(hää) tervisega', *lūhh^uōmp* 'lühem'.

Kõnesolev nähtus pole siiski kaugeltki täitsa järjekindel; nii on üles märgitud ka: **vārskt* 'värsket', (*vannā*) **muqđ'ɪ* '(vana) moodi', (*kās*) **tunnɪ* '(kuus) tundi', *minnū* 'mind', (*pittā*) **krossɪ* '(tarvis) tõelda, jm. — Sellele ilmselt hilisele häälikmuutusele on huvitav geograafiliselt ja ajalooliselt eraldatud paralleel ida-vadja Koslova küla murdes; vt. VÄH 145, 151.

Oletatava *ia - ē* vahelduse kunagise olemasolu täiendustõenduseks esitatagu kr.-kat. harva-esinevad: *käppē - käpijäine* 'kerge, väle', *kerkē: (sattā) kerkijäist* 'kerge: (sajab) kergetest', (*piē sū*) *sul'ijäine, (kieli) käpijäine* 'nutuloos: pea suu) sula, (keel) kergete': *sullē, käppē*.

a-u > ahu, kus ta luterlasil on säilunud (resp. *ahu*⇒): *lupahuksen, makahuksen*.^{AA}, *tuttahuttA* 'tutvust', *rikkahust* 'rikkust' (noor., -st < eesti mõjul?): *rikkahuksen, vertahus* 'mahategemine, põhjamine'.

§ 119. Lisaks (järgsilpide) vokaalkontraktsiooni vaatlemisele paar sõna sellest sündinud pikkade vokaalide kvantiteedist. Eelolevas esituses on need järjekindlalt märgitud säilunuina (välja arvatud üksikud loomulikud juhused, nagu kaasuslõpulisel -sse (<< **sehēn*, **sehen*, vt. § 61) ja -ka, -kä (< -kans-, vt. § 75, lõpp). Ei kahtle, et see tähendamisviis poleks õige, kuna siin esinevate andmete allikaks on olnud murdekõnelejate vanemiku keel — viimases aga ongi pikkvokaal kindlasti alal. Ainult mõnikord individuaalse nähtusena tahaks teda tähendada poolpikaks lühenenuks, seda enam, mida noorema murdepõlvega on tegu. Igatahes viib praegune noorpõlv, kahtlemata eestikeelsest koolist ja elavnenud läbikäimisest eestlastega suuresti hoogu saanud kõnesoleva pika vokaali lühenemise lõpule.

Kr.-kat. murdeosa kohta maksab eelõeldu veel enam. Sääslet järgsilpide pikka vokaali võibki tähele panna ainult veel vanakesil, kellele murre on veel elav, kuna keskealisele ja nooremale põlvele, kellele oma murre on surnud vene k. kõrval, teeksimegi ülekohut selle pikaks märkimisega.

e. Diftongid.

§ 120. Algsööme, järgsilbis ainukeste, *i-lõpuliste* diftongite¹ *ai, äi, oi, ui, üi, ei, ei* edustust murdes valgustagu järgmised näiterühmad:

[*oi, ei* noomenid:] *talot* 'talud': (part. sg.) *tallō, eno* 'onu', *vello* 'vend', vrd. Sise-Ingeri (Porkka) *velloi, kākō* 'kägu', *‘pāvo* 'Paul', vrd. vn. *Илава, kukko (kokoitta kanoj)* 'kukk (kabistab kanu)', (*anna*) *sūkkō* '(lapsele: anna) suukest', *kokko*

¹ Murde eriarengu aega juba kuulub *oi* (< *oi*, vrd. § 106) diftongi esileilmumine. Selle kunagist olemasolu oletades peame eeldama, et *i* siin kadus pääle *o > o* muutust.

'kotkas', *hepokala* 'linask'; *kořvokäsike* 'kõrvanaine', *valličke* '(valge lehma nimi)', *haniken* (küla) 'Hanike (küla)', *rahiken* (*nittü*) 'Rahike (heinamaa, Kul.)';

[-*inen*, -*isa* noomenid:] *polone* 'vaeseke', *hentost* (*muott*) 'nõrka, kõhetut (moodi)', *vañhavoittone* 'vanavõitu'; *kaksvieruset* 'kaherattased', *tuomusij* 'külakosti', *sulkkune* 'siidine', *vanavatune* 'puru- (ajast ja arust) vana'; *likane* 'porine', *äkkipikane* 'äkiline', *hätäne* 'hädaline', *vähälätvast* 'vähese aruga (inimest)', (*hträlle*) *sittaset*, (*miulle*) *rautaset* '(hiirele) stercorosi, (minule) raudsed (s. o. hambad, lasteloos)', *leip-palasen* 'leivaraasukese', (*iättät*) *iähiväsij* '(jätavad) jällenagemiseni'-*pikkarajne* 'väike', *ärimäine* 'äärmine', *rautijajset* 'arukased', *hienočkajset* 'peenikesed, õõnukesed', *hijäkkajsta* 'tasakesi', *moničkajset* 'mõningad', *tojmikkaist* 'toimset', *etähäist* (*kañsa*) 'kauged (rahvast)', *päsijäis(ämul)* 'lihavõttepüha (hommikul)'; [k aritiiva d j e k t i i v i d :] *kärsimätön* 'kärsitu, kannatamatu', *iñhoton* 'vastik, jälk': (gen. sing.) *iñhohtoman*, *sopimaton* 'kokkuleppimatu': *sopimattomat*, *ärmohtomat* 'armutud (vaeslapsed)', *oppimaton* (*oksenta*) 'harjumatu (oksendab)', *tottelemattomat* 'sõnakuulmatud', *jumalattomtn* (*pälle*) 'jumalakartmatute (pääle)', *pätönt* 'päätu', [K u l .:] *kelvoton* 'kõlvatu', *tolkuton* (: -*ttomat*) 'mõistusetu', *hampäton* 'hambatu', *älütön* 'arutu', *pätön* 'päätu';

[k o n d i t s i o n a a l :] *tahtosin* (*sähha*) 'tahaksin (saada)', *leikkosimma* 'õiguksime', *viskosivat* 'viskaksid', (*että*) 'morihus' '(et) kurnuks', (*vajhko*) *maksasin* '(kas või) maksaksin', -*makajajsin* 'magaksin', *hülkäjäisivät* 'loobuksid, hakkaksid', (*mikä*) *ümmärtäjs* (*ja*) *ossajajis* '(mis) mõistaks (ja) oskaks', (*eiko mie*) *lõütäjs* '(kas ma ei) leiaks', *pitäjs* (*panna*) 'peaks (panema)';

[a-, o-, u-, ä-, ö-, ü-tüveliste verbide i m p e r f e k t :] *palo* (*poroks*) 'põles (tuhaks)', *lamo* 'lamas', *sejso* 'seisis', *nayron* 'naersin', *antovat* 'andsid', *hühtomma* 'loputasime', *takovat* 'tagusid', *rippu* (*naulas*) 'rippus (naela otsas)', *puhu* (*kovast*) 'puhus (kõvasti)', (*miēs*) *hukku* '(mees) hukkus', *erahuvat* (*pojs*) 'erinesid (ära, s. o. läksid lahku)', *ahistu* 'pigistus', (*henki*) *tukehtu* '(hing) lämbus', *tarkkahu* (*olemä*) 'juhtus (olema)' - *pelästüivät* 'hirmusid', *erahuivat* 'lahkusid', (*karhu sitä*) *pölästüj* '(karu seda) kartis', (*laps*) *läkähtüj* '(laps) lämbus';

[-*oitta*-, -*oitsē*-, -*oйда*-, -*öittä*-, -*öitse*-, -*öйда*-verbid:] *silotat* 'silitad',

arvotukset 'mõistatused', *lihoitta* 'lihutada, nuumata', *ravvoitta* (< **rauðoitta*-) 'rautada', *virvoitta* 'värskendada, virgutada', *hajoitettu (maha)* 'laotatud (maha)', *havoittivat* 'haavasid' Kul., *kirjutti* 'kirjutas', *laiskuitta* 'laiskleb', < **laiskoitt-*?, *kařhuitta* 'kaarutab (heinu)'¹, *leikkont* 'lõikunud', *visoittu* 'visatud', ~ *ikävöitsö* 'igatseb', **marakoitta* 'määrida', vrd. vn. *mapamь*, *haravoitta* 'riisub', **kristuvoitta* 'ülestõusmise pühal tervitada', *hapukoittelo* 'vehkleb, kobab', *hetkaloittama* 'narmendama', **nikkarajtot* 'nikerdad', *hielmoitta* 'õilmitseda', << **hędęlm-*;

[Adverbid, eriti -*ttain*.:] *täno* 'enne, varem', sm. *taannoin*; *nauloittaj* 'naelade viisi', *illottaj* 'õhtuti', *saottaj* 'sadande viisi', *otsitte* 'otseti', *salamitta* 'salaja';

[üksikud noomenid:] *tutkaminka* '(kanga) otstega', *sitkame (väli)* 'sitkme (vahe)', *istun* 'iste', *selkämet* '(kinda) käeseljad', *huqlan* 'kuivanud lõikekoht puus': *huqlamet*;

[Kahtlemisi murdeomased verbitüübid:] (*süntti-kauitta*) *ansaitsö* '(pattude läbi) teenib', *ratkaisemma*² 'otsustama'.

Üldine printsip näikse kõnesoleva diftongiliigi edustuses tema järelkomponandi kadu rõhutus, säilumine kaasrõhulises silbis, silbi suletusest või lahtisusest rippumata, ja nii ongi lugu järjekindlalt -*inen*, -*isa* noomeneis, -*oitta*-, -*oitta*- etc. verbes, adverbes, (erandid on arvatavasti lainud kr.-kat. murdest, millest allpool), üksikuis noomeis. Mujal on märgata tasandumist rõhutu silbi kaduedustuse kasuks. Nii järjekindlalt -*ton* karitiivadjektiivis (algupäraselt -*ttoin* : -*ttoma*, vt. Rapola, Kantasuomalaiset *i*-loppuised diftongit, lk. 246). Imperfektis ja konditsionaalis esineb see üldistunud kaduedustus siiski alles veel paralleelselt hääliksääduslikuga. Konditsionaali sing. 3. pers. ilmnevas *i*-edustuses näikse *i* olevat saadud -*si* > *is* varasest metateesist, milleks tõuget võis anda, et paljas lõppkaduline *s* oleks tundunud liig nõrga funktsiooni-väljendajana. Ordinaalarvdess, kus sama asi võiks küsimusse tulla, pole selleks nähtavasti tarvet olnud (*kolmas* jne.; vt. § 75).

¹ -*oi*- >> *u* esinemisest sm. murdeis vt. Rapola, Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen *i*-loppuised diftongit, lhk. 196.

² *rañkaise*-tüübi asemel näikse murdeomane *rañyata*: *rañkän* 'karistan' tüüp.

121. Ros. kr.-kat. murdes on algs. järgsilpide *i*-difton-
gite edustus mitmeti erinev, üldiselt konservatiivsem eelesitatust.
Näiteid erinevaist rühmist:

[*-inen, -isa* noomenid:] *heposika* 'hobustega', *heposen*
(*sitta*) '(stercus) equinum', *makus_A* 'magus', *tasasest* 'tasaselt',
punaset (pät) 'punased (pääd)', *pojkane* 'pojuke', (*jäta*) *vähäse*
(*vällä*) '(jäta) vähekese (ära)', *patasij* 'pajakesi', (*harotin*) *haluset*
(*hiukset*) '(rahvalaulus: harutasin) armsad (juuksed)'; (*sormet*
siestaran) *lüluset* '(sõrmed sõstra-) lülised', *hāp_(A)set* (*halot*)
'haabsed (halud)', *nāhk_(A)set* 'nahksed' ~ *hepoist* 'hobust',
(*pā*) *hepoise_{ALA}* '(pane) hobusele', *sejkkoišeni* 'mu nõbuke',
viņojsē 'aeglaselt', *hepojn_(ja)*, *sopuisat* 'leplikud', *paharajis-*
kuin_E 'vilets, nārune', *nükūjšet* 'nüüdsed', *vihajin_E* 'vihane',
alajisat 'kindad': *alajisij_A*, *patajšest* 'pajakesest', *punajšt_A* 'punast',
kaik-lātajst 'igasugust', *harvajisē* (*sattā*) 'õige harva (sajab)',
laujtajin_F 'laudne', *nālkājn_(ihmine)* 'näljane (inimene)', *latajne*
'õhtusõök': (part. sing.) *latajšt*, *enneteglājne* 'üleelne', (*miu*)
kalataise_{ALA} '(minu-) taolisel', *selajst* 'niisugust', *kovajisat*
'koorikud', *isājšt* (*pojkā*) 'isast (poega)', *tasajin_E* 'tasane', *sikajisij*
'heinahunnikuid'; *ūheksājne* 'ūheksaline', *takimajisest* 'tagu-
misest', *lohkinajne* 'lõhkine', *sukalajisij* 'sugulasi', *bōbōrājšt*
'sitikat', *kalingorvajne* 'kalingorne';

[karitiivadjektiivid:] *armotojn* 'armutu': (pluur. nom.) *armotto-*
mad, *māmatojn* 'ematu': *māmattomaks* (*jäi*) 'emata (jäi)', *huļeļ-*
tomad_(i) *rāūtōmāt* 'hooletud (ja) korratud', (*ās_{siē}*) *proku-*
tojn, (*siē*) *rāūtōjn* '(ah sina) ropp, (sina) korratu', *hiļtōjn*
'higitu', *onnetoijt_A* 'õnnetut', *najttamaton* 'kastreerimatu', [Vnk:]
pātōjn 'päätu': *pättōmāt*, *kelvotojn* 'kõlvatu': *kelvoittomaks*,
isātōjn 'isatu': *isättōmāt* (pluur.);

[i m p e r f e k t:] *visko* (*vällä*) 'viskas (ära)', *vajhto* (*māsnikaņka*)
'vahetas (lihunikuga)', (*rahvaz*) *nevovod* '(rahvas) andsid nõu',
laļovat 'laulsid', *kūsivāt* 'küsisisid', *antovat* 'andsid', [Vnk:]
(*hā*) *sejšo* '(ta) seisis', *tahto* (*najmā nojšs_A*) 'tahtis (naima
hakata)', *katso* 'vaatas', (*piṗud*) *rīppuvad* '(piibud) rippusid',
tokkuvat (*suēn nahat*) 'kukkusid (hundinahad)', *nikahtu*
'nikastus' ~ *satoj* (*kovast*) 'sadas (tugevasti)', (*jumal*) *antoj*
'(jumal) andis', *tappoj* (*hānen*) 'tappis (tema)', *palvoj* (*kovast*)
'palus (väga)', *sanoj* (*ūhen*) 'ütles (ūhe)', *ajoj* (*iļlešsā*) 'ajās
(taga)', *kaivoj* (*senen*) 'kaevas (selle)', *kazvojn* (*sūreks*) 'kas-
vasin (suureks)', *siēgvojn* (*pojš*) 'sõelusin (ära)', *kassojn* (*jaļat*)

'kastsin (märjaks jalad)', *tahojn (tukehtū)* 'pidin (lāmbuma)', *tahojt (kottt)* 'tahtsid (koju)', *lauvoimma* 'laulsime', *kazvoivatki* 'kasvasidki', *aijoivat* 'ajasid', *uvoivat* 'ulusid', *paljoivat (tuohuksət)* 'pölesid (küünlad)', *tappoivat* 'tapsid'; *torujn (hänt)* 'törelesin (temaga)', *nukujn* 'magasin', *öksujn* 'eksisin', *tokkuj (vällä)* 'kukkus (ära)', *küsüj (nttä)* 'küsis (neid)', *kilijui* 'kisendas', *(vā) vilskuj* '(vaid) vilksas', *muttuj* 'muutus', *(kus hüö) häüljivät* '(kus nad) hulkusid', *(egl) parkujivat* '(eile) karjusid', *hulkkuivat* 'hulkusid', *püörüimmä* 'meil läks pää ümber'; *avašsujn (üllälä)* 'arkasin (üles)', *kārihüj (tähä)* 'käardus (siia)', *muttihuj* 'läks viguriks (loom; vrd. ? *mutka* 'vigur')'; *tapahtuj* 'juhtus', *läpähtjivät* 'läpatusid', *nikahtuj* 'nikastus', *ilmahtujivat* 'ilmusid', *paleñnuimma* 'külmasime', *paissettuj* 'paistetas üles', [V n k:] *ihastuj* 'armus', *pelästjivät* 'hirmusid', *juumišsujn* 'läksin metsikuks', *vihašsujtta* 'vihastusite', *pikašsujtta* 'akki vihastusite', *tukehtuj* 'lāmbus';

[a-, o-, u-, ä-, ö-, ü-tüvel. noomenite plural:] *puippuinja* 'kanapoegadega', *riukuist* 'roikaist', *jalkojšsa* 'jalus', **krntsojla* 'trepil', *vihtoiks* 'vihtadeks', *vitsoinja* 'vitsadega', **paldojks* 'palituiks', *kalmojita* 'sürnuaialt', *vanojla (miehil)* 'vanul (meestel)', *tarkkoist* 'tarkadest', **datšojšsa* 'suvilais', **kassojsta (ki)* 'palmikuist (kinni)', *ptkojñna* 'teenijatüdrukutena', **faattojka* 'voltidega', *kellojst* 'kelladest', *sisojlla* 'ödedel', **kapalojšsa* 'mähkmeisse', *haračkoijka* 'harakatega', *ujkumojšsa* 'oitudes', *(ris-) sūrimojjka* '(riisi-) tangudega', *jokilojšsa* 'jõgedes', *aste-lojlla* 'nõudel, astjail'.

Esitatust selgub, et kr.-kat. murdes järelkomponent *i* on üldiselt püsinud siin ka rõhutus silbis. Nii järjekindlalt pluuralis, mis, nagu ju eespool (eelmine §) nägime, siin esineb *i*-lisena (lisatõenduseks selle kohta olgu ms. veel gemineerimatud pluraalmoodustused: *rūsika* 'rusadega', *kāsikā* 'kättega', **zborika* 'kroogetega', *munista* 'munadest', *jalustemišsa* 'jalgraudus' jne.¹, vrd. luterlaste *rūsstjnkā*, *munntst* etc. § 116) ja mille tüve vaheldumatu tugeva-astmelikkus on arvatavasti pärit pluur. partitiivile nõjumisest (vrd. eL murde pluralimoodustus!).

-inen, *-isa* adjektiivis ja imperfektis esineb siiski ka *i* kadu lahtises rõhutus silbis, vähemikus võrreldes paral-

¹ *munntst* (vrd. § 116) tüüpigi siiski on mõnikord kuulnud. See luterlasilt lainatud ?

leelse *i* püsimisega, mis tihtigi on kuulnud ja üles märgitud *i*-na. Niisuguse olukorra juures on loomulikult õige haruldane *i* kadu üldistumine kaasrõhulises silbis (*nikahtu* tüüp), mis luterlasil tavaline.

Karitiivadjektiivid esinevad, nagu näeme, oletatavas algsoome vahelduses *-tojn*:*-ttoma-*, *-töjn*:*-ttömä-* (algsm. muidugi ainult *o*-lisena mõeldav), mis vokalismi puutub. *naittamaton* tüübi (rõhutu silp!) kohta puuduvad kahjuks lisanäited, nii et liig julge oleks selle põhjal kindlaid järeldusi teha.

Konditsionaali kohta on vähe tõendusmaterjali, kuid näikse, et säälgi ka rõhutus silbis diftong on alal: *tahtöjsin* 'tahaksin'; mujal, nagu luterlastegi murdes, on see loomulikult nii.

Muud, esitatud näitekogus edustamata rühmad (*-oi*, *-ei* deminutiivid, *-oitta*- etc verbid) ei erine luterlaste murde häälikseisust (*siso*, *ravvoittä*, *haravoittä* etc). NB ainult karjalapärased *vallikki* 'valge lehma nimi', *haniki* (*külä*) 'Hanike (küla)' ~ *ütikkē* (*sattä*) 'udupeent lund (sajab)'.

-ttajin adverbirühma vaste osutub eriliseks: *sekamitte* 'segamini', *+suoitt'e* 'kihiti', *öitt'e* 'öösiti', *robjuutte* 'sasis (rukis)', *pajkuutte* 'paiguti', *laaotte* 'õhtuti', *varemitte* 'varemini'.

Samas ühenduses tuletatagu meelde metateesi teel hilissündinud diftongi ordinaalarvsõnus (ainult V k, vt. § 79) ja imperfektis 3. pers. tavalise diftongitu edustusega kõrvu esinevat samasugust: *hülkäjs* 'loobus, lakkas', *tapajs* 'jatkus'.

Sõnaregister.

- ada* 6
ampästmet 108
amu 110
āstajka 34, 35, 77, 88, 79
atto 75, 79, 105
abraz 71
adra
ahas 46, 64, 35
ahilot 66, 100
ahistä 116
ahistū 120
ahle 94
aĥnas 71
ahvan(i) 107, 71, 90
aĥjā (:ajan) 121, 5, 64, 40, 88, 121, 77
aĥka 62, 77, 74, 69
aĥn(a) 62
aĥno(v)a 5, 52, 113
aĥos 64
aĥta 41, 34
aĥut 91
aĥvina 76, 82, 102
aĥvinajne 76
akkaja 66
alahajne 73
alahajne 121, 107
alane 5
alaŋgumā 40
alašsi 32
alatsi 32
alimajne 49
alkā 110, 118
алла 34
alus 24
amerikka 45
ammukset 49, 24
aŋgeres 73, *aŋgre* 9, *aŋkere* 72, 11
annišso 108
aŋsa 76, 74
aŋsajta 120
antaa 7, 112, 114, 54, 33, 53, 64, 121, 34 120, 110, 32, 44, 75
antti 77
anttikristus 13
apaja 88
apasūn (mäki) 88
api 20, 94, 118
apihussa 53
apinikka 29
arina 95, 85, 105
ařmahtā 46
ařmořline 84
ařmotojn 121
ařmoton 120
ařpa 7, 69
ařsēnsāri 88
ařvata 54
ařvo 90
ařvotus 120, 107
aržēnsār 65
asettā 29, 32
assē 4, 6, 41, 54, 88, 110, 117
astē 79, 94
asterka 22
aste.nojāna 121, *vt.aste*
astevoittā 94
astreka 80
astuwa 106
astuvoittā 82
asu 95
ař(a) 19, 22, 110, 116
atrē 113, 19, 88
aŷki 6
aŷku 77, 118
aŷriŋko 102
avahussa 90, 114
avanto 44, 105, 122
avastū, avahtū 73, 121
aviittā 47, 65, 69
avvān 77, 79, 112, 115
bašmuĥka 3
bařiuška 94
beřemā 3, 94
bomahtā 3
bolnitsa 94
borana 2

- borkkana* 3
brägaššimarianpū 6
budilnikka 34
bulbukkaïne 3
buravoittā 3, 167
böböräïne 3, 121
bömböräïne 9

dabuna 3
daj 34
dašša 121
dovarišša 3, 80
dūmata 2
durakk (inimäïne) 3
dūxat 73
dād'i 3

ed (1. pers. en etc.) 34
es 41, 99
ehtimine 113
ehtišsä 53, 95, 113
ehtü 10
ei 5 jne.
eija 106
eiko 77, 106, 120, 32
eile 18
eililtan 110
eilä 106
ejšis 103
eiväd, eivät 32, 33, 34, 46
eli 94
ellä (: elän) 46, 76, 114, 53, 55
ellän 77
elä 6, 41, 96
elähtänt 95
eläjä 79
elämä 110
elävä 80

emikko 106
emm(ä) 75, 77, 110
emä 77
en 32
enep 83
ennajka 76, 110
enne 44, 76
ennetegläïne 121
ennustā 96
ennä 106
ennä 54
eno 60, 74
ešimäïne 108
ešimäijseks 49, 79
enstä 108
entine 93, 53, 44
epäellä 115
erahussa 120
eřhetüs 70
erröšša 33, 113
esipperi 78
eso 75
et 33
eteimäs 42, 64
etes-takas 76
etesvastu(h)us 114
etsi 25, 53, 54, 95
että 34
ettäïne 69
ettäl 69
ettälle 84
etähäïne 69, 120
falerkka 86, 92
faltta 121
fanari 92
fed'ja 94, 21
ferššeli 65
fitila 92
flagu 6, 92

formu 110
funtamentti 92
furaška 92
föklö 22, 96, 92, 18
füökeli 18
füötröma 106

galantka 3
garmoņkka 3
glad'ittā 94
glajza 3
glajzla 65
gluxoi 73
gorba 9, 51
gotsina 3
griębeni 3
groba 6
gruntti 3
gulaitta 107
gulu-gulu 3

hāp(a)ne 34, 109, 121
hāpasięni 110
hāpasikko 14
hāra 88
hāsē 88
hāstä 54, 74, 108, 47, 56, 110, 42, 98
hāvotta 120
habras 21
hajahta 66, 88
hajke 76
hajli 94, 6
hajotta 120
hajro 71
hajsō 102
hajsu 13
halata 75
halaykset 114
haletsō 93

- haljas* 34, 88, 94
haliko 34, 121
halli 94
halte 88, 19
halteine 22
halune 121
hamara 105
hame (: hammēn) 82
hammas 66, 110
hammazraha 65
hampäton 66
hampaiset 66, 117
hañhi 70
hani 73, 94
haniken (külä) 120, 70
hanikki 121
hañki 40
hañko 80
hapan 79
hapañnut 74
hapañnuttä 48
haþras 20
hapueilla 115
hapukoitella 120, 52
harakka 76, 79, 80, 121
harava 6, 90
haravoitta 120, 121
harja 77
harjas 116
harjata 88
harkata (: harkkän) 31
harkkamus 31
harmä 4, 6, 52, 112
harmäp 83
harokka 93
harottä 121
harpata, harppt 31, 28
harsti 66
harsti 54
hartē 19, 88, 113
hartēpäline 84
hartsona 90
harvajne 121
harvasüine 102
haukkata (: haukkän) 28
hauki (: havvin) 35
haukka 47, 90
haukki 28
haulli 18
hauta (: havvan) 77, 90
hautalikko 29, 105
havu 77
havumetsä 90
heijen 106, *heille* 32, *hejt* 32, 85
heinä 41, 47, 79
heinsirkka 110
heittässä 10, 102, 113
helatorstakki 75
helinä 74
heliissä 53
helmi 84
helve (: helpēn) 18, 50
helveitti 112, 90
heñne 10, 110
henki 28, 79, 94, 113
henkäüs 114
henkä 95
hento 44
hentone 120
hepoine 79
hepokala 120
hepone 4, 34, 75, 77, 107, 121
heñne 5, 32, 53, 105
herra 88
hetas 34, 66, 69, 114
hetkaloitta 120
hettaus 114
hevone 7, 77, 96
hibjä 21
hielma 69, 99, 106
hielmoitta 41, 120
hieno 53, 24
hienoikkajne 100, 110, 120
hienompi 49
hierō 100, 106
hiertä 106
hiestü 35
hietöjn 121
hiha 88
hili 107
hiri 98, 120, 7
hir-roho 110
hiki (: hien) 20, 77
hiļakkajsta 88, 120
hiļjami 94
hinta (: hinnan) 44, 77
hiþjä 20
hiřmu 86
hiřnū 86
hiřsi 63
hirttä 28, 53
hiřvi 95
hiřvillä 66, 110
hiřvišsellä 12
hitto 66, 113
hius 47, 90, 121
hodu 48
hoñla 71
hoikkaj : ne 102
hoitā 5, 32, 34, 54, 60, 76
hoksata 24, 54, 105

- homata* 82
home (: *hommēn*) 11, 82
homettu 11
hoŋkametsä 7
hoppē 5, 53
hoppejne 117
hotu 4
huijma 110
huijata 102
hukkaus 114
hukkū 120
hulkkū 82, 121
humalikas 82
humiŝsa 12
hummar 66, 71
hunti 66, 77
huntu 7, 113, 116
huol(a)ma 108, *huo-*
lan 120
huolekas 29
huoleto(i)n 91, 121
huoleva 54
huoli 99
huomeŋna 77
huoment(a) 73, 90
huone 79, 111
huopa (: *huovan*) 47
huotava 54, 66, 77
huovata (: *huopan*) 4
hursti 12
huŋjata 19
hūhto (: *hūhon* 46, 120)
hūli 7, 28
hūta 110, 41
hā 25
hāglā 80
hāglātā 21, 22
hājlūtā 102, 113
hāklā 18, 22
hāmmētā 66, 74
hāmāhākki 79
hān (: *hānen, hānt jne.*)
41, 76, 77, 79
hāntā (: *hānnān*) 44
hāppē 5, 66, 94
hāppimātōn 77, 106
hāppimā 5, 53, 113
hāpst 96
hārķ(ā) 94, 113, 37, 95
hārķin (: *hārķkimen*) 77
hārme 66
hārūdroho 55
hārūt (: *hārūven*) 33,
53, 55
hätturi 86
hättājne 69
hātā (: *hān*) 41
hātāellä 115, 84
hātāhājne 73
hātājne 117
hātākasse 12, 32
hātāne 120
hāvotŝsā 33, 53, 62, 90
hārātā 98
hājūlū 121
hājūlūtā 104
hōblentā 21
hōlŝt 95
hōlōitā 95
hōplēst 22
hōplāst 20, 95
hōpsāhtā 6
hōrhōtājne 96
hōrōlājsrakko 76
hōrhōtājsrakko 73
hōjūhen 103, 67
hūile 37
hūilātā (*hūlkān*) 34,
110, 120, 121, 53,
72, 33
hūpātā 15, 60
hūvūs, hūvūis 107,
114, 118, 55
hūvā 32, 73, 90, 88,
66, 21, 44, 55, 4, 108
hūvōellä 115
hūjō 34, 96, 33
īāni 94
īāti (: *īāin*) 42
īah 88
īakahussa 53
īaksā 88
īalas 77
īalka 46, 121, 34, 80,
121, 77, 116
īalkarätti 110, 116
īalustin 13, 82, 121
īamakka 82, 54, 96
īanoitā 88
īaŝŝikka 65
īaūhā 67
īaūho
īo 6
īohviikka 67
īojn (*vt. īūvva*) 118
īoka 88, 73
īokajne 69
īoki (: *īoēn*) 53, 113,
121, 112, 35, 56
īoulu 102
īoulunātto 79
īout^{uo} 118, *īoutū* (: *īov-*
vun) 103
īovi 73
īūlmistā 121
īumal, īumala 5, 60, 88

- jumalaton* 120
jumalikas 5
jumaline 84
juhtu 46
juoksetella 74
juoma 82
juomine 76, 112
juomukka 82
juonut 53
juoseina 27
juossa (: juoksen) 27, 88, 27
juusikko 62
justku 12, 88, 103
juttu 6
juokset 66
jure 34, 79
juressa 107
juuva (: juon jne.) 41, 4, 53
jai 76, 77, *jäteftt* 112
jne. vt. jähhä
jaïne 106
jälelle 53
jales(sä) 110, 121
jalki 77, 79, 94, 37, 53
jälkimäïne 88
jälle 34, 37, 88
jänttä 75
jäркеstä 40
järkü 53, 118, 37
jättä 54, 120
jättö 106
jä 41, 106
jähhä 42, 53, 67, 110, 34
jähtü 10, 98, 82
jähütellä 40, 82
jähüvässet 120
jän(ü)t (: jänän) 33, 34, 41, 117
jänös 44, 75
järväïne 76
jävöä 48
jürissä 88
jüristä 79
jürki 118, 88
jürähtä 10
jürü 77
jüvä 88
jüvätä (: jüvvän) 90, 88
jest 99, 112, 41
iha 73
ihana 95
ihastu 121
ihme 70
iñmetellä 110
iñmine 77, 34, 53, 60, 75, 71, 110, 105, 116
iho 107
ile 79
ikenet 4
ikkuna 33, 95, 105
ikona 34
ikostä 79
ikrišilta 18, 60
ikä 88
ikävä 54
ikävöjtä 120
ilata (: illän) 40, 66, 79
ilkkina 94
illastä 12
illoitaj 76, 120
illoite 121
ilma 110, 34
ilmahtu 121
ilm.aikoj 110
ilo 110
ilos(s)uttä 14, 110
iltane 7, 45, *iltajine* 121
ilthämärikko 110
immē (: imen) 53, 105, 113
iñhō 53
iñhoton 70, 120
iñhoittava 54
inimejne 111
inimäïne 3, 73, 34
inotojn 73
isintimä 105
iskē (: isen) 10, 38, 110
istü 82
istüşsa 64, 110, 113, 120
isäïne 121
isäntä 44
isätöjn 121
ikē 36, 94, 107, 39, 110, 54
its 32, 25, 107, 110, 53, 28, 4
itseksē 24, 69, 76
itskeskes 38
ivä 88
kärtä (: kärrian) 45, 48
kärtma 108
kaska 98
käšša 65
käterka 86
kätēt 88, 22, 19
kävi 67, 100
käzna 65
kabja 22, 21
kablas 21
kabluikka 21
kagra 6
kagravesi 21
kaheksan 77

- kaheksas* 75
kahellaine 84
kahen 38, 77; *vt. kaks*
kahenkes 78
kahekeske 38
kahišse 12
kaħjo 67
kaħne 32, 112, 71
kaj 58
kajava 52, 88, 55
kajijaine 55
kajg 34
kajhe 67
kaik(ki) 20, 28, 30,
 51, 73, 74, 107
kajk-latajne 121
kajma 102
kain(a)lo 108
kajpaella 115
kajšla 2
kajva 102
kajvata (: kajpān) 115
kajvo 28, 107, 121,
kajou 51
kakko 100
kakku 77
kaks (: kahen) 3, 94
kaksiikko 107, 24
kaksiq-kolmin 77
kaksvierune 120
kala, kala 6, 34, 94
kalikka 42
kalina 105
kaliqgorovaine 121, 94
kalitora 86
kalkki 78, 80
kallas (: kallān) 69,
 84, 107
kallis 34, 94
kaļmot 82, 121
kaļpašsi 5
kaļtajne 121
kana 79, 116, 6
kanava 53, 74
kandla 9
kaņgas 40, 65, *kaņgas*
 36, 64, 76
kannaġtā 34
kaņsa 6, 34, 69, 73,
 74, 120
kaņsi 120
kantamus 24
kanto (: kannon) 107
kant(o)sikko 13, 14
kapalo 121, *kapalo*
 2, 107
kapaloittamine 4
kaþja 20
kaþla 20, 35
kaþli 20
kaþluġka 20
kaþšukka 57
kapusta 14, 79
karašsi 5
kaŗhe 70
kaŗhoġtā 70
kaŗhu 70, 110, 120
kaŗhumāŗja 73
kaŗhutella 73
kaŗhuġtā 120
karišsa 60, 62
kaŗja 53, 88, 114
kaŗjusti 14
kaŗkaus 114
kaŗķe 3
karrē 73
kaŗsimat 107
kaŗsina 2, 63
karsta 12
kart(a)no 69, 76, 77,
 106, 108
kartella 28
karšitsa 2, 57
karu 73, 118
kaŗva 47, 70, 94
kasetti 60
kassa 34, 62
kasse 52
kassuri 62
kastā (: kassan) 121
kašvā 29, 37, 95
kašvattā 5, 43, 76
kataja 52, 6
katata (: katkān) 39
kate (: kattēn) 42
kati 42
katišso 108
katkata 15
katkō 39, 40
katsō 107, 110, 93, 25,
 118
katsālla 107
kattā 32
kattišsa 34
katto 28, 116
kaŗhē 79
kaŗkahaġne 73
kaŗla 120
kaŗlušsin 12
kaŗra 18
kaŗtta 116, 120
kaŗva(n) 35, 77, 79
kazeġti 60
kaŗvā 34, 121, 65
keġju 94
keġno 107
keġtos 106
keġttā 106

- kello* 79, 110, 53, *kello* 121
kelo 85
keltane 45, *kehtajine* 111
kelvata (: *kelpän*) 7, 52, 68
kelvoton 120, *kelvotojn* 121
kempitellä 84
ken 34
kenkä 65
kenkäts 110
kenkimüs 12
keppi 116
kerä 21, 34, 76, 6, 60, 105
kerällä 107
keretä (: *kerkän*) 34
keris (: *keriksen*) 80
keritä (: *keritsen*) 32, 77
keritsimmet 82
kerkē, kerkijäine 118, 117, 110, 13
kerkēmp 53, *kerkēp* 82
kerrī (: *kerin*) 86
kerta 3, 76, 79
kerätä (: *kerrän*) 86
kesen 38, 77
kesešsā 94
kesikko 38, 106
keskeännā 69
kestā 110, 34
ket 34; *vt. ken*
keļju 19
keļrāppū 78
keļrātā 22, 76
kevät 33, 53, 115, 55, 74
kevätküntö 107
kiēhū 67
kiēhuva 54, 77
kiēli 77, 118
kierre 99
kiērellā 7
kiertā 45
kī 53, 110
kili 98, 106
kīni 44, 47, 42, 32, 75
kīniittā 32
kīntē 98, 53, 7, 13
kīrē
kīssata (: *kistān*) 12
kīsseli 62
kīsta 12, 98
kītos 106
kīttā 106, 94
kiljū 94, 121
killū 89
kilkki 110
kippē 47, 53, 76, 113
kirikko 79, 107, 110
kiŗja 88
kiŗjuittā 5, 43, 53, 120
kiŗjuittaja 88
kiŗjuva 54, 106
kirkas 28
kirkkāst 28
kirkko 77, 110
kiroys 114
kirppu 28
kirpukas 28, 95
kirrō (: *kiron*) 95
kirrōšsa 86
kiŗves 4, 85
kiŗventā 2, 7
kisa 80
kisaella 115
kiskō (: *kison*) 53, 76
kissa 6, 62, 93
kitkē 15, 39
kitsas 65
kitsukkajine 25
kiūkā 22, 77, 112, 35, 102, 76, 4
kiuru 102
kiūsūs 114
kiwi 90, 116
kiivistā 4, 12, 47, 53
klāri 86
klaišla 2, 1
klaišlikko 63
klasi 1
kleitti 110
kleppi 113, 53
kliēveri 99
klītu (: *klīijun*) 3, 80
kloksata 24
koblī 22
kobra 22, 21
kobristā 94
kodvata 21
koffe 118
koffeno 92
kohale, kohalle 85
kohalline 80
kohina 80
koħmettū 71
koħmī 71, 82
kohta (: *kohan*) 46, 69
ko(i)le, kule 5
koŗra 79
koŗrapoŗka 6
koŗrūs 114, 53
koŗvu 110, 6, 77, 102,
koŗvunķāppā 98
kokematta 29, 32, 94
kokka 28, 77
kokki (: *kokin*) 28
kokko 120
koko 21

<i>kokohussa</i>	<i>kotivävi</i> 90	<i>kukitsemine</i> 24, 76
<i>kokottä</i> 120	<i>koton</i> 75	<i>kukko</i> 65, 120, 77, 107
<i>kole</i> 100, 103	<i>kotont</i> 7	<i>kukk(o)si</i> 108
<i>kolena</i> 2	<i>kotsana</i> 25	<i>ku'aitä</i> 93
<i>kolikka</i> 95	<i>kotti</i> 77, 121, 60	<i>kule</i> 103
<i>kolmas</i> 75, <i>kolmas</i> ,	<i>kouhko</i> 10, 103	<i>kulisavva</i> 90
<i>kolmajis</i> 79	<i>kouhku</i> (: <i>kouhun</i>) 38	<i>ku'kē</i> (: <i>kulen</i>) 94
<i>kolmeñkes</i> 78	<i>kovajsat</i> 121	<i>kulkku</i> 76
<i>kolmeñna</i> 74	<i>kovast</i> 12, 14, 79	<i>kulline</i> 84
<i>kolmišse</i> 12	<i>kovera</i> 90	<i>kulma</i>
<i>kolt</i> , <i>kolmet</i> 33, 82	<i>kovišsus</i> 12	<i>ku'pa</i> 93
<i>koltkümmenä</i> 82	<i>koz'io</i> , <i>ko'izu</i> 88	<i>kultane</i> 45
<i>kon</i> , <i>kot</i> 104	<i>koz'iu</i> 65, 94	<i>ku'lu-ku'lu</i> 93
<i>konna</i> 74, 77	<i>krampahtä</i> 26	<i>ku'vata</i> (: <i>ku'pän</i>) 50
<i>koñs</i> 63, 74	<i>kr'intsat</i> 82, 121	<i>kuma'rrella</i> 107
(<i>ei</i>) <i>koñsä</i> 52	<i>kripa</i> 1, 4, 47	<i>kummalline</i> 87
<i>koñsaki</i> 52	<i>kripavihma</i> 71, 53	<i>kummilko</i> 105, 29, 82
<i>koñušnikka</i> 84, 93	<i>kristuvoittä</i> 120	<i>kumpa</i> (: <i>kumman</i>) 49
<i>kõmmas</i> 64, 35	<i>kronni</i> 1, 36, 76	<i>kunt'ijas</i> , <i>kiningas</i> 36,
<i>kopeli</i> 105	<i>krossi</i> 1, 118	40, 77, 74
<i>kopistü</i> 14	<i>kruonu</i> 79	<i>kunis</i> 75
<i>ko'pl</i> 20	<i>kruossa</i> 62, 99	<i>kunnē</i> 79
<i>ko'pra</i> 20	<i>krušovnikka</i> 60	<i>ku'okka</i> 80
<i>koptiitä</i> 94	<i>krünu</i> 77	<i>ku'olema</i> 78
<i>korento</i> 5	<i>kuç</i> 32, 42	<i>ku'olla</i> (: <i>ku'olen</i>) 94,
<i>koristus</i> 13	(<i>ei</i>) <i>kuhhü</i> 52, <i>kuh-</i>	75, 61, 69, 47
<i>ko'riahussa</i> 10	<i>hüka</i> 52	<i>ku'olud</i> , <i>ku'ollut</i> 6,
<i>ko'riata</i> 29, 68, 88	<i>kuh'ja</i> 71, 88	34, 110
<i>ko'riükki-heinä</i> 114	<i>kuja</i> 88	<i>ku'oma</i> 82, 105
<i>ko'rkē</i> 4, 49, 53	<i>kuje</i> 106, 48	<i>ku'ori</i> 77
<i>ko'rkēmp</i> , <i>korkep</i> 83, 49,	<i>kuikka</i> 78	<i>ku'orma</i> 82, 53
<i>ko'ra</i> 50	<i>kuitsikka</i> 93	<i>ku'ossa</i> 40
<i>ko'ra</i> 38, 40, 90, 53	<i>kujtu</i> 102	<i>kupahajne</i> 69
<i>ko'rovokäsikke</i> 120	<i>kujiü</i> (: <i>kujun</i>) 90	<i>kuperkeikka</i> 4, 103
<i>košiolajne</i> 88	<i>kujvā</i> 90, 75	<i>kupertü</i> 45
<i>košjō</i> 88	<i>kujvaitä</i> 5	<i>kupo</i> (: <i>ku'on</i>) 51, 40,
<i>kot</i> 103	<i>kukali</i>	41, 4, 105
<i>kotamat</i> , <i>kotamet</i> , <i>kota-</i>	<i>kukka</i> (: <i>kukan</i>) 75,	<i>kuppa'jne</i> 69
<i>set</i> 82	6, 52	<i>kura</i> 95, 86

- kurikka* 86, 95, 29
kuřja 88
kuřki (: *kuren*) 37
kurtta 28
kusilaine 94
(ei) kussa 52
kussa (: *kusen*) 61
kutkuttä 39
kuřser 110
kutsu 33, 107, 118,
 25, 35, 114
kuttissa 113, 53
kutto (: *kuon*) 5, 24, 4
kutatella 84
külijaine 88
kulla (: *külen*) 94, 107,
 32, 84
külustä 98, 82
kümüttä 98
künnellä 7
kürnas 86
küsi 77
küskümmen(ä) 98, 3
küvovaj 79, *küvves*
 41, 75
kuva 77
käkö 4, 113, 120
kämmänä 74
käpijaine 118
käppä 118, 96, 5
käppäst 13
käpälä 80
käpü (: *kävün*) 47
kärpäne 108
käřst 79
käřsimätön 77, 106
käřsä 86, 63
käsi (: *käen*) 28, 47,
 12, 34, 41, 12, 77,
 121, 61
käsikätest 42
käsipiękki 41, 106
käsisiili 84
käskē 115
käskü 116
kätküüt (: *kätküven*) 33,
 39, 55, 76, 115, 53
kätüt 33, 39, 40, 118
kävvä (: *kävün*) 41, 45,
 65, 34, 77, 110, 4,
 13, 86, 28
käznä 65
käm-kuę 110
kämü 82, 98
känne 44
käntissä 10
käntä 48, 79, 108,
käppä 77
kärī 98
kärühüssä 121
kärme 77, 79
külki 37, 77, 84, 112,
 116
külmä 82, 12
külpīssä 7, 46, 53, 82,
 84, 60, 108, 113
külveittä 50
külvä 112
külä 78, 84, 105, 112
külämięs 77
künnäzvars 101, 107
künnüs 76
küñsi 77
künteli 69
küntä 52, 74, 116
küntö 106
küpsä 95, 26
küpär-musta 110
küssü (: *küsün*) 53,
 54, 114, 121, 115,
 52, 69, 105, 106,
 32, 94, 5, 121, 34
küsüjä 88, 112
kütü (: *kün*) 4, 41, 94,
 112
kühkülaine 33, 105
kün(e)let 108
künüspä 98
külseikä 103
küttö 2
köhht (: *köhin*) 68
köhä 67
köjhä 67, 74, 103
la 34
läkki (: *lakin*) 78, 110
lätt (: *lain, lahin*) 41,
 48
lättiissa 60
lavořsnikka 65
labja 21, 22
lava 21
lafka 92
lahna 71
lahti 77
lahemp 67
lajja 18
lainata 74, 102
lajska, lajska 38, 85
lajskuittä 38, 120
lajsküs (: *lajskuven*)
 53, 79
lajttä 31, 107
lajva 80
lakata (: *lakkän*) 28,
 32, 49, 50, 70, 77
lammö (: *lamon*) 82,
 120

- lammas* (: *lampān*) 4
lampu 28
lan̄ka 31, *lan̄ka* 111
lan̄kišsa (: *lan̄kitn*) 32
 110, 113
lan̄kiva taūti 110
lan̄ko 7
laõtta 35
lapella (: *lappelen*) 45,
 28
lap̄ia 53
laps 40, 51, *lapsi* 5,
 10, 26, 77
lapsus (: *l-uven*), *lap-*
 sūs 53, 55
laskē, maskē 33, 85,
 110
latikka 29, 84, *la-*
 tikka 85
latsurkaine 25
laŕv(a) 22, 19, 77, 90
laukko 102
laukpaivā
laul 110
laula 62, *laula* 107,
 121
laulu 53
lauta 79, 107
lautaaine 121
laūtti 28
laūtta 77
laūttišsa 84, 102
lavos (: *lavoksen*) 79
lavvantakki 35
lehekäs 31
lehevā 46, 54
lehmā 26, 34, 76, 77,
 79
lehti (: *lehen*) 39, 40,
 56
leikkahussa 53
leikkō 120, 103
leimahus 46
leivlap̄ia 110
leiv-palane 120
leipā (: *leivān*) 34,
 47, 102
lekko 94, 100, 107
lempi 49
lentā 34, 65
lepisikko 14
leppū 113
lesantka 29
lesemet 107
letkahta 39
leñnikka 19
leuka (: *levuan*) 103,
 35, 79, 107, 80
levvē 53, 90, 113
levätä (: *leppān*) 15,
 32, 53, 47
liakas 35
liē 41
liē 99, 112
liēkkū 53, 113
liēkuittā 5
liēñ 66
liepēt 6
lieskata 38
lievā 105, 99, 84
liha 77, 79
lihava 54
lihoita 120
liijieñmäs 35, 64
linapiho 98
litu (: *liijun*) 41, 98
litkat 84
lika (: *liān*) 95, 5
likane 4, 120
likeñmäs 35, 64
liki
liko (: *liēn*) 107
likkōšsa 113
lilla 84
lima 77
limmukka 82
limona 95
linna 19, 46
lintu (: *linnun*) 79
liõtettu 35
lippu 113
lipsā 26, 118
lisähüssä 6, 34
lisätä (: *lissān*) 61
lisäjis 114
liukas 102
liukū (: *liuvun*)
liuvuitta 35
lohantka 29
lohata (: *lohkān*) 38
lohi 6
lohki 10
lohkinaine 121
lohtuittā 46
lojn jne, vt. *liuvva*
loma 95
lopa 4, 47
lopeittā 34, 107, *lo-*
 peittā 28
loppu 28
lotišsa 84, 61
lovišsa 107
loynat (: *loynān*) 53,
 115
loynat-tāli 33, 102
luhta 10
luhti 76
lujn jne 33, 35, 112;
 vt. *lukkē*

- luisata* 85, 40
luiska 38
lukemine 60
lukkari 110
lukkē 113
lukkan 79
luoko (: *luon*) 35, 40, 99
luokse 77
luoti (: *luotin*) 41
luotin (: *luottimen*) 77
lupahus 118
lusikka 78
lusti 110, 13, 105, 84
lustimp 7
lutikka, *lutikka* 52
lutista 94
lūbo 94
lūta (: *lūvvan*) 41
lūvva (: *luon*)
lūvvetuli 41
läheittä 82
lähe (: *lähten*) 112
lähtem(ä) 110, 78, 107
lähtem 107
läjküttä 102
läkähtü 120
lämmittä 29
länget, *länjet* 38, 40, 107
lännikkö 106
läpi 84, 105
läpähtü 121
läsvä 60, 84
läskat 65, 94
lätä (: *läkkän*) 34, 53
lävä 85, 90
läykkä 94
läykkü 104
lühhemp(i), *lühh'äömp*
51, 53, 55
lühüt 33, 53
lühüvemp(i) 53
lökkü 118
lökkäüs 53
lökätä (*lökkän*)
lülüne 121
lupsä 26
lūön jne, vt. *lūvva*
lūvva 88, 93, 69, 59, 30, 77, 85, 99
lūjn jne, vt. eelm.
lörkötüs 95
lörppillä 28
lōvvan jne. 90, vt.
lōtā
lōjlü 110
lōtā 32, 103, 120
mā 77, 34, 69, 84, 4, 28, 67, 48, 67, 106, 4
māilma 79
māks 24
māler 110
māmatojn 121
māmügr 21
māņkokka 28
māntakki 108, 5
māta (: *makkän*) 62, 120, 4, 34, 53, 77, 60, 77, 76, 5, 53
māveřsi 7
māža 65
maę, *maje* (: *matten*) 42, 5
maħla 71
maho 24
mahtü (: *mahun*) 46
maja 60, 77, 75, 112
majņessa 79, 94
majto (: *majjon*) 40, 77, 93, 76
makahus 118
makaus 24, 114
maķias 18
makkara 5
makkē 94, 117
maksā 120
makusa 121
malja 94, *mal'a* 107
mamma 82, 77, 60
mamm-vajņā 52
maniška 94
mantsikka 57, 75, 116
maottü 82
marakoitta 120, 86
marišso 108
martti 24
mašina 60
matitsa 116, 105
maķius 33
mato (: *maon*) 2, 35
matokkajne 42
maykas 35
mehilājne 67
mejien 65, 77, 79, 106; vt. *müö*
meisteri 12
melkejn 117
mennä (: *män*) 84
mereranta 62
meri
merišajka 58
meritsi 32
mert-tovvi 90
mert-partsa 25
mesi (: *mēn*) 41, 99
meĭla 77, 19

- metsvahti* 110
metsä 79
metsähine 65, 105
metsälline 85
mie 75, 106
miehusta 14, 80
mieki 76
mieli 46, 76
mieliperäline 85
mieš (: miehen) 54, 34, 33, 3, 70, 77, 110
(ei) mihhi 52
mihhikä 52
mihiki 76
mikkeli 33
miks 35
millä 110
milt(e)ne 76, 108
miltä 110
minehka 75, 77
miñia 106, 94, 88, 77
minni 88
minnū, minnō (vt. mie) 29, 39, 74, 90, 118
minutti 52
missä 110
(ei) missä 52
mitata (: mittan) 53, 112, 28
mittamine 28
(ei) mittä 34
(ei) mittäkä 76
mitä 33, 36, 21
mitäle 100, *mitä-lię* 5
miyn 76; vt. *mie*
moisnikka 63
moisō 88, 102
moitti 31
moiznikka 65
mokka (: moka) 105
mokoma 110
mokomajne 82
moleñmat 94, 79, 116
molemin 77
monikkajne 36, 120, 82
monnes 79, 75
mont 10, 28, 113
morda 9
morihussa 120
morri (: morin) 86, 82
muhku (: muhun) 38
muistā 102, 53
muštaki 5, 54; vt. *mā*
muštez 65
mukkā 5
multapeñkkj 111
muna 53, 113, 121
munnī (: munin) 94
muđi 118
muđikaz 65
muoikas 112, 4
muori 55
muoti 82
mureta (: murenen) 86, 74
muřhata 70
muřhe 70
muřhemüttä 73
muřjahussa 5
muřniřpäi 79
murre 53
murtā 7
murtsukka 82, 25
muru 77
mussampi 107
musta
mutka 121
muttihussa 121, 114
mutukka 82
mūrehus 46
mūřme 78, 58, 108
mū 52
müttamat 5
müttü 121
mūvvalle 35
mäennüstärä 12
mäki (: mäen) 5, 34
mämmi 19
männä (: män) 13, 76, 6, 5, 44, 34, 33, 53, 75, 3, 20, 59, 76, 79, 94, 6, 32, 41, 84
mändö 79
märehtä 95, 66, 6, 32
märehüs 65
märkä (: märän) 37
märätä (: märkänen) 29, 95
mässätä 62
mätäkäs 42
mätökset 96
mäsnikka 121
mühhi (: mühin) 96
mükrä 18, 12
mülleri 77
müssü 62
mükkü 98
mūvva (: müön) 44, 66
müö 4, 6, 53, 96
müöhemmas 49
möin jne 102; vt. *müvva*
möllätä 34
mörišsā 60
mörähtä 96, 46
näga
näglü 101, 21

- nāpertimet* 97
nāpuri 77, 110
nāsti 13, 74
nātala 74
nagrā 101, 21
nahka (: nahan) 38
nahk(a)ne 121
nahktsīppa, nahksīppi
 56
naijia (: najin) 121
najne 79, 34, 116, 114,
 12
naiseläjä 105
naijttā 107
naijttamaton 121
naka 35
naljia 94, 88, 79, 77
namasteri 82
napiikko 97
narrri 86
naŗvusi, narusi 90
naŗha 107
naŗkkū 93
naŗla 18, 110
naŗra 96, 18, 120
naŗrettava 54
naŗris 18
nejjekā 80
nejkko 74
neliverskajne 110
neljā 94, 24
neljājs, neljās 79, 75
nell'āz 89
nenā 19, 79
neŗla 18
nevvo 54, 90
nevvo 121, 34
niegaa 21, 101
nī 76
nūjien 54, 41, 5, 106
nīku 34
nīrkā 106
nīska 38
nikahtu 104, 121
nikkarojttā 120
nikostā 78
nīku 34, 38
nīmi 77
nīmetōjn 77
nīmīttā 110
nīnta 34
nīrppi 74, 105
nīska (: nisan) 38
nīttā 98
nījkahtū 74, 102
nojta (: nojjan) 33
nojto (: nojjon) 107
nojssa (: nojsen) 49,
 70, 103, 34, 60,
 121, 62
noki (: noen) 4
nommi 97
nora 95
noskat 40
nostā (: nossan) 13, 23
noŗra 19
nukahtā 43
nukkū 28, 121
nukuitta 28
nuora 99, 106
nuori
nuorikko 107
nuorūs (: nuorujen)
 55, 78
nuotaverkko 28
nuotta (: nuotan) 28,
 33, 79
nuoŗnitsat 05
nuriŗsa 82
nuŗmima 74, 105
nuŗmiŗppāj 79, 78
nūhelnot 74
nāŗen jne. 35, 106; vt.
nāŗhā
nāŗhā 75, 77, 110, 40
nāŗjokoma 74
nāŗkijājsmiŗs 88, nāŗki-
jāsmiŗs 95, nāŗkkiz-
miŗs
nāŗkāhine 69
nāŗkājn 121
nāŗkājne 69, 73
nāŗnā 93
nāŗnni 74
nāŗntka 29
nāŗntŗse 118
nāŗntŗsīttā 57
nāŗpīstā 74, 28
nāŗppi (: nāŗpin) 28
nāŗppi 113
nāŗppūrā 106, 28
nāŗpūkkā 105
nāŗesikko 13
nāŗri 110
nāŗrō 95
nāŗrtsittū 25
nāŗrtsū 25, 53
nāŗttū 113
nāŗttŗŗssā 35, 60
nāŗttā 77
nūkkūjne 121
nūri 70, 73
nūt 6, 33
nūtta 33
nōŗrā 19
obednoŗ 79
obiŗojttā 65

- odravihne 29
 oha 40
 oħias 71, 88
 oħra 22
 ohtake 46
 (tere)ohtast 95
 ohto 10
 oħvaŕta 34
 oħvaŕtast 71, 29
 oĳkeĳ 117, 84
 oĳentä 35
 oksa 77
 oksentä 77, 120
 oksikas 112
 olevikas 94
 olen, olin jne., vt. olla
 olka 93
 olki (: olen) 5, 77, 94,
 7, 110
 olk-kupo 110
 olla (: olen) 25, 32,
 110, 53, 34, 53, 58
 o.aa (: uon) 58, 85,
 34, 13, 33, 76
 olo 93
 olut (: oluven) 29, 32,
 33, 53
 oma 77, 73
 omaksē 69
 omaŕna 32
 omena 34
 ommella (: ompelen)
 49
 ompelustüö 7
 oŕki (: oŕnen, oŕnen)
 107
 onnekas 74
 onnetoĳ 121
 onni
- onoks 108
 opettä 107
 oppiŕssa 110
 oppimaton 77
 oppinut 53, 75
 ora 95
 oras 64
 orava 54
 oŕpo (: oŕvon) 50, 95
 osata (: ossän) 53,
 120
 ošipka 60
 oskata 40
 osta (: ossan) 25, 107,
 12, 5, 65
 oŕra 22
 otsa 110
 otsittaj 76
 otsitte 120
 ots-kiero 110
 otta (: otan) 29, 35,
 49, 38, 105, 106,
 32, 54, 52, 53, 165,
 43, 66, 75
 ottamisi:lla 110
 pā vt. panna
 pāŕma 82, 98
 pāŕmāz 44, 65
 pāsi (: pāŕen) 41, 48,
 112
 pāšma 98
 pāvo 120
 pagana 6
 paharajskuĳne 121
 pahasesta 13
 pahhūs 114
 paja 77
 pajjata (: pajtan) 41,
 77
- pajkutte 121
 pajmen 77, 74
 pajnā 3
 pajne 74
 pajnuma 100
 painumakohta 32
 pajsse 32
 pajsseitü 121
 pajstā (: pajssan) 13,
 74
 pajkka 52
 pajstus : p-k sis 13
 pajt(a) 4, 14
 pajtasilla 110
 paju 77
 pajusikko 14, pajus-
 sikko 88
 pakana 116
 pakari 79, 4
 paklaska 10
 paksu
 paksump 24, 7
 palalajkka 84
 pa.ado 121
 palentä 74
 pal'entü 121
 paljas 77, 110
 paljo 6, 41, 94, 88
 palkkahussa 6
 palkki 6, palkki 116
 palko (: palon) 27
 palla (: palan) 84, 74,
 75, 121
 pall'o 89
 palo 120
 paltto 93
 pāvō 90, 121, 53, 52
 panema 2
 paneteŕna 93
 paŕka 77

- panna (:pān) 5, 7, peittä 102
 34, 60, 75, 110, 77, pekk(u)sen (matin) 77, 74, 76, 47, 28, 32, 108
 41, 49, 82, 93
 papka 15
 pappi (:papin) 77, 106, 74
 papu (:pa(v)un) 5, 110, 51
 parahiks 69
 parahoda 79, parahotti 29
 parapana 75
 paras, paraz 65, 69
 paremb 34
 paremi 76
 parennus 48, 105
 pařentā 105
 pařkū (:parun) 121
 pařmuska 10
 pařsi 63
 parta 86
 pařvi 69, 6
 pask(a)
 pasknārō 73
 pata (:pān) 41, 5
 pata(i)ne 121, 107
 patane 121
 pařja 19
 patsas 25
 paturi 4
 paula 18
 pedro 107, 21
 pehko 53
 pehmē 62
 pehosikko 14
 peili 18
 peite 32
 peittäeli 28
 pelata (:pellān), pelata 34, 105
 pellava 106, peλλovas 79, 77, 107
 pelto 45, 105, pelto 107, 96
 pel'tti 94, 93
 pelästü 120, 121, 96
 peläsüttā 14
 peñner 86, 36
 pere 72
 peremięs 7, 70
 peremä 84
 peřiantakki 5
 peřkele 72, 96, 106
 peřkivo 77, 60, perkivo
 peřmanto 84, 105, 113
 perrā 95
 pers 32, 110, 112, 52
 peřsillä 63, peřziillä 65
 pertimā 79
 pertti 97, 111
 perāšsā 110
 peräst 12, 77
 pešmenā 63
 pessā (:pesen) 28, 32, 33, 60, 61, 65, 94
 petellä (:pettelen) 108
 petos 28
 petozjuttu 65
 peřšurka 57
 pett(e)likko 108, 28
 petäjä 21, 52, 77
 peukalo 103
 pię 106, 118, vt. pittā
 pięksā 99
 pięna 24, 100
 pięni 99
 pięnūs (:pięnūve) 55
 pięsas 79
 piętti 29, 33, 76, 77,
 piętä 5, 42, vt. pittā
 pihlaja 52
 piho 88, 68
 pika (:piřjan) 35, 98, 99, 121, 74
 ptn, pit jne. 41, 45, vt. pittā
 pīna 101
 piřpu 77, 121
 piřviitsat 53, 77
 pikastū 121
 piki (:pīn) 112, 35
 pikine 105
 pikistā 100
 pikkaraïne 120, pikkārāïne 106
 pila 84
 pilahussa 62, 53
 pilata, pillān 60, 41, 53
 piletti 53, 93
 piλλahussa 6
 piļvi
 piļvitellä 95
 pimmez 4
 pimmezpi 49
 piņkahella 40
 piņhahta 36
 pino 106
 pinška 108
 pinžakki 65
 pipi 47
 pipli 20

- pirta* 97
pissos 106
pistelikko 46
pistiššä 108
pistä 106
piteëmäs 39
pitkä 39, 106, 73, 79, 40
pitkälikko 106
piŕška 5, 57
pittä 118, 32, 34, 60, 68, 54, 120, 60
plāni 118, 98, 1
plaijahuttä 1
plaijsuitta 94
pl'usa 93
plūka 35, 1
pl'uta 93
pod'jomtše 21
poduška 65
podvoda 21
poŕja 95
poŕjus 2
pohmaus 107
poŕmelo 3, 71, 82
pojintima 37, 7
pojka (: *pojan*) 35, 28, 33, 76, 112, 79
pojkanē 121
pojĳ-varras 110
pojkkē
pojs 33, 35
polkkonikka 90
polle 60, 95
poŕnitsa 93
poŕno 84
poŕojne 85
polone 95, 120
polttä 11, 95, 84, 110
- poŕvi* 110
pominojttä 107
popo 47
poro 105, 120
porovikka 29
porstuvä 113
poski (: *posen*) 20, 38
pošmukka 2, 96, 63
potata (: *potkan*) 39, *potkata*
potruŕški 57
poŕštaŕnikat 57
potti 112
poŕta 102
požarno 60
pozmuĳka 63
prāti (: *prājn*) 112, 41
prāvitta 90, 1, 5
prāvittaja 88
praijsata 38, 1
praijsuitta 38
priskoitta 38
pristani 1
prikaza 60
priku 35
priski 38
pristola 79
prokutojn 121
propka 15
prostaittä 13
prostojst 3
pruŕvata 3
pruŕinas'eva 65
pudrupata 21
puhaltä 45
puhas 65, 10, 33
puhhū (: *puhun*) 68, 120
pujhe, pujihi 67, *pujien* 41 etc. vt. *pū*
- pujĳko* 78, 102
pujppu 80, 121, 116, 34
pujssella 12
pulikka 94
pulkka 95
puĳkkiĳla 31
puĳmalline 84
puĳmat 77, 110
punaĳne 121, *punane* 120, 6
punnō (: *punon*) 75
puola 85, 99, 12, *puola* 6
puoli 79, 38
puolsissō 53
puoti (: *puojn*) 41, 48, 99, 112, 94
puratšikka 57
pureskella 10, 33
pursto 12, 106
puruli 86
pusertä 48, 2, 77
pusella (: *puskelen*) 37
puteli, pu'eli
pu'elikanto 94
putistä 12, 42
putro 22, 19
pū 19, 34, 62, 76, 56
pūda 48
pūhu vt. *pū*
pūĳko 79
pūĳötuppi 107
pūskat 10, 38
pūta (: *pūvvan*) 41
puzirkka 65
pūjsser 86, 79
pūjsterikäs 86
pūjvinē 74

- päjoitellä* 82
päjo-valetikko 29
päjä 75, 112, 102, 77, 70, 76
päjäykkäine 104
pälättä 54, 105
päre 11
pärttöli 33
pässi 62
pä 67, 69, 94, 106, 107, 37, 71, 4
(tihti) päle 84
pälikko 84
pälitsi 32
pälle 37, 46, 69, 84
pällä 85
pält 77
pälüs 79
pälüstassi 85
pälüstine 85
päsiäisämu 120
päsküläine 10, 35, 76
pässä, pässä (:päsen) 32, 48, 79, 60, 110, 120
pätnitsa 79
pätöin 121
pätön 120
pühä 107, 79, 77
pölkku 77
pöllü 84
pölästü 14, 120
pölätä (pölkän) 53, 74, 108, 105, 32, 96, 112, 7
pömporäine 95
pörhille 70
pöytä (:pöyvän) 32, 41, 103
pükrä 18
pükälikä 64, 95, 105
pülvä 2, 95
püssümüš
püssüs 12
püstü 12, 96
püsähtü 98
pühki 10, 38, 113
pütä (:püvvan)
pütähüssä 33, 6
püsvükset 76
püörtü 48, 121
püörtümine 61
püörä 99
räjarikko 18
räka (:rān) 35, 112
räkka 98
rämäitu 77
rämi 77
räto (:rāpn) 21, 112, 116
rätši 25, 33
raç (:rakkēn, rattēn) 72, 35
raçnta (:raçnnan) 35
raha 33, 34, 68, 116
rahamassina 62
rahe (:rahkēn) 38
rahiken (nittä) 120
rahk 77
rahvas 71
rahvaz 121
raja 79
rajarikkója 107
rajenta 35
rakosilla 110
rammita (:rammitsen) 32, 49, 82
ramo 82
rampa (:ramman) 110, 49
raņgata 40
raņkamp 107
raņkast 28
raņkka 53
raņjata 121
ranta 99
rašva 63
ratas 75
rauha 67
rauta 77
rautane 120
rautiäine 102, 120
rautlaþja 20
rautpata 110
ravad 34
ravvotta 120, 121, 41
razva 65
razvakas 73
rebinpü 6
reika (:reiän ~ rejjän) 35, 38, 102
reki (:rēn) 2, 99, 34, 40
remeni 80
remetti 29
reņņas 112
repo 14, 47, 107
reppänd 112
revisa 77
reväta (:reppän) 110
rihtelä 105
rięska 38, 40
rihma 76, 121
rīhi 5, 77, 110, 86, 67, 19, 10
rījellä 77

- rppü* 34, 120
ržoi 6, 65
rikas, rikaz 65, 117
rikkahus 118
rikkays 114, 77
rikki 76
rikos 69, 24
rinnatusta 44, 86
rinnušsin 77
rinta (: rinnan) 77, 116, 53
risintka 29, 60
rissittävä 54, 5
risteiset 88
ristt (: rissin)
rižšikka 29, 57
rižk(u) (: rivoon) 110, 102, 6, 76, 121, 35, 79, 103
robjo 22, *robjut* 21
robjuŧe 121, 21
rohķemp 34, 6
roho 67
rohokas 77
rojħka 38
roju 105, 96, 34
rokoska 10
roņio 20
rossola 62
roykko 102
royno 90
roysku 102, 38
royta (: roovan) 102, 41, 4, 47
rove 72
rovva 90
rujikko 47, 110
rujs 35, 34, 33, 112, 33
rujskukka 6
rujsrākkü 105
rukk(a)ne 108
rukkoyš 24, 114
rukoella 84, 115
ruma 82
rumala 85
rumkka 93
rummenet 100, 61
rummevacka 77
ruohtmine 76
ruoķ(a) 76, 32, 99
ruoķo (: ruoņ) 35, 99, 40, 84
ruoķska 40, 38
ruoķsse 52
ruoķterivvut 79
ruoķto (: ruoņ) 41, 86, 48
ruņla 20, 110
rusko 95
rutistā 12
ruņška 21
rūmis 98, 77
rūti : rūvvin
rāhi 68, 96, 84
rāķā (: rān) 35
rākuli 86
rāpāķķö 106
rātti 77
rātāsikko 13
rāķķājis 28
rāķās 112, 35
rāmü 82
rātü (: rājn) 112, 41
rāūtōjn 121
rāūstās 102
rāūtü (: rāvvin) 41, 113, 102
rōħķā (: rōħn) 38
rūmä 77
rūpsil 105, 86, 26
rūstūķset 13, 77
rūsā 86, 121
rūtke 106, *rūtķā (: rūtān)* 40
rūōmillā 99
rūppā 98
rūti (: rūvvin) 41, 98
sahha (: sān) 32, 42, 120, 76, 90, 75, 34, 4, 47, 73, 45
sāķķj 94
sāpas 28, 77, 54
sāri 59, 60
sārnata 110
sātta 28
sātту 76
sāvva (: sān) 48; vrd. *sahha*
sada 6
saha 67
sahata (: saħħān) 68
saę (: sattēn)
saęeiama 48
saęiapulkka 88
saęi-iaņho 110
saęta 74
saęivar 86
sakset 24
salajuttu 53
salamitta 120
sallt 93
saļva 95, 110
samaska 59, 10
sammü 82
sammuŧta 5, 76

- sana* 38, 79, 75, 61, 121, 6
sannõ (:saõn) 79, 54, 75, 42, 74, 32, 85, 77, 60
saõttaj 41, 120, 76
sapan(a) 4
sarafana 75
saraja 88
sařja 88
sařka (:saran) 86
sata (:sãn) 20, 110
satame (vtsi) 82
satatella 45, 42
sattã 96, 72, 110, 121
sattajz 79
sattas 75
satu 4
savi 80, 90
savota 49
savva 103, 106
savvutupa 90
se (:senen) 45, 121
sebr(a) 21
sed'olõkka 6
sejnã 79, 102, 110, 116, 10
sejsahta 46
sejssã ~ sejsõ 103, 107, 110, 120, 121
sejtsãmãjz 107, 79
sejts(e)mãs 79, 75
sejtskümmet 77
sejvãs 102
sekami 76
sekamitte 121
sekaõnuttã
sekontũ 53
sel'di 9
- selk(ã)* 94, 21, 77, 85
selkẽmpi 34
selkãmet 121
selkãruõto 107
sellajne 121
seltine 45
senihka 10, 59
seppã 53, 79
sepra 20
sepã 77
sepãvitsa 4
setã 42, 79
seukkojne 121
seulanpãliset 83
seulõ 18
siẽ (:siun, sinnũ etc.) 41, 75, 121, 6
siẽ (:sittẽn) 5
siẽgna 21, 101, 79
siẽgãõ 121
siẽl 35, 46, 110
siẽltãõssa 78
siẽppi 99
siẽs 79, 29
siẽstara 121
siẽz 107
siha 88, 73
sihi 76, 67
sĩn 77, sĩnsamaz 65
sĩnt 110, 7
sĩpi (:stven) 4, 98, 79
sĩroi 79
sĩrosti 13
sĩs 34, 65, 32
sĩt 30
sĩtto 35
sĩtz 34, 65
sika (siaõ) 34, 79, 40, 35, 77
- sikajne* 121
sikãli 32
silmã 6, 80, 79, 48, 33, 31
siloõttã 120
silta (:sillan) 45
sinis 75
sinne 32
siřkẽst 7
siřkõ 113, 37
sirppi 79, 95, 68
sisar 77, 32
sisarlentãmã 84
sisarukset 60
sises 106, 110
siso 121, 61
sisova 106, 90
sissẽ 61
sisukset 105, 24
sisãs 77
siř-kãkka 34
sitkan 39, 120, 77
sitkẽ 15, 113
siř-koko 110
sitsivo 25
sittapõmperõ 7
sittane 120
sittõ (:siaõn) 41, 54
sittũ (:situn) 34
sitã 4; vt. *se siun* jne. 80, 85; vt. *siẽ siunata* 18
slãpo 47
slõõjttẽ 121
slãzř 60
snãkka 59, 94
snãřat 93
snelka 59, 94
snipři 20, 59

- snüörä* 106
sojttä 107, 102
sokka 59
sokkē 5, 95
solmu 84, 105
somera 95
somm(a)likas 82, 108
somrakko 6
sontikka 59
sopimaton 120
soppī (: *sovin*)
sořmi 121, 77, 113
sorrē 59
sořsa 63
sortä 45
sortti 113
soska 38
sota (: *soan*) 1, 41
sotamięs 76
sotkē (: *soten*) 106, 107, 90
soutä (: *sovvan*) 41
sramiittä 59
stārosta 13, 77
stel'kat 94
stojkka 59
strojttä 59
strokka 59
stūteni 59, 98
sudakka 6
sud'ja 21
suennahka 79
sukka 63
sukunajine 121
sukur-lřva 110
sul'ijajine 118
sulka (: *sulan*) 7, 37, 79
sulkkune 59, 120
sulle 118
suma 82
suntakki 5
suojia 34, 88
suojentä 44
suojenteliija 5
suqlı 116
suomi 55, 94, 77
suoni 7
suotta 99
surma 95
survō 90, 41
susi (: *suęn*) 74
sussi 62
sū 77, 35, 79
sūkko 120
sūremp 106
sūrep 83
sūri 14, 41, 80
sūrimat 59
sūrimo 78, 5, 90
sūrus 32, 29
sūřja 19
sūto (: *sūvvan*) 99
sūtta 14, 101
suvata (: *suvvan*) 90
suvattava 5
svoijaikka 29
svojakukset 29, 59
säijje 102, 107
säjlü
säkki 110, 61, 107, 53, 113
sänkü 40
säplä 20
särkē (: *sären*) 37, 68, 107, 54
särki (: *sären*) 37
särvin (: *särpimen*) 96, 7, 108
särvä 82, 96
sätti 95
sä 110
säkäs 59
säri 59
särimarja 88
säski 38, 40, 98, 107
säülüittä 104
säünät 5, 115, 102, 52, 59, 77
söjn jne. 34, 102; vt. *sūvva*
süglä 21
süklä 18
sükävö 95
süli 37
sünti 103, 116, 120
süntine 108
süntümä 82
süntü 24
süřja 88
süsi (: *süęn*) 41
süsälikko 96, 106
sütüittä 32
sūhelemätauti 98
sūhkätä 108
sūhkkü 21
sūvva (*süön*) 41, 48, 4, 33, 53, 69, 6, 99, 110
süämikko 106
süämüs 105
süän (: *süämen*) 77
süänlü (: *süännün*) 41, 59, 118
šara-vāri 58
šab.na 21, 65
šahahutta 58
šakatti 58
šarffi 59

- šarišsa 58
 šibl̄ 21, 56, 58
 širi-vāri 58
 šikkerā 56, šikkārā 58
 širahella 56
 širma 59
 škāppi 107, 79, 59
 škoḡlu 59, 110
 šlejat 59
 šolišsa 58
 šolputella 56
 šolputta 58
 špāka 4, 35
 štanit 59
 šttkki 59
 šukutella 58
 šumišsa 58
 šuppu 58
 šūba 6, 65
 zavoda 79, zavota 59
 zbišška 65
 zbora 65, 121
 zip 65
 znāmeni 34
 zviēri 59, 65
 žarišta 107
 žaru 58, 65
 žal'ašta 65
 ženixa 65
 žvāšta
 žil'etka 85, 94
 žil'ešta 65
 žiletti 59
 tāno 120, 2
 tāri 110, 98
 tāriravad 34
 tās 64
 tātta 98
 taē, taje (:tattēn) 42
- t'aguška 94
 tahko 38
 tahtō (:tahon) 33,
 110, 120, 32, 34,
 76, 121
 tajka (:tajan) 6, 35,
 103
 tajkipüttü 102
 tajvas 40, 61, 106, 76
 takant 7
 takaḡperi 78
 takasi 76
 taki 110, 60
 takimajne 49, 120
 takkō (:taqn) 5, 120
 takukset 40
 takuksin 79
 tallata, tallata 34, 84
 talo 69, 77, 79, 112,
 120
 talvi 79, talvi 85
 tamma 82
 tammi 5, 76, 107, 6
 tanava 73
 tantrikko 84
 tantst 118, 69, 77, 25
 taqtā 47, 90
 tapa (:tavan) 47
 tapahtü 121
 tapañnus 44
 tappa 76, 77, 6, 121
 tappamine 60
 tappura 28, 105
 tařha 102, 110
 tarhaz 65, 73
 tarkkahussa 120
 tarkka 121
 tarttū 33
 tarvois 90, 65
- tasajne 121
 tasane 120
 tasentā 95
 tassi 62
 taukišsa 113, 102, 62
 tauyla 18
 tauiti 82, 113
 tavalline 85
 tavata (:tappān) 5,
 53, 121
 tedri 21
 tehho (:tehon) 68, 67
 teha (:tiēn) 56, 18,
 32, 65, 75, 95, 68,
 76, 77, 35, 6, 28,
 51, 33, 41, 79, 58,
 38, 112
 teijen 106; vt. tūō
 tekehüssä 6
 telki (:telen) 37
 temmata (:tempān) 7,
 53, 60, 75, 96, 114,
 110
 temppu 28
 tempukko 28
 tere 73, 90
 terentā 44
 terešta 90
 teřva 80
 teřvas 90
 teřve 112, 69
 teřvehittā 90
 teřvūs 55, 118
 terā
 terāntā 5, 82
 terāvāmpi 54
 tes'atina 75, 93
 tetri 22, 19
 tiē 49, 65

- tiënijä* 88
tiënistüs 13
tiënäkki 114
tiëtäjä 88
tiëtä (: *tiëtän*) 4, 60, 79, 99, 41, 99, 101, 106, 101
tihti (: *tihen*) 9, 95
tistakki 5, 5
tikka 13
tikuitta 29
tila 7
tiikahta 28
tilkk 28
tilkka 28
tiltukkat 2
tipeërrellä
tipertä 45
tiski 2
tišläpü 63
ti'il'itta 94
fitti 95
tiükata 102, 28, 75, 54
tiükku 94
toe (: *tokkën*) 5
tohti (: *tohin*) 46
tohone 67, 96
tojmikas 102
tojmikkajine 120
tojn (*antä*) 110
tojne 76, 118, 110
tojssepäivän 62
tojssevuqtine 4
tojttrissa 54
tokkü 25, 121, 65, 112, 54, 121
tokkumine 61
tolkku 105, 84
toikuton 120
tojki 7
topi 47
toropilli 91
toroska 16
torru (: *torun*) 79, 121
torstakki 5, 52
tosi (: *toen*) 41, 28
totistus 42
tottelematon 77, 120
tottelevajne 54
tottälline 53, 5
toykata 15, 74, 28
toyko (: *toyvon*) 47
toovi 45
tože 65
trappüt 95, 1
travata 1
trejki 1, 36
trojtsa 1
troppa 1
truba 6, 3
trubiitta 51
trupa 47, 1
trüska 98
träpkä 106
tuę (: *tukkën*) 61
tuhertä 48, 7
tuhikukka 95
tuhka (: *tuhan*) 40
tuhma 71, 96, 106
tuhveli 71
tujma 102
tukehtü 120, 121, 10
tukehutta 10, 110
tuli 38, 76, 94, 65
tulipalo 93
tulla (: *tulen*) *тула* (: *tüön*) 46, 84, 32, 94, 34, 76, 7, 33, 85, 115, 110, 53, 56, 12, 77
tumakas 82
tumana 82
tunni 3, 118, *tunti*
tuntē (: *tunnen*) 32, 56, 74, 79, 77
tuõhi 67
tuõhus 121, 107
tuõmi 2
tuõmu 34
tuõmuset 120, 99
tuõre 73, *tuõres* 72, 112, 69
tuõveri 99
tupa (: *tuvan*) 77
tuõpli 20, 92
tuppi 79
turakka 105, 29
tuřha 73, 70
turo 112
tuřpikka 77
tuřpohussa 7
tuřpõ 110
tuřpõus 114
tuřve (: *tuřpën*) 72
tusata 82
tusoitta 40
tutkan 120, 15, 39
tuttahus 118
tülas 98
tül(i) 58, 107
tülata 48
tümata 2
tüova (: *tuõn*) 24, 41, 4, 5, 33, 47, 53, 75, 76, 82
tuovi 91
tähikko 106
tähkä 10, 38
tähä 121

tähässä 78	tšassona 90	uotava 73
täytärsa 70, 102	tšihotošnoj 58	uotella, uoteľna 34,
täkäli 32	tšina 56	112, 54, 32, 7
tämä 82, 28	tšikeřrellä 45	uottelemine 41, 99
tänne 76, 32	tšikertä 76, 86, 54, 56	uppõssa 12, 53, 113,
tänäpä 90	tšikkerä, tšikkärä 56	115, 107
tänävuon 19, 110	tširkka 56, 58	urišsa 60, 62
täpimäisen (täjin)	tširppä 95	urosutta 46, 14
täpisen (täjin) 60, 77	tšolišsa 33, 56, 60	urpa 69
tärkkä, tärkähtä 97, 2	tšolputella 56, 29	urpi 79, 7
täti 42, 53	tšugunikka 58	urvakas 50
tätišsä 42, 62	tšukuņkkajne 56	usat 80
tätkä 94	tšulppä 56	uskõ 5, 75, 77, 79,
tävveellä 84, 110	tšumišsa 56, 82	76, 38
täün(ä) 19, 35, 75	tšuf 56	uskovajne 54
täüsi (: tävven) 41	tšästi 56	usse 34, 95
täütü 102		ušaťti 60
tökötti 29, 95, 106	uffatka 71	uškät 65
töpäskä 10	uguritsa 6	uzna 65
törkü (: törün) 112, 118	uheri 80	uñukoittä 93
törükäs 37	uhersin 95, 86, 67	uñšitteli 57
törütä (: törkün) 7, 113	uhvoitka 71	utukas 42
tühjä 88	ujju (: ujun) 88	ulitin 82
tukela 96	ujkuma 121	üs(i) (: üvven)
tükkü (: tükün) 28, 95,	uitto 102	üsjoulu, üzjoulu 65,
118, 77	ukko (: ukon) 77	79
tülppä 95	uksi 24, 77	ütike 121
tültsä 63, 25	ukuritsa 4.	ütine 42
tütterikko 77, 106	ukas 73	üvoitka 71, 106
tüttö 79, 107, 116	ülko 32	
tütär (: tüttären) 77,	ülkon 75	vā 65, 56
105, 86, 108, 7	u.uvõ 121, ulvõ 90	vāja 18
tüvi 90	ummes 49	vākē 22, 89
tüõ 110, 85, 6, 4, 110,	uni 7	vāki 89
117	unohtä 10, 95, 74	vālē 113
tün 110	unokst 34	vält 113
tšäju 56	(ei) uõ 34, uõn jne. vt.	vāpučka 98
tšahišsa 56, 53	ола	vāri 118, 98
tšakatti 56	uõpis 66	vārnas 19

- väte* (:vätten) 46, 5, *vanempi* 73
 107, 77, 110, 69, *vanep* 83
 117
väti (:väin) 41
vahiņko 67
vahiti (:vahin) 77
vahva 71
vaj 33
vajd 34
vaihta (:vajhan) 46, 121
vaiija 52
vaijõssa 88, 113, 65
vaiķē 76
vaiķk(o) 69, 110, 33, 106, 120, 15
vajna, vajnaja 88, 112, 52
vajova 95
vakkõssa 53, 113, 5
valehella 46
valekatto 70
vaijat 117
val'ittä 84
vaijust 94
valķē 113, 110, 10, 6
valla (:vatan) 37, 84, 93, 94
vallaton 77
val'likke 88, 93, 120
val'likki 121
valmis 112
val'okka 93
valta 110
valvõ 90
vana 55, 35, 73, 70, 34, 121, 6
vanavatune 120
vanemikko 29
- vanempi* 73
vanep 83
vaiha 74, 79, 116
vaihvõittone 120
vaihentä 70
vaihvukajine 70
vaihvās (:vaihvuen) 55, 73
vanne 72, 77
vannehittä 5, 10
vannõ 74
vannu (:vanun) 75
vanuitta 74
vapa (:vappān) 53
varahajine 73, 69
varakas 31
varas (:vařkan) 112, 7
varemmitte 121
varis 76, 64
varišsa 53
vařjo 88
vařma 90
varo 73, 79
varoitta 73, 107
vařpa (:vařvan) 50
varra 90, 69, 70
varrajn 79
varrajine 69
varrukas 45
vařsi 6
vart 4
vařvas (:vařpān) 50
vaša 93
vasara 54
vasikka 60
vast 4, 110
vasta 65
vastata 108
vastays 53
vastumajine 106
- vejalķka* 80
vehka (:vehan) 38
veijõttä 103
veitsi 78, 107
veittä 103
veljes 77, 88
veliä 106
velka (:velan) 37
velli 113, 118
vello 88, *вело* 107
venalajine 106
vene (:vennen) 112, 62, 70
venna 74
vennu (:venun) 106
vennāks 53, *vennā(n)* 79, 115
venuva 54
venälajine 106
verevä 54
veřka 34, 97
verkkä 75, 90, 97
verkkamine 96
verkkö 79, 96
vero 77, 86
verrata (:vertān)
verta (:verran) 45
versi (:verren) 34
verska 108
versta 7, 108
versu 97
vertahus 118
veräjä 52, 95
vesametsä 60
vesasikko 13, *vesaš-sikko*
veserista 69, 42, 94
vesi (:vēn) 79, 94, 54, 41, 77, 99
vesine 93

- vešola* 93
vešolamp 7
vestä (: *vessän*) 103
vet 93
veteliüs 105
vetroastuva 19
vettä 33
viel 34
vielako 106
vięn jne., vt. *vięjä*
vięno(i)ne 90, 100, 13
vięras 5, 65, 100
vięrevä 79
vięritellä 7
vięru 49, 116
vięrähtä 99
vięssat 100
vięsti 13
viha 68
vihajine 121
vihanta 44, 95
vihastu 121
viheltä 45
vihko (: *vihon*) 38
vihm-toukka 110
vihne 71
vihtha 40, 46, 121
vihti (: *vihin*) 11, 32, 110
vihthehti 39
vihti 102
vięies (: *vięjennen*) 75, 44, *vięjäis* 79
vięjoitta 103
vięjä (: *vięn*) 13, 41, 4, 33, 34, 47, 94, 111
vikate 11, 98
vikko 32, 77, 107
vilē 113
viltä (: *villän*) 7, 45
vimene 76
vimine 90, 5, 7
vinä 75
vipšippu 75
vis (: *vięjen*) 41, 78, 110
visas 60
(sitä jne) virst 4, 77, 82
vižinapü 65
vižutellä 48
vikake 11, 83, 101, 76
vikišsä 105
vil'e 79, 107
vilja 88, 44, 94
viliššellä 84
vilistä 94, 12
vilisäkki 116
villa 75
vilma 109
vilonki 36
vilppi, vilpitön 28
vilskü 121
vilu 105
vilusta
viņkerpüli 86
viņkä 36
vintta (: *vintan*) 28
vipu 51
virka 95
viro 76
viřsu 63
viřvoitta 120
visata 38
viskausmašina 10
viskō 121
visoittu 120
vissin 77
vist 79
vitsa 121, 80
viuhka 10, 40, 38
voĥma 71
vojma 33, 110
voitta 41, 102
(vaňha)voittone 120
voli 94
volkka 77
volno 93
vudmata 15
vuolin 77
vuon(a) 'tall' 75
vuorattu 13
vuqs(i) 19, 47, 75
vuqtava 54
vusiitta 112
vusiittaja 88
vutata (vuttan) 19, 112
vuimi 19
vähäine 79
vähäläivane 120
vähän 77
vähäse(n) 791, 21
väittä 55
väkevä 54
väkise(n) 79
väli 32, 77, 90, 47
välikappale 33
välist 12, 55
välittä 94
väljä 'pöld' 94
vällä 89, 121
värkki 95
värp(ü)läine 106, 108
värski 118
väräjä 97
vässü (: *väsün*) 61
väsümüs 105
väsünüt 43, 75
(koti)vävü 90

<i>välö</i> 106	<i>älütön</i> 120	<i>ülläl</i> 69, 70
<i>vāntā</i> (: <i>vā(n)nān</i>) 44	<i>ämmä</i> 77	<i>üllälä</i> 111
79	<i>ärmäkkä</i> 106	<i>ülpe</i> 7-c
<i>vārä</i> 76, 74	<i>ärimäine</i> 82, 120	<i>ulahäine</i> 73
<i>väükülä</i> (harv.) ~ <i>väi-</i>	<i>ühksä(n)</i> 79, 97	<i>ülõhkatsõ</i> 106
<i>külä</i>	<i>ühksäine</i> 121	<i>ülös</i> 106, 110, 64
<i>vüõ</i> 99	<i>ühtehine, ühteine</i> 69	<i>ümmärkäine</i> 106
<i>vüõtin</i> (: <i>vüõttimen</i>) 82	<i>üks</i> (: <i>ühen</i>) 5-a, 46,	<i>ümmürkäine</i> 49, 106
<i>vühti</i> 103, 46	77, 79, 94, 102, 110	<i>ümpär, ümpär</i> 32, 106,
(<i>vesi-</i>) <i>äkki</i> 79	<i>üksettä</i> 107	110
<i>äitela</i> 105	<i>üksinnä</i> 74, 110	<i>ürittä</i> 105, 95
<i>äkkiline</i> 85	<i>ükstoist</i> 52	<i>üõ</i> 77
<i>äkkipikane</i> 120	<i>ülemäl</i> 49	
<i>äkkistä</i> 28, 79	<i>üli</i> 6	<i>õitfe</i> 121
<i>äkü</i> (: <i>äün</i>) 66, 35, 112	<i>ülimäine</i> 59	<i>õksü</i> 121
<i>ällümä</i> 113, 53		

Trykivigu ja õiendusi.

Lk. 2 10. rida ül. lugeda *kerta* pro *keṛta*; lk. 3 6. r. ül. 1. *süõkã* pro *süõkkã*; lk. 4 3. r. ül. 1. *likã*, *likãn* pro **likaa*, **likaan*; lk. 4 13. r. al. 1. *kuivatettã* pro *kuivatetta*; lk. 6 6. r. ül. 1. *sedõnkkã* pro *sedõlkkã*; lk. 6 16. r. al. 1. *kojrapoikitt* pro *kojrapoikit*; lk. 7 18. r. al. 1. **õdoõtelkõhen* pro *õdoõtelkõhen*; lk. 7 3. r. al. 1. <<|* pro <<*>; lk. 9 13. r. ül. 1. **vannõhtittõttihõn* pro *-htittett-*; lk. 9 17. r. ül. 1. *-ht(a)* pro **-ht(a)*; lk. 9 18. r. al. 1. *vikkaitõh* pro *õtkaitõh*; lk. 9 14. r. al. 1. **vihtõ* pro *vihtõ*; lk. 9 10. r. al. 1. **pursto* pro *pursto*; lk. 10 1. r. ül. 1. **purssos* pro *purssos*; lk. 13 10. r. ül. 1. **keṛju* pro *keṛju*; lk. 13 r. 1. al. 1. ÄH pro AH; lk. 15 10. r. ül. 1. *labjã* pro *labjã*; lk. 18 16. r. ül. 1. *peltit* pro *peltit*; lk. 19 8. r. al. 1. , pro ; ; lk. 20 4. r. ül. 1. *lõõttõ* pro *lõõttõ*; lk. 20 15. r. al. 1. 214—220 pro 114—220; lk. 23 19. r. al. 1. 9 pro 8; lk. 26 3. r. al. 1. *kahõnkes(e)* pro 'kahenkes(e)'; lk. 27 11. r. ül. 1. *-õk-* pro *õk-*; lk. 28 5. r. ül. 1. *alanõkon* pro **alanõkon*; lk. 29 3. r. al. 1. , pro :; lk. 30 6. r. ül. 1. *kateh* pro *kateh*; lk. 30 19. r. ül. 1. <<|* pro <<*>; lk. 31 6. r. ül. 1. *-ld-*, *-rd-* pro *-ld-*, *-rd-*; lk. 31 9. r. ül. 1. **tuldõhõn* pro *-ld-*; lk. 31 1. r. al. 1. **vaiõhamma* pro *vaiõhamma*; lk. 36 9. r. ül. 1. *õda* pro *õda*; lk. 37 13. r. ül. 1. <<|* pro <<*>; lk. 37 4. r.

al. l. *-ū-* pro *-ū*; lk. 38 1. r. ül. l. *jakahussa* pro *jakahušsa*; lk. 38 16. r. ül. ja lk. 40 2. r. ül. l. LVHAI pro LVHA¹; lk. 38 13. r. al. l. ja pro ia; 40 12. r. ül. l. *tšut* pro *tšut*; lk. 41 5. r. al. l. juhusel pro uhusel; lk. 42 13. r. al. l. *крыжовник* pro *крышовник*; lk. 43 5. r. al. l. *-ps-* pro *-ps*; lk. 44 4 r. al. l. *pružinasfeva* pro *pružinasteva*; lk. 47 17. r. al. l. *pers.* pro *persē*, lk. 47 15. r. al. l. *omaksē* pro *omaks*; lk. 47 11. r. ül. l. **künttelīšsā* pro *künttelīšsā*; lk. 48 8. r. ül. l. **murhas* pro *murhas*; lk. 48 7. r. al. l. **ihmine* pro *ihmine*; lk. 51 9. r. ül. l. *kuniņkan* pro *kuniņkan*; lk. 52 9. r. ül. l. *-nn->-n-* pro *-nn-<-n-*; lk. 52 12. r. al. l. KAAH pro KAAH; lk. 56 9. r. ül. l. *kärmēn* pro *kärmēn*; lk. 55 8. r. al. l. *krūnun* pro *krunun*; lk. 56 5. r. ül. l. *paljaj* pro *paljaj*; lk. 57 11. r. al. l. *-ri-* pro *ri-*; lk. 58 12. r. al. l. *main'ešsa* pro *main'ešsa*; lk. 60 3. r. ül. l. 36 pro 37; lk. 60 18. r. ül. l. *-mm-* pro *-mm-*; lk. 64 14. r. ül. l. **viņkerpāli* pro *viņkerpāli*; lk. 64 15 r. ül. l. **falerkka* pro *falerkka*; lk. 65 17. r. ül. l. AH pro AH; lk. 66 17. r. ül. algusse lisada — § 90; lk. 69 16. r. al. l. *risteīset* pro *risteīset* ja **vollēse* pro *vollēse*; lk. 70 1. r. al. l. *selkā* pro *selkā*; lk. 71 6. r. al. l. *vōl(t)s-* pro *vōl(t)s*; lk. 72 10. r. al. l. *virkkāa* pro *virkkōa*; lk. 73 § 98 algridade täienduseks NB Savo murd. osalt *ū > üj*; lk. 74 19. r. ül. l. 35 pro 36; lk. 74 4. r. al. l. vrd. sm. *vaan* pro sm. *vaan*; lk. 74 1. r. al. l. § 5, c pro 5, d; lk. 75 13. r. al. l. *Vnk.* pro *Vnk.*; lk. 75 20. r. ül. l. 99 pro 100; lk. 76 9. r. al. l. 35 pro 36, 90 pro 91; lk. 76 5. r. al. l. 35 pro 36; lk. 78 10. r. al. l. *vjelako* pro *vjelākō*; lk. 83 3. r. al. kustutada — *üksinnā* 'üksindä'; lk. 84 7. r. ül. l. *kääv-* pro *kääm-*; k. 84 8. r. ül. l. **sukur-* pro *sukur-*; lk. 89 7. r. al. l. *hüväellä* pro *hüväellä* ja *hätäelivät* pro *hätäelivät*; lk. 91 23. r. al. l. **reje-* pro *reje-*; lk. 91 18. ja 19. r. ning mujal esinevad ühendid *ūō*, *uo* lugeda diftongeks *ūō*, *uo*; lk. 96 9. r. ül. kustutada — (eelmine §); sõnareg. l. *antā* pro *antaa*; sõnareg. l. *astē* pro *aste*; sõnareg. l. *kummikko* pro *kummilko*; sõnareg. l. *lajva* pro *lajva*; sõnareg. l. *liko* (: *liņ*) pro *liko* (: *liņ*); sõnareg. l. *läykkā* pro *läykkā*; sõnareg. l. *multa-peņkkj* pro *multa-peņkkj*; sõnareg. kustutada *ohra*; sõnareg. l. *pikistā* pro *pikistā*.

Enam kui üksikuid on kogu teoses kahjuks trykivealisi (lut. murd., vrd. lk. 7, alam. l) lyhidusmärgi puudumisi (näit. lk. 83 1. r. ül. *hülkās* pro *hülkās*, lk. 62 4. r. ül. *latikka* pro *latikka* jne. jne.), mida lugijat palutakse eriti vabandada.

Lisa: Mõistatusi.¹

1. *härnä lammaz, aukko küles.* (oludbožška.)
2. *miež männõ lakkā, lihavākana pān pällä.* (kukko.)
3. *ukko nurkas, pā kärnäšsā, tillan otsast vesi tilkkā.*
(tāriastē.)
4. *eneñmän mässä aukkoj, mitä tajvas tähti.* (säñki.)
5. *lippi lipim pällä, lappi lapim pällä, pellole männõ, pers-
näkkü.* (kana.)
6. *mikä ono korkemp hevost ja matalamp sikkā?*
(heposen se'olkka kui on seläs, mäs.)
7. *kaks kultast kerrā üli tiēn tappelõt.* (silmt.)
8. *kaks mammā, kaks tüttö, a kaikista hejt on vā kolmet.*
(1] ämmä, 2] mamma, 3] tütar ja tüttären tütar.)
9. *punast hepõst talli täün, männõ must jäti, kaj aija pois.*
(hilet ja koukku.)
10. *meren ukko, metsän kukko, linna valkēpā vasikka.*
(lajva, hejñkuhja, kirkko.)
11. *aitt on alla, müllü on pällä, müllüm pällä on tihti metsä.*
(vatsa, sū, hiukset.)
12. *its ümmürkäine i rejkijä täünä.* (seula.)
13. *voine hattu, paperine paita, glazizet säppät, mäni ülitsalla.
päjvā sulatti hatum pāstä pois, tuli vihma, se liotti paperisem,
pajiam pält, porot jalkoj māha — glazizet säppätki mäntt rikki.
stz jäi köyhäks miçheks.* (talvi, lumi.)
14. *herrat kantät kärmañnossa, talompojk visk(a)jä māha.*
(räkä.)
15. *varas aitas, säkit künnüksel.* (penis, coitus.)
16. *tüttö tuvas, kassa ulkon.* (kiukā ja tupa.)
17. *kitsi kuõpas, kieli ulkon.* (lekkö.)

¹ 1—69 on pärit Kallivierest, 70—83 kr.-katoliiklikust Vanaküläst. Esimestest mõni kr.-katoliiklasilt, mõnedes esineb noorimale põlvele omascid eesti k. jooni.

- 37.¹ viēras tullō tuppā, kelle hän eñsimäiseks kättä antā?
(ukseñ krampille.)
38. ilm pohjā, ilm kantta, lihhā täüñä. (sořmus.)
39. kořkēmp metsān pujt i matalamp mārohoja. (tiē.)
40. eļ pala tules eļko mahu mār raķkō. (?)
41. miēš nuřkas, pā kārñās. (havu.)
42. puřopata kaņķāilla, külāl lapset ümpärillā.
(höřhölāiſem pesā.)
43. puřopata kiēhū mäēm pällā ilm tult i ilm valkēta.
(kusilāiſpesā.)
44. kiēkā lämpiijā, trupast tullō lekku pojs. (tšaiñnikka.)
45. siē mā, siso, sikāli, miē māñ tāti takāli; ümper māmā i
ühtē ioſvuūma. (kuššak ki pannā.)
46. puřl suōt sula, tojne puřli iāssā.
(sammalet sejnān välišsā.)
47. miēš männō metsā, puřopata tiēñ āres. (siř-koko.)
48. lāsū hātā, punaparta pauhaja. (kukko.)
49. karvane hōlōttā, mihi paljas pistetā. (alane ja käsi.)
50. tupa täüñä tuttaviija, ühtāki et tunne.
(iālet peřmañnol.)
51. neli hepost tallis sejsō, viijes aijn ümper käjup.
(sukka tehhä.)
52. nelijā neijtō ühtē kuppī kussōt. (lēhmān nāñnāt.)
53. liekkū i lakkū, a māha eļ laņki. (savvu trupast tullō.)
- 54.² nuřrikol on uhkē kirstu, avvāmeņka auki eļ sā, māha tokkū,
auki männō. (kanamuna.)
55. üks hiri, kaks häntā, ken seņ kerikeņņāñ arvaia?
56. sota ulkon, sořmet rissis. (lāvāñ salvet):
57. silmäst süōp, külest sittū. (iauhokivōi.)
58. miēš männō lakkā, pitkā riūku perāšsā. (kissa.)
59. kaks kultkerrā üli orren tappelōt. (silmat.)
60. likattā i lakaattā i lujsen lukon takana. (kiēli.)
61. kolt jalkā, kaks nāñnā, napa otskiēros. (vokki.)
62. üt i päjvāt vestā, lastū ei sā. (tunnit.)
63. lentā i laulā, pātā eļ kaulā. (tuli.)
64. siēst struvirulline, pältā kullaņkarvälline. (sipuli.)

¹ Vrd. 28.² Vrd. 18.

- 65.¹ *ās tupa umpinaïne ilma ust ja ikkunā.* (kanamuna.)
 66. *mieletön ja kielelön, maailman hurskas — punteri.*
 67. *hepone hirnū hijieṁmäellä,
tänne külät kultasuittset,
vaskivaljahat rämäjäl.* (jumala jürisõ.)
 68. *innin, tinnin, jünnin, jännin,
jüřkät polvet, värät säret,
harmā hatuni²) pällä.* (sāski.)
 69. *kaks veikkō üli tięn vahttt.* (silmat.)
 70. *māman tiadukaz.* (iauhokivi.)
 71. *vanamaman griębinā.* (ast'eva.)
 72. *ānik tuvan takan,
tuhat aukkō ānikissa.* (pino.)
 73. *süntümisekā ej süntüñnūd a kuõlemiseka kuõl.* (adam.)
 74. *vestā, vestā, lastū ej tüõ.* (tunnid.)
 75. *nikisõ, nakisõ, kovam pällä kokisõ, sissē männõ — širkahtā,
vällä tullõ — bomahtā.* (avvan.)
 76. *pistä sissē, tempajā pojs, ltkuittā perseittā.*
(leivän sotkemine.)
 77. *susi juõksõ, sū vereššā.* (kiukā lekko.)
 78. *härkā lāvāššā, häntā välläššā.* (kiukā ja trupa.)
 79. *miez männõ, kaṅk' (= kaṅk) hart'elā.* (kissa.)
 80. *bābuška (~ dięduška) nurkašša, pā kärnäššā.* (tāriastē.)
 81. *ripa tejl, ripa mejl, ripa kajkel küläl.* (tię.)
 82. *vanamiez nurkašša, kät'et hart'elā (~ kaglašša.)*
(jumaļaj kuva.)
 83. *papin hattu paikkõja täunā.* (sauna kiukā.)

¹ Vrd. 29.

² ? = *hattu* 'müts'. Lönnrotil selle asemel hamonen.

³ Vrd. 3.